

Een plicht met zachte hand

*Evaluatie van de verschijningsplicht voor
ouders bij de kinderrechter*

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Managementsamenvatting	9
Onderzoeksopzet	9
De terechtzitting in context	10
De wijze waarop de wet wordt uitgevoerd	11
Beleids­theorie van de verschijningsplicht volgens de ex ante evaluatie uit 2010 beperkt houdbaar	12
De baten van de verschijningsplicht	13
<i>Meer ouders ter zitting doordat zij op de hoogte zijn van de zitting en door de 'stok achter de deur'</i>	13
<i>Het is niet aannemelijk dat verplichte aanwezigheid leidt tot effectievere opvoedkundige maatregelen</i>	14
<i>Verplichte aanwezigheid kan bijdragen aan ondersteuning van het kind, maar kan ook averechts werken op diens participatie aan de zitting</i>	15
<i>Ouders die verplicht verschijnen als informatiebron voor de rechter</i>	16
<i>Voorlichting aan ouders en training van rechters en officieren kan de participatie van ouders versterken</i>	16
De kosten en neven­effecten van de verschijningsplicht	17
Conclusie	18
Summary	21
Research method	22
The trial in context	22
The way in which the legislation is implemented	23
Policy theory concerning the attendance requirement according to the 2010 ex-ante evaluation tenable to a limited extent only	25
The benefits of the attendance requirement	25
<i>More parents attending trials because they have been informed of the proceedings and because of the threat of sanctions</i>	25
<i>It is not reasonable to assume that compulsory attendance will lead to more effective parenting</i>	27
<i>Compulsory attendance can help give the child support but may also have a counterproductive effect on the child's participation in the trial</i>	27
<i>Parents who are required to attend as a source of information for the judge</i>	28
<i>Information for parents and training for judges and prosecutors can bolster participation by parents</i>	29
Conclusions	30
1. Inleiding	33
1.1 Achtergrond en aanleiding	33
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	35
1.3 Veronderstelde effecten en kosten van de verschijningsplicht	36

SIGNIFICANT

1.3.1	<i>Beleids­theorie van de verschijnings­plicht volgens de ex ante evaluatie beperkt houdbaar</i>	36
1.3.2	<i>Ex ante evaluatie verwacht ongewenste neven­effecten</i>	37
1.3.3	<i>Ex ante evaluatie inventariseerde werk­processen en uitvoerings­kosten</i>	38
1.4	Plan van aanpak en onderzoeksmethoden	38
1.4.1	<i>Eerst voor­onderzoek en daarna hoofd­onderzoek</i>	38
1.4.2	<i>Selectie arrondis­sementen</i>	38
1.4.3	<i>Literatuur­studie</i>	39
1.4.4	<i>Interviews met profes­sionals, ouders en kinderen</i>	39
1.4.5	<i>Observaties</i>	41
1.4.6	<i>Registratie bij 19 recht­banken en 2 Hoven</i>	43
1.4.7	<i>Cijfers uit de bedrijfs­processen­systemen bij het OM</i>	44
1.5	Beperkingen van het onderzoek	44
1.5.1	<i>Kwalitatieve beschouwing van de beleids­theorie</i>	44
1.5.2	<i>Beschouwing beleids­theorie niet op hoofd­doel recidivereductie en niet op doel steun voor slachtoffer</i>	45
1.5.3	<i>Interviews met versche­nen ouders geeft selectief beeld</i>	45
1.6	Leeswijzer	46
2.	Uitvoerings­praktijk en werk­processen	47
2.1	Invoering van de verschijnings­plicht	47
2.2	Samenvatting te ver­wachten uitvoerings­praktijk en werk­processen	48
2.3	Vooraf­gaand aan de zitting	49
2.3.1	<i>Opnemen van adres ouders in proces­verbaal door politie</i>	49
2.3.2	<i>Adres­controle, het versturen van de oproepings­brief en het oproepen van een tolk door het OM</i>	49
2.3.3	<i>Controle gegevens gezag­hebbende ouders door Rechtspraak</i>	52
2.3.4	<i>Voorlichting door de Raad voor de Kinder­bescherming</i>	53
2.3.5	<i>Voorlichting door Jeugd­reclassering</i>	55
2.3.6	<i>Voorlichting door advocaten</i>	55
2.4	Tijdens de zitting	56
2.4.1	<i>Verificatie verloop oproe­ping en aanwezigheid gezag­hebbende ouders</i>	56
2.4.2	<i>Afwegingen rondom aan­houden</i>	57
2.4.3	<i>Afwegingen rondom uit­vaardigen bevel medebren­ging</i>	60
2.5	Na de zitting	60
2.5.1	<i>Uitvoeren bevel tot medebren­ging</i>	60
2.5.2	<i>Extra werkzaamheden Raad, OM, Jeugd­reclassering en Rechtspraak door aan­houding</i>	62
2.6	Knelpunten in de werk­processen	63
3.	Uitvoerings­praktijk in cijfers: aanwezigheid van ouders, aan­houdingen en medebren­gingen	65
3.1	Aanwezigheid en afwezigheid van ouders	65
3.1.1	<i>In 75% van de op zitting geplande zaken is de moeder aanwezig, in 54% de vader</i>	65

	3.1.2	<i>Bij 86% van de op zitting geplande zaken is minstens één ouder aanwezig</i>	65
	3.1.3	<i>Het percentage aanwezige ouders is een onderschatting van het percentage aanwezige gezaghebbers</i>	66
	3.1.4	<i>Analyse verschillen in de aanwezigheid van ouders</i>	67
	3.1.5	<i>Schatting toename aanwezigheid ten opzichte van situatie voor de verschijningsplicht</i>	69
	3.2	Redenen voor afwezigheid van ouders	71
	3.3	Al dan niet aanhouden van de zaak bij afwezigheid ouder(s)/voogd	73
	3.3.1	<i>Ongeveer 265 aanhoudingen in 2011 door de afwezigheid van ouders</i>	73
	3.3.2	<i>Ongeveer 190 aanhoudingen ten opzichte van de situatie voor de verschijningsplicht</i>	74
	3.3.3	<i>Afwegingen bij het al dan niet aanhouden</i>	74
	3.4	Medebrenging: bevelen en uitvoering	76
4.		Uitvoeringskosten van de verschijningsplicht ongeveer € 0,6 mln per jaar	77
	4.1	Inleiding: opzet berekening, afbakening en bronnen	77
	4.2	Uitvoeringskosten ten opzichte van eerdere berekeningen (ex ante evaluatie en claims)	78
	4.3	Variabelen gebruikt voor de berekening	79
	4.4	Uitvoeringskosten OM: ongeveer € 150.000,- per jaar	81
	4.4.1	<i>Kosten voor extra administratieve handelingen</i>	81
	4.4.2	<i>Kosten voor extra zittingstijd Enkelvoudige Kamer</i>	83
	4.4.3	<i>Kosten voor extra zittingstijd Meervoudige Kamer en hoger beroep</i>	85
	4.4.4	<i>Materiële kosten voor het versturen van de oproepingsbrieven en akten</i>	85
	4.5	Uitvoeringskosten rechtspraak: ongeveer € 320.000,-	86
	4.6	Uitvoeringskosten Raad voor de Kinderbescherming: ongeveer € 30.000,- per jaar	88
	4.7	Uitvoeringskosten Jeugdreclassering: ongeveer € 30.000,- per jaar	90
	4.8	Uitvoeringskosten politie: ongeveer € 75.000,- per jaar	91
	4.9	Conclusie	92
5.		Gevolgen van de verschijningsplicht voor aanwezigheid ouders	93
	5.1	Aanwezigheid ouders is toegenomen t.o.v. situatie voor verschijningsplicht	93
	5.2	Toename aanwezige ouders door verschijningsplicht?	93
	5.2.1	<i>Beleidstheorie: onwetendheid zorgt voor afwezigheid</i>	93
	5.2.2	<i>Ouders ontvangen de oproepingsbrief van het OM</i>	94
	5.2.3	<i>Niet alle ouders lezen en begrijpen de oproepingsbrief van het OM</i>	94
	5.2.4	<i>Niet alle ouders krijgen uitleg over de verschijningsplicht, of krijgen uitleg die in strijd is met de boodschap</i>	95
	5.2.5	<i>Oproepingsbrief draagt eraan bij dat niet verzorgende ouders afweten van de zitting</i>	96
	5.2.6	<i>De dreiging met aanhouding van de zaak en medebrenging van de ouders is soms 'zetje in de rug' om ter zitting te verschijnen</i>	97
	5.3	Conclusie: effect verschijningsplicht op verschijning?	99

6.	Gevolgen van aanwezigheid ouders voor de sanctie, de steun aan het kind en de opvoeding	101
6.1	De procedure van de jeugdstrafzitting	101
6.2	Rol ouders ter zitting algemeen - variatie	102
6.2.1	<i>Rol ouders ter zitting - doorgaans</i>	103
6.2.2	<i>Rol ouders ter zitting - minimaal</i>	104
6.2.3	<i>Rol ouders ter zitting - maximaal</i>	104
6.2.4	<i>Variatie in inbreng ouders</i>	105
6.3	Ouders als informatiebron ter zitting, ten behoeve van een optimaal afgestemde en daarmee effectieve sanctie	106
6.3.1	<i>De beleidstheorie/ex ante evaluatie</i>	106
6.3.2	<i>Ouders als informatiebron in de praktijk - ervaring van de professionals</i>	107
6.3.3	<i>Ouders als informatiebron in de praktijk - de observaties</i>	108
6.3.4	<i>Ouders betere informatiebron door de verschijningsplicht?</i>	110
6.4	De strafzitting als bron voor de opvoedkundige maatregelen van de ouders	112
6.4.1	<i>De beleidstheorie/ex ante evaluatie</i>	112
6.4.2	<i>De strafzitting als bron voor de opvoedkundige maatregelen in de praktijk - ervaring van de professionals</i>	113
6.4.3	<i>De strafzitting als bron voor de opvoedkundige maatregelen in de praktijk - de observaties en interviews met ouders en jongeren</i>	114
6.4.4	<i>Betere opvoedkundige maatregelen door de verschijningsplicht?</i>	116
6.5	Ouders als bron van steun voor hun kind in het strafproces	118
6.5.1	<i>De beleidstheorie/ex ante evaluatie</i>	118
6.5.2	<i>Ouders als steun voor hun kind in de praktijk - steun bij participatie en begrip zitting</i>	119
6.5.3	<i>Ouders als steun voor hun kind in de praktijk - steun bij het aanvaarden van de sanctie</i>	121
6.5.4	<i>Ouders als steun voor hun kind in de praktijk - steun bij het uitvoeren van de sanctie</i>	122
6.5.5	<i>Betere steun van ouders door de verschijningsplicht?</i>	122
6.6	Conclusie: verschijningsplicht heeft in een beperkt aantal gevallen effect op de informatie voor de rechter, de opvoeding en de steun aan het kind	124
7.	Onbedoelde gevolgen van de verschijningsplicht	127
7.1	Vertragende effect verschijningsplicht op de procesgang	127
7.2	Complicaties tijdens zitting bij gezinnen met verstoorde relaties	128
7.2.1	<i>Verstoorde relaties tussen ouders</i>	128
7.2.2	<i>Verstoorde relaties tussen ouder(s) en kind</i>	129
7.2.3	<i>Conflict ter zitting voorkomen?</i>	130
7.3	Averechtse werking op medewerking ouders van gedwongen medebrenging	131
7.4	Praktische knelpunten	131
7.5	Conclusie ongewenste neveneffecten	131

8.	Voorlichten of verplichten?	133
8.1	Werkwijze pilot ‘Versterken betrokkenheid ouders’	133
8.2	Resultaten van de pilot ‘Versterken betrokkenheid ouders’	134
8.3	De Utrechtse pilot ten opzichte van de verschijningsplicht	136
	8.3.1 <i>Voorlichting en verplichting en hun invloed op de aanwezigheid van ouders</i>	137
	8.3.2 <i>Voorlichting en verplichting en hun invloed op het begrip en de participatie van ouders</i>	138
	8.3.3 <i>Conclusie: voorlichting en verplichting kunnen hand in hand gaan</i>	139
9.	Conclusies: uitvoering, baten en kosten van de verschijningsplicht	141
9.1	Hoe wordt de verschijningsplicht uitgevoerd?	141
9.2	Wat is de feitelijke werking van de verschijningsplicht? En hoe	
	verhoudt deze zich tot de veronderstelde werking uit de ex ante evaluatie?	143
	9.2.1 <i>Invloed verschijningsplicht op verschijning ouders</i>	143
	9.2.2 <i>Invloed verschijningsplicht op een meer passende sanctie, meer steun aan het kind en betere opvoedkundige maatregelen</i>	144
	9.2.3 <i>Ongewenste neveneffecten van de verschijningsplicht</i>	146
9.3	Wat zijn de daadwerkelijk gebleken kosten van de in- en uitvoering van de verplichte verschijning?	146
9.4	Wat kan geleerd worden van de bevindingen uit de evaluatie van de pilot in Utrecht om op vrijwillige basis de betrokkenheid van ouders te vergroten?	147
Bijlage A:	Onderzoeksvragen	
	<i>Ervaringen betrokkenen met betrekking tot de verschijningsplicht</i>	148
Bijlage B:	Geraadpleegde literatuur	151
Bijlage C:	observatieprotocol	152
Bijlage D:	Registratieformulier	156
Bijlage E:	Landelijke oproepingsbrieven OM	158
	‘Oude ‘ oproepingsbrief, gebruikt van januari tot en met maart 2011	158
	Nieuwe oproepingsbrief, in gebruik vanaf april 2011 (voorbeeld uit Arnhem)	159
Bijlage F:	Gegevens aanwezigheid ouders per rechtbank/hof	160

Voorwoord

01 Voorliggend rapport is het resultaat van het onderzoek naar de verschijningsplicht voor ouders bij de strafzitting van hun minderjarige kind. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode april 2011 tot en met december 2011, in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), op verzoek van de Directie Justitieel Jeugdbeleid van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

02 Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van velen. In het bijzonder willen wij onze dank uitspreken naar de landelijke werkgroep 'verschijningsplicht', die ons veel waardevolle informatie en advies heeft gegeven. Onze dank geldt niet in mindere mate voor de ondersteuning van de begeleidingscommissie van het onderzoek, die bestond uit de volgende leden:

1. De heer prof. Dr. G. de Jonge, bijzonder hoogleraar Detentierecht verbonden aan de Universiteit van Maastricht, Faculteit Rechtsgeleerdheid (voorzitter begeleidingscommissie);
2. Mevrouw mr. Dr. L. van Domburgh, hoofd Onderzoek en Ontwikkeling LSG-Rentray en senior onderzoeker VUmc, afdeling Kinder en Jeugdpsychiatrie;
3. Mevrouw drs. M.M. Padmos, ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid;
4. Mevrouw mr. E.C. van Ginkel, ministerie van Veiligheid en Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

03 Daarnaast gaat onze oprechte dank uit naar alle professionals in het veld die tijd hebben gemaakt om hun ervaringen met ons te delen. Met name een woord van dank aan de contactpersonen bij de parketten en rechtbanken Breda, Maastricht, Groningen, Utrecht, Rotterdam en het gerechtshof in Den Haag. Zij hebben het mogelijk gemaakt om zittingen bij te wonen en in een afgeschermd ruimte gesprekken met betrokkenen te voeren.

04 Niet in de minste plaats spreken wij onze waardering uit voor de ouders en jongeren die hun vertrouwen hebben geschonken door het delen van hun persoonlijke ervaringen en motieven.

05 Wij hopen van harte dat de resultaten van het onderzoek aanknopingspunten bieden voor nadere besluitvorming over beleidsinstrumenten die kunnen bijdragen aan de aanwezigheid en effectieve participatie van ouders in het strafproces van hun kind.

Namens het onderzoeksteam,

Hayke Everwijn (projectleider)
Barneveld, december 2011

© 2011 WODC, Ministerie van Veiligheid & Justitie. Auteursrechten voorbehouden.

SIGNIFICANT

Managementsamenvatting

Aanleiding en onderzoeksvragen

06 Per 1 januari 2011 is de 'Wet versterking van de positie van het slachtoffer' integraal in werking getreden. Onderdeel van deze wet is de verplichting voor de gezaghebbende ouders of voogd (hierna: ouders) om aanwezig te zijn bij de terechtzitting van de zaak tegen hun van een misdrijf verdacht minderjarige kind of pupil. De verschijningsplicht voor de ouders is sindsdien verwoord in artikel 496a van het Wetboek van Strafvordering. Als de ouders, die het gezag over de minderjarige verdachte uitoefenen niet aanwezig zijn op de terechtzitting of - indien er een voogd is benoemd - de voogd er niet is, dan moet de rechter de zitting aanhouden en de medebrenging van de ouder(s) of voogd bevelen. De rechter hoeft de zitting niet aan te houden en medebrenging te bevelen indien blijkt dat de aanwezigheid van de ouders of voogd niet aan de goede afdoening van de zaak tegen de verdachte kan bijdragen. In de wet staat daarnaast dat de verschijningsplicht van de ouders of voogd (hierna: de ouders) niet meer geldt als de jongere inmiddels meerderjarig is geworden.

07 Het onderzoeksbureau Regioplan heeft in 2010 in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC), en op verzoek van de Directie Justitieel Jeugdbeleid, een ex ante evaluatie uitgevoerd om zowel de bedoelde als de onbedoelde gevolgen van invoering van de verschijningsplicht van ouders bij de kinderrechter te inventariseren. Samengevat heeft dit onderzoek geleid tot inzicht in de stand van zaken vóór invoering van de verschijningsplicht, de beleidstheorie al dan niet ondersteund door empirische kennis, de gevolgen voor de uitvoeringspraktijk en de mogelijkheden om een latere evaluatie in te vullen. Eén van de aanbevelingen uit het rapport is om een procesevaluatie van de wet verschijningsplicht uit te voeren. Met het onderzoek waarvan de resultaten in voorliggend rapport zijn beschreven, wordt aan deze aanbeveling uitvoering gegeven.

- 08 De hoofdvragen die worden beantwoord met het voorliggende rapport zijn:
1. Hoe wordt de verschijningsplicht uitgevoerd?
 2. Wat is de feitelijke werking van de verplichte aanwezigheid van de ouders bij het strafproces van hun minderjarig kind?
 3. Hoe verhoudt de geobserveerde werking van de verschijningsplicht zich tot de veronderstelde werking uit de ex ante evaluatie van de verplichte verschijning van ouders?
 4. Wat zijn de daadwerkelijk gebleken kosten van de in- en uitvoering van de verplichte verschijning?
 5. Wat kan geleerd worden van de bevindingen uit de evaluatie van de pilot in Utrecht om op vrijwillige basis de betrokkenheid van ouders te vergroten?

Onderzoeksopzet

- 09 De resultaten van dit onderzoek zijn gebaseerd op de volgende bronnen:
1. Een landelijke registratie door de griffies van de 19 Rechtbanken en 2 Gerechtshoven, onder andere van de aanwezigheid van ouders;
 2. Observaties ter zitting van 65 jeugdzaken, verdeeld over 14 zittingen;

3. Interviews met ketenpartners (35 interviews);
4. Interviews met betrokkenen (21 interviews met ouders, 19 interviews met verdachten, 8 interviews met ouders en verdachten samen en 4 interviews met advocaten);
5. Interview met de onderzoeker van de Utrechtse pilot 'Versterken betrokkenheid ouders';
6. Landelijke cijfers uit de processystemen bij het Openbaar Ministerie (verder: OM);
7. Een beperkte literatuurstudie;
8. Bespreking van de belangrijkste resultaten in twee landelijke overleggen van het OM en de Raad voor de Kinderbescherming.

10 De interviews en observaties hebben plaatsgevonden in vijf arrondissementen en één ressort. Er heeft een vooronderzoek plaatsgevonden in het arrondissement Breda om de onderzoeksopzet te testen en de instrumenten waar nodig aan te scherpen. De overige in het onderzoek betrokken arrondissementen waren Groningen, Utrecht, Rotterdam en Maastricht. Het ressort is dat van het Haagse gerechtshof. De dataverzameling is uitgevoerd in de periode april tot en met november 2011.

01 Voorliggend onderzoek kent hoofdzakelijk een kwalitatieve opzet, vooral waar het de beschouwing van de effecten van de verschijningsplicht betreft. De kwalitatieve opzet van het onderzoek heeft als consequentie dat niet kan worden gesproken van een toetsing van de beleidstheorie in statistische of kwantitatieve zin. We zullen daarom spreken van het beschouwen van de (relaties in de) beleidstheorie.

De terechtzitting in context

02 Voordat we de resultaten van dit onderzoek presenteren, is het van belang dat men zich realiseert dat de strafzitting - waarvoor de verschijningsplicht geldt - maar één van de momenten is waarop ouders worden betrokken bij de strafzaak tegen hun kind. Ouders worden ervan op de hoogte gesteld wanneer hun kind op het politiebureau als verdachte voor verhoor wordt opgehouden. Vervolgens kan zich een aantal situaties voordoen waarbij het gebruikelijk is dat de ouders worden uitgenodigd. Dit is ten eerste om aanwezig te zijn bij de voorgeleiding bij de rechter-commissaris in verband met een vordering tot inbewaringstelling. Ten tweede worden ouders doorgaans uitgenodigd om aanwezig te zijn bij de voorgeleiding voor de raadkamer in verband met gevangenhouding. Indien een preventieve hechtenis wordt geschorst onder het stellen van bijzondere voorwaarden, heeft ten derde de medewerker van de Jeugdreclassering die de jongere begeleidt doorgaans contact met de ouders. Deze begeleiding door de Jeugdreclassering kan ook op basis van vrijwilligheid plaatsvinden. In principe voert de Raad voor de Kinderbescherming bij iedere jongere die verdacht wordt van een strafbaar feit een raadsonderzoek uit naar de situatie rondom de jongere. Ten behoeve van dit onderzoek worden de ouders voor een gesprek uitgenodigd. Ten slotte nodigt een deel van de advocaten de ouders ook uit om met de verdachte mee te komen voor een gesprek bij de advocaat op kantoor over de zaak. Voorafgaand aan de terechtzitting bij de rechtbank, hebben de meeste ouders dus al op meerdere momenten contact gehad met één van de ketenpartners of de advocaat.

De wijze waarop de wet wordt uitgevoerd

03 Gezaghebbende ouders worden op de hoogte gesteld van de verplichting om te verschijnen door middel van een oproeping door het OM per Nederlandstalige brief. Deze brief wordt verstuurd bij alle jeugdstrafzaken, ook als de verschijningsplicht niet geldt, zoals bij overtredingen en bij meerderjarigen. In de brief is een zin opgenomen waaruit ouders kunnen opmaken in welk geval ze niet verplicht zijn te verschijnen. Tevens bevat de brief een motivering waarom het belangrijk is dat ouders verschijnen.

04 Veel ouders worden ook nog door één van de andere ketenpartners of de advocaat van hun kind ingelicht over de verschijningsplicht. Zowel de Raad voor de Kinderbescherming als de Jeugdreclassering noemen de verschijningsplicht in de reguliere gesprekken die zij hebben met ouders (in het kader van het raadsonderzoek respectievelijk de eventuele begeleiding van de jeugdige). Een deel van de advocaten brengt de verschijningsplicht ter sprake als zij ook met de ouder(s) van de cliënt spreken. Daarnaast komt het voor dat de rechter op eerdere momenten in het strafproces (tijdens de voorgeleiding bij de RC of tijdens de behandeling van een vordering gevangenhouding in de raadkamer) refereert aan de verschijningsplicht. Deze momenten van 'voorlichting' zijn echter niet toereikend om de hele groep gezaghebbende ouders te bereiken. Ten eerste omdat de voorlichting zich primair richt op de ouder die bij het kind woont. De verschijningsplicht is voor enkele regio's van de Raad voor de Kinderbescherming wel aanleiding geweest om vaker (gescheiden) ouders bij het raadsonderzoek te betrekken die niet bij de jongere wonen, maar wel wettelijk gezag hebben. Ten tweede omdat niet alle ouders komen opdagen bij de reguliere gesprekken van de Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering en niet alle advocaten de ouders uitnodigen.

05 De verschijningsplicht brengt met zich mee dat de rechter de zaak in principe moet aanhouden indien ouders niet aanwezig zijn. Artikel 496a, lid 3 Sv. biedt de rechter echter de mogelijkheid door te gaan met de zaak, ook als de ouders afwezig zijn. De verschijningsplicht wordt op dit punt niet uitgevoerd zoals de wetgever heeft bedoeld, aangezien het genoemde derde lid breder wordt toegepast dan door de wetgever is bedoeld. Indien één van de ouders niet ter zitting verschijnt, wordt de zaak in de regel niet aangehouden. Indien geen van de gezaghebbenden aanwezig is, wordt meestal wel aangehouden. De eerste reden voor het doorgaan met de zaak, ondanks de afwezigheid van ouders, is dat aanhouden onwenselijk wordt geacht voor de verdachte, die dan nog langer op de uitspraak moet wachten. Dit belang van het kind wordt groter geacht dan het mogelijk positieve effect dat de aanwezigheid van de tweede ouder ter zitting zou kunnen hebben indien de zaak zou worden aangehouden. De tweede reden voor het doorgaan met de zaak ondanks de afwezigheid van ouders, is dat veelvuldig aanhouden wegens afwezigheid van de ouder(s) onwerkbaar wordt geacht. Bij de rechtbanken Rotterdam en Maastricht is de verschijningsplicht aanvankelijk wel strikt doorgevoerd. Toen bleek dat niet alle aangehouden zaken tijdig op een nieuwe zitting konden worden gepland, is men minder gaan aanhouden. In 2011 zijn ruim 250 zaken aangehouden omdat de ouder(s) afwezig waren. Dit komt neer op ongeveer 2% procent van het aantal jeugdzaken in 2011. In de ex ante evaluatie werd uitgegaan van aanhouding in 20% van de jeugdzaken.

06 Het aantal aanhoudingen wegens de afwezigheid van ouders komt neer op ongeveer 2% van het aantal jeugdzaken op zitting in 2011. De landelijke registratie maakt duidelijk dat in 14% van de jeugdzaken van minderjarige verdachten die gepland zijn op zitting geen van de ouders aanwezig is. Aangezien rechters meestal aanhouden als beide ouders afwezig zijn, zou men verwachten dat er ook in ongeveer 14% van de zaken wordt aangehouden. Het verschil met de 2% van de zaken waarin wordt aangehouden is groot. Er zijn twee verklaringen voor het verschil. Ten eerste wordt een deel van de op zitting geplande zaken aangehouden om een andere reden dan de afwezigheid van ouders, zoals de afwezigheid van de verdachte of het ontbreken van een rapport. Ten tweede komt het voor dat geen van de ouders aanwezig zijn bij de zitting, maar wel een voogd of een ander familielid met een opvoedende en/of verzorgende rol, al dan niet met wettelijk gezag.

07 Indien een zaak wordt aangehouden, geeft de rechter alleen een bevel tot medebrenging als hij/zij inschat dat de ouders anders echt niet zullen komen. De geïnterviewde professionals in dit onderzoek achten medebrenging van ouders een laatste noodgreep, vanuit de gedachte dat gedwongen medebrenging een positieve houding van de ouders ter zitting niet zal bevorderen. Op basis van het onderzoek wordt geschat dat er in 2011 ongeveer 100 bevelen tot medebrenging zijn uitgevaardigd. Het is onbekend hoeveel van deze bevelen tot medebrenging feitelijk zijn uitgevoerd. Dit komt neer op een kleine 40% van het aantal aangehouden zaken door de afwezigheid van ouders en minder dan 1% van het totale aantal jeugdstrafzaken ter zitting. In de ex ante evaluatie werd uitgegaan van medebrenging van de ouders in 10% van de jeugdzaken ter zitting.

08 Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft de ketenpartners niet financieel gecompenseerd voor het uitvoeren van de verschijningsplicht. De leden van de landelijke werkgroep 'verschijningsplicht' geven aan dat dit van invloed is geweest op de wijze waarop de verschijningsplicht is ingevoerd en wordt uitgevoerd. Een voorbeeld is dat het OM om deze reden heeft gekozen voor het versturen van de oproepingsbrief per gewone post, in plaats van betekend. Een ander voorbeeld is dat het negatieve effect van het aanhouden van een zaak wegens afwezigheid van ouders (de jongere moet lang op zijn uitspraak wachten) verminderd had kunnen worden, indien financiële middelen beschikbaar waren geweest voor de Rechtspraak om extra zittingen te houden. Aangehouden zaken hadden dan binnen kortere termijn opnieuw op zitting kunnen worden gepland.

Beleidstheorie van de verschijningsplicht volgens de ex ante evaluatie uit 2010 beperkt houdbaar

09 De veronderstelde werking van de verschijningsplicht is kortweg de volgende. Door de verplichting van het OM ouders op te roepen en te melden dat ze daarbij verplicht zijn om te verschijnen, zou het niet meer voor kunnen komen dat ouders niet meer afweten van het delict en de zitting. Daardoor zouden ouders vaker ter zitting verschijnen. Hun aanwezigheid zou de kans op recidive van hun kind kunnen doen afnemen doordat:

1. Zij door hun aanwezigheid in de gelegenheid worden gesteld hun ouderlijke verantwoordelijkheid te nemen en opvoedkundige maatregelen te nemen;
2. Zij door hun aanwezigheid steunen ouders hun kind ondersteunen. Jongeren zouden zich hierdoor meer aan hun ouders hechten en hen niet opnieuw willen teleurstellen met normoverschrijdend gedrag;

3. Zij door hun aanwezigheid een bron van informatie kunnen zijn voor de rechter, die dan beter in staat is de situatie van de jongere te doorgronden. Daardoor kan de sanctie beter worden afgestemd op de situatie en de persoon van de jongere en zal daarmee effectiever zijn in het verkleinen van de recidivekans.

- 10 Daarnaast bevat de beleidstheorie de veronderstelling dat de aanwezigheid van ouders voor meer begrip bij slachtoffers zou zorgen, doordat ouders ter zitting het gedrag van hun kind zouden afkeuren. Het slachtoffer zou de gebeurtenis daardoor beter kunnen verwerken.

- 11 Deze laatste veronderstelling is in voorliggend onderzoek niet beschouwd. In het onderzoek wordt ook niet onderzocht of er een verband bestaat tussen de verschijningsplicht en recidive. Dit is zeer moeilijk, omdat het eventuele effect van de verplichte aanwezigheid van ouders niet geïsoleerd kan worden van andere effecten. Bovendien duurt het enkele jaren voordat een eventueel effect waarneembaar zou zijn.

- 12 In de ex ante evaluatie uit 2010 (Regioplan 2010) is geconcludeerd dat de houdbaarheid van de beleidstheorie over het geheel genomen matig is. Op grond van de empirische literatuur zijn hooguit globale aanwijzingen te vinden voor de veronderstelde werkzame mechanismen. Uit de ex ante evaluatie blijkt dat professionals in het werkveld de beleidstheorie enigszins houdbaar achten. Professionals kunnen zich (deels) vinden in de veronderstelde werkzame mechanismen van ondersteuning van het kind, een meer effectieve sanctie en het wegnemen van onwetendheid, maar hebben minder vertrouwen in de veronderstelde werkzame mechanismen van bevordering van de opvoedkundige taak en het zorgen voor meer begrip bij slachtoffers.

De baten van de verschijningsplicht

Meer ouders ter zitting doordat zij op de hoogte zijn van de zitting en door de 'stok achter de deur'

- 13 Uit dit onderzoek blijkt dat ouders vaker aanwezig zijn na de invoering van de verschijningsplicht dan daarvoor het geval was en dat het plausibel is dat dit veroorzaakt wordt door die verschijningsplicht. Een landelijke registratie door de griffies eind oktober 2011 maakt duidelijk dat in 86% van de jeugdzaken die gepland zijn op zitting¹ minstens één van de ouders aanwezig was en in 44% beide ouders. Een nulmeting die vergelijkbaar is met de landelijke registratie van dit onderzoek ontbreekt, daardoor kunnen geen harde uitspraken worden gedaan over de toename van aanwezigheid. Op basis van Nederlands onderzoek² (2006 - 2011) is geschat dat de aanwezigheid van ten minste één ouder met 5 procentpunten is gestegen en de aanwezigheid van twee ouders met 25 procentpunten na invoering van de verschijningsplicht. Overigens blijkt uit dit Nederlandse onderzoek dat het probleem van de afwezigheid van ouders al afnam in de jaren vóór invoering van de verschijningsplicht.

¹ Inclusief de zaken die niet inhoudelijk worden behandeld, bijvoorbeeld omdat de verdachte en/of ouders afwezig zijn of een rapport nog ontbreekt.

² Van de onderzoeksgroep van professor Weijers, verbonden aan de Universiteit Utrecht, zie Hepping & Weijers, 2011.

14 De relatie tussen de verschijningsplicht en de feitelijke verschijning van ouders is deels anders dan verondersteld. De beleidstheorie veronderstelt dat de onwetendheid van ouders over het delict en de zitting de reden was voor hun afwezigheid. Het blijkt echter dat 'onwetendheid' over het delict vrijwel geen rol speelt. De meeste ouders wisten ook vóór de verschijningsplicht al van het delict. Wel zijn ouders die niet op het adres van de verdachte wonen of niet bij elkaar wonen sindsdien vaker op de hoogte van de zitting. Daarnaast is de dreiging met aanhouding van de zaak en medebrenging van de ouders soms het 'zetje in de rug' voor ouders om toch maar wel ter zitting te verschijnen. Dit geldt vooral voor ouders die twifelen over het nut van hun aanwezigheid ter zitting en/of die veel moeten regelen - bijvoorbeeld met werk of achterblijvende kinderen - om te kunnen verschijnen.

15 Ondanks de verschijningsplicht komen niet alle ouders naar de zitting. Dit heeft vooral te maken met het feit dat niet alle ouders het gezag hebben en/of niet alle ouders een verzorgende en opvoedende rol vervullen. In een aanzienlijk deel van de zaken tegen minderjarige verdachten is het niet mogelijk (bijvoorbeeld bij verblijf in het buitenland of overlijden), niet verplicht (indien geen gezag) of niet wenselijk (indien ernstig verstoorde relaties tussen ouders of tussen ouder en kind) dat beide ouders bij de zitting aanwezig zijn. Vooral de vader is relatief vaak 'uit beeld' bij het kind. Het komt ook voor dat andere volwassenen dan de gezaghebber(s) de primair verzorgende en opvoedende rol vervullen zoals een oma of stiefvader. Deze 'belanghebbenden' worden doorgaans wel toegelaten bij de zitting, maar worden niet opgeroepen en krijgen niet altijd een rol ter zitting.

16 Verder verschijnt een aantal ouders niet omdat zij de oproepingsbrief niet lezen en/of niet begrijpen. Dit geldt in het bijzonder voor anderstaligen. En niet alle ouders krijgen voorlichting over de strafzitting of de verschijningsplicht, in aanvulling op de oproepingsbrief van het OM. Daarbij komt, dat niet alle ouders door de oproepingsbrief en/of de voorlichting overtuigd worden van het nut om naar de zitting te gaan. Hierin speelt mogelijk een rol dat de ouders ter ore komt dat er weinig consequenties worden verbonden aan het afwezig zijn van één ouder. De soepele omgang van de rechter met de verschijningsplicht kan de achterliggende gedachte van die verschijningsplicht op termijn ondergraven.

Het is niet aannemelijk dat verplichte aanwezigheid leidt tot effectievere opvoedkundige maatregelen

17 Een deel van de ouders die naar de zitting komt krijgt meer informatie over het gedrag van hun kind. Dit kan bijdragen aan een objectief beeld van het kind. De aanwezigheid van ouders leidt ook tot de mogelijkheid voor rechters om de ouders aan te spreken en aan te moedigen op hun (gezamenlijke) opvoedverantwoordelijkheid. Dit wordt vooral van belang geacht wanneer blijkt dat ouders een verschillende visie op de opvoeding hebben.

18 Het is onbekend of dit ook leidt tot effectievere opvoeding door de ouders en daardoor tot verbetering van het gedrag van de jongere. Geïnterviewde professionals achten dit niet aannemelijk. De mogelijke effecten van de zitting moeten volgens hen niet worden overschat. In situaties waar het ouders aan opvoedvaardigheden of -mogelijkheden ontbreekt, is het volgens hen te optimistisch te veronderstellen dat meer informatie over het delict of het kort aangesproken worden door een rechter alleen leidt tot betere vaardigheden of mogelijkheden van ouders.

Verplichte aanwezigheid kan bijdragen aan ondersteuning van het kind, maar kan ook averechts werken op diens participatie aan de zitting

19 In het onderzoek is gekeken naar drie vormen van steun aan de jongere: ondersteuning om te participeren aan de zitting, ondersteuning om de sanctie te aanvaarden en ondersteuning bij het uitvoeren van de sanctie.

20 Het merendeel van de jongeren voelt zich gesteund door de aanwezigheid van de ouder(s). Jongeren voelen zich veiliger door de aanwezigheid van hun ouder(s) en de aanwezigheid helpt hen om minder zenuwachtig te zijn. Het is aannemelijk dat zij daardoor beter participeren tijdens de zitting. Ook vinden zij steun in wat de ouders ter zitting inbrengen in antwoord op de vragen van de rechter. Daar tegenover staat dat de aanwezigheid van (één van beide) ouders bij een kleinere groep leidt tot *minder* participatie van de jongere, omdat jongeren informatie voor hun ouders willen achterhouden of zich voor hen schamen. Een andere categorie jongeren zal minder aandachtig participeren, omdat de aanwezigheid van de ouder waarmee een sterk verstoorde relatie bestaat, afleidt van de zitting. Ook hier is relevant dat de verschijningsplicht zich richt op ouders die formeel het gezag over hun kind hebben, maar dat zijn niet per se degenen die de jongere steunen.

21 De toegevoegde waarde van de tweede ouder die ter zitting verschijnt *door* de verschijningsplicht op deze vorm van steun aan de jongere is niet evident. De meeste jongeren geven aan zich door de aanwezigheid van één ouder ook gesteund te voelen. Bovendien zijn de ouders die *door* de verplichting aanwezig zijn - en dat niet op basis van vrijwilligheid deden - soms ook degenen met een minder goede verstandhouding met hun kind. Deze kinderen willen soms zelfs liever niet dat deze ouder met hen meegaat.

22 De tweede vorm van steun is steun van de ouders aan de jongere om de sanctie te aanvaarden. Het is onduidelijk of ouders voldoende van de zitting en de straf begrijpen om hun kind ook echt te kunnen helpen bij het uitleggen en aanvaarden ervan. Onvrede over de bejegening door de rechter komt weinig voor en zal daarom voor ouders zelden een reden zijn om de straf niet te aanvaarden en daardoor hun kind niet te steunen bij de aanvaarding ervan. Het onderzoek biedt geen aanwijzing dat de verplichte verschijning bijdraagt aan deze vorm van steun.

23 De derde vorm van steun is steun bij het uitvoeren van de sanctie. De aanwezigheid van de ouder(s) ter zitting draagt in potentie bij aan een effectieve uitvoering van de straf, indien de ouders tijdens de zitting daartoe worden aangemoedigd door de rechter (dit gebeurt maar zelden) en/of indien ouders direct na de zitting door de jeugdreclasseringmedewerker worden bewogen hun kind te helpen bij de uitvoering. Dit gebeurt regelmatig indien de jeugdreclasseringmedewerker

aanwezig is bij de zitting. De tweede ouder (die mogelijk verschijnt *door* de verplichting) kan hier toegevoegde waarde bieden als de officier en de rechter overwegen om ingrijpende bijzondere voorwaarden aan de sanctie te verbinden. Volgens de geïnterviewde professionals is het voor de werking van deze maatregelen of voorwaarden noodzakelijk dat *beide* ouders zich in de rechtszaal - ook tegenover hun eigen kind - bereid verklaren mee te werken aan de uitvoering daarvan.

Ouders die verplicht verschijnen als informatiebron voor de rechter

24 De geïnterviewde professionals zijn het erover eens dat de informatie die de ouders inbrengen ter zitting in een grote meerderheid van de gevallen geen extra informatie biedt ten opzichte van het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming. De rechter kan de informatie die hij van de ouders krijgt wel gebruiken als check op het raadsrapport. Met informatie wordt niet alleen de antwoorden van ouders op vragen van de rechter bedoeld, maar ook de informatie die het in levende lijve zien van de ouders en hun non-verbale communicatie zegt over het gezin en de verhoudingen.

25 Door de verschijningsplicht is het vaker mogelijk om de visies van beide ouders te horen, hun houding te observeren en met eigen ogen te zien hoe de onderlinge verhoudingen liggen. Dit is met name relevant in zaken waarbij ouders gescheiden zijn maar wel allebei betrokken zijn bij de opvoeding. Daarnaast acht een aantal geïnterviewde professionals het van belang dat beide ouders aanwezig zijn indien een interventie wordt geadviseerd waarbij de betrokkenheid van de ouders essentieel is - bijvoorbeeld 'Multi Systeem Therapie' of 'Intensieve Traject Begeleiding Harde Kern'. De officier en de rechter kunnen dan toetsen of ouders daadwerkelijk gaan meewerken en daarmee of de sanctie in potentie effectief is. In dit beperkte aantal gevallen draagt de verschijningsplicht dus bij aan een passende sanctie.

26 In een beperkt aantal geobserveerde zaken kon uit observaties en uit interviews worden opgemaakt dat de ouders aanwezig waren (mede) *door* de oproepingsbrief en de verplichting daarin. Deze ouders hadden *niet* per se vaker een passieve houding en brachten positieve informatie in over hun kind. Dit onderzoek vindt dus geen aanwijzingen voor een verband tussen *verplichte* verschijning en een minder positieve of actieve participatie.

Voorlichting aan ouders en training van rechters en officieren kan de participatie van ouders versterken

27 Enkele studies die zijn uitgevoerd *vóór* de invoering van de verschijningsplicht geven een beschrijving van de wijze waarop de rechter de ouders betrok bij de zitting. Er is een vergelijking getrokken met de observaties in dit onderzoek. Op basis van de vergelijking trekken we de conclusie dat er geen substantiële wijzigingen hebben plaatsgevonden in de wijze waarop de rechter ouders gebruikt als informatiebron ten opzichte van de situatie voor de invoering van de verschijningsplicht. Ook ouders lijken niet anders met hun rol om te gaan. Voor de zaken waarin ouders op basis van vrijwilligheid al met hun kind meekwamen naar de zitting, heeft de verschijningsplicht daarmee geen effect.

28 Zowel uit recente studies van Weijers als uit onze studie blijkt dat er potentie is voor verbetering in de wijze waarop de rechter de ouders betreft bij de zitting en met hen communiceert.

29 In het arrondissement Utrecht is in 2010 een pilot uitgevoerd die tot doel had de participatie van ouders bij de zitting van hun kind te vergroten. Dit werd ten eerste bewerkstelligd door ouders voor te lichten over de (procedure van de) zitting en de rol van de ouder daarin. Ten tweede kregen rechters, officieren en parketsecretarissen een training over hoe ouders op een effectieve manier bij de zitting te betrekken. De resultaten van de pilot zijn overwegend positief. Op grond van de resultaten van zowel de pilot in Utrecht als de verschijningsplicht, kunnen twee conclusies worden getrokken.

30 Ten eerste kan worden vastgesteld dat doordachte, gerichte voorlichting aan ouders en de verplichting om te verschijnen beiden een rol kunnen spelen in de beslissing van de ouders om naar de zitting te komen. De verplichting kan dan (in het voorlichtende gesprek) als 'stok achter de deur' fungeren voor ouders die - ook na voorlichting - twijfelen of ze al dan niet naar de zitting zullen gaan. De Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering kunnen leren van de pilot in Utrecht voor wat betreft de inhoud van de voorlichting en de wijze waarop dit is aangepakt. In de huidige wijze van voorlichting zijn er namelijk geen richtlijnen over de inhoud van de voorlichting en worden niet alle ouders voorgelicht.

31 Ten tweede kunnen kan worden geconcludeerd dat voorlichting aan ouders en training aan rechters en officieren bijdragen aan een beter begrip van de ouders van wat er op de zitting gebeurt en wat er van hen wordt verwacht. Daarmee is de kans op een actieve participatie bij de zitting groter en heeft de aanwezigheid van ouders meer potentie om effect te hebben op steun aan het kind bij de participatie ter zitting, het begrijpen en aanvaarden van de sanctie en het uitvoeren van de sanctie. Daarbij geldt onverminderd de beperking dat niet alle (gezaghebbende) ouders een rol van betekenis spelen voor de jongere. Hun aanwezigheid is niet altijd mogelijk en niet altijd gewenst.

De kosten en neveneffecten van de verschijningsplicht

32 De uitvoeringskosten van de verschijningsplicht zoals deze is uitgevoerd in 2011 worden geschat op € 0,6 miljoen. Daarvan wordt het grootste deel van de kosten veroorzaakt door de Rechtspraak (ruim 3 ton) en het OM (1,5 ton). Een kleiner deel van de kosten ligt bij de politie (0,75 ton), de Raad voor de Kinderbescherming (0,3 ton) en de Jeugdreclassering (0,3 ton). Het gaat alleen om de structurele kosten die worden veroorzaakt door de verschijningsplicht. Zie hoofdstuk 4 voor de onderbouwing.

33 In de ex ante evaluatie werden drie belangrijke ongewenste neveneffecten voorzien.

34 Ten eerste werd een vertragend effect verwacht door aanhouding van de zaak bij afwezigheid van de ouder(s). Het precieze vertragende effect in het beperkte aantal aanhoudingen van zaken wegens de afwezigheid van ouders (ongeveer 265), is niet vast te stellen maar wordt geschat op

zo'n 3 maanden. Duidelijk is dat de rechter anticipeert op de ongewenste effecten van de aanhouding door slechts in een klein gedeelte van de zaken aan te houden.

35 Ten tweede werd verwacht dat slechte verstandhoudingen binnen het gezin tot complicaties in de rechtszaal zouden leiden, indien beide ouders zouden verschijnen. Het blijkt zo nu en dan voor te komen dat conflict ontstaat in de rechtbank doordat ouders verschijnen die zonder de verschijningsplicht wellicht niet waren verschenen. Dit komt zowel door verstoorde relaties tussen ouders als door verstoorde relaties tussen de ouder(s) en het kind. Het verschilt echter in hoeverre dit conflict schadelijk is voor (de participatie en het begrip van) het kind en in hoeverre dit conflict de behandeling van de zaak ter zitting in de weg staat. De professionals verschillen dan ook van mening of dergelijke conflicten moeten worden voorkomen door ouders niet op te roepen of 'af te bestellen'.

36 Ten derde werd verwacht dat de medebrenging van ouders een averechts effect zou hebben op hun bijdrage aan de zitting. Uit dit onderzoek blijkt dat de rechter - net zoals geldt voor aanhoudingen - anticipeert op de averechtse effecten van medebrenging van ouders, door niet in alle gevallen waar wordt aangehouden een bevel tot medebrenging uit te vaardigen. Een beperkt aantal ervaringen van geïnterviewde professionals met medebrenging van ouders duidt inderdaad op een averechts effect.

Conclusie

37 De meeste ouders kwamen al naar de terechtzitting van hun kind zonder dat zij daartoe verplicht waren. De verschijningsplicht heeft ertoe geleid dat er vaker twee ouders naar de zitting komen, in plaats van één. De voordelen van de aanwezigheid van de tweede ouder zijn beperkt. Met name in gevallen waar ouders gescheiden zijn, maar wel beiden een rol hebben in de opvoeding, kan de aanwezigheid van beide ouders een rol spelen in het steunen van de jongere. Ook kan de rechter in die gevallen over de sanctie beslissen op basis van informatie van beide ouders. De (verplichte) aanwezigheid van ouders kan echter ook averechts werken op de participatie van de jongere bij de zitting, indien er sterk verstoorde relaties bestaan tussen de ouders onderling of tussen de ouders en de jongere.

38 De verschijningsplicht wordt op bepaalde punten anders uitgevoerd dan de wetgever heeft bedoeld. De belangrijkste verschillen zijn dat de rechter een zaak minder vaak aanhoudt wegens de afwezigheid van een ouder en dat de rechter minder vaak een bevel tot medebrenging van de ouder(s) uitvaardigt dan op basis van de wet zou worden verwacht. De oorzaak is tweeledig. Ten eerste verwachten professionals ongewenste neveneffecten van het aanhouden - en daarmee vertragen - van een zaak en van het gedwongen medebrengen van ouders. Het mogelijke positieve effect van de aanwezigheid van de tweede ouder bij de zitting wordt in veel zaken kleiner geacht dan het mogelijke negatieve effect van het aanhouden van de zaak en een eventueel bevel tot medebrenging. De rechter anticipeert dus op de vooraf verwachte nadelen van de verschijningsplicht. De voorziene ongewenste neveneffecten zijn daarmee kleiner dan oorspronkelijk - in de ex ante evaluatie - verondersteld. Ten tweede wordt het strikt handhaven van

S I G N I F I C A N T

de plicht niet werkbaar geacht, omdat er onvoldoende jeugdzittingen zijn om de behandeling van de aangehouden zaken binnen korte tijd voort te zetten.

S I G N I F I C A N T

Managementsamenvatting

Background and research questions

39 The 'Act strengthening the position of the victim' came into effect in its entirety on 1 January 2011. One component of this act is the requirement for the parents with legal custody or guardian to be present at the trial of a case against their under-age child or ward suspected of an offence. The requirement for the parents to be present in court has since been formulated in Article 496a of the Code of Criminal Procedure. If the parents who have custody of the under-age suspect do not appear at the trial or - if a legal guardian has been appointed - if the guardian does not appear, then the judge must defer the trial and issue a warrant to secure the presence of the parent(s) or guardian. The judge does not have to defer the trial or issue a warrant to secure their presence if it is clear that the presence of the parents or guardian would not help bring the case against the suspect to a successful conclusion. Furthermore, the act stipulates that the requirement for the parents or guardian (hereinafter referred to simply as 'the parents') to appear no longer applies once the young person is no longer a minor.

40 In 2010 the research company Regioplan carried out an assignment for the Ministry of Security and Justice's Research and Documentation Centre on the request of the Youth and Crime Prevention Department. This assignment involved an *ex-ante* evaluation to identify both the intentional and unintentional consequences of introducing a requirement for the presence of the parents in the juvenile court. To summarise, this study gave a picture of the state of affairs before the introduction of the attendance requirement, the policy theory (whether supported by empirical evidence or not), the consequences for its implementation in practice and the options for carrying out an evaluation at a later date. One of the recommendations made in the report was to carry out a procedural evaluation of the legislation governing the attendance requirement. That recommendation was implemented and this report contains the result of that evaluation.

41 The principal questions answered in this report are:

1. How is the attendance requirement implemented in practice?
2. What is the effect in practice of the parents' obligatory presence in the criminal proceedings against their under-age child?
3. How does the observed effect of the attendance requirement compare with the presumed effect described in the *ex-ante* evaluation of the parents' obligatory presence?
4. What are the actual costs of the introduction and implementation of the attendance requirement?
5. What can be learnt from the findings in the evaluation of the pilot project in Utrecht aimed at increasing the involvement of parents on a voluntary basis?

Research method

42 The results of this study are based on the following sources:

1. A national court registry for the 19 district courts and 2 courts of appeal, recording *inter alia* the presence of parents;
2. Observations during the trials of 65 juvenile cases in 14 sessions;
3. Interviews with criminal justice chain partners (35 interviews);
4. Interviews with individuals involved (21 interviews with parents, 19 interviews with suspects, 8 interviews with parents and suspects together and 4 interviews with lawyers);
5. Interview with the researcher studying the pilot in Utrecht, 'Strengthening the involvement of parents';
6. Nationwide figures taken from the Public Prosecution Service's proceedings systems;
7. A limited survey of the literature;
8. Discussion of the key results in two national meetings with the Public Prosecution Service and the Child Care and Protection Board.

43 The interviews and observations took place in the areas covered by one regional and five district courts. A preliminary study was carried out in the district of Breda to test the research approach and fine-tune the instruments where necessary. The other districts covered were Groningen, Utrecht, Rotterdam and Maastricht. The regional jurisdiction area was that of the court of appeal in The Hague. The information was gathered in the period April through to November 2011.

44 The methods used in this study are primarily qualitative in nature, in particular when looking at the impact of the attendance requirement. The study's qualitative approach means it is not possible to talk of the policy theory being tested in a statistical or quantitative sense. We will therefore talk in terms of a *consideration* of the policy theory and the relationships it postulates.

The trial in context

Before we present the results of this study, it is important to note that the criminal trial - which is where the attendance requirement applies - is only one of the points when parents become involved in the criminal proceedings against their child. Parents are informed if their child is detained at a police station for interrogation as a suspect. There are also a number of other possible situations where it is customary for the parents to be invited to attend. Firstly, they will be invited to attend if their child is brought before the examining magistrate because of an application for remand in custody. Secondly, parents are generally invited to attend if their child is brought before the court sitting in chambers for detention in custody. Thirdly, the Juvenile Probation Service officer supervising the child will generally have contact with the parents if temporary release from preventive custody is granted subject to special conditions. This supervision by the Juvenile Probation Service may also be carried out on a voluntary basis. In principle, the Child Care and Protection Board carries out a child welfare investigation for every juvenile suspected of a criminal

offence to establish the situation the child is in. The parents are invited for a talk as part of this investigation. Finally, some lawyers also invite the parents to accompany the suspect when he or she comes to talk to the lawyer about the case at the law firm. Consequently most parents will already have had several contacts with one of the criminal justice partners or the lawyer before attending the trial at the court.

The way in which the legislation is implemented

45 Parents with custody of the child are informed of the requirement to appear by means of a summons from the Public Prosecution Service in the form of a letter in Dutch. This letter is sent in all juvenile criminal cases, including cases such as minor offences and for young people who have reached the age of majority where the attendance requirement does not apply. In the latter cases a sentence is included informing parents they are not under an obligation to appear. The letter also gives reasons explaining why it is important for parents to attend.

46 Many parents are also notified of the attendance requirement by one of the other criminal justice chain partners or their child's lawyer. Both the Child Care and Protection Board and the Juvenile Probation Service mention the attendance requirement in the standard talks they have with parents (in the context of the child welfare investigation and the supervision of the minor respectively). Some lawyers also discuss the attendance requirement when they talk to the parent(s) of their client. It also sometimes happens that the judge refers to the attendance requirement at an earlier stage in the criminal proceedings (e.g. when the child is brought before the examining magistrate or when the court sitting in chambers makes a decision on detention in custody). However these moments of 'information provision' are not sufficient to reach all parents who have custody of the child. In the first instance this is because the information is aimed mainly at the parent living at home with the child. The attendance requirement has spurred some regional divisions within the Child Care and Protection Board to make more frequent efforts to involve parents in the child welfare investigation who do not live with the juvenile (e.g. after a divorce) but still have legal custody. In the second instance this is because not all parents attend the standard talks with the Child Care and Protection Board and Juvenile Probation Service and not all lawyers invite parents along.

47 A consequence of the attendance requirement is that the judge should in principle defer the case if the parents are not present. However, Article 496a, paragraph 3 of the Code of Criminal Procedure gives the judge the option of continuing with the case even if the parents are not present. In this respect the attendance requirement is not being implemented in the spirit of the law, as the above-mentioned third paragraph is being applied more widely than the legislator intended. As a rule, the case is not deferred if only one of the parents does not attend the trial. If neither of the parents who have legal custody appears, the case usually is deferred. The primary reason for continuing with the case despite the absence of parents is that deferring the case is considered undesirable for the suspect, who would then have to wait even longer for the sentence. The interests of the child are considered to outweigh the potential positive impact that the second parent's presence at the trial might have if the case were to be deferred. The second reason for continuing with the case despite the absence of parents is that frequently deferring cases due to the

S I G N I F I C A N T

absence of one or both parents is considered to be an unworkable option. The district courts of Rotterdam and Maastricht did initially adhere strictly to the attendance requirement. When it turned out not to be possible to schedule all the deferred cases for a new trial in time, the courts started to defer fewer cases. Over 250 cases were deferred in 2011 because one or both parents were absent, which is about 2% of the juvenile cases in 2011. The assumption in the ex-ante evaluation was that 20% of juvenile cases would be deferred.

48 The number of deferrals because of parents' absence comes to approximately 2% of the number of juvenile cases heard in 2011. Records from the national court registry show neither of the parents to be present in 14% of the scheduled trials for juvenile cases involving under-age suspects. As judges generally defer cases if both parents are absent, it might be expected that about 14% of cases would be deferred too. However, there is a big difference between this percentage and the 2% of cases that are actually deferred. There are two explanations for this difference. Firstly some of the cases scheduled for a trial are deferred for reasons other than the absence of the parents, such as the non-appearance of the suspect or a missing report. Secondly, sometimes there is a guardian present or another family member with responsibility for the child's care and/or upbringing, whether or not with legal custody, even if neither of the parents is present at the trial.

49 If a case is deferred, the judge will only issue a warrant to secure the presence of the parents if he thinks that the parents will not turn up otherwise. The professionals who were interviewed in this study considered such a warrant to be a last resort, based on the idea that enforcing the parents' presence would not be conducive to the parents taking a positive attitude in the trial. Based on the analysis, it is estimated that around 100 warrants to secure the presence of the parents were issued in 2011. It is not known how many of these warrants to secure their presence were actually executed. This means that such a warrant was issued in just under 40% of the cases deferred because of the absence of one or both parents, i.e. less than 1% of all juvenile cases heard. The assumption in the ex-ante evaluation was that warrants would be issued to secure the presence of parents in 10% of the juvenile cases heard.

50 The Ministry of Security and Justice did not provide the criminal justice chain partners with any financial compensation for executing the attendance requirement. The members of the 'attendance requirement' national working group say this has affected how the attendance requirement was implemented and is being executed. As an example, this was the reason for the Public Prosecution Service's decision to send the summons letter by standard post instead of serving it. Another example is that the negative effect of deferring a case because of the absence of the parents (the minor has to wait longer for the sentence) could have been reduced if the Judiciary had received money to hold more sessions. It would therefore then have been possible to reschedule deferred cases for an earlier session.

Policy theory concerning the attendance requirement according to the 2010 ex-ante evaluation tenable to a limited extent only

51 In brief, the assumed effect of the attendance requirement is as follows. The Public Prosecution Service's obligation to summons parents and inform them that they are required to appear is supposed to mean that it is no longer possible for parents not to be aware of the offence or the trial. As a result, parents are expected to be more likely to attend the trial. Their presence is supposed to reduce the likelihood of a repeat offence because:

1. by attending the proceedings, they are given the opportunity to fulfil their parental responsibility and take appropriate measures in the upbringing of their child;
2. they support their child by being present. The child may therefore become more attached to his or her parents and will not want to disappoint them again by behaving antisocially;
3. their presence allows them to be a source of information for the judge, who is therefore better able to assess the minor's situation. This allows a better match between the sanction and the minor's situation and character, which will make the sanction more effective in reducing the likelihood of a repeat offence.

52 Policy theory also makes the assumption that having the parents attend would increase the victim's understanding as during the trial the parents would condemn their child's behaviour and the victim would therefore be better able to deal with the incident.

53 This last assumption was not tested in the current study. The study also did not consider whether there was a connection between the attendance requirement and repeat offending. This is very difficult to examine as any effect of the parent's requirement to be present cannot be isolated from other effects. In addition, it would take some years before such an effect could be observed.

54 The conclusion of the ex-ante evaluation (Regioplan 2010) was that the policy theory was generally only tenable to a limited extent. There are little more than global indications to be found in the empirical literature for the mechanisms that are assumed to be operating. The ex-ante evaluation shows that professionals working in this area consider the policy theory to have some plausibility. Professionals agree (to some extent) with the idea of the mechanisms that support the child, enable more effective sanctions and make ignorance of the trial impossible, but they are less confident about the assumed mechanisms operating to encourage parenting duties and to ensure more understanding among victims.

The benefits of the attendance requirement

More parents attending trials because they have been informed of the proceedings and because of the threat of sanctions

55 This study shows that parents are more likely to be present since the introduction of the attendance requirement than before and that it is plausible that this is due to the attendance requirement itself. Records from the national court registry at the end of October 2011 show that at

S I G N I F I C A N T

least one of the parents was present at the trial³ in 86% of scheduled juvenile cases, and both parents were present in 44% of cases. There is no baseline measurement for this study comparable to the national court registry and so no firm statements can be made concerning the increase in parents' attendance. Based on research in the Netherlands⁴ (2006-2011) it is estimated that the presence of at least one parent has risen by 5 percentage points and the presence of both parents by 25 percentage points since the introduction of the attendance requirement. Incidentally, this Dutch research shows that the non-appearance of the parents was already becoming less of a problem in the years leading up to the attendance requirement.

56 The relationship between the attendance requirement and actual attendance by the parents is not entirely in line with what was assumed. The policy theory assumes that parents did not appear at the trial because they were not aware of the offence and the trial. However, it turns out that a lack of awareness of the offence is not really a factor at all. Most parents knew about the offence before the attendance requirement. Even so, parents who do not live at the same address as the suspect or do not live together are more likely to be aware of the trial since the introduction of the attendance requirement. Furthermore, the threat of the case being deferred and a warrant being issued to secure the presence of the parents can sometimes act as a final prod persuading them to attend the trial after all. This applies particularly to parents who are not sure about the benefit of their presence at the trial and/or who have to make extensive arrangements - for example, at work or for the children remaining behind - in order to be able to attend.

57 Not all parents attend the trial despite the attendance requirement. This is mainly due to the fact that not all parents have custody and/or not all parents play a role in the care and upbringing of the child. In a substantial proportion of the cases involving under-age suspects having both parents present at the trial is not possible (e.g. because one is abroad or has died), not required (if one does not have custody) or not desirable (if relations between the two parents or between the parent and the child are severely impaired). The father in particular is frequently no longer 'in the picture' in the child's life. It may also be the case that adults other than those with custody fulfil the primary caring and parenting role, for instance a grandmother or step-father. These 'stakeholders' are generally admitted to the trial but they do not receive a summons and are not always given a part to play in the trial.

58 In addition, some parents do not turn up because they do not read the letter summoning them and/or cannot understand it. This applies particularly for parents whose mother tongue is not Dutch. Also, not all parents receive information about the trial or the attendance requirement supplementing the letter with the summons from the Public Prosecution Service. Furthermore, not all parents are convinced of the benefit of attending the trial after reading the letter with the summons and/or receiving the information. A possible factor explaining this is that parents hear that there are few consequences if only one parent fails to appear. The flexible way in which the judge

³ Including the cases that were not dealt with substantively, for example because the suspect and/or parents failed to turn up or because a report was still missing.

⁴ By Professor Weijers and his research group at the University of Utrecht; see Hepping & Weijers, 2011.

S I G N I F I C A N T

deals with the attendance requirement may therefore undermine the intention of that requirement in the long run.

It is not reasonable to assume that compulsory attendance will lead to more effective parenting

59 Some parents attending the trial obtain more information about their child's behaviour. This can help them form an objective impression of their child. The presence of the parents also makes it possible for judges to hold the parents to account and to encourage them to take (joint) responsibility for the upbringing. This is considered to be particularly important when parents have different ideas about how to bring up children.

60 It is not known whether this actually results in a more effective upbringing by the parents and consequently better behaviour by the young person. The professionals interviewed do not think this is plausible. They say that the possible role played by the hearing itself should not be overestimated. It is overly optimistic (in their opinion) to assume that in situations where parents lack parenting skills or options, more information about the offence or merely being addressed briefly by the judge will lead to an improvement in the parents' parenting skills or options.

Compulsory attendance can help give the child support but may also have a counterproductive effect on the child's participation in the trial

61 Three kinds of support for the young person were considered in this study: support in participating in the trial; support in accepting the sanction; and support in the execution of the sanction.

62 Most young people see the presence of their parent(s) as a source of support. Young people feel safer when their parents are there and the presence of their parents helps them feel less nervous. It is plausible that this will help them participate more effectively in the trial. They also find support in the answers the parents give to the judge's questions in the course of the trial. On the other hand, there is a relatively small group where the presence of (one of the two) parents results in the young person participating *less* because they wish to hide information from their parents or are ashamed to be confronted with their actions in front of their parents. A further category of young people is likely to participate in the trial with less attention as they are distracted by the presence of a parent with whom they have a severely impaired relationship. Here, too, it is relevant that the attendance requirement applies to the parents who have formal custody of their child, although they may not necessarily be the adults who support the young person in question.

63 It is not clear that having the second parent present at the trial *because of* the attendance requirement has any benefit for this kind of support. Most young people say they also feel they have support when one parent is present. Moreover, the parents who attend because of the requirement - and would not do so on a voluntary basis - are sometimes those who have poorer relationships with their children. These children would sometimes actually prefer it if that parent did not accompany them.

S I G N I F I C A N T

64 The second form of support is support from the parents in helping the young person to accept the sanction. It is unclear whether parents understand enough about the trial and the punishment to help their child properly by explaining and accepting it. Dissatisfaction about discourteous treatment by the judge is rare. This will therefore seldom be a reason for parents not to accept the punishment and not to support their child in accepting it. The study has produced no indications that the attendance requirement contributes to this form of support.

65 The third form of support is support in the execution of the sanction. The presence of the parent(s) at the trial could potentially make the execution of the punishment more effective if the parents are encouraged by the judge during the trial (which is rare) and/or persuaded by the Juvenile Probation Service officer immediately after the trial to help their child in the execution. This happens regularly if the Juvenile Probation Service officer is present at the trial. The second parent (who may only appear *because of* the requirement) can have added value if the prosecutor and the judge are considering imposing far-reaching special conditions on the sanction. The professionals who were interviewed say that it is crucial for the effectiveness of these measures or conditions for both parents to declare in the courtroom - including to their child - that they are prepared to cooperate in the execution of the conditions.

Parents who are required to attend as a source of information for the judge

66 The professionals who were interviewed agree that in most cases the information that the parents provide during the trial does not add anything to the report drawn up by the Child Care and Protection Board. The judge can use the information obtained from the parents as a check of the Board's report. This 'information' refers not just to the parents' answers to the questions put by the judge but also to the information about the family and relationships within the family obtained from seeing the parents in the flesh and from their non-verbal communication.

67 The attendance requirement means that it is more often possible to hear the views of both parents, observe their attitudes and see the relationships within the family with your own eyes. This is particularly relevant in cases where the parents are divorced but are still both involved in bringing up the child. In addition, some of the professionals who were interviewed consider it to be important for both parents to be present if an intervention is recommended in which the involvement of the parents is essential – for example 'Multisystem Therapy' or 'Intensive Process Supervision for the Hard Core'. The prosecutor and judge can then check whether the parents really will cooperate and therefore whether the sanction is potentially effective. Consequently the attendance requirement really does help obtain an appropriate sanction in these few cases.

68 In a limited number of the cases that were observed, it was possible to conclude from the observations in interviews that the parents had turned up (in part) *as a result of* the letter with the summons and the requirement. These parents did *not* necessarily have a more passive attitude, and they provided positive information about their child. Thus this study does not find any indication for a link between the *requirement* to appear and a more negative or passive participation.

Information for parents and training for judges and prosecutors can bolster participation by parents

69 Some studies performed *before* the introduction of the attendance requirement describe how the judge involved the parents in the trial. A comparison was made with the observations in this study. Based on this comparison, we conclude that no major changes have taken place in how the judge uses parents as a source of information when compared with the situation before the introduction of the attendance requirement. Parents also do not seem to be fulfilling their role any differently. Consequently, the attendance requirement has had no effect in those cases where parents were accompanying their child to the trial on a voluntary basis anyway.

70 Recent studies by Weijers and our own study both show that there is room for improvement in how the judge involves the parents during the trial and communicates with them.

71 In 2010 a pilot was carried out in the Utrecht district that was aimed at increasing parents' participation in their child's trial. In the first instance this was done by providing parents with information about the trial, the procedures involved and the role of the parents in the trial. Secondly, judges, public prosecutors, and public prosecutors' clerks received training in how to involve parents effectively in the trial. The results of the pilot are mainly positive. Two conclusions can be drawn on the basis of the results of the Utrecht pilot and the attendance requirement.

72 Firstly it can be established that well-thought-out, appropriate information for parents and the requirement to attend can both play a role in parents' decision to attend the trial. The requirement can then act as a threatened penalty (in the talk to provide information) for parents who are still not sure - following the information - whether they should go to the trial or not. The Child Care and Protection Board and the Juvenile Probation Service could learn from the pilot in Utrecht as regards the content of the information provided and the approach taken. This is because currently there are no guidelines on what information should be provided, nor do all parents receive information.

The second conclusion that may be drawn is that providing parents with information and training for judges and public prosecutors could help improve parents' understanding of what happens during a trial and what is expected of them. That would increase the likelihood of active participation in the trial. Also, it would increase the potential for the presence of the parents to have a positive impact on support for the child during the trial, the child's understanding and acceptance of the sanction, and the execution of the sanction. However, it remains the case that not all parents (with custody) can play a meaningful role in helping the young person in question. It is not always possible or desirable for them to be present.

The costs and side effects of the attendance requirement

73 The costs of implementing the attendance requirement as enforced in 2011 are estimated to be €0.6 million. Most of the costs are attributable to the Judiciary (more than €300,000) and the Public Prosecution Service (around €150,000). A smaller proportion of the costs is attributable to the police (about €75,000), the Child Care and Protection Board (about €30,000) and the Juvenile Probation Service (also about €30,000). These are only the additional structural costs due to the

S I G N I F I C A N T

attendance requirement. The evidence on which these figures are based is to be found in Chapter 4 (Dutch only).

74 Three key undesirable side effects were foreseen in the ex-ante evaluation.

75 Firstly, it was expected that the process would take longer as cases were deferred due to parent(s) not turning up. It is not possible to determine precisely what the delays were in the limited number of cases that were deferred due to the parents not turning up (around 265 cases), but the average delay is estimated to be around three months. It is clear that judges are anticipating the undesirable effects of deferring cases and acting accordingly by deferring a small proportion only of the cases.

76 Secondly, it was expected that impaired relationships within the family would lead to complications in the courtroom if both parents were to attend. Conflicts do occasionally seem to arise in the courtroom due to parents appearing who would not have turned up without the attendance requirement. This is a result both of the impaired relationship between the two parents and the impaired relationship between the parent(s) and the child. However, the degree to which these conflicts are damaging for the child (his/her participation and understanding) and obstruct the handling of the case being tried varies. Indeed, the professionals differ in their opinion as to whether such conflicts should be avoided by not summoning the parents or cancelling their attendance.

77 Thirdly, issuing a warrant to secure the presence of the parents was expected to have a counterproductive effect on their contribution in the trial. This study shows that - just as in deferring cases - the judge anticipates the counterproductive effects of issuing a warrant to secure the parents' presence and acts accordingly by not issuing such a warrant in all cases that are deferred. A few experiences with warrants to secure parents' presence as described by professionals in the interviews do indeed seem to suggest a counterproductive effect.

Conclusions

78 Most parents were already attending their child's trial even when there was no requirement to do so. The attendance requirement has led to two parents being at the trial more often instead of one. The benefits of the presence of the second parent are limited. The presence of both parents can play a role in providing support for the minor, in particular in situations where the parents are divorced but both still play a part in the upbringing. The judge can also use information from *both* parents when deciding upon the sanction. The (compulsory) presence of the parents can however also be counterproductive for the minor's participation in the trial if the relationship between the two parents or between the parents and the child is severely impaired.

79 In some respects the attendance requirement is not being implemented as the legislator intended. The main differences are that the judge is less likely to defer a case because of one parent not turning up and that the judge is less likely to issue a warrant to secure the presence of the parent(s) than might be expected on the basis of the legislation. There are two reasons for this.

S I G N I F I C A N T

Firstly professionals expect undesirable side effects from deferring a case - and consequently delaying it - and from securing the enforced presence of the parents. In many cases, the potential positive effect of the second parent attending the trial is considered to be less than the potential negative effect of delaying the case and possibly issuing a warrant to secure their presence. The judge is thus anticipating the disadvantages to the attendance requirement that were expected beforehand. As a result the foreseen undesirable side effects are less extensive than anticipated in the ex-ante evaluation. Secondly, strict enforcement of the requirement is not considered to be a workable option as there are not enough juvenile sessions to enable the deferred cases to be dealt with quickly.

SIGNIFICANT

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding

⁸⁰ Per 1 januari 2011 is de 'Wet versterking van de positie van het slachtoffer' integraal in werking getreden. Onderdeel van deze wet is de verplichting voor degenen die het gezag uitoefenen over de minderjarige (ouders⁵ of voogd⁶) om aanwezig te zijn bij de terechtzitting van de zaak tegen hun minderjarige kind of pupil⁷. In het amendement, naar aanleiding waarvan de verschijningsplicht in het wetsvoorstel is opgenomen, betogen Çörüz (CDA) en Wolfsen (PvdA) dat de verschijningsplicht bijdraagt aan de betrokkenheid van de ouders bij de opvoeding van hun kind. Bovendien schrijven zij dat de aanwezigheid van de ouders op en deelname aan de terechtzitting zal bijdragen aan de oplossing van de gedragsproblematiek van de jeugdige en daarmee aan het voorkomen van herhalingscriminaliteit (recidive).

⁸¹ De verschijningsplicht voor ouders is sindsdien verwoord in artikel 496a van het Wetboek van Strafvordering. Als de ouders, die het gezag over de minderjarige verdachte uitoefenen niet aanwezig zijn op de terechtzitting of - indien er een voogd is benoemd - de voogd er niet is, dan moet de rechter de zitting aanhouden en de medebrenging van de ouder(s) of voogd bevelen. De rechter hoeft de zitting niet aan te houden en medebrenging te bevelen indien (lid 3) sprake is van een procedurele reden (nietigheid van de dagvaarding, onbevoegdheid van de rechtbank, niet-ontvankelijkheid van de officier van justitie of schorsing van de vervolging), een praktische reden (geen bekende woon- of verblijfplaats van de ouders in Nederland) of een inhoudelijke reden (de aanwezigheid van de ouder(s) wordt niet in het belang van de minderjarige geacht). In de kamerstukken⁸ wordt toegelicht dat hiermee aanhouding van de zaak kan worden voorkomen, indien blijkt dat de aanwezigheid van de ouders aan de goede afdoening van de zaak tegen de verdachte niet kan bijdragen (bijvoorbeeld in het geval dat de verdachte gedurende geruime tijd reeds van zijn ouders vervreemd is en bij familie of pleegouders woont ofwel de ouders zich in een verslavingskliniek of psychiatrische inrichting bevinden). De rechter neemt de beslissing tot aanhouding nadat de verdachte, de officier van justitie en het eventueel aanwezige slachtoffer zich over de wenselijkheid hebben uitgesproken (lid 1). Bij het bevel van oproeping kan de rechter een bevel tot medebrenging verlenen (lid 2). In de wet staat daarnaast dat dit artikel alleen geldt voor minderjarige verdachten (en dus niet voor verdachten die inmiddels meerderjarig zijn), zie art. 488 lid 3 SV. De verschijningsplicht voor ouders geldt alleen voor ouders van jongeren die verdacht worden van een misdrijf. 496a, lid 2 vermeldt wel dat een bevel tot medebrenging *kan* worden gegeven voor niet verschenen ouders van jongeren die verdacht worden van een overtreding.

⁵ Conform Wetboek van strafvordering, artikel 131.

⁶ In het rapport wordt verder gesproken over ouders. De toevoeging voogd wordt omwille van de leesbaarheid in het vervolg weggelaten.

⁷ In het vervolg van het rapport spreken we kortweg van 'de verschijningsplicht'.

⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 20143, G.

Verschijningsplicht zoals geformuleerd in de Artikel 496a Wetboek van Strafvordering

1. *Indien de ouders of voogd van een van misdrijf verdachte minderjarige in gebreke blijven op de terechtzitting te verschijnen beveelt het gerecht de aanhouding van de zaak tegen een bepaalde dag en beveelt het tevens hun oproeping. Het gerecht stelt voorafgaand aan zijn beslissing de verdachte, de officier van justitie en het slachtoffer dat ter terechtzitting aanwezig is, in de gelegenheid zich uit te laten over de wenselijkheid van aanhouding.*
2. *Het gerecht kan bij het bevel tot oproeping een bevel tot medebrenging verlenen, indien het de aanwezigheid van een of beide ouders dan wel de voogd bij de behandeling van de zaak op de terechtzitting noodzakelijk acht. Het gerecht kan dit bevel ook geven in het geval van de behandeling van de zaak van een van overtreding verdachte minderjarige.*
3. *Het gerecht kan slechts bevelen dat het onderzoek niet wordt aangehouden, en dat een bevel tot medebrenging niet wordt verleend indien:*
 - a. *het aanstonds een van de uitspraken bedoeld in artikel 349, eerste lid, doet,*
 - b. *de ouders of voogd geen bekende woon- of verblijfplaats in Nederland hebben, of*
 - c. *de aanwezigheid van een of beide ouders niet in het belang van de minderjarige wordt geacht.*

82 Betrokken partijen in de jeugdstrafrechtketen waren en zijn het erover eens dat de aanwezigheid van de ouders van minderjarige verdachten bij de behandeling van hun strafzaak op de terechtzitting in hoge mate gewenst is. Het is niet alleen in het belang van de verdachte en het slachtoffer, maar ook van maatschappelijk belang dat ouders zich bewust zijn van hun bijzondere verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de minderjarige en mogelijke scheefgroei daarin, terwijl zij zich ook bewust dienen te zijn van het belang van hun aanwezigheid op de terechtzitting.

83 Als de zaak moet worden aangehouden, dan heeft de verschijningsplicht echter ook nadelige gevolgen voor het verloop en de doorlooptijd van de rechtszaak. Door het moeten aanhouden van zaken neemt de doorlooptijd van de zaak toe. Dit kan nadelige gevolgen voor de minderjarige hebben in pedagogisch opzicht en daarnaast ook financiële consequenties hebben.

84 Regioplan heeft in 2010 opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC), en op verzoek van de Directie Justitieel Jeugdbeleid, een ex ante evaluatie uitgevoerd om zowel de bedoelde als de onbedoelde gevolgen van invoering van de verschijningsplicht van ouders bij de kinderrechter te inventariseren. Samengevat heeft dit onderzoek geleid tot inzicht in de stand van zaken vóór invoering van de verschijningsplicht, de beleidstheorie al dan niet ondersteund door empirische kennis, de gevolgen voor de uitvoeringspraktijk en de mogelijkheden om een latere evaluatie in te

vullen. De Tweede Kamer is in februari 2011 geïnformeerd⁹ over dit onderzoeksrapport met als titel 'Aanwezigheid Verplicht, een inventarisatie van de gevolgen van de aanwezigheidsplicht voor ouders bij de kinderrechter'. In het vervolg van dit rapport halen we het onderzoek van 'Aanwezigheid Verplicht, een inventarisatie van de gevolgen van de aanwezigheidsplicht voor ouders bij de kinderrechter' aan met 'de ex ante evaluatie'.

85 Eén van de aanbevelingen uit het rapport is om een procesevaluatie van de wet verschijningsplicht uit te voeren. De procesevaluatie moet meer zicht geven op de omvang van de problematiek, de uitvoering(s)consequenties (inclusief neveneffecten) van de nieuwe wetgeving en de ervaringen van betrokkenen (zowel professionals als minderjarige verdachten, hun ouders en slachtoffers). In de procesevaluatie kan de stand van zaken na invoering van de wet inclusief knelpunten worden vastgesteld. De ex ante evaluatie moest uitgaan van schattingen; in de procesevaluatie kan gebruikgemaakt worden van 'echte' ervaringen. Met het onderzoek waarvan de resultaten in voorliggend rapport zijn beschreven, wordt aan deze aanbeveling uitvoering gegeven.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

86 Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC van het ministerie van Veiligheid en Justitie, op verzoek van de Directie Justitieel Jeugdbeleid. De doelstelling van het onderzoek is door het WODC geformuleerd als het inzicht geven in:

1. De werkbaarheid van de wettelijke verschijningsplicht;
2. Het effect van verplichte aanwezigheid van ouders op het aanwezigheidspercentage en op de mate van betrokkenheid van de ouders;
3. De verhouding tussen extra kosten die gemoeid zijn bij het verplicht stellen van de aanwezigheid van ouders en de verwachte opbrengst.

87 Van deze doelstellingen is door het WODC een groot aantal onderzoeksvragen afgeleid. Deze onderzoeksvragen staan in Bijlage A. De hoofdvragen die worden beantwoord met voorliggend rapport zijn:

1. Hoe wordt de verschijningsplicht uitgevoerd?
2. Wat is de feitelijke werking van de verplichte aanwezigheid van de ouders bij het strafproces van hun minderjarig kind?
3. Hoe verhoudt de geobserveerde werking van de verschijningsplicht zich tot de veronderstelde werking uit de ex ante evaluatie van de verplichte verschijning van ouders?
4. Wat zijn de daadwerkelijk gebleken kosten van de in- en uitvoering van de verplichte verschijning?
5. Wat kan geleerd worden van de bevindingen uit de evaluatie van de pilot in Utrecht om op vrijwillige basis de betrokkenheid van ouders te vergroten?

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010-2011, 30 143, nr. 36.

1.3 Veronderstelde effecten en kosten van de verschijningsplicht

88 De doelstelling van het onderzoek betreft onder andere het in kaart brengen van effecten en kosten van de wet verschijningsplicht, waarbij expliciet de vraag is dit af te zetten tegen de ex ante evaluatie. In het huidige onderzoek wordt onderzocht of vanuit de praktijk deze prognoses gestaafd kunnen worden, of dat ze afwijken. Omdat de ex ante evaluatie als ijkpunt dient voor voorliggende evaluatie, vatten we hier samen wat de vooraf verwachte effecten en kosten waren.

1.3.1 *Beleidstheorie van de verschijningsplicht volgens de ex ante evaluatie beperkt houdbaar*

89 Het voorstel voor de wet verschijningsplicht is ingediend omdat de kamerleden Çörüz en Wolfsen enerzijds van mening waren dat de opvoedtaak en de juridische en maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het gedrag van hun kind de ouders verplicht ook bij de strafzitting aanwezig te zijn. Anderzijds menen zij dat ouders door het bijwonen van de zitting bij kunnen dragen aan het oplossen van de gedragsproblematiek.

90 In de ex ante evaluatie is het verminderen van recidive bij de jeugdige delinquent aangeduid als het hoofddoel van de verplichte verschijning van ouders in de rechtszaal. Als subdoelen die moeten leiden tot dit hoofddoel zijn onderscheiden:

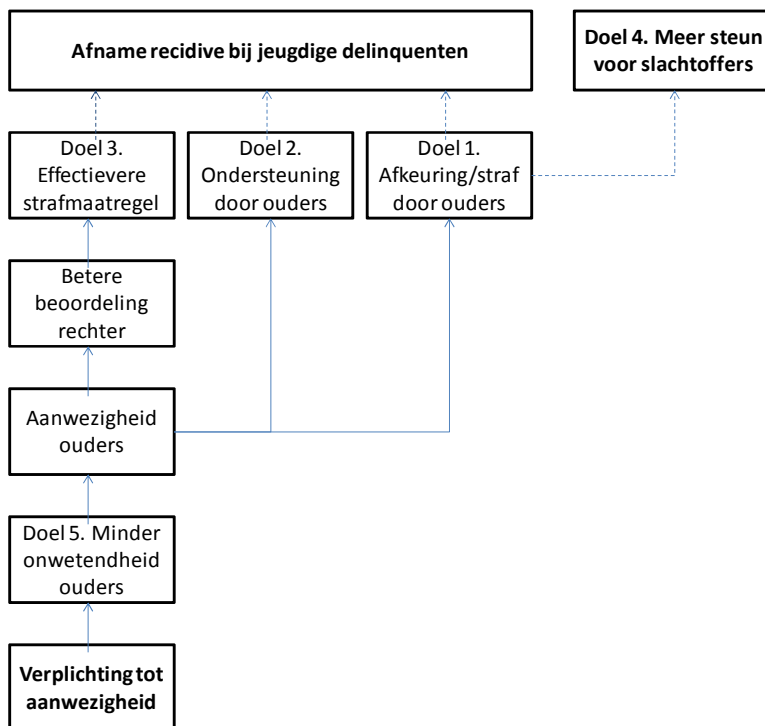
1. Ouders in staat stellen hun opvoedkundige taak uit te voeren;
2. Ouders de gelegenheid bieden hun kind te steunen;
3. Een bijdrage leveren aan de effectiviteit van de jeugdsanctie;
4. Zorgen voor meer begrip bij slachtoffers;
5. Onwetendheid bij ouders wegnemen.

91 De veronderstelde werking van de verschijningsplicht is kortweg de volgende. Door de verplichting van het OM om ouders op te roepen en te melden dat ze daarbij verplicht zijn om te verschijnen, zou het niet meer voor kunnen komen dat ouders niet meer afweten van het delict en de zitting. Daardoor zouden ouders vaker ter zitting verschijnen. De aanwezigheid van ouders zou een positieve invloed hebben die doorwerkt in een verminderde kans op recidive en wel door drie oorzaken of 'mechanismen':

1. Door hun aanwezigheid worden ouders in de gelegenheid gesteld hun ouderlijke verantwoordelijkheid te nemen en opvoedkundige maatregelen te nemen;
2. Door hun aanwezigheid steunen ouders hun kind. Jongeren hechten zich hierdoor meer aan hun ouders en willen hen niet opnieuw teleurstellen met normoverschrijdend gedrag;
3. Door hun aanwezigheid kunnen ouders een bron van informatie vormen voor de rechter, die beter in staat is de situatie van de jongere te doorgronden. Daardoor kan de sanctie beter worden afgestemd op de situatie van de jongere en zal daarmee effectiever zijn in het verkleinen van de recidivekans.

92 Daarnaast is de veronderstelling dat de aanwezigheid van ouders bij meer begrip van slachtoffers zou zorgen, doordat ouders ter zitting het gedrag van hun kind zouden afkeuren en het slachtoffer de gebeurtenis daardoor beter zou kunnen verwerken. Deze laatste veronderstelling is in voorliggend onderzoek niet beschouwd.

93 Zie voor een samenvatting onderstaand conceptueel model.

Figuur 1: Samenvatting beleidstheorie. Bron: ex ante evaluatie

94 In de ex ante evaluatie is de houdbaarheid van de beleidstheorie onderzocht. Daar is geconcludeerd dat de houdbaarheid over het geheel genomen matig is. Op grond van de empirische literatuur zijn hooguit globale aanwijzingen te vinden voor de veronderstelde werkzame mechanismen. Uit de ex ante evaluatie blijkt dat professionals in het werkveld de beleidstheorie enigszins houdbaar achten. Professionals kunnen zich (deels) vinden in de werkzame mechanismen van ondersteuning van het kind, een meer effectieve sanctie en het wegnemen van onwetendheid, maar hebben minder vertrouwen in de veronderstelde werkzame mechanismen van bevordering van de opvoedkundige taak en het zorgen voor meer begrip bij slachtoffers.

1.3.2 Ex ante evaluatie verwacht ongewenste neveneffecten

95 Daarnaast werd in de ex ante evaluatie verondersteld dat er relevante ongewenste neveneffecten kunnen worden verwacht. Het betreft ten eerste het vertragende effect van de verplichte verschijning op de procesgang, doordat zaken zouden moeten worden aangehouden indien ouders niet verschijnen. Dit is uit pedagogisch oogpunt bezwaarlijk en heeft daarnaast nadelige effecten op recidivekansen en brengt kosten met zich mee. Ten tweede werd voorzien dat het zowel voor de rechtszitting als het kind nadelig kan zijn indien (gescheiden) ouders met een onderlinge slechte verstandhouding samen in de rechtszaal zitten. Ten derde werd verwacht dat gedwongen medebrenging van ouders een averechts effect zou hebben op de houding van ouders tijdens de zitting. Ten vierde werd het als een mogelijk nadeel gezien dat ouders zich betutteld zouden voelen door de Staat. Ten slotte worden allerlei knelpunten voorzien van praktische aard, zoals de zorg voor achterblijvende kleine kinderen.

1.3.3 *Ex ante evaluatie inventariseerde werkprocessen en uitvoeringskosten*

96 In de ex ante evaluatie heeft ook een inventarisatie plaatsgevonden van de gevolgen die werden verwacht voor de werkprocessen. De extra activiteiten met bijbehorende tijdsbesteding van de medewerkers van de betrokken organisaties en de materiële kosten zijn in beeld gebracht. Vervolgens zijn de te verwachten kosten in een aantal scenario's doorgerekend met als resultaat een grote bandbreedte in de uitkomsten (€ 0,9 miljoen, 1,7 miljoen en 16 miljoen per jaar). Het werken met scenario's was noodzakelijk omdat op het moment van de ex ante evaluatie nog niet duidelijk was hoe de uitvoering er precies uit zou gaan zien en voor welke zaken de verschijningsplicht toegepast zou worden. Daarnaast bestond er onzekerheid over het deel van de zaken dat zou worden aangehouden als gevolg van afwezigheid van één of beide ouders en de mate waarin medebrenging van ouders zou gaan plaatsvinden.

1.4 Plan van aanpak en onderzoeksmethoden

97 De resultaten van dit onderzoek zijn gebaseerd op de volgende bronnen:

1. Een beperkte literatuurstudie;
2. Interviews met ketenpartners (35 interviews) en met betrokkenen (21 interviews met ouders, 19 interviews met verdachten, 8 interviews met ouders en verdachten samen en 4 interviews met advocaten);
3. Bespreking van de belangrijkste resultaten in twee landelijke overleggen van het OM en de Raad voor de Kinderbescherming;
4. Observaties ter zitting van 65 jeugdzaken, verdeeld over 14 zittingen;
5. Een landelijke registratie door de griffies van de 19 Rechtbanken en 2 Gerechtshoven, onder andere van de aanwezigheid van ouders;
6. Landelijke cijfers uit de processystemen bij het OM.

98 In deze paragraaf worden de bronnen en methoden nader toegelicht.

1.4.1 *Eerst vooronderzoek en daarna hoofdonderzoek*

99 De onderzoeksopzet is eerst in één arrondissement - Breda - uitgetest. We hebben gekozen voor een middelgroot arrondissement waarvan de rechtbank op korte termijn medewerking wilde verlenen. In dit vooronderzoek zijn alle geplande onderzoeksactiviteiten uitgevoerd (registratie door de griffie, interviews met professionals, ouders en kinderen, observaties van jeugdstrafzittingen). Op basis van de ervaringen uit dit vooronderzoek zijn de instrumenten (registratieformulieren, topiclijsten, observatieprotocollen) waar nodig aangepast. Dit kwam de efficiëntie en kwaliteit van de uitvoering van het hoofdonderzoek in de vijf overige arrondissementen ten goede.

1.4.2 *Selectie arrondissementen*

100 Het onderzoek heeft plaatsgevonden in vijf arrondissementen en één ressort. Het arrondissement van vooronderzoek was Breda. De overige arrondissementen waren Groningen, Utrecht, Rotterdam en Maastricht. Het ressort is dat van het Haagse gerechtshof.

101 Deze selectie is gemaakt op basis van gesprekken met de vijf leden van de werkgroep 'verschijningsplicht' (van OM, Rechtspraak, Raad voor de Kinderbescherming, politie, ministerie van Veiligheid en Justitie) en een bespreking in diezelfde werkgroep. De selectie is zo divers mogelijk gemaakt op de dimensies a) aantal jeugdzaken b) Randstad/niet Randstad en c) diversiteit in wijzen van uitvoering van de plicht, zoals reeds bekend bij de werkgroep. Daarnaast is erop gelet dat er geen volledige overlap is met de arrondissementen die in de ex ante evaluatie zijn betrokken. De overlap (de arrondissementen Breda en Utrecht) was een bewuste keuze: Breda is gekozen vanwege de mogelijkheid daar op korte termijn het vooronderzoek te starten en Utrecht is gekozen vanwege de uitzonderlijke situatie dat daar - door middel van de pilot 'Versterken betrokkenheid ouders' - op andere wijze is geprobeerd ouders bij de rechtszitting van hun kind te betrekken. Voor het ressort Den Haag is gekozen omdat daar de meeste jeugdzaken in hoger beroep worden behandeld en dus de grootste kans bestond op voldoende zaken in de onderzoeksperiode.

1.4.3 Literatuurstudie

102 In principe maakte literatuurstudie geen onderdeel uit van dit onderzoek, omdat in de ex ante evaluatie (Regioplan, 2011) een literatuurstudie werd uitgevoerd voor het toetsen van de beleidstheorie. Het bleek echter dat er recent onderzoek beschikbaar is dat zeer bruikbaar is ter aanvulling van het empirische deel van voorliggend onderzoek, waar het de beschouwing van de beleidstheorie betreft. Het betreft twee rapporten van de onderzoeksgroep van professor Weijers, verbonden aan de Universiteit Utrecht¹⁰ en een aantal masterscripties die verdieping bieden op deze twee rapporten¹¹. Tevens is deze literatuur input geweest voor het opstellen van de onderzoeksinstrumenten (topiclijsten, observatieprotocol). Zie bijlage B voor een overzicht van de geraadpleegde literatuur.

1.4.4 Interviews met professionals, ouders en kinderen

103 Voor het verkrijgen van inzicht in de uitvoering van de wet verschijningsplicht enerzijds en de ervaringen van professionals, ouders en kinderen met de verplichte aanwezigheid anderzijds is gebruikgemaakt van interviews. De interviews zijn face to face uitgevoerd en hadden de vorm van een semigestructureerd gesprek. Enkele interviews zijn telefonisch uitgevoerd (1x advocaat, 1x ouder, 1x politie, 1x Jeugdreclassering). Vooraf zijn per groep van respondenten topiclijsten ontworpen, waarin puntsgewijs staat welke onderwerpen behandeld moeten worden. Door de vorm van het semigestructureerde gesprek is een open gesprek mogelijk, waarin ruimte is voor zaken die de respondent belangrijk vindt, terwijl ook is geborgd dat alle relevante onderwerpen aan bod komen.

104 In de onderzochte arrondissementen en het ressort zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van de betrokken ketenorganisaties:

¹⁰ Rap & Weijers, 2011; Hepping en Weijers, 2011.

¹¹ Volkers, 2010; De Mik, 2010.

1. Bij het OM hebben wij de coördinerend jeugdofficier gesproken. Via de coördinerend jeugdofficier is contact gelegd met één of twee administratieve medewerkers om inzicht te krijgen in de uitvoering en extra tijdsbesteding door toedoen van de verschijningsplicht;
2. Bij de Raad voor de Kinderbescherming is via de beleidsmedewerker in iedere regio contact gelegd met een raadsonderzoeker, een zittingsvertegenwoordiger en iemand van de administratie;
3. Met de Jeugdreclassering is contact gelegd via de beleidsmedewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming;
4. Het is niet gelukt om in ieder arrondissement iemand van de politie te interviewen. Dit komt doordat niet ieder arrondissement ervaring heeft met het uitvoeren van bevelen tot medebrenging van ouders. Als er in een arrondissement helemaal geen ervaring bestond, of als het niet duidelijk was welke agent wel eens een medebrenging van ouders had uitgevoerd, is ervoor gekozen in dat arrondissement geen interview met de politie te doen. Dit heeft erin geresulteerd dat bij de politie met twee medewerkers van de parketpolitie is gesproken en met één beleidsmedewerker jeugdzaken;
5. Met kinderrechtshouders en griffiers hebben we geen interviews gepland. De Raad voor de Rechtspraak heeft er bewust voor gekozen niet mee te werken aan interviews met rechtshouders en griffiers. De reden was dat met het aantal interviews dat de onderzoekers voor ogen stond volgens de Raad geen representatief beeld van de gang van zaken zou kunnen ontstaan. Met het meewerken aan de observaties ter zitting en de registratie door de griffies heeft de Rechtspraak reeds een grote inspanning geleverd om het onderzoek mogelijk te maken. Waar de onderzoekers gesprekken werden aangeboden door kinderrechtshouders, zijn deze niet geweigerd. Dit heeft erin geresulteerd dat we in Breda een zitting hebben nabesproken met de kinderrechtshouder en de officier gezamenlijk, dat we in Den Haag hebben gesproken met een voorzittend raadsheer en in Groningen hebben gesproken met de kinderrechtshouder die onze contactpersoon was. Daarnaast is een gesprek gevoerd bij de Raad voor de Rechtspraak dat primair gericht was op de uitvoeringskosten.

105 In de interviews is onder andere gesproken over de precieze uitvoering van de wet verschijningsplicht in het arrondissement. De resultaten hiervan voor het OM en de Raad voor de Kinderbescherming zijn in landelijke overlegorganen van de respectievelijke organisaties in een breder kader besproken. In deze overleggen¹² hebben de onderzoekers de resultaten uit de interviews op hoofdlijnen gepresenteerd en enkele stellingen voorgelegd, zodat kon worden getoetst in hoeverre deze resultaten ook van toepassing zijn in de arrondissementen die niet in de onderzoeksgroep zaten.

106 Voor de interviews met ouders en jongeren zijn de geobserveerde zittingen als uitgangspunt genomen. Direct na iedere zitting werd de ouders of het kind gevraagd om aan een interview mee te werken. De advocaat van de verdachte was voorafgaand aan de zitting via het OM per brief op de hoogte gesteld van het onderzoek en het verzoek om de zaak bij te wonen en nadien de ouders en/of de verdachte te spreken. De rechtbank stelde een besloten ruimte beschikbaar (vaak een

¹² Het landelijk platform jeugdofficieren voor wat betreft het OM en het beleidsoverleg strafzaken voor wat betreft de Raad voor de Kinderbescherming.

S I G N I F I C A N T

enquêtekamer) waar de interviews konden plaatsvinden. Ook de interviews met ouders en jongeren werden aan de hand van een topiclijst gedaan. Niet alle jongeren en ouders wilden meewerken aan een interview. De belangrijkste reden die werd gegeven was dat men weg moest voor andere afspraken. Dit gebeurde vaak in gevallen waar de zaak veel later werd behandeld dan gepland en de ouders en het kind al zeer lang in de rechtbank aanwezig waren. Een enkele keer werd als reden gegeven dat 'het allemaal even te veel' was of dat ze simpelweg niet wilden.

107 Met vier advocaten heeft een interview plaatsgevonden, waarvan drie face to face en één telefonisch.

108 Ten slotte heeft een interview plaatsgevonden met een van de auteurs van de evaluatie van de pilot in Utrecht waarin werd gewerkt met het stimuleren van vrijwillige aanwezigheid van ouders. Dit interview had als doel inzicht te verschaffen in de resultaten van de pilot, om ze te kunnen vergelijken met de resultaten van de verschijningsplicht. Zie tabel 1 voor een samenvatting van het aantal interviews dat is gehouden.

Interviews met...	Aantal interviews
OM	
Jeugdofficieren	7
Administratief medewerkers	6
Rechtspraak	
Kinderrechters	3
Raad voor de Rechtspraak	1
Raad voor de Kinderbescherming (raadsonderzoeker, zittings-vertegenwoordiger, administratie gezamenlijk)	6
Jeugdreclassering	8
Politie	3
Advocaten	4
Ouders	21
Jongeren	19
Ouder(s) en jongere gezamenlijk	8
Totaal	84

Tabel 1: Overzicht aantal interviews

1.4.5 Observaties

109 Een belangrijk deel van de gegevens voor het onderzoek is verkregen door middel van observaties van jeugdstrafzittingen. Deze observaties dienden om inzicht te krijgen in de rol van ouders ter zitting en de interactie tussen ouders, kinderen en rechters. Daarnaast diende de observatie om vast te stellen hoe de verschijningsplicht in de praktijk wordt uitgevoerd.

110 In ongeveer een derde van de zaken die op de jeugdstrafzitting wordt behandeld, is de verdachte inmiddels meerderjarig. Hoewel de verschijningsplicht voor de ouders van deze

verdachten niet geldt, hebben we deze zaken wel geobserveerd om een beeld te krijgen van de rol van ouders bij de jeugdzitting. Als er naderhand een interview is gehouden, hebben we ons gericht op de verdachte. Bij de analyse en interpretatie van de resultaten is rekening gehouden met het feit dat in een deel van de geobserveerde zaken de verschijningsplicht niet geldt.

111 De observaties zijn gestructureerd uitgevoerd met behulp van een observatieprotocol (zie bijlage C voor het observatieprotocol), waardoor de rapportage over de observaties voor alle zaken eenvormig was en daarmee goed te analyseren. Dit protocol is opgesteld op basis van de onderzoeksvragen en benoemt de aspecten waarop gelet moet worden gedurende de behandeling van de zaak.

112 Omdat met de observaties geen inzicht kan worden geboden in achterliggende motivaties zijn de observaties aangevuld met interviews met ouders en jongeren. Direct na de zitting konden de onderzoekers met hen bespreken wat er tijdens de zitting gebeurde, hoe zij dat ervaren hebben en waarom ze op een bepaalde manier reageerden. Per zaak zijn de verslagen van de observaties en het interview met de ouders en/of de jongere geïntegreerd.

113 De advocaat van de verdachte was voorafgaand aan de zitting via het OM per brief op de hoogte gesteld van het onderzoek en verzocht om de behandeling van de zaak ter zitting bij te wonen en nadien de ouders en/of de verdachte te spreken. Op twee zaken na bestond bij de betrokkenen geen bezwaar tegen de aanwezigheid van de onderzoekers. Daar is de onderzoekers steeds bijzondere toestemming verleend om bij de zitting aanwezig te zijn.

114 In elk onderzocht arrondissement is ten minste één zitting van de Enkelvoudige kamer en ten minste één zitting van de meervoudige kamer geobserveerd. In totaal heeft dit geresulteerd in gegevens over 65 zaken, waarvan 11 MK zaken en 54 EK zaken. Zie tabel 2 voor een overzicht per rechtbank/gerechtshof.

Rechtbank/Hof	Aantal geobserveerde zaken ter zitting EK	Aantal geobserveerde zaken ter zitting MK
Rechtbank Breda	17	1
Rechtbank Groningen	7	3
Rechtbank Maastricht	8	2
Rechtbank Rotterdam	9	2
Rechtbank Utrecht	5	1
Gerechtshof Den Haag ¹³	8	2
Totaal	54	11

Tabel 2: Overzicht aantal geobserveerde zaken ter zitting

¹³ Bij de geobserveerde zaken bij het gerechtshof Den Haag is nagegaan in welke kamer de zaken in eerste aanleg zijn behandeld. Op basis hiervan is een indeling gemaakt in EK/MK.

1.4.6 Registratie bij 19 rechtbanken en 2 Hoven

115 Ten behoeve van het onderzoek is gedurende twee weken (van maandag 26 september tot en met vrijdag 7 oktober) een landelijke registratie uitgevoerd van de aanwezigheid van ouders bij jeugdzaken door de griffies van alle 19 rechtbanken. Daarnaast is deze registratie ook uitgevoerd bij de gerechtshoven in Den Haag en Leeuwarden. Enkele rechtbanken en het gerechtshof in Den Haag hebben buiten deze periode bij een extra zitting geregistreerd. Zie Bijlage D voor het registratieformulier.

116 De registratie is afgestemd met de Raad voor de Rechtspraak en vervolgens via het landelijk overleg van sectorvoorzitters uitgezet met een brief en een instructie aan de sectorvoorzitters. De meeste sectorvoorzitters zijn nagebeld om in contact te komen met de contactpersoon waarom in de brief was verzocht. Met deze contactpersoon is vervolgens een belafsprake gemaakt om de registratie toe te lichten. Per e-mail is vlak voor de start van de registratieperiode een reminder gestuurd met een herhaling van de aandachtspunten. Significant was gedurende de onderzoeksperiode beschikbaar via een mobiel nummer om eventuele vragen te beantwoorden. Na de registratieperiode hebben de contactpersonen de formulieren naar Significant gestuurd per post of per e-mail (gescand).

117 In totaal zijn 540 formulieren ontvangen. Deze formulieren zijn door Significant ingevoerd in een digitaal databestand ten behoeve van de statistische analyse. Na digitalisatie heeft een steekproefsgewijze controle plaatsgevonden van de invoer en is het definitieve databestand voor de analyse vastgesteld.

118 Een deel van de formulieren (ongeveer 20%) was zodanig ingevuld dat onduidelijkheid bestond over de aan- of afwezigheid van de ouders, doordat er niets was ingevuld over de reden van aan- of afwezigheid van de ouder. Soms was echter wel een kruisje gezet bij vader of moeder, maar kon niet met zekerheid worden afgeleid of deze aanwezig was. De contactpersonen zijn vervolgens benaderd met een voorstel voor interpretatie van de antwoorden op de formulieren. De voorgestelde interpretatie is deels akkoord bevonden¹⁴. Het resultaat is dat voor het vaststellen van de aan- of afwezigheid van de ouders 8% van de formulieren niet bruikbaar was.

119 Over de gegevens is vooral in beschrijvende zin gerapporteerd (frequentietabellen). Enkele onderzoeksvragen vereisen vershilanalyses, waarbij statistische toetsen zijn uitgevoerd. In de rapportage over de resultaten is steeds aangegeven welke analysetechniek is toegepast. Belangrijke uitgangspunten voor statistische analyse zijn dat de significantie correct berekend moet kunnen worden. Daarnaast moet sprake zijn van voldoende onderscheidend vermogen om

¹⁴ De rechtbanken in Maastricht, Roermond, Arnhem, Zutphen, Zwolle/ Lelystad, Almelo, Den Haag, Amsterdam, Haarlem en Assen hebben geantwoord dat de interpretatie kon worden toegepast. Twee rechtbanken waren het niet eens met de interpretatie. Vijf rechtbanken hebben gezien de korte termijn geen antwoord kunnen geven op de vraag. Zodoende is deze interpretatie toegepast voor 46 zaken op de aanwezigheid van de vader (6 wel en 40 niet aanwezig), en voor 33 zaken toegepast op de aanwezigheid van de moeder (10 wel en 23 niet aanwezig).

relevante verschillen vast te kunnen stellen¹⁵. Alle statistische analyses waarover in dit onderzoek wordt gerapporteerd voldoen aan deze minimale eisen.

1.4.7 Cijfers uit de bedrijfsprocessensystemen bij het OM

120 Via het Parket Generaal van het OM hebben we gebruik kunnen maken van landelijke cijfers uit de bedrijfsprocessensystemen bij het OM. De cijfers zijn gebruikt voor het beschrijven van het aantal aanhoudingen wegens de afwezigheid van ouders. Daarnaast heeft het Parket Generaal inzicht gegeven in de aantallen jeugdzaken die gepland staan op zitting, deze cijfers waren nodig om de uitvoeringskosten te berekenen. De cijfers en de interpretatie daarvan zijn besproken met een medewerker van het Parket Generaal.

1.5 Beperkingen van het onderzoek

1.5.1 Kwalitatieve beschouwing van de beleidstheorie

121 Voorliggend onderzoek kent hoofdzakelijk een kwalitatieve opzet, vooral waar het de beschrijving van de gevolgen van de verschijningsplicht betreft. Dit type kwalitatief onderzoek is erop gericht de *diversiteit* van een bepaald fenomeen - bijvoorbeeld de handelswijze van een rechter bij de jeugdzitting - te beschrijven. Bij kwalitatief onderzoek gaat het in beginsel niet om *representativiteit*, omdat het niet de bedoeling is kwantitatieve uitspraken te doen over de prevalentie van fenomenen. Steekproeven van waarnemingseenheden worden dan ook niet aselekt getrokken, maar beredeneerd getrokken op basis van diversiteit. Omdat men in kwalitatief onderzoek op zoek is naar diversiteit, vermelden wij in het rapport niet alleen de 'grootste gemene deler', maar juist ook afwijkingen *daarvan*. *In de beschrijving hanteren we kwalificaties afgeleid van het aantal keer dat een bepaalde waarneming voorkomt (bijvoorbeeld in interviews). Door daarbij te vermelden dat het om slechts enkele, of zelfs één, waarneming gaat, kan de lezer beoordelen hoeveel waarde hij of zij hieraan hecht. Het vermelden van de exacte aantallen zou een exactheid suggereren die in het licht van het doel van dit onderzoek naar ons idee niet passend is.*

122 We hebben gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksopzet omdat dit onderzoek vooraf is benoemd als een procesevaluatie. De focus van het onderzoek lag op de vraag hoe de verschijningsplicht wordt uitgevoerd. Deze vraag kon alleen worden beantwoord door een kwalitatieve verkenning uit te voeren van de bandbreedte van de manier waarop de nieuwe wet wordt uitgevoerd. We hebben er bewust voor gekozen om ook de evaluatieve onderzoeksvragen over effecten van de verschijningsplicht te beantwoorden met behulp van kwalitatief onderzoek, omdat een kwantitatieve effectevaluatie om verschillende redenen niet mogelijk was en bovendien geen inzicht zou bieden in waarom de wet al dan niet functioneert zoals verondersteld. De kwalitatieve opzet van het onderzoek heeft als consequentie dat niet kan worden gesproken van een toetsing van de beleidstheorie in statistische of kwantitatieve zin. We zullen daarom spreken van het *beschouwen* van de (veronderstellingen in de) beleidstheorie.

¹⁵ Voor het onderscheidend vermogen (power) is een ondergrens gehanteerd van .80. Voor de significantie is een alpha van .05 als grens gehanteerd en er is in principe tweezijdig getoetst.

123 Om te controleren of de steekproef van 6 geselecteerde arrondissementen dekkend was voor de diversiteit in de wijze waarop de verschijningsplicht wordt uitgevoerd binnen alle 19 arrondissementen, is bij de Raad voor de Kinderbescherming en het OM aangesloten bij twee landelijke overleggen. In deze overleggen is samengevat hoe de verschijningsplicht binnen de onderzochte arrondissementen wordt uitgevoerd en is gevraagd of men er in de overige arrondissementen net zo of juist anders mee omgaat. Dit heeft geleid tot een verrijking van de resultaten.

1.5.2 Beschouwing beleidstheorie niet op hoofddoel recidivereductie en niet op doel steun voor slachtoffer

124 Op basis van dit onderzoek kunnen niet alle relaties in de beleidstheorie worden beschouwd. In het onderzoek wordt niet de relatie tussen de beschreven 'subdoelen' en het 'hoofddoel' recidivereductie beschreven. De belangrijkste reden dat dit niet mogelijk is, is dat het eventuele effect van de verplichte aanwezigheid van ouders niet geïsoleerd kan worden van andere effecten. Bovendien duurt het enkele jaren voordat een eventueel effect waarneembaar zou zijn.

125 Daarnaast is ervoor gekozen in het onderzoek niet in te gaan op ervaringen van slachtoffers. Eén van de subdoelen uit de beleidstheorie is dat slachtoffers zich beter begrepen zouden voelen, wanneer de ouders aanwezig zouden zijn. In afstemming met de begeleidingscommissie is de afweging gemaakt dat slachtoffers een groep is die praktisch moeilijk in het onderzoek te betrekken is. Ten eerste zijn de slachtoffers slechts bij een fractie van de zaken ook daadwerkelijk aanwezig. Ten tweede was de verwachting dat niet alle slachtoffers aansluitend op een potentieel emotionele zitting bereid zouden zijn om een interview te geven. Aangezien in de ex ante evaluatie werd geconcludeerd dat de relatie tussen de verschijningsplicht en de positie van het slachtoffer niet sterk lijkt te zijn, is ervoor gekozen de ervaringen van slachtoffers niet te onderzoeken en de inspanningen in plaats daarvan extra op ouders en kinderen te richten.

1.5.3 Interviews met verschenen ouders geeft selectief beeld

126 In de onderzoeksopzet is ervoor gekozen ouders te interviewen na afloop van de zitting. Dit heeft als logische consequentie dat we alleen de ouders spreken die zijn verschenen. Daarmee mist dit onderzoek directe informatie van afwezige ouders over hun overwegingen om niet te verschijnen, ondanks de verschijningsplicht. Deze keuze is gemaakt omwille van praktische overwegingen (scope en planning van het onderzoek). Het nadeel van deze missende informatie is getracht te ondervangen door in iedere geobserveerde zaak een poging te doen te achterhalen waarom de afwezige ouder niet is verschenen. Daarbij hebben we ons in eerste instantie op de jongere en de wel aanwezige ouder gericht. Indien dit niet mogelijk was, is de vraag gesteld aan de advocaat of de eventueel aanwezige medewerker van de Jeugdreclassering. Bij het rapporteren over de resultaten van de interviews met ouders is deze selectieve respons in acht genomen.

1.6 Leeswijzer

127 Hoofdstuk 2 beschrijft de wijze waarop de verschijningsplicht wordt uitgevoerd. Het hoofdstuk bevat een beschrijving van de werkzaamheden die de professionals in het veld uitvoeren naar aanleiding van de verschijningsplicht.

128 Hoofdstuk 3 beschrijft de praktijk van de verschijningsplicht in cijfers: hoe vaak zijn ouders aan- en afwezig? Wat zijn hiervoor de redenen? Hoe vaak worden zaken aangehouden of gaan zaken door ondanks de afwezigheid van ouders? Hoe vaak worden ouders medegebracht?

129 In hoofdstuk 4 worden de uitvoeringskosten van de verschijningsplicht geschat.

130 Hoofdstuk 5, 6 en 7 beschouwen gezamenlijk de bedoelde en onbedoelde effecten van de verschijningsplicht, ten opzichte van de effecten zoals verwacht. Dit gebeurt in drie stappen. Hoofdstuk 5 beschrijft de relatie tussen de verschijningsplicht en de aanwezigheid van ouders. Hoofdstuk 6 beschrijft de werkzaamheid van de drie mechanismen die volgens de beleidstheorie de relatie vormen tussen de aanwezigheid van ouders en een verminderde kans op recidive (ouders als informatiebron voor de rechter, de strafzitting als bron voor opvoedkundige maatregelen en ouders als bron van steun voor de jongere). Hoofdstuk 7 beschrijft in hoeverre de ongewenste neveneffecten van de verschijningsplicht zoals die werden verwacht in werkelijkheid voorkomen.

131 Hoofdstuk 8 bevat een beschrijving van de recentelijk gehouden pilot in het arrondissement Utrecht om de participatie van ouders ter zitting te vergroten. Daarnaast concludeert het hoofdstuk wat hieruit met het oog op de verschijningsplicht geleerd kan worden.

132 Hoofdstuk 9 ten slotte trekt conclusies over de uitvoering en de effecten van de verschijningsplicht.

2. Uitvoeringspraktijk en werkprocessen

133 In dit hoofdstuk wordt besproken op welke wijze de verschijningsplicht wordt uitgevoerd. Steeds worden de veranderingen in de inrichting van de organisatie en de indeling van werkprocessen afgezet tegen de *verwachte* gevolgen die de wet zou hebben (zoals verwoord in de ex ante evaluatie van Regioplan (2011)). Daarnaast wordt beschreven welke knelpunten nog bestaan in de werkprocessen rondom de verschijningsplicht.

134 Interviews met ketenpartners vormen de primaire bron voor dit hoofdstuk. Daarnaast wordt gebruikgemaakt van documentatie met werkafspraken over de uitvoering van de verschijningsplicht.

2.1 Invoering van de verschijningsplicht

135 In de zomer van 2010 besluit de minister van Justitie dat de verschijningsplicht op 1 januari 2011 geïmplementeerd moet zijn, net als de andere onderdelen van de Wet Versterking Positie Slachtoffers. Binnen korte tijd is een landelijke werkgroep 'verschijningsplicht' ingesteld, die zes maanden de tijd heeft om de verschijningsplicht te implementeren. De leden van de werkgroep zijn medewerkers van het OM (voorzitter van het Landelijk Platform Jeugdofficieren), de Rechtspraak (voorzitter van de Landelijke Expertgroep Jeugdrechters), de Raad voor de Kinderbescherming (Adviseur Beleid van het Landelijk Bureau), de politie (adviseur portefeuillehouder jeugd in de Raad van Korpschefs van het NPI/vtsPN) en het ministerie van Veiligheid en Justitie (beleidsmedewerker van de Directie Justitieel Jeugdbeleid).

136 Zowel het OM als de Raad voor de Kinderbescherming stellen een landelijk document op waarin staat wat de uitgangspunten en werkafspraken zijn voor het uitvoeren van de wet. Deze documenten zijn besproken in de landelijke overleggen van jeugdofficieren en beleidsmedewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming, met de opdracht dit verder binnen de regio's te communiceren. Ook in de Landelijke Expertgroep Jeugdrechters wordt de verschijningsplicht besproken. Anders dan het uitgangspunt dat de wet moet worden uitgevoerd, is geen landelijke lijn afgesproken over het al dan niet aanhouden van zaken bij afwezige ouders. Bij de politie zijn de politieregio's geïnformeerd over de inwerkingtreding van de verschijningsplicht, met als uitgangspunt dat voor de uitvoering wordt aangesloten bij het bestaande proces van medebrenging van getuigen. De landelijke uitgangspunten worden in dit hoofdstuk genoemd en gebruikt om de werkelijke uitvoering van de verschijningsplicht mee te vergelijken.

137 Vanuit het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft er voorafgaand aan de invoering van de verschijningsplicht geen financiële compensatie plaatsgevonden voor de uitvoering van de nieuwe regelgeving door de verschillende ketenpartners. De leden van de landelijke werkgroep 'verschijningsplicht' geven aan dat dit van invloed is geweest op de wijze waarop de verschijningsplicht is ingevoerd en wordt uitgevoerd. De uitvoeringspraktijk die in dit hoofdstuk is beschreven moet in dat licht worden beschouwd.

2.2 Samenvatting te verwachten uitvoeringspraktijk en werkprocessen

138 De extra activiteiten die moeten worden uitgevoerd door de inwerkingtreding van de verschijningsplicht, zoals deze voorafgaand is geïnventariseerd, kunnen kortweg worden samengevat in een aantal stappen, zie onder. De activiteiten zijn zoveel mogelijk in volgorde van uitvoering geplaatst, en ingedeeld in drie fasen: voorafgaand aan de zitting, tijdens de zitting en na de zitting. In het vervolg van het hoofdstuk wordt per stap beschreven op welke wijze de voorziene activiteiten in werkelijkheid worden uitgevoerd (2.3 'voorafgaand aan de zitting', 2.4 'tijdens de zitting' 2.5 'na de zitting').

139 Activiteiten voorafgaand aan de zitting:

1. De politie neemt het adres van de ouders op in het proces-verbaal;
2. Het OM stelt vast wie de gezaghebbers zijn, roept de gezaghebbers op en roept indien nodig een tolk op;
3. De kinderrechter controleert de gegevens van gezaghebbende ouders;
4. De Raad voor de Kinderbescherming, de Jeugdreclassering en of de advocaat licht de ouders voor over de verschijningsplicht.

140 Activiteiten tijdens de zitting:

1. De Rechtspraak verifieert het verloop van de oproeping en de aanwezigheid van gezaghebbende ouders;
2. De rechter weegt bij afwezigheid van de ouder(s) af of de zaak moet worden aangehouden;
3. De rechter weegt bij aanhouding af of een bevel tot medebrenging moet worden uitgevaardigd.

141 Activiteiten na de zitting¹⁶:

1. Uitvoeren bevel tot medebrenging door de politie;
2. Werkzaamheden die gepaard gaan met een nieuwe zitting (Rechtspraak, OM, Raad, Jeugdreclassering).

142 Voordat we ingaan op de activiteiten van de verschijningsplicht zoals deze wordt uitgevoerd, is het van belang dat men zich realiseert dat de strafzitting - waarvoor de verschijningsplicht geldt - maar één van de momenten is waarop ouders worden betrokken bij de strafzaak tegen hun kind. In Nederland moeten ouders op de hoogte worden gesteld wanneer hun kind op het politiebureau als verdachte voor verhoor wordt opgehouden. Ouders hebben niet het wettelijk recht om aanwezig te zijn bij de verhoren van de politie. Dit betekent niet dat zij niet worden toegelaten. Vervolgens kan zich een aantal situaties voordoen waarbij het gebruikelijk is dat de ouders worden uitgenodigd. Dit is ten eerste om aanwezig te zijn bij de voorgeleiding bij de rechter-commissaris in verband met een vordering tot inbewaringstelling. Ten tweede worden ouders doorgaans uitgenodigd om aanwezig te zijn bij de voorgeleiding voor de raadkamer in verband met gevangenhouding. Indien een preventieve hechtenis wordt geschorst onder het stellen van bijzondere voorwaarden, heeft ten derde de medewerker van de Jeugdreclassering die de jongere begeleidt doorgaans contact met de ouders. Deze begeleiding door de Jeugdreclassering kan ook op basis van vrijwilligheid

¹⁶ Deze activiteiten kunnen ook worden opgevat als activiteiten vóór de nieuwe zitting.

plaatsvinden. In principe voert de Raad voor de Kinderbescherming bij iedere jongere die verdacht wordt van een strafbaar feit een raadsonderzoek uit naar de situatie rondom de jongere. Ten behoeve van dit onderzoek worden de ouders voor een gesprek uitgenodigd. Ten slotte nodigt een deel van de advocaten de ouders ook uit om met de verdachte mee te komen voor een gesprek bij de advocaat op kantoor over de zaak. Voorafgaand aan de terechtzitting bij de rechtbank, hebben de meeste ouders dus al op meerdere momenten contact gehad met één van de ketenpartners of de advocaat.

2.3 Voorafgaand aan de zitting

2.3.1 *Opnemen van adres ouders in proces-verbaal door politie*

143 De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat het 'in verband met de verdere procedure' wenselijk zou zijn dat de politie in de voorbereiding van de zaak niet alleen het adres van de minderjarige verdachte in het proces-verbaal opneemt, maar ook het adres van de ouders. Uit het onderzoek blijkt dat dit niet standaard het geval is. Er wordt wel een telefoonnummer van de ouders in het proces-verbaal opgenomen.

2.3.2 *Adrescontrole, het versturen van de oproepingsbrief en het oproepen van een tolk door het OM*

144 De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat de verschijningsplicht voor het OM drie wijzigingen *in de voorbereiding van de zitting* tot gevolg zal hebben. Te weten:

1. Er moet een adrescontrole plaatsvinden in het GBA voor de ouders/voogd en het gezagsregister moet worden geraadpleegd;
2. De oproepingsbrief aan de ouder(s)/voogd moet worden betekend met akte. Beide ouders dienen opgeroepen te worden, ook als zij gescheiden zijn;
3. De taalvaardigheid van ouders moet worden vastgesteld en - indien nodig - moet een tolk worden opgeroepen.

145 Regioplan stelt vast dat het OM in een nota van 15 september 2010 zelf al enkele werkafspraken heeft vastgelegd over de manier waarop die wijzigingen vorm zullen krijgen.

146 Ten eerste is afgesproken dat de oproepingsbrief niet betekend wordt, maar - na adresverificatie in het GBA - per 'gewone post' verzonden wordt. Ten tweede besluit het OM niet standaard het gezagsregister te raadplegen (omdat het tot begin 2012 niet digitaal toegankelijk is voor het OM - zie kader) en zich voor het achterhalen van de gezagssituatie te verlaten op informatie van de Raad voor de Kinderbescherming. Ten derde interpreteert het OM de wet zo dat de verschijningsplicht niet voor kantonzaken (overtredingen) wordt toegepast. Ten vierde wordt expliciet gesteld dat ouders van inmiddels meerderjarige verdachten - voor wie de verschijningsplicht niet geldt - wel zullen worden opgeroepen (omdat het te veel administratieve controle zou vergen om hen een andere behandeling te geven), maar dat de zaak niet zal worden aangehouden als ze niet aanwezig zijn. Ten vijfde wordt besloten dat het de verantwoordelijkheid van ouders is om een tolk aan te vragen, aangezien voor het OM op voorhand niet altijd duidelijk is

of een tolk vereist is. Ouders zal in de brief gewezen worden op de mogelijkheid een tolk aan te vragen.

147 De voorzitter van het Landelijk Platform van Jeugdofficieren geeft aan dat keuzes die zijn gemaakt bij de invoering van de wet voor een deel zijn ingegeven door het feit dat het OM niet financieel werd gecompenseerd voor het uitvoeren van de verschijningsplicht. Als voorbeeld haalt deze voorzitter aan dat het betekenen van alle oproepingsbrieven aan ouders niet uitvoerbaar was zonder extra middelen.

Het gezagsregister

Het gezagsregister is een decentrale databank, die bij alle 19 rechtbanken wordt bijgehouden. De rechtbanken houden verwerken in het register wijzigingen van het gezag naar aanleiding van beslissingen van de rechter. Iedere rechtbank doet dit voor de jongeren die zijn geboren in de regio die bij de rechtbank hoort. Een rechtbank heeft alleen toegang tot zijn eigen gezagsregister. Het register is niet direct toegankelijk is voor medewerkers van het OM. Daarom moet het OM nu een uittreksel van het register aanvragen via de griffie van de rechtbank in het arrondissement waar de verdachte is geboren.

Het gezagsregister is niet altijd up to date omdat er vertraging optreedt bij een gezagswijziging en het verwerken daarvan. Bijvoorbeeld een gezagswijziging bij de rechtbank Breda van een kind dat in Amsterdam geboren is, wordt per brief naar Amsterdam verzonden. Daarnaast kan vertraging optreden omdat deze taak geen hoge prioriteit heeft. Ter verwerking van de gezagswijziging in het GBA moet de rechtbank in de plaats van geboorte de wijziging doorsturen aan de gemeente waar het kind staat ingeschreven. Onbekend is hoe vaak dit gebeurt en hoeveel prioriteit dit bij de gemeenten krijgt.

De Rechtspraak werkt momenteel aan een nieuw gezagsregister dat centraal bevrraagbaar is en dat ook centraal gewijzigd kan worden. Bovendien wordt de koppeling met het GBA geautomatiseerd. Het nieuwe gezagsregister moet begin 2012 operationeel zijn.

148 In de praktijk blijkt de administratie van het OM inderdaad in eerste instantie te bepalen naar welke adressen de oproepingsbrief voor de ouders moet worden gestuurd op basis van de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). Indien de GBA geen uitsluitsel geeft over de gezagsituatie binnen het gezin, heeft de administratie twee mogelijkheden om die te achterhalen. Ten eerste: wanneer het raadsrapport reeds door de Raad aan het OM is toegezonden, kan hierin worden opgezocht welke eventuele bijzonderheden er rondom de gezagssituatie bestaan. Ten tweede kan de administratie het gezagsregister raadplegen. Dit levert de administratie extra

werk op, omdat een uittreksel van het gezagsregister via de griffie van de rechtbank waar het kind geboren is moet worden opgevraagd. Daarnaast blijkt het niet eenvoudig dit uittreksel te interpreteren, en zou het register niet altijd up to date zijn (zie kader over gezagsregister).

149 De oproepingsbrief wordt enkele weken voor de zittingsdatum - tezamen met de dagvaarding - door de administratie van het OM per post (dus niet aangetekend) verstuurd aan zowel de verdachte als aan diens gezaghebbende ouders. Indien de ouders niet op hetzelfde adres wonen, wordt de brief naar twee adressen verstuurd.

150 Er is een landelijke oproepingsbrief geformuleerd die in de bedrijfsprocessensystemen COMPAS (voor zaken in de eerste aanleg) en NIAS (voor hoger beroepzaken) staat.

151 Aanvankelijk kregen alle ouders de oproepingsbrief die door jeugdofficieren 'de boze brief' of 'de dreigbrief' wordt genoemd. Hierin was de volgende passage opgenomen: 'Indien u niet verschijnt zal de rechter de behandeling van de zaak aanhouden en kan er voor een volgende terechtzitting een bevel tot medebrenging worden gegeven. Dit betekent dat u dan door de politie wordt opgehaald en meegenomen naar de rechtbank, waar u in een cel de aanvang van de terechtzitting moet afwachten.' Na kritiek van enkele jeugdofficieren en jeugdrechters is de brief aangepast. Na april 2011 wordt een aangepaste brief verstuurd met drie wijzigingen. Ten eerste wordt in de nieuwe brief aandacht besteed aan de motivering van de verschijningsplicht, zodat voor de ouders duidelijk wordt waarom zij verplicht worden te verschijnen. Ten tweede wordt de hiervoor genoemde 'dreigende passage' niet meer in de u-vorm geformuleerd maar in algemene zin 'Als ouders niet verschijnen, dan...'. Ten derde wordt de consequentie van aanhouding genuanceerd 'de rechter *kan* de zaak aanhouden' in plaats van 'de rechter *zal* de zaak aanhouden'. Ten vierde wordt expliciet een zin opgenomen die luidt 'De verplichting om te verschijnen geldt niet voor een zitting bij de kantonrechter of indien uw kind inmiddels 18 jaar is geworden'.

152 Wat betreft deze vierde aanpassing: deze werd nodig geacht omdat de oproepingsbrief in principe in *iedere* strafzaak verstuurd wordt, ook als de verschijningsplicht niet geldt (bij kantonzaken en wanneer de verdachte inmiddels meerderjarig is). Het wordt aan de ouders voor wie de verschijningsplicht niet geldt overgelaten om uit deze zin op te maken dat de verschijningsplicht niet op hen van toepassing is. Van de onderzochte arrondissementen wordt in Groningen en Maastricht de standaardbrief *niet* verstuurd bij leerplichtzaken. Daarvoor in de plaats wordt een (lokaal) aangepaste brief verstuurd, waarin de ouders wel worden opgeroepen, maar waarin de passage over de *verplichting* is geschrapt. Aan ouders van inmiddels meerderjarige verdachten wordt in Maastricht helemaal geen oproeping verzonden.

153 Het verschilt daarnaast in de onderzochte arrondissementen of het OM de gezaghebbende ouders *altijd* oproept, of dat het OM *niet* oproept in gevallen waar negatieve effecten worden voorzien indien beide gezaghebbers verschijnen (bijvoorbeeld in huiselijk geweld situaties). In het Landelijk Platform van Jeugdofficieren hebben de onderzoekers hierover een stelling voorgelegd. In de meeste arrondissementen (bijvoorbeeld Leeuwarden en Den Bosch) worden ouders *altijd* opgeroepen. In andere arrondissementen (bijvoorbeeld Alkmaar en Utrecht) worden ouders soms niet opgeroepen (al dan niet in overleg met Rechtspraak) als er duidelijke aanwijzingen zijn dat de

aanwezigheid van een ouder niet in het belang van het kind is. Deze aanwijzingen kunnen bijvoorbeeld komen van de Raad voor de Kinderbescherming.

154 Zie voor de oproepingsbrieven bijlage E.

155 De administratie van het OM wordt regelmatig telefonisch en schriftelijk benaderd door ouders (soms bij monde van de advocaat van hun kind of hun kind zelf) die vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van de oproepingsbrief. Vragen gaan (bijvoorbeeld) over de mogelijkheid dat een ander familielid - die meer betrokken is bij de opvoeding van de jongere - naar de rechtszaal zal komen. Medewerkers van administraties geven aan vaak niet goed te weten hoe ze op dergelijke vragen moeten reageren, omdat zij zich niet in de positie voelen om hierover beslissingen te nemen. Meestal overleggen zij daarom met de betreffende jeugdofficier (die al dan niet overleg pleegt met Rechtspraak) voordat zij de ouders antwoorden.

156 De Nederlandstalige brief wordt ook verstuurd aan ouders die (mogelijk) de Nederlandse taal niet of nauwelijks beheersen. Indien zij tijdens de zitting een tolk nodig denken te hebben, worden zij - eveneens in het Nederlands - in de brief verzocht contact op te nemen met het OM.

157 Het verschilt in de onderzochte arrondissementen of het OM daarnaast zelf actief kijkt of er een tolk nodig is voor de ouders ter zitting, bijvoorbeeld door het raadsrapport te raadplegen. Ook hierover is in het landelijk overleg van jeugdofficieren een stelling voorgelegd. In (bijvoorbeeld) Den Bosch en Lelystad wordt alleen een tolk opgeroepen als daartoe bij het OM een verzoek wordt ingediend (door advocaat, verdachte, ouders van verdachte, jeugdreclasseringmedewerker of raadsonderzoeker). In (bijvoorbeeld) Breda, Utrecht en Leeuwarden wordt door het OM in de voorbereiding van een zitting actief onderzocht of een tolk nodig is (soms door de administratie, soms door de jeugdofficier zelf). Officieren geven hier aan liever het risico te lopen dat een tolk voor niets wordt opgeroepen, dan dat een zaak wordt aangehouden vanwege de afwezigheid van een tolk.

158 Ten slotte blijkt dat het aanwezig zijn bij een eerdere zitting niet afdoet aan de plicht om ook bij een volgende zitting aanwezig te zijn. Het OM roept ouders voor iedere zitting opnieuw op, ongeacht hoe vaak de zaak eventueel wordt aangehouden.

2.3.3 *Controle gegevens gezaghebbende ouders door Rechtspraak*

159 De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat de verschijningsplicht voor de Rechtspraak één wijziging *in de voorbereiding van de zitting* tot gevolg zal hebben: 'voor de zitting zal worden nagegaan of de gegevens van degenen die het wettelijk gezag over de minderjarige uitoefenen correct zijn. Dat gebeurt bij voorkeur aan de hand van een uitdraai van het GBA- en gezagsregister die het OM al in het strafdossier heeft opgenomen.'

160 Of dit in de praktijk ook zodanig wordt uitgevoerd is op basis van ons onderzoek niet uit te maken, omdat er geen interviews zijn gehouden met griffiers. De voorzitter en strafjurist van de Landelijke Expertgroep Jeugdrechters schatten in dat deze gegevens inderdaad worden

gecontroleerd. Hun ervaring is ook dat het regelmatig voorkomt dat er geen uittreksel van het gezagsregister in het strafdossier is opgenomen, terwijl hier wel aanleiding toe is. Het komt volgens hen voor dat de zittingsvoorbereider dan alsnog het register raadpleegt of de vraag terugstelt aan het OM. Door de administratie van het OM in Den Haag wordt herkend dat griffiers met enige regelmaat duidelijkheid vragen over het gezag.

2.3.4 Voorlichting door de Raad voor de Kinderbescherming

161 De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat de verschijningsplicht voor de Raad van de Kinderbescherming één wijziging *in de voorbereiding van de zitting* tot gevolg zal hebben: 'De Raad zal, wanneer zij bij een zaak betrokken is, de ouders inlichten over de verplichte verschijning ter zitting. Inlichtingen zullen verstrekt worden in de vorm van folders en gesprekken.'

162 Een landelijk memo over de verschijningsplicht van de Raad (van 14 januari 2011, getiteld 'Wet Versterking Positie Slachtoffer (VPS) en de Verschijningsplicht ouders ter terechtzitting per 1 januari 2011') beschrijft op welke manier de Raad om zal gaan met de verschijningsplicht. Hieronder worden de landelijk geformuleerde wijzigingen weergegeven en wordt beschreven in hoeverre de verschillende regio's deze werkelijk zo uitvoeren.

1. De administratie/afsprakenplanner verstuurt een brief naar beide gezaghebbend ouders/voogden, ook als deze niet de verzorgenden zijn, of één van deze niet de verzorgende is. Om dit te doen is raadpleging van het gezagsregister nodig indien het GBA geen uitsluitel biedt. Deze aanwijzing staat reeds vermeld in het door het Landelijk Bureau opgestelde 'Kwaliteitskader 2009'.

Van enkele regio's weten we dat deze brief in principe altijd wordt verstuurd aan *beide* gezaghebbende ouders (Haaglanden, Den Bosch, Roermond, Overijssel, Utrecht), ook als deze niet de verzorgenden zijn, of één van deze niet de verzorgende is. In sommige regio's wordt er pas een brief gestuurd aan de niet-verzorgende ouder als daarover is gesproken met de verzorgende ouder en deze geen bezwaar heeft (bijvoorbeeld Utrecht, Groningen, Maastricht). Amsterdam, Gelderland, Dordrecht/Middelburg en Rotterdam versturen de brief *niet* standaard naar de niet-verzorgende ouder. In alle regio's wordt aan de brief een folder toegevoegd met informatie over het raadsonderzoek en het strafproces, waarin een passage over de verschijningsplicht is opgenomen. Inmiddels is besloten dat in de brieven aan de ouders ook een passage over de verschijningsplicht wordt opgenomen.

2. Bij een uitgebreid strafonderzoek (USO) plant de Raad een afspraak in met beide gezaghebbende ouders/voogden (ook als deze niet verzorgend zijn).

Een algemeen beeld of dit ook gebeurt kan op basis van dit onderzoek niet worden gegeven, omdat het ons in meerdere regio's onduidelijk bleef of dit wel of niet gebeurt.

3. De raadsonderzoeker informeert de ouders in het gesprek over de verschijningsplicht.

In alle regio's noemen raadsonderzoekers in het gesprek dat met de verzorgende ouders plaatsvindt in het kader van het raadsonderzoek, dat ouders tegenwoordig *verplicht* zijn om aanwezig te zijn bij de rechtszitting van hun minderjarige kind. Afhankelijk van de raadsonderzoeker spant deze zich ook in meer of mindere mate in om voorlichting te geven over de zitting en om ouders te motiveren om naar de zitting te komen.

4. De raadsonderzoeker vermeldt de juiste GBA- en gezagsgegevens van de gezaghebbende ouders/voogd op het voorblad van de rapportage en vermeldt bijzonderheden ten aanzien van de verschijningsplicht; zoals bijvoorbeeld een advies voor het apart oproepen van ouders, tijdelijk huisverbod vader, noodzaak van een tolk, et cetera.

In de praktijk blijkt dat in de meeste regio's raadsonderzoekers informatie over bijzonderheden ten aanzien van de verschijningsplicht inderdaad opnemen in hun raadsrapport, hoewel het ons onbekend is of dit ook op een vaste plek gebeurt. In sommige regio's (bijvoorbeeld Dordrecht/Middelburg, Maastricht en Groningen) zijn expliciete afspraken gemaakt met het OM over het verstrekken van informatie ten behoeve van de verschijningsplicht. Indien een raadsonderzoeker bijvoorbeeld constateert dat de relatie tussen beide gezaghebbende ouders zo problematisch is dat het onwenselijk is dat beide ouders verschijnen op de zitting, dan wordt hier expliciet melding van gemaakt (in het raadsrapport danwel telefonisch). Ook als de raadsonderzoeker constateert dat de ouder(s) de Nederlandse taal onvoldoende machtig is/zijn, wordt dat doorgaans vermeld.

Aan het vermelden van de juiste GBA- en gezagsgegevens van een eventueel gescheiden wonende niet-verzorgende ouder wordt in sommige regio's echter nauwelijks aandacht besteed, omdat zij deze ouder zelf niet benaderen.

Inmiddels is door de landelijke werkgroep verschijningsplicht voorgesteld om een standaard formulier te gebruiken om informatie aan het OM door te geven die nodig is bij het oproepen van de ouders. Dat wordt nodig geacht omdat informatie uit het raadsrapport in de regel na het verstrijken van de oproeptermijn op het OM arriveert. Het raadsrapport wordt namelijk (idealiter) twee weken voor de zittingsdatum naar het OM gestuurd, terwijl het OM de oproepingsbrief (idealiter) zes weken voor de zittingsdatum verstuurt.

5. De Raad zendt het raadsrapport aan de gezaghebbende ouders die betrokken zijn geweest bij het onderzoek, tenzij er gronden aanwezig zijn om dit niet te doen. De Raad zendt een afloopbericht m.b.t. het raadsadvies aan de gezaghebbende ouder die niet betrokken is geweest bij het raadsonderzoek.

Haaglanden, Groningen en Maastricht zeggen dit zo uit te voeren, terwijl Rotterdam dat niet doet. Of Utrecht en Breda het zo uitvoeren, is onbekend op basis van dit onderzoek.

163 Samenvattend lichten raadsonderzoekers in ieder geval de verzorgende ouder(s) voor die men toch spreekt in het kader van het raadsonderzoek. Het verschilt daarnaast per regio welke inspanning wordt gepleegd om ouders die niet bij de afspraak met de raadsonderzoeker verschijnen apart in te lichten over de verschijningsplicht.

2.3.5 Voorlichting door Jeugdreclassering

164 In de ex ante evaluatie zijn geen verwachte wijzigingen in het werkproces geformuleerd voor de Jeugdreclassering. Uit de praktijk blijkt dat jeugdreclasseringmedewerkers wel degelijk een rol vervullen: ook zij lichten de ouders van jongeren in over de verschijningsplicht, namelijk de ouders van de jongeren die worden begeleid door de Jeugdreclassering. De Jeugdreclassering is vaak al aan het werk met de jongere en soms ook met het gezin, in het kader van gestelde voorwaarden bij een eerder opgelegde straf, voorwaarden bij de schorsing van de voorlopige hechtenis of vrijwillige begeleiding door de Jeugdreclassering in afwachting van het vonnis. Wanneer intensieve trajecten in het gezin een mogelijke straf is (bijvoorbeeld Intensieve Trajectbegeleiding), moet de Jeugdreclassering ook vooraf een goede inschatting van de gezinssituatie maken.

165 Als de Jeugdreclassering voorafgaand aan de zitting betrokken is, is er in de regel altijd wel een gesprek met de verzorgende ouders. De Jeugdreclassering doet over het algemeen geen poging de niet-verzorgende ouders te spreken, omdat dat niet hun prioriteit is. In dit gesprek wordt de aanwezigheid van ouders bij de rechtszitting besproken, hoewel er niet altijd meteen wordt gerefereerd aan de *plicht* om te verschijnen. De ouder(s) wordt(en) meer vanuit pedagogische overweging gemotiveerd om mee te komen. De ervaring van de Jeugdreclassering is dat de meeste ouders zonder meer mee willen komen naar de zitting. Een kleine minderheid is niet van plan naar de zitting te komen. In dat geval wordt de verschijningsplicht wel expliciet genoemd en dat een gevolg van niet meekomen kan zijn dat ze door de politie worden opgehaald. Dit maakt meestal indruk op ouders en is volgens de geïnterviewde medewerkers van de Jeugdreclassering soms een reden om toch naar de zitting te komen.

2.3.6 Voorlichting door advocaten

166 In de ex ante evaluatie zijn geen verwachte wijzigingen in het werkproces geformuleerd voor advocaten, omdat zij vanzelfsprekend geen officiële taak hebben in de uitvoering van de verschijningsplicht. In de praktijk blijkt echter dat advocaten wel degelijk een belangrijke rol kunnen spelen in het voorlichten van ouders. Ouders blijken vaak met hun kind mee te gaan naar de advocaat ter voorbereiding van de zitting en worden daartoe soms expliciet uitgenodigd. Daarmee is de advocaat een van de weinige partijen die de ouder *voor* de zitting face to face spreekt en de mogelijkheid heeft de ouder te motiveren om naar de zitting te komen. Ook als de ouder(s) niet meekom(t)/en naar het gesprek met de advocaat, heeft de advocaat de mogelijkheid om via zijn cliënt informatie te verschaffen over de plicht om te verschijnen.

167 De vier advocaten die wij gesproken hebben, geven aan dat er verschil van mening is onder advocaten in hoeverre zij het als hun *taak* zien om ouders te betrekken bij de zitting. Degenen die dat *wel* als hun taak beschouwen, nodigen ook de ouders van hun minderjarige cliënten uit op

kantoor en noemen daar ook de verschijningsplicht. Van de geïnterviewde advocaten geven er twee aan dat, indien ouders bij dat gesprek aangeven geen mogelijkheid te hebben om naar de zitting te komen, of als de cliënt aangeeft dat hij niet wil dat zijn ouder(s) aanwezig is/zijn, de advocaat een briefje naar rechtbank stuurt om dat mede te delen. Eén van de advocaten die we spraken, verzocht de rechtbank bovendien om vooraf te laten weten of de zaak vanwege de afwezigheid van de ouder(s) al dan niet zou worden aangehouden. Vanuit het oogpunt van tijdsefficiëntie wil hij voorkomen 'voor niets' naar de rechtbank te gaan. Een advocaat die het *niet* als zijn taak beschouwt om ouders voor te lichten, stelt dat advocaten er voor hun cliënt zijn en niet voor diens ouders. Zij nodigen de ouder(s) dan ook niet uit en besteden geen aandacht aan de verschijningsplicht.

2.4 Tijdens de zitting

168 De verschijningsplicht heeft alleen wijzigingen in het werkproces *tijdens de zitting* tot gevolg voor de rechtspraak. De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat de rechter de volgende taken zal hebben:

1. Nagaan of de oproeping goed is gegaan;
2. Vaststellen of ouders aanwezig zijn en controleren wie ouders met gezag zijn;
3. Vaststellen of de personen die het gezag over minderjarige uitoefenen daadwerkelijk zijn opgeroepen en verschenen zijn;
4. Bij onjuiste oproeping de behandeling van de zaak aanhouden;
5. Bij afwezigheid ouder(s) bepalen of de zaak moet worden aangehouden en of een bevel medebrenging moet worden gelast;
6. Indien nodig een nieuwe zittingsdatum bepalen.

169 Deze taken worden geclusterd en in de volgende drie subparagrafen besproken: (1) Verificatie verloop oproeping en aanwezigheid gezaghebbende ouders, (2) afwegingen rondom aanhouden en (3) afwegingen rondom uitvaardigen bevel medebrenging. Het gaat in deze paragraaf om een beschrijving van het proces. De frequentie waarmee dit voorkomt, wordt beschreven in hoofdstuk 3.

2.4.1 Verificatie verloop oproeping en aanwezigheid gezaghebbende ouders

170 Volgens de voorzitter en de secretaris van de Landelijke Expertgroep Jeugdrechters stelt de voorbereider van de zaak vast wie de gezaghebbende ouders zijn en of deze daadwerkelijk (juist) zijn opgeroepen. Ter zitting komt in de regel de bode de rechtszaal binnen en leest voor wie de rechtszaal zullen betreden. De bode spreekt meestal van 'vader' en 'moeder' zonder dat daarbij gerefereerd wordt aan de gezagssituatie. De rechter besteedt alleen expliciet (uitgesproken) aandacht aan de aanwezigheid van de gezaghebbende ouders en de juistheid van de oproeping indien de rechter expliciet constateert dat (beide) gezaghebbende ouders afwezig zijn. Zie ook de volgende paragraaf.

2.4.2 Afwegingen rondom aanhouden

171 Wanneer bij aanvang van de behandeling van de zaak uit de inventarisatie van aanwezigen blijkt dat één of beide ouders niet aanwezig zijn, besteedt de rechter hier ter zitting niet altijd expliciet aandacht aan. Enkele jeugdofficiëren en een rechter gaven aan dat uit het raadsrapport of andere stukken vaak al duidelijk is waarom de ouder(s) afwezig is (zijn). In die gevallen heeft de rechter geen aanleiding om expliciet naar de redenen voor afwezigheid te vragen. Een andere rechter en een officier geven als mogelijke verklaring dat niet altijd wordt gevraagd naar de reden van afwezigheid omdat er toch geen consequenties aan afwezigheid van één ouder worden verbonden.

172 Indien de rechter de reden van afwezigheid wel uitgesproken inventariseert, vraagt de rechter meestal eerst aan de advocaat, dan indien nodig aan de eventueel aanwezige medewerker van de Jeugdreclassering of de medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming of de wel aanwezige ouder wat de reden is. De redenen die voor afwezigheid worden opgegeven, worden in de meeste arrondissementen voor waar aangenomen. In één arrondissement gaf de geïnterviewde officier aan dat deze redenen worden gecontroleerd als er reden tot twijfel is. Bijvoorbeeld door te bellen met de afwezige ouder als wordt gezegd dat deze ziek is. In één geobserveerde zaak hebben we dit ook waargenomen.

173 Als de reden voor afwezigheid bekend is, richt de rechter zich in ieder geval tot de officier en de advocaat met de vraag of zij menen dat de behandeling van de zaak wel of niet moet worden aangehouden. In sommige arrondissementen wordt deze vraag ook aan de aanwezige raadsvertegenwoordiger of medewerker van de Jeugdreclassering gevraagd. In alle arrondissementen wordt vervolgens een inhoudelijke afweging van belangen gemaakt. Daarbij wordt door de rechters en officieren veel gewicht toegekend aan het belang van het kind. Zij zijn van mening dat de zitting *in het belang van de verdachte* beter kan worden voortgezet, omdat deze anders 'nog langer in onzekerheid moet zitten'.

174 Uit de observaties blijkt dat de afweging om al dan niet aan te houden bij afwezigheid van één ouder niet altijd expliciet (uitgesproken) wordt gemaakt. Dit leiden we af uit de beperkte aandacht die wordt besteed aan een afwezige ouder en de schijnbare vanzelfsprekendheid waarmee regelmatig wordt doorgedaan met de zitting, zonder overleg met de officier en de advocaat over een eventuele aanhouding. Hierin lijken overigens wel verschillen te bestaan tussen de rechtbanken. Op de geobserveerde zittingen in Groningen en Utrecht werd - op één bijzondere uitzondering na - niet gevraagd naar de reden van afwezigheid en niet hardop een afweging gemaakt, in Breda en Rotterdam meestal wel.

175 Of al dan niet wordt aangehouden hangt ten eerste af van of één of twee ouders afwezig zijn. Ook speelt de rol van de afwezige ouder mee in de situatie rondom de jongere.

1. Indien één gezaghebbende ouder aanwezig is, wordt niet aangehouden, tenzij de aanwezige ouder zelf niet de verzorger is. Ook als de aanwezige ouder niet in staat is om zitting te volgen door taalproblemen, kan dit een reden zijn voor aanhouding. Volgens jeugdofficiëren wordt ook aangehouden als de reden voor afwezigheid van één ouder niet overtuigt en de rechter het

- idee heeft dat die ouder op afstand wordt gehouden, of als er andere specifieke bijzonderheden zijn waardoor men de tweede ouder per se wil horen;
2. Indien beide ouders afwezig zijn wordt in principe wel aangehouden. Hierbij moet worden opgemerkt, dat ook voor de invoering van de verschijningsplicht om deze reden soms zaken werden aangehouden (zie ook paragraaf 3.3.2). Maar ook hier zijn uitzonderingen: er zijn ons ook twee zaken bekend uit de observaties met een minderjarige verdachte die zijn doorgestaan zonder aanwezigheid van één van de gezaghebbers, of zonder dat één van de gezaghebbers een (juiste) tolk had.

176 Daarnaast speelt de leeftijd van de verdachte een rol. Als de verdachte reeds meerderjarig is of bij een volgende zitting meerderjarig zal zijn, wordt niet aangehouden, aangezien de verschijningsplicht niet meer geldt (bij de volgende zitting).

177 In onderstaand kader worden enkele voorbeelden gegeven van de afwegingen rondom het al dan niet aanhouden.

Voorbeelden expliciete afweging niet aanhouden

Bij de start van een MK zitting zijn beide ouders afwezig. De rechter vraagt aan de verdachte waar zijn ouders zijn. De verdachte vertelt dat ze zouden komen. De rechter noemt wat de consequenties kunnen zijn als ze niet komen (aanhouden en ophalen door de politie). De voorzitter inventariseert bij de overige aanwezigen wat zij weten. De officier vraagt het mobiele nummer van de moeder aan de verdachte. De officier belt dit nummer en krijgt de voicemail van moeder. De advocaat vertelt dat hij via een oom die een intermediaire rol speelt, nog heeft aangedrongen op de aanwezigheid van de ouders. Na 10 minuten komt vader binnen met de oom (die tolkt). Oom en vader gaan achterin de zaal zitten. Moeder komt niet, want die heeft volgens vader "een andere afspraak". Over deze reden wordt niet doorgevraagd. De voorzitter vraagt de officier om zijn mening: "Ik wil doorgaan, want anders duurt het veel te lang voordat we hier weer samen zijn. En de jongen is al lang voorlopig gehecht, dat kan niet langer". Daarop besluit de voorzitter door te gaan.

Bij de start van een EK zitting is moeder aanwezig, vader afwezig. De rechter vraagt aan moeder waarom vader afwezig is. Deze vertelt dat vader moet werken. Er wordt niet doorgevraagd. De zaak was eerder aangehouden omdat een getuige niet aanwezig was. Deze is er nu weer niet, ondanks een bevel tot medebrenging. De rechter zegt dat ze aanneemt dat de zitting door kan gaan, omdat de zaak al zo lang loopt en het niet in het belang van het kind is om het nog langer te laten duren. De rechter vraagt aan de officier of deze bezwaar heeft. Dit is niet het geval. De behandeling wordt voortgezet.

Voorbeeld expliciete afweging wel aanhouden

Bij de start van een MK zitting is vader aanwezig, moeder afwezig. De voorzitter begint met de behandeling van de zaak. Aanvankelijk wordt geen aandacht besteed aan de afwezigheid van moeder. Bij de behandeling van de persoonlijke omstandigheden komt vader aan het woord. Dan blijkt dat vader de vragen van de voorzitter niet goed begrijpt en dat hij zich moeilijk kan uitdrukken in het Nederlands. Een tolk is niet aanwezig. De voorzitter vraagt via de verdachte jongere naar de afwezigheid van moeder. Er is bekend dat moeder wel goed Nederlands spreekt. De verdachte vertelt dat zijn moeder hoogzwanger is en daardoor niet kan komen. De voorzitter vraagt de aanwezige officier, advocaat en hulpverleners om hun mening. De voorzitter schorst de zitting om te overleggen met de andere rechters. Na de schorsing beslist de voorzitter de zaak aan te houden. De voorzitter geeft aan dat de moeder moet worden opgeroepen voor de volgende zitting. Het oproepen van een tolk voor vader wordt niet als oplossing beschouwd, omdat vader niet wil spreken via een tolk. Er wordt geen bevel tot medebrenging uitgevaardigd, hier is ter zitting niet over gesproken.

178 Het beschreven 'aanhoudingsbeleid' lijkt breder gangbaar te zijn dan alleen in de onderzochte arrondissementen. In het landelijk overleg van jeugdofficieren is aan vertegenwoordigers van dertien arrondissementen de volgende stelling voorgelegd: 'bij aanwezigheid van één ouder gaat de zaak in principe door'. Daarop antwoordden allen bevestigend.

179 Naast de reden van het belang voor de jongere bij een snelle afdoening, is volgens de officieren een reden dat aanhouden bij aanwezigheid van één ouder niet wordt gezien als een 'werkbare' manier om de verschijningsplicht uit te voeren. In Maastricht werd volgens de coördinerend jeugdofficier in eerste instantie zonder meer aangehouden indien slechts één ouder aanwezig was. Hier is vanaf gestapt omdat dit een onwerkbare situatie opleverde. Meer dan 1/3 van de zaken moest volgens de coördinerend jeugdofficier worden aangehouden, het lukte niet om al deze zaken tijdig opnieuw op zitting te plannen. Ook in Rotterdam is men volgens de coördinerend jeugdofficier aanvankelijk 'streng' van start gegaan, ook daar leidde de vele aanhoudingen tot een onwerkbare situatie. Na twee weken is men de verschijningsplicht soepeler gaan handhaven. De Raad voor de Rechtspraak benadrukt dat er door het ministerie van Veiligheid en Justitie voorafgaand aan de invoering van de verschijningsplicht geen financiële compensatie heeft plaatsgevonden voor de uitvoering van de nieuwe regelgeving. De aanzienlijke vertraging die aanhouding van de zaak oplevert, wat niet in het pedagogisch belang van de jongere in kwestie is, had verminderd kunnen worden, indien financiële middelen beschikbaar waren geweest voor extra zittingen. Immers, aangehouden zaken hadden dan binnen kortere termijn opnieuw op zitting kunnen worden gepland. De afweging van rechters tussen het belang van de aanwezigheid van (beide) ouders en het belang van een spoedige afdoening had dan vaker geleid tot aanhouding van de zaak.

180 Een strikte uitvoering van de wet zoals vooraf werd bedoeld, wordt dus zowel onwenselijk als onwerkbaar geacht.

2.4.3 Afwegingen rondom uitvaardigen bevel medebrenging

181 Bij het aanhouden van een zaak wordt nergens vanzelfsprekend een bevel tot medebrenging uitgevaardigd. De algemene teneur is dat bevelen tot medebrenging zoveel mogelijk worden voorkomen en alleen als noodmiddel worden ingezet. Op basis van het dossier en de input van de advocaat, officier en eventueel andere betrokkene die wel ter zitting zijn verschenen, wordt ingeschat of de ouders op de volgende zittingsdag wel aanwezig zullen zijn. Als duidelijk is dat er sprake is van onwil van ouders (in tegenstelling tot onmacht), bijvoorbeeld als ze ook niet aan het raadsrapport hebben meegewerkt, dan wordt medebrenging als optie overwogen. Ook hiervoor vraagt de rechter aan officier en advocaat de mening.

In twee gevallen (één vanuit observatie, één vanuit interview) hebben we gehoord dat de rechter in het geval van een bevel tot medebrenging de opdracht geeft aan het OM, de Jeugdreclassering en overige betrokkene om de (andere) ouder te motiveren te komen. Als dat volgens het OM de garantie geeft dat de ouder zal komen, wordt het bevel ingetrokken.

2.5 Na de zitting

2.5.1 Uitvoeren bevel tot medebrenging

182 Het OM heeft volgens de ex ante evaluatie van Regioplan (2011) de taak om 'de politie te bevelen de ouder(s)/voogd op de volgende zittingsdatum mede te brengen'.

183 In de praktijk blijkt de administratie van het OM bevelen tot medebrenging daags na de zitting uit te werken, maar het niet meteen door te sturen aan de (regio- of parket)politie. Het OM bewaart het bevel tot circa een week voor de nieuwe zitting. Pas dan wordt het (per fax) naar de politie gestuurd om te voorkomen dat het bij de politie zoek raakt. In sommige gevallen belt een medewerker van de administratie van het OM de dag voor de zitting naar de politie om te verifiëren of het bevel werkelijk uitgevoerd zal worden.

184 De ex ante evaluatie vermeldt dat de verschijningsplicht voor de politie één wijziging *na de zitting* tot gevolg zal hebben: 'de regiopolitie of de parketpolitie zal het bevel medebrenging van de ouder(s) ten uitvoer brengen'. Daaronder valt ook het (van tevoren) 'overtuigen van ouders', het vervoer *naar* de rechtbank en het eventueel zorgen voor opvang van thuisblijvende kleine kinderen.

185 Geïnterviewde medewerkers van de politie in drie regio's is gevraagd naar de implementatie van de wet verschijningsplicht. Het bleek dat ze in die regio's niet goed weten waar ze aan toe zijn. De regio's zijn door de portefeuillehouder jeugd van de Raad van Korpschefs wel geïnformeerd over de inwerkingtreding van de wet verschijningsplicht, maar er zijn geen uitgebreide instructies over de uitvoering verspreid, anders dan dat is geadviseerd aan te sluiten bij het bestaande proces voor medebrenging van getuigen. Na deze aankondiging van de inwerkingtreding is er in de onderzochte politieregio's geen verdere actie ondernomen. Naar ons weten zijn er ook geen afspraken gemaakt met het OM over de uitvoering.

186 Er is contact opgenomen met het regiokorps of de parketpolitie van de onderzoeksregio's om vragen te stellen over de uitvoering van medebrengingen van ouders. Het bleek echter dat in vijf van de zes arrondissementen van onderzoek geen of zeer weinig ervaring met medebrengingen van ouders was. Het bleek daarom praktisch niet mogelijk om medewerkers van de politie te interviewen die uit de eerste hand ervaringen hadden. In Rotterdam was dit wel mogelijk en is gesproken met de afdelingschef parketpolitie. Met hem is de procedure voor medebrengingen van getuigen doorgesproken. De uitvoering van medebrengingen van ouders wordt in Rotterdam volgens dezelfde procedure uitgevoerd, conform het advies van de portefeuillehouder jeugd in de Raad van Korpschefs. Hieronder wordt de procedure weergegeven zoals die in Rotterdam wordt gehanteerd. De procedure voor medebrengingen in Rotterdam is besproken met een medewerker van de politie Utrecht en daaruit kwam naar voren dat de procedure voor medebrengingen daar overeenkomt met onderstaande procedure.

187 De procedure voor het medebrengen van getuigen en ouders is als volgt:

1. Verzoek komt binnen op bureau en wordt ingepland bij een agent voor een voorverkenning;
2. Eén agent doet een voorverkenning, waarbij het pand wordt bekeken. Er wordt dan bijvoorbeeld gekeken wat voor een type huis het is en of er een achteruitgang bestaat. Daarnaast worden de politiesystemen doorzocht om te kijken of het bekenden van de politie betreft en of er bijvoorbeeld ook kinderen op het adres staan ingeschreven (de 'kindcheck');
3. Op basis van de voorverkenning worden twee of vier agenten ingepland voor de feitelijke medebrenging;
4. Op de dag zelf vindt de medebrenging in de regel vroeg in de ochtend plaats (zes uur 's ochtends);
5. Als niet open wordt gedaan is de politie gemachtigd de deur open te breken;
6. Ouders worden naar de ophouding in de rechtbank gebracht;
7. Ouders worden naar rechtszaal gebracht;
8. Ouders worden niet teruggebracht naar huis.

188 Ouders worden in Rotterdam hetzelfde behandeld als verdachten en getuigen, wat betekent dat veiligheidsrisico's zo veel mogelijk beperkt worden: veters, riemen en scherpe voorwerpen moeten bijvoorbeeld worden ingeleverd en ouders moeten onder begeleiding naar het toilet.

189 Wanneer er kinderen op een adres wonen moet daarvoor gezorgd worden als de ouders worden medegebracht. Als de politie verneemt dat er achterblijvende kinderen zijn kunnen zij een zorgmelding bij Bureau Jeugdzorg plaatsen. Een medewerker van Bureau Jeugdzorg gaat dan mee wanneer de medebrenging wordt uitgevoerd. Het is ook mogelijk dat ter plekke blijkt dat er kinderen aanwezig zijn (of bijvoorbeeld afhankelijke bejaarden). Als dat nodig is heeft Bureau Jeugdzorg een crisisdienst. In de praktijk wordt echter eerder naar een lokale oplossing gezocht, zoals burens of familie die voor de kinderen kunnen zorgen. Het duurt namelijk enige tijd voordat de medewerker van Bureau Jeugdzorg aanwezig is, terwijl de politie de ouders zo snel mogelijk wil afvoeren. Voor huisdieren zou eventueel de dierenambulance gebeld kunnen worden, als burens bijvoorbeeld geen opvang kunnen verzorgen.

190 De respondent uit de regio Rotterdam ervaart de samenwerking met Bureau Jeugdzorg als problematisch, waardoor het gevoel heerst dat de politie *de facto* toch verantwoordelijk wordt voor de zorg van achterblijvende kinderen, terwijl de politie hiervoor niet toegerust is.

191 De parketpolitie voert in Rotterdam geen motiverende activiteiten uit om te voorkomen dat medebrenging nodig is. De ouders zijn, anders dan bij de wijkpolitie, ook geen bekenden van de parketpolitie, waarmee het motiveren vooraf lastig is. Bovendien ziet men in Rotterdam het motiveren van ouders niet als taak van de politie en is de politieorganisatie hier niet voor toegerust. Dit punt is ook door de politie gemaakt in de landelijke werkgroep verschijningsplicht. In een telefonisch gesprek met de parketpolitie in Maastricht werd ook gezegd dat ze daar geen bezoek voorafgaand aan de medebrenging zou plaatsvinden. Deze taak zou volgens hen moeten liggen bij de Raad voor de Kinderbescherming. Bovendien zou de politie nog altijd moeten controleren of ouders daadwerkelijk zelfstandig naar de rechtbank gaan op de dag zelf. Als dat niet het geval is moet immers alsnog het bevel tot medebrenging worden uitgevoerd. Daarnaast weet de politie niet dat het ouders betreft in het kader van de verschijningsplicht; de uitvoering is daarom hetzelfde als bij medebrengingen van verdachten of getuigen.

192 De politie heeft in de regio Rotterdam geen mogelijkheid om een bevel tot medebrenging van ouders anders (dat wil zeggen minder 'streng') uit te voeren dan een bevel tot medebrenging van een getuige, omdat het OM bij de uitvaardiging van het bevel niet aangeeft of deze is bedoeld voor een ouder, voor een getuige of voor een verdachte. Daarnaast is het vanwege de veiligheid van politiemedewerkers, andere ingeslotenen en de ouders zelf niet gewenst om een ander veiligheidsprotocol voor ouders te hanteren. Hierdoor is de medebrenging een relatief zwaar middel om in te zetten. De respondent uit de regio Rotterdam heeft wel behoefte aan informatie over de achtergrond van de medebrenging. Het is niet bekend of dit in andere regio's ook speelt.

193 Het gevoel heerste onder de drie respondenten van de politie dat het geen politietaak zou moeten zijn om ouders zo ingrijpend mee te nemen en in te sluiten tussen verdachten. Zij vinden zulk optreden buitenproportioneel. De geïnterviewden van de politie benadrukken dat het medebrengen een zwaar middel is en ze menen dat de politie met allerlei problemen wordt opgezadeld. De respondenten achten de politie niet goed in staat met deze situaties om te gaan en menen dat deze consequenties bij het ontwerp van het beleid te weinig betrokken zijn.

2.5.2 *Extra werkzaamheden Raad, OM, Jeugdreclassering en Rechtspraak door aanhouding*

194 Als een zaak wordt aangehouden, dan heeft dat extra werkzaamheden tot gevolg voor verschillende ketenpartners.

195 Allereerst moet door de rechtbank een nieuwe datum voor de behandeling van de zaak worden vastgesteld. Dit wordt soms al ter zitting gedaan - het wordt dan 'aangezegd' - zodat de aanwezige betrokkenen meteen geïnformeerd zijn.

196 Vervolgens moet het OM de ouders opnieuw oproepen. Onduidelijk is of dit altijd gebeurt indien de datum van de nieuwe zitting al is 'aangezegd'.

197 De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat de Raad van de Kinderbescherming bij aanhouding van een zaak aanvullende werkzaamheden moet verrichten: het houden van een extra trajectberaad in voorbereiding op de zitting, een extra keer zittingsvertegenwoordiging en waar nodig actualisering van het raadsrapport. In de praktijk blijkt dat het houden van een extra trajectberaad en het actualiseren van het raadsrapport nauwelijks wordt uitgevoerd, omdat het niet nodig wordt geacht. Dit omdat het trajectberaad als doel heeft om de best mogelijke nazorg te regelen voor de jongere na het verlaten van een jeugdinstelling. Het aanhouden van een zitting voor enkele weken in verband met de afwezigheid van één van de ouders leidt niet tot de noodzaak om het opgestelde nazorgplan te wijzigen. In de regio's waar raadsonderzoekers op de zitting aanwezig zijn, heeft aanhouding van een zaak inderdaad een extra keer zittingsvertegenwoordiging tot gevolg.

198 De ex ante evaluatie van Regioplan (2011) vermeldt dat de Jeugdreclassering bij aanhouding van een zaak langer toezicht moet houden op de uitvoering van bijzondere voorwaarden, indien er sprake is van schorsing van de voorlopige hechtenis met bijzondere voorwaarden. De medewerkers van de Jeugdreclassering die we hebben gesproken, achten dit geen taakverzwaring. De reden is dat, indien er bijzondere voorwaarden zijn verbonden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis, deze voorwaarden meestal doorlopen in de straf die daarna wordt opgelegd. Daarnaast blijkt dat ook voor jeugdreclasseringmedewerkers geldt dat aanhouding een extra keer zittingsvertegenwoordiging tot gevolg heeft.

2.6 Knelpunten in de werkprocessen

199 In deze paragraaf staan de knelpunten in de werkprocessen centraal zoals die door de geïnterviewde ketenpartners worden ervaren. Er wordt daarbij nagegaan of deze structureel van aard zijn of dat het 'kinderziektes' betreffen.

200 Het meest genoemde knelpunt door het OM is het raadplegen van het gezagsregister. Omdat het gezagsregister nog niet digitaal toegankelijk is, moet het OM (onnodig) tijd besteden aan het opvragen van de gezagsgegevens. De Rechtspraak werkt momenteel echter aan een nieuw gezagsregister dat centraal bevroegbaar is en dat ook centraal gewijzigd kan worden. Bovendien wordt de koppeling met het GBA geautomatiseerd¹⁷. Het is aannemelijk dat deze wijziging het knelpunt begin 2012 - wanneer het nieuwe gezagsregister in gebruik zal worden genomen - zal wegnemen.

201 Juist omdat het OM niet onbeperkt toegang heeft tot het gezagsregister, raadpleegt de administratie van het OM in de regel het raadsrapport. Daarbij bestaan echter twee andere problemen. Ten eerste zijn niet in alle arrondissementen nieuwe afspraken gemaakt tussen de Raad en het OM over de verantwoordelijkheid van het raadplegen van het gezagsregister. Het komt voor dat de Raad het gezagsregister niet raadpleegt (omdat zij de niet-verzorgende ouder zelf niet benadert en het raadplegen van het gezagsregister daarom geen noodzaak is). Ten tweede is het raadsrapport vaak nog niet gearriveerd bij de administratie van het OM op het moment dat de

¹⁷ Zie ook het kader 'het gezagsregister' eerder dit hoofdstuk.

oproepingsbrief wordt verstuurd. Daarmee heeft het OM niet de *mogelijkheid* zich voor het oproepen van de ouders te baseren op informatie van de Raad. Het gevolg is dat het gezagsregister tweemaal - door de Raad en door het OM - geraadpleegd moet worden. Dit betekent een onnodige belasting van de griffie bij de rechtbank. Het is aannemelijk dat ook dit knelpunt met de invoering van het nieuwe gezagsregister wordt weggenomen, omdat het OM zich voor het achterhalen van de gezagssituatie niet meer hoeft te verlaten op het raadsrapport.

202 Ook op andere punten wordt de communicatie tussen de Raad en het OM niet altijd als soepel ervaren. Informatie over de taalbeheersing van ouders (met het oog op het oproepen van een tolk) en over een eventuele problematische verhouding tussen de gezaghebbende ouders (met het oog op het al dan niet oproepen van *beide* ouders) zouden idealiter bijtijds bij het OM aanwezig zijn. De landelijke ketenafspraken zijn zodanig dat het raadsrapport vaak niet op het OM aanwezig is als de oproeping wordt verstuurd. Ook zegt het OM lang niet altijd telefonisch op de hoogte te worden gesteld van belangrijke informatie. De Raad is daarentegen (in sommige regio's) van mening dat op de administratie van het OM de raadsrapporten niet (goed) worden gelezen. In antwoord op dit knelpunt hebben de Raad voor de Kinderbescherming en het OM ter verbetering van de communicatie inmiddels het overdrachtsformulier aangepast. Daarmee kan de Raad (tijdig) informatie aan het OM doorgeven die van belang kan zijn bij het oproepen van de ouders, onder meer om problematische situaties in de rechtszaal te voorkomen. Een dergelijk formulier wordt ook gebruikt in civiele jeugdzaken.

3. Uitvoeringspraktijk in cijfers: aanwezigheid van ouders, aanhoudingen en medebrengingen

203 Dit hoofdstuk geeft weer hoe de uitvoering van de verschijningsplicht, zoals beschreven in hoofdstuk 2, kan worden weergegeven in cijfers. Hoe vaak zijn ouders aanwezig? Hoe vaak leidt afwezigheid van ouders tot aanhouding van de zaak? Hoe vaak worden ouders medegebracht? Daarnaast beschrijven we de redenen voor afwezigheid van ouders.

204 Gedurende twee weken in het najaar van 2011 hebben griffiers van 19 rechtbanken en twee gerechtshoven (Den Haag en Leeuwarden) van alle jeugdstrafzittingen voor misdrijfzaken in die periode bijgehouden of ouders aanwezig zijn, of zaken worden aangehouden bij afwezigheid van ouders, en of dit tot bevelen tot medebrenging van ouders leidt. In totaal is dit in 540 zaken bijgehouden. Naast deze bron maakt dit hoofdstuk gebruik van cijfers uit COMPAS¹⁸ over de reden die griffiers aankruisen bij aanhouding van een zaak. Ter aanvulling op de redenen van afwezigheid gebruiken we resultaten van het kwalitatieve deel van het onderzoek.

3.1 Aanwezigheid en afwezigheid van ouders

3.1.1 *In 75% van de op zitting geplande zaken is de moeder aanwezig, in 54% de vader*

205 Voor minderjarigen die verdacht worden van een misdrijf is in 54% van de zaken die op zitting zijn gepland de vader aanwezig en in 75% van de zaken de moeder. Zie tabel 3. Het verschil tussen de 540 zaken waarvan een formulier is ingevuld en de 501 respectievelijk 485 zaken in tabel 3 wordt veroorzaakt door formulieren waaruit niet eenduidig viel op te maken of de vader en/of moeder aanwezig waren.

Leeftijd op zitting		Vader aanwezig		Moeder aanwezig	
		Ja	Totaal	Ja	Totaal
Minderjarig	N	200	369	286	379
	%	54	100	75	100
Meerderjarig	N	41	116	68	122
	%	35	100	56	100
Totaal	N	241	485	354	501
	%	50	100	71	100

Tabel 3: Aanwezigheid van vader of moeder naar leeftijd verdachte op zitting

3.1.2 *Bij 86% van de op zitting geplande zaken is minstens één ouder aanwezig*

206 Op basis van de variabelen die de aanwezigheid van vader en moeder aangeven, is een samengestelde variabele gemaakt die aangeeft of er geen, één of beide ouders aanwezig waren. Voor de groep waarvoor de verschijningsplicht geldt (minderjarigen, misdrijfzaken), is in 86% van de zaken die op zitting gepland zijn minstens één ouder aanwezig. Zie tabel 4. Het verschil tussen

¹⁸ Het processensysteem voor rechtszaken.

de 540 zaken waarvan een formulier is ingevuld en de 473 zaken in tabel 4 wordt veroorzaakt door formulieren waaruit niet eenduidig viel op te maken of de vader en/of moeder aanwezig waren.

Leeftijd op zitting		Aanwezige ouders			
		Geen ouders	Vader of moeder	Twee ouders	Totaal
Minderjarig	N	50	149	159	358
	%	14	42	44	100
Meerderjarig	N	44	37	34	115
	%	38	32	30	100
Totaal	N	94	186	193	473
	%	20	39	41	100

Tabel 4: Aantal aanwezige ouders naar leeftijd verdachte op zitting

207 In een beperkt aantal gevallen is bekend of een voogd aan- of afwezig is bij de zitting. In totaal is in 63% van de gevallen waar sprake is van een voogd, de voogd aanwezig bij de zitting. Uit de registratie blijft onbekend of dit ook een gezaghebbend voogd van het kind is (zie ook 3.1.1).

Voogd aanwezig?	N	%
Ja	35	64
Nee	20	36
Totaal bekend voogd	55	100

Tabel 5: Aanwezigheid voogd

3.1.3 *Het percentage aanwezige ouders is een onderschatting van het percentage aanwezige gezaghebbers*

208 Bij de interpretatie van de gegevens over de aanwezigheid van ouders moet in acht worden genomen dat in de registratie is gevraagd om aan te geven of de *ouders* aanwezig zijn, maar **niet** is gevraagd om te registreren of deze ouders ook het *gezag* hebben over hun kind. De kans is groot dat de *aanwezige* ouders ook het gezag hebben over hun kind. De kans is minder groot dat de *afwezige* ouders ook te allen tijde het gezag hebben. Dit blijkt ook uit de registratie: op het registratieformulier kon in een vrij tekstveld worden ingevuld wat de reden voor afwezigheid was. Uit de registratie blijkt dat van de zaken waar de reden van de afwezigheid van vader bekend is (N=85), in 59% (N=50) de vader geen gezag heeft, geen contact meer heeft met het kind, 'niet in beeld' is, en/of is overleden. Van de zaken waar de reden van de afwezigheid van moeder bekend is (N=43), is de moeder in 20% (N=9) van de zaken 'niet in beeld', heeft zij geen gezag en/of is zij overleden. We kunnen niet van al deze zaken vaststellen dat de afwezige vader of moeder daadwerkelijk geen gezag heeft. Maar het wordt duidelijk dat het percentage aanwezige *ouders* een onderschatting is van het percentage aanwezige *gezaghebbers*. Deze conclusie wordt ondersteund door de observaties van de jeugdzittingen. Daaruit blijkt dat regelmatig niet allebei de ouders het gezag hebben. Van de geobserveerde zittingen waar de gezagssituatie ons bekend werd (N=54), had in 15% van de gevallen één van de ouders of een voogd het wettelijk gezag en niet beide ouders (N=8). Als dit percentage representatief zou zijn voor alle zaken (dat is

onbekend), dan is ten hoogste te verwachten dat in 85% van de gevallen twee gezaghebbende ouders verschijnen.

209 Voor de interpretatie van de cijfers is het daarnaast van belang dat in de registratie is gevraagd om voor *iedere zaak die op zitting gepland stond* een formulier in te vullen. Dus ook voor de zaken, die niet inhoudelijk behandeld werden, bijvoorbeeld omdat de verdachte afwezig was of er nog een rapport ontbrak.

3.1.4 Analyse verschillen in de aanwezigheid van ouders

210 Er is gekeken of er een verband bestaat tussen de aanwezigheid van ouders en andere variabelen, namelijk:

1. Leeftijd;
2. Behandeling in de Enkelvoudige Kamer of de Meervoudige Kamer;
3. Behandeling in eerste aanleg of in hoger beroep;
4. De rechtbank waar de zitting plaatsvond;
5. Of de rechtbanken in de Randstad/buiten de Randstad vallen;
6. Het tijdstip waarop de zaak ter zitting is gepland;
7. De aanwezigheid van een ander familielid;
8. De afkomst van de verdachte.

211 In deze paragraaf zijn de resultaten achtereenvolgens weergegeven.

212 Ouders zijn minder vaak aanwezig wanneer de verdachte ten tijde van de zitting reeds meerderjarig is. Dit geldt zowel voor de vader¹⁹ als voor de moeder²⁰. Vervolgens is gekeken of de leeftijd van de verdachte op zitting voorspellende waarde heeft voor de aanwezigheid van ouders wanneer al rekening wordt gehouden met meerderjarigheid of minderjarigheid. Dit is voor de aanwezigheid van de vader en de aanwezigheid van de moeder afzonderlijk getoetst met logistische regressieanalyses. Wanneer rekening wordt gehouden met de minderjarigheid of meerderjarigheid van de verdachte ten tijde van de zitting, blijkt dat de leeftijd van de verdachte op zitting geen significante relatie heeft met de kans dat de vader of moeder aanwezig is (de aanwezigheid van ouders maakt dus niet uit of een jongere 15 of 17 is).

213 De aanwezigheid van ouders verschilt niet significant tussen zaken die behandeld worden door de Enkelvoudige Kamer of de Meervoudige Kamer van de rechtbanken. Dit geldt zowel voor het aantal aanwezige ouders²¹ alsook wanneer afzonderlijk wordt gekeken naar de aanwezigheid van vader²² of moeder²³.

¹⁹ $X^2 = 12.6$; $df = 1$; $p < .01$.

²⁰ $X^2 = 17.3$; $df = 1$; $p < .01$.

²¹ $X^2 = 1.9$; $df = 2$; $p = .335$.

²² $X^2 = 1.1$; $df = 1$; $p = .29$.

²³ $X^2 = .84$; $df = 1$; $p = .36$.

214 De aanwezigheid van ouders is ook bijgehouden bij een tweetal gerechtshoven (Den Haag en Leeuwarden). Het betreft in totaal 21 zaken, waarvan in 6 zaken geen ouders aanwezig waren, in 4 zaken 1 ouder en in de overige 11 zaken beide ouders. Van de zaken voor de gerechtshoven hadden er 11 betrekking op minderjarige verdachten. Daarvan waren er 2 zaken zonder aanwezige ouders, 2 zaken waar 1 ouder aanwezig was en 7 waar beide ouders aanwezig waren. Door de lage aantallen kan een verschil met zaken in eerste aanleg niet worden getoetst.

215 Hoe vaak de vader aanwezig is verschilt tussen rechtbanken²⁴, voor de aanwezigheid van de moeder zijn de verschillen niet significant²⁵. Voor de aanwezigheid van de vader is geanalyseerd of de aanwezigheid in de Randstad (Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag) afwijkt van de aanwezigheid in de andere arrondissementen. Het verschil blijkt significant: vaders zijn vaker afwezig in de Randstad²⁶. Zie tabel 7. In bijlage F is een tabel opgenomen met de aanwezigheidsgegevens per rechtbank/gerechtshof.

		Vader afwezig	Vader aanwezig	Onbekend	Totaal
Randstad	N	121	92	31	213
	%	57	43	15	100
Niet Randstad	N	123	149	24	272
	%	45	55	9	100

Tabel 6: Vader minder vaak aanwezig in Randstad

216 Het tijdstip waarop de zaak begint lijkt niet van belang voor de aanwezigheid van ouders. In de analyse hebben we een onderscheid gemaakt in zaken die vroeg op de dag behandeld worden, midden op de dag en aan het eind van de dag. Voor de indeling van de tijdstippen is de volgende indeling gehanteerd: voor 10.00 uur, tussen 10.00 uur en 15.30 uur, na 15.30 uur. Uitgegaan is van de geplande begintijd. Noch voor het aantal aanwezige ouders²⁷, noch voor de aanwezigheid van de vader²⁸ of de moeder²⁹ is een significant verband vast te stellen met het tijdstip.

217 In een aantal gevallen is ook een ander familielid dan een vader of moeder aanwezig: 5 keer is er een broer aanwezig, 16 keer een zus, en 5 keer een grootouder. Aanwezigheid van een broer,

²⁴ $F = 2.4$; $df_{\text{between}} = 18$; $df_{\text{within}} = 482$; $p < .01$.

²⁵ $F = 1.34$; $df_{\text{between}} = 18$; $df_{\text{within}} = 482$; $p = 0.2$.

²⁶ De regio is een kenmerk van de arrondissementen en niet van de afzonderlijke zaken. Alle zaken binnen een arrondissement behoren immers tot de zelfde regio. Daarmee wordt de assumptie van onafhankelijkheid van observaties ernstig geschonden. Een toets op het niveau van zaken (zoals een chi-kwadraat toets) zou daarmee tot een veel te hoge N leiden en daarmee een overschatting van de significantie van het verschil. Door een logistische multilevel analyse te gebruiken wordt dit probleem ondervangen zodat ook daadwerkelijk op het niveau van de arrondissementen wordt getoetst. Gezien de hypothese dat ouders in de Randstad minder vaak aanwezig zijn dan buiten de randstad is hier eenzijdig getoetst. Het verwachte verschil blijkt significant (Odds ratio = .60; se = .17; p (eenzijdig) = .04).

²⁷ $\chi^2 = 1.9$; $df = 4$; $p = .76$.

²⁸ $\chi^2 = 0.2$; $df = 1$; $p = .92$.

²⁹ $\chi^2 = 1.46$; $df = 1$; $p = .45$.

zus of grootouder komt het meest voor als er één ouder aanwezig is bij de zitting³⁰. Zie tabel 7.

Aantal aanwezige ouders		Broer, zus of grootouder aanwezig		
		Nee	Ja	Totaal
Geen ouders	N	92	2	94
	%	98	2	100
1 ouder	N	170	16	186
	%	91	9	100
Beide ouders	N	190	3	193
	%	98	2	100
Totaal	N	452	21	473
	%	96	4	100

Tabel 7: Aanwezigheid van broer, zus of grootouder naar aantal aanwezige ouders

218 Eén van de onderzoeksvragen betrof of de afkomst van jongeren verschil maakt in de aanwezigheid van hun ouders. Deze vraag kunnen we niet beantwoorden, omdat het niet mogelijk bleek dit te laten registreren door de rechtbanken. Wel kunnen we hier gebruikmaken van recente onderzoeksbevindingen van Hepping en Weijers (2011), die van 54 jeugdstrafzittingen bij de rechtbank in Utrecht bijhielden of ouders aanwezig waren. Het viel hen op dat in alle gevallen waar geen ouders aanwezig waren, de jongeren van Marokkaanse afkomst waren.

3.1.5 Schatting toename aanwezigheid ten opzichte van situatie voor de verschijningsplicht

219 Er zijn geen gegevens beschikbaar over de aanwezigheid van ouders voor de invoering van de verschijningsplicht die vergelijkbaar zijn met de gegevens van de landelijke registratie die hierboven zijn gepresenteerd. Er kunnen daarom geen harde uitspraken worden gedaan over de toename in de aanwezigheid van ouders na de invoering van de verschijningsplicht. Om een schatting te maken, maken we gebruik van onderzoek dat de afgelopen jaren is verricht door de onderzoeksgroep van prof. dr. Weijers (Hepping & Weijers, 2011). Deze schatting gebruiken we om de kosten en baten van de verschijningsplicht in het vervolg van dit rapport te beschrijven of te berekenen.

220 Voor in totaal 383 zaken die op een jeugdstrafzitting (Enkelvoudige en Meervoudige kamer) zijn behandeld in de afgelopen vijf jaar in verschillende arrondissementen in Nederland, zijn cijfers verzameld over de aanwezigheid van ouders. Ook zijn voor 104 zaken die dienden na de invoering van de aanwezigheidsplicht van ouders gegevens verzameld over hun aanwezigheid. De beschrijving die volgt, is gebaseerd op Hepping en Weijers (2011).

221 De onderzoeken die zijn uitgevoerd in de periode 2005 - 2011 tellen in totaal de aanwezigheid van ouders bij 487 jeugdstrafzittingen bij de arrondissementen Alkmaar, Amsterdam, Breda, Den Bosch, Den Haag, Haarlem, Roermond, Rotterdam en Utrecht. Niet meegeteld zijn de

³⁰ $\chi^2 = 12.6$; $df = 2$; $p < .01$; contrast geen ouders vs. 1 ouder $\chi^2 = 4.4$; $df = 1$; $p = .04$; contrast 1 ouder versus 2 ouders $\chi^2 = 9.9$; $df = 1$; $p < .01$.

jeugdstrafzittingen waarbij de jeugdige verdachte zelf niet aanwezig was, omdat deze zittingen aangehouden worden en pas op een latere datum behandeld worden. Het grootste deel van de zittingen betreft zaken voor de Enkelvoudige Kamer, ongeveer 10% van de zaken is behandeld door de Meervoudige Kamer.

222 Hepping en Weijers (2011) concluderen dat de aanwezigheid van ten minste één ouder stijgt in de loop van de jaren. In 2005 - 2006 is dit percentage 66%, in de jaren 2007 - 2008 stijgt dit naar 70% en in de laatste twee jaren is dit verder gestegen naar 84%. Hoewel er kanttekeningen te plaatsen zijn bij deze conclusie³¹, is er voldoende aanleiding om vast te stellen dat ook al voor de invoering van de verschijningsplicht een stijgende lijn in de aanwezigheid van ouders was waar te nemen.

	Alleen vader in %	Alleen moeder in %	Beide ouders in %	Tenminste één ouder in %
Aanwezigheid % 2005-2006 (n=92)	23	27	16	66
Aanwezigheid % 2007-2008 (n=154)	n.b	n.b.	13	70
Aanwezigheid % 2009-2010 (n=137)	26	35	23	84
Aanwezigheid % 2011 (n=104)	14	30	50	94

Tabel 8: Aanwezigheid ouders per periode (Hepping en Weijers 2011)

223 Voor de schatting van de toename van de aanwezigheid van ouders na de verschijningsplicht vergelijken we de meting van 2009 - 2010 met de meting van 2011. We zien dan dat de toename van de aanwezigheid van 2 ouders 27 procentpunten betreft en de toename van de aanwezigheid van ten minste 1 ouder ongeveer 10 procentpunten. Als we de conclusie van Hepping en Weijers overnemen dat er al een toename van de aanwezigheid plaatsvond in de periode voor de verschijningsplicht, verwachten we dat de aanwezigheid van ouders ook was toegenomen zonder de verschijningsplicht. Daarom trekken we van de toename 2 respectievelijk 4 procentpunten af van de geschatte toename, ons baserend op de toename over de jaren 2005 - 2010. De schatting voor de toename door de verschijningsplicht ronden we af op 25 procentpunten toename van de aanwezigheid van twee ouders en 5 procentpunten toename voor de aanwezigheid van ten minste één ouder. Zie voor een samenvatting tabel 9.

³¹ Bij de metingen is de aanwezigheid van ouders steeds bijgehouden in een beperkt aantal rechtbanken, waarvan de selectie van rechtbanken per meting kan verschillen. Dit is van belang, omdat we op basis van dit onderzoek constateren dat er verschillen zijn tussen rechtbanken in de aanwezigheid van ouders. Verschillen tussen metingen kunnen mogelijk verklaard worden door een andere selectie van rechtbanken. Bovendien is het aantal zaken per meting relatief klein. De kans bestaat dat de waargenomen stijging is gebaseerd op toeval.

Schatting	2 ouders	Ten minste 1 ouder
2009-2010 (N=137)	23%	84%
2011 (N=104)	50%	94%
Verskil	+27 procentpunt	+10 procentpunt
Toename aanwezigheid per jaar autonoom (o.b.v 2005 - 2010)	+2 procentpunt	+4 procentpunt
Schatting toename aanwezigheid	+25 procentpunt	+5 procentpunt

Tabel 9: Schatting toename aanwezigheid ouders door de verschijningsplicht

224 In hoofdstuk 5 beschouwen we in kwalitatieve zin de beleidstheorie waarin de vraag centraal staat of het oproepen van ouders hen ertoe brengt ter zitting te verschijnen. Daarin refereren we aan de hier gepresenteerde kwantitatieve schatting.

3.2 Redenen voor afwezigheid van ouders

225 Uit de landelijke registratie blijkt ten eerste dat in een aanzienlijk deel (43%) van de zaken waarin één ouder afwezig is, voor de griffier - die het formulier invulde - onbekend is wat de reden van afwezigheid is. Als de reden bekend is, blijkt dit meestal uit de stukken (38%). In 1 op de 5 gevallen wordt de reden ter zitting toegelicht (21%).

226 Dat meestal niet ter zitting wordt toegelicht wat de reden van afwezigheid is, komt overeen met de observatie dat er in de rechtszaal vaak niet wordt gevraagd waarom de andere ouder afwezig is, omdat onder andere uit het raadsrapport al duidelijk is dat één van de ouders onbekend is of geen verzorgende of opvoedende rol (meer) speelt. De percentages (reden afwezigheid onbekend, uit stukken bekend of ter zitting toegelicht) zijn ongeveer hetzelfde voor meerderjarige en minderjarige verdachten.

227 Het grote deel van de zaken ter zitting waarin de reden voor de afwezigheid onbekend blijft is niet eenduidig te verklaren op basis van dit onderzoek. Bij bespreking van dit gegeven in de landelijke werkgroep 'verschijningsplicht' werd als mogelijke verklaring gegeven dat de griffier, die het formulier invulde, de reden niet kende, maar de rechter wel. Een deel van de onbekende redenen van afwezigheid kan waarschijnlijk worden verklaard, doordat de rechter het niet relevant genoeg acht om naar te vragen, omdat hij of zij geen consequenties zal verbinden aan de afwezigheid van één ouder (zie ook paragraaf 2.4.2). In lijn hiermee stellen we de hypothese dat de reden voor afwezigheid vaker onbekend is als één ouder aanwezig is dan wanneer geen ouders aanwezig zijn. Immers indien beide ouders afwezig zijn, zijn rechters eerder geneigd de zaak aan te houden. Uit de cijfers blijkt inderdaad dat de reden voor afwezigheid vaker onbekend blijft indien één ouders afwezig is (47% reden onbekend) dan wanneer beide ouders afwezig zijn (38% reden onbekend)³².

De redenen voor afwezigheid konden op het registratieformulier in 'vrije tekst' worden vermeld. Voor moeders van minderjarige verdachten is dit 43 keer vermeld en voor vaders van minderjarige

³² $\chi^2 = 3.0$; $p = .04$; $df = 1$, eenzijdig getoetst.

verdachten 85 keer. De redenen zijn gecodeerd en geassocieerd. In tabel 10 worden de redenen voor afwezigheid in volgorde van de frequentie van voorkomen weergegeven, uitgesplitst naar moeders en vaders. Voor vaders blijkt de meest voorkomende reden voor afwezigheid dat hij niet in beeld is of geen contact meer heeft met het kind. Het is niet op te maken voor welk deel van deze vaders de verschijningsplicht niet geldt, omdat de vader het wettelijk gezag niet heeft. Regelmatig is de vader afwezig omdat hij in het buitenland is of omdat hij moet werken. Bij moeders is de belangrijkste reden voor afwezigheid ziekte.

Reden	Vaders		Moeders		
	N	%	Reden	N	%
Vader 'niet in beeld' / heeft geen contact meer met kind	21	25	Moeder 'niet in beeld' / Heeft geen contact meer met kind	6	14
Buitenland	13	15	Buitenland	4	9
Overleden	12	14	Overleden	3	7
Vader is onbekend	9	11			
Vader heeft geen gezag	8	9			
Werk	7	8	Werk	4	9
Ziek	4	5	Ziek	10	23
Overig	11	13	Overig	12	28
			Zorg familie/kinderen	4	9
Totaal	85	100	Totaal	43	100

Tabel 10: Redenen voor afwezigheid op basis van landelijke registratie

228 Uit het kwalitatieve deel van het onderzoek - de interviews met ketenpartners, ouders en jongeren - komt een vergelijkbaar beeld naar voren ten aanzien van de redenen voor afwezigheid. Desondanks zijn er kleine verschillen. Uit ervaring van de ketenpartners blijkt dat de voornaamste reden van afwezigheid praktisch van aard is (ouders in buitenland, werkverplichting, ziekte of zorg voor familie). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat ketenpartners bij het beantwoorden van deze vraag hebben gedacht aan de *verzorgende* ouder. Daarnaast noemen ketenpartners, ouders en jongeren enkele redenen die niet uit de registratie naar voren kwamen. Deze noemen we hier als aanvulling op de gegevens uit de landelijke registratie. Volgens de ketenpartners komt het voor dat ouders afwezig zijn omdat ze het kind hebben 'opgegeven'. Zeker bij veelplegers zou dit nogal eens voorkomen. Een tweede reden die niet in de registratie voorkomt, maar volgens ketenpartners wel degelijk meespeelt, is schaamte voor het gedrag van het kind. Ten derde blijkt uit interviews met verdachten en ouders dat de afwezigheid van (een van beide) ouders verklaard kan worden door problemen die ouders zelf hebben, bijvoorbeeld op het gebied van alcoholmisbruik. Tot slot blijkt uit interviews met jongeren dat zij hun ouders er niet altijd bij *willen* hebben, bijvoorbeeld vanwege verstoorde relaties die in de rechtszaal op ruzie uit zouden kunnen lopen.

3.3 Al dan niet aanhouden van de zaak bij afwezigheid ouder(s)/voogd

229 Voor de cijfers over het aantal aanhoudingen door de afwezigheid van de ouder(s) baseren we ons op twee bronnen. Ten eerste heeft het OM ons cijfers ter beschikking gesteld uit het processensysteem COMPAS. Als een zaak wordt aangehouden, geeft de griffier in dat systeem aan wat de reden is geweest voor aanhouding van de zaak. Ten tweede baseren we ons op de landelijke registratie, waarin griffiers hebben aangekruist wat de reden was van een eventuele aanhouding. Tevens is hen gevraagd te registreren wat ter zitting de afweging was om al dan niet aan te houden.

3.3.1 Ongeveer 265 aanhoudingen in 2011 door de afwezigheid van ouders

230 Uit COMPAS blijkt dat het in de periode januari tot en met augustus 2011, 167 keer voorkwam dat de zaak is aangehouden met als reden de afwezigheid van ouders. Als we dit aantal extrapoleren naar heel 2011, komt dat uit op ongeveer 250 aanhoudingen in 2011. Zie bijlage F voor een overzicht van het aantal aanhoudingen per arrondissement.

231 Uit de landelijke registratie blijkt dat 81 van de 452 zaken zijn aangehouden. Voor de zaken die zijn aangehouden is eveneens gevraagd naar de reden, waarbij men meerdere antwoorden kon aankruisen. In 19 van de 81 aangehouden zaken was de afwezigheid van ouders een reden voor aanhouding. In al deze zaken was de verdachte nog minderjarig. Van die 19 zaken wordt in 11 gevallen ook een andere reden gegeven voor aanhouding, die niets te maken heeft met de afwezigheid van ouders, zoals de afwezigheid van de verdachte of het ontbreken van een rapport. We gaan er daarbij vanuit dat de 11 zaken waar ook een andere reden was voor aanhouding, de zaak ook was aangehouden als de ouders wel aanwezig waren geweest. Dan blijven er 8 zaken over die alleen zijn aangehouden om reden van afwezigheid van de ouders (zie tabel 11).

Reden aanhouding afwezigheid ouders	Reden anders dan afwezigheid ouders		
	Nee	Ja	Totaal
Nee	22 ³³	40	62
Ja	8	11	19
Totaal	30	51	81

Tabel 11: Kruistabel reden aanhouding is afwezigheid ouders en reden aanhouding is anders.

232 Als we het aantal van 8 extrapoleren naar heel 2011, dan komt dat uit op 208 aanhoudingen (8 * 52 weken/2 weken). Dit komt redelijk overeen met de gegevens uit COMPAS. Gegeven de lage N van de landelijke registratie, achten we de gegevens uit COMPAS representatiever en gaan we uit van het aantal aanhoudingen van 250 op basis van COMPAS. Dit aantal is exclusief eventuele aanhoudingen in hoger beroep door de afwezigheid van ouders. Op basis van cijfers van het OM weten we dat het aantal zittingen in hoger beroep zo'n 8 à 9 procent betreft van het aantal zittingen in eerste aanleg. Tegelijkertijd weten we dat verdachten in hoger beroep vaker meerderjarig zijn, en dit minder vaak zal leiden tot aanhouding. Daarom verhogen we het aantal aanhoudingen met 5%

³³ Bij deze 22 zaken was er geen reden van aanhouding ingevuld.

om tot een realistische schatting te komen van 265 aanhoudingen door de afwezigheid van ouders in 2011.

233 Het aantal aanhoudingen wegens de afwezigheid van ouders komt neer op ongeveer 2% van het aantal jeugdzaken op zitting in 2011. De landelijke registratie maakt duidelijk dat in 14% van de jeugdzaken van minderjarige verdachten die gepland zijn op zitting geen van de ouders aanwezig is. In hoofdstuk 2 is toegelicht dat rechters meestal aanhouden als beide ouders afwezig zijn. Op het eerste gezicht zou men dan verwachten dat er ook in ongeveer 14% van de zaken wordt aangehouden. Het verschil met de 2% van de zaken waarin wordt aangehouden is groot. Er zijn twee verklaringen voor het verschil. Ten eerste wordt een deel van de op zitting geplande zaken aangehouden om een andere reden dan de afwezigheid van ouders, zoals de afwezigheid van de verdachte of het ontbreken van een rapport. Ter illustratie: uit COMPAS blijkt dat aanhouden wegens afwezigheid van de verdachte in 2011 vier keer zo veel voorkomt als aanhouden wegens de afwezigheid van ouders. Ten tweede komt het voor dat geen van de ouders aanwezig is bij de zitting, maar wel een voogd of een ander familielid met een opvoedende en/of verzorgende rol, al dan niet met wettelijk gezag. In deze gevallen kan de rechter er, overeenkomstig de overwegingen bij één ouder, voor kiezen om door te gaan met de behandeling van de zaak. Ten derde zijn er, zoals toegelicht in hoofdstuk 2, uitzonderingen bekend waar de rechter zonder de aanwezigheid van een ouder, familielid of voogd toch doorgaat met de zaak.

234 In de ex ante evaluatie werd ingeschat dat er 3.228 zaken zouden worden aangehouden door de afwezigheid van één of twee ouders. Het is duidelijk dat het werkelijke aantal aanhoudingen slechts een fractie is van het vooraf verwachte aantal.

3.3.2 *Ongeveer 190 aanhoudingen ten opzichte van de situatie voor de verschijningsplicht*

235 Voor invoering van de verschijningsplicht gebeurde het ook af en toe dat de zaak werd aangehouden in verband met de afwezigheid van ouders. Uit COMPAS blijkt dat dit in de periode januari tot en met augustus 2010 46 keer voorkwam. Op basis van de verhouding 46:167 rekenen we terug hoeveel van de 265 aanhoudingen extra lijkt te zijn ten opzichte van 2010 - voor de verschijningsplicht. Dit zijn er ongeveer 190. Dit aantal gebruiken we om in hoofdstuk 5 de uitvoeringskosten van de verschijningsplicht te berekenen.

3.3.3 *Afwegingen bij het al dan niet aanhouden³⁴*

236 Wanneer de zaak is aangehouden (mede) om reden van de afwezigheid van ouders, is in de landelijke registratie gevraagd naar de overwegingen bij die aanhouding, waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren. Slechts in 7 van de 19 aangehouden zaken (mede) om de reden van afwezigheid van de ouders, is deze vraag ingevuld. Vijf keer moest de zaak ook al om een andere reden worden aangehouden. De overige redenen die worden gegeven komen allen één keer voor.

³⁴ In paragraaf 2.4.2 zijn reeds afwegingen besproken bij het al dan niet aanhouden. Deze kwamen voort uit de interviews met professionals. In deze paragraaf staan de resultaten van landelijke registratie centraal.

Deze redenen zijn:

1. De zwaarte van het delict;
2. Het vermoeden dat de afwezige ouder een andere mening heeft of andere informatie dan de aanwezige ouder;
3. De afwezigheid van een tolk terwijl de aanwezige ouder onvoldoende Nederlands spreekt;
4. De verdachte is jong;
5. Moeder moet aanwezig zijn, omdat zoon bij haar verblijft en moeder geen hulpverlening wil;
6. Vader is aanwezig maar heeft geen gezag.

237 Wanneer de zaak **niet** is aangehouden terwijl een of twee ouders afwezig waren, is gevraagd naar de reden waarom niet is aangehouden, waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren. Tabel 12 geeft weer hoe vaak de verschillende redenen zijn opgegeven. Daarbij zijn 42 redenen die zijn ingevuld bij 'anders, namelijk...' gecategoriseerd.

238 Opvallend is het hoge percentage waarin de reden voor niet aanhouden onbekend blijft. Blijkbaar is in de betreffende zaken geen expliciete (uitgesproken) afweging gemaakt om al dan niet door te gaan met de zaak. Dit komt overeen met de onderzoeksbevindingen uit andere bronnen. Een deel zal ook worden verklaard doordat de griffiers deze vraag op het formulier niet hebben beantwoord.

239 Bij afwezigheid van (één van beide) gezaghebbende ouders heeft de rechter twee wettelijke 'uitwijkmogelijkheden' om de zaak toch te behandelen. Deze zijn in de wet als volgt geformuleerd: de rechter kan beslissen om de zaak niet aan te houden als (1) de ouders of voogd geen bekende woon- of verblijfplaats in Nederland hebben, of als (2) de aanwezigheid van een of beide ouders niet in het belang van de minderjarige wordt geacht. Ketenpartners zijn van mening dat deze 'tenzij clause' van de wet te eng is geformuleerd. Dit wordt geïllustreerd doordat veel van de redenen om niet aan te houden strikt genomen niet vallen binnen de wettelijke uitwijkmogelijkheden. Slechts in 2 zaken wordt als reden opgegeven dat de aanwezigheid van ouder(s) niet in het belang is van het kind ('contra-geïndiceerd'). Op het registratieformulier is niet expliciet gevraagd naar het ontbreken van een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland, maar griffiers noemen het ook niet bij de antwoordmogelijkheid 'anders, namelijk...'. In de kamerstukken³⁵ wordt toegelicht dat met de 'tenzij clause' aanhouding van de zaak kan worden voorkomen, indien blijkt dat de aanwezigheid van de ouders aan de goede afdoening van de zaak tegen de verdachte niet kan bijdragen (bijvoorbeeld in het geval dat de verdachte gedurende geruime tijd reeds van zijn ouders vervreemd is en bij familie of pleegouders woont ofwel de ouders zich in een verslavingskliniek of psychiatrische inrichting bevinden). Deze formulering geeft meer ruimte dan uit de wettekst kan worden opgemaakt.

³⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 30143, G.

Reden niet aanhouden zitting	N	%
Geen reden bekend	78	43
Voldoende aanwijzingen dat aanwezigheid onnodig is	37	21
Ouder(s) 'niet in beeld' of geen gezag	36	20
Geen wettelijke verplichting/inmiddels 18	21	12
Langere doorlooptijd schadelijk voor jeugdige	15	8
Aanhouding verstoort werkproces gerecht	5	3
Aanwezigheid onmogelijk (ziek, detentie, overleden)	4	2
Aanwezigheid contra-geïndiceerd voor jeugdige	2	1
Totaal niet aangehouden terwijl bekend dat ouder afwezig	180	100

Tabel 12: Redenen voor niet aanhouden zitting bij afwezigheid van een of twee ouders

3.4 Medebrenging: bevelen en uitvoering

240 Het aantal medebrengingen dat op jaarbasis wordt uitgevoerd, is niet met zekerheid in te schatten op basis van de registratie bij de rechtbanken. Van de 19 zaken die zijn aangehouden met als reden (mede) de afwezigheid van een of beide ouders, is 4 keer een bevel tot medebrenging van ouders/voogd uitgevaardigd, 11 keer geen bevel tot medebrenging uitgevaardigd, en van 4 zaken is dit gegeven onbekend. We kunnen een grove schatting maken van het aantal bevelen tot medebrenging voor een jaar, door 4 bevelen tot medebrenging in 2 weken registratie te extrapoleren naar een heel jaar. Dit komt neer op ongeveer 100 bevelen tot medebrenging per jaar (vier bevelen per twee weken komt neer op 104 bevelen per 52 weken). Als absolute bovengrens van het aantal medebrengingen van ouders in 2011 kan het aantal aanhoudingen wegens de afwezigheid van ouders worden gebruikt, welk aantal met veel grotere zekerheid is geschat op 265 per jaar.

241 In de zes arrondissementen waar het kwalitatieve deel van dit onderzoek is uitgevoerd, is de politie gevraagd bij te houden hoeveel bevelen tot medebrenging voor ouders zij in een periode van twee maanden uitvoerden. Hiermee zou de schatting op basis van de landelijke cijfers kunnen worden verbeterd. Het bleek echter in de meeste arrondissementen niet mogelijk dit nauwkeurig bij te houden. Feitelijk heeft alleen de agent die het bevel uitvoert kennis over het al dan niet uitvoeren van de medebrenging. Het was voor dit onderzoek niet mogelijk een sluitende registratie op te zetten waarbij alle agenten betrokken zijn die medebrengingen zouden kunnen uitvoeren.

242 In de ex ante evaluatie wordt gerekend met een percentage van aangehouden zaken van 20%, waarbij in de helft van de gevallen een bevel tot medebrenging wordt uitgevoerd. Dit komt neer op 3.228 medebrengingen per jaar. In de praktijk blijkt soepeler met de verschijningsplicht te worden omgegaan door niet aan te houden als één ouder aanwezig is en bovendien zeer terughoudend te zijn met het uitvoeren van bevelen tot medebrenging. Hierdoor is in de praktijk - waarin de wet niet wordt uitgevoerd zoals beoogd door de wetgever - het aantal medebrengingen aanzienlijk lager dan vooraf werd geschat.

4. Uitvoeringskosten van de verschijningsplicht ongeveer € 0,6 mln per jaar

243 Dit hoofdstuk geeft weer welke kosten gemoeid zijn met de uitvoering van de verschijningsplicht voor ouders. Het doel van het vaststellen van de uitvoeringskosten is het kunnen maken van een afweging tussen de kosten en de baten. Hiermee wordt de onderzoeksvraag beantwoord 'Wat zijn de werkelijk gemaakte kosten door OM, Rechtspraak, Raad en politie ten opzichte van eerdere schattingen van de kosten?'. We benadrukken dat het gaat om een *schatting* van de uitvoeringskosten over het jaar 2011, niet om een precieze vaststelling.

4.1 Inleiding: opzet berekening, afbakening en bronnen

244 De opzet voor de berekening van de uitvoeringskosten bestaat uit drie elementen:

1. De extra taken die de ketenpartners moeten uitvoeren door de verschijningsplicht;
2. De 'Q': De frequentie waarin deze taken worden uitgevoerd of het aantal handelingen;
3. De 'P': Het product van de tijdsbesteding per activiteit en een tarief per tijd, of het tarief van degene aan wie de handeling is uitbesteed.

245 De uitvoeringskosten per extra taak bestaan uit het product van P en Q (P*Q).

246 Voor zowel de taken, de P als de Q geldt dat de uitvoeringskosten van de verschijningsplicht zijn afgebakend op drie punten:

1. Ten eerste betreft het alleen de *extra taken* en de *extra aantallen*. Daarbij worden niet alleen de kosten uitgesloten wat al gedaan werd voor de invoering van de verschijningsplicht, maar ook om wat men al moest doen volgens de geldende regels of kaders, maar nog niet deed;
2. Ten tweede gaat het alleen om de *structurele kosten*, niet de incidentele (implementatie)kosten. Bijvoorbeeld het eenmalig opnieuw drukken van foldermateriaal valt niet onder de structurele uitvoeringskosten;
3. Ten derde gaat het alleen om de benodigde kosten die *logisch volgen uit de verschijningsplicht*. Bijvoorbeeld het oproepen van ouders door het OM bij kantonzaken en zaken waar de verdachte inmiddels 18 is geworden, vallen niet onder de uitvoeringskosten.

247 Voor de berekening van de uitvoeringskosten gebruiken we verschillende bronnen. Waar mogelijk gebruiken we bronnen die direct uit dit onderzoek volgen. Waar dit niet mogelijk is, hanteren we gegevens uit de ex ante evaluatie of de claims van de ketenpartners.

248 In tabel 13 is per bron aangegeven ten behoeve van welk element van de kostenberekening de bron is gebruikt.

Bron voor uitvoeringskosten	Activiteiten	Q	P: tijd	P: Tarief
Interviews met de uitvoerende medewerkers van OM, Raad voor de Kinderbescherming, politie en Jeugdreclassering in 6 arrondissementen	x	x	x	
De ex ante evaluatie van Regioplan	x			x
De kostenclaims die zijn ingediend door de ketenpartners voor de uitvoering van de verschijningsplicht	x	x	x	x
Gesprek met de Raad voor de Rechtspraak	x	x		
De landelijke registratie bij de rechtbanken		x		

Tabel 13: Bronnen gebruikt voor het schatten van de uitvoeringskosten

249 Bij de uitvoeringskosten moet worden opgemerkt dat door bepaalde ontwikkelingen - zoals het in gebruik nemen van het nieuwe, integraal toegankelijke gezagsregister - de kosten in de toekomst lager zullen uitvallen.

4.2 Uitvoeringskosten ten opzichte van eerdere berekeningen (ex ante evaluatie en claims)

250 In de ex ante evaluatie van Regioplan is voorafgaand aan de invoering van de wet een berekening gemaakt van de uitvoeringskosten. Omdat in de praktijk nog moest blijken hoe de verschijningsplicht vorm zou krijgen, is gerekend met drie scenario's:

1. Minimumvariant: alleen misdrijven. Veronderstelling is dat beide ouders op hetzelfde adres wonen, de rechter houdt 10% van de jeugdzaken aan;
2. Middenvariant: misdrijven en leerplichtzaken. Een kwart van de ouders woont op verschillende adressen, aanhoudingspercentage 20%;
3. Maximumvariant: misdrijven, leerplicht en overtredingen. De helft van de ouders woont op verschillende adressen, aanhoudingspercentage 30%.

251 Het resultaat van de berekening van Regioplan was dat de kosten voor het OM, RvdK en politie gezamenlijk per variant respectievelijk € 0,9 mln, € 1,7 mln of € 16 mln per jaar zouden bedragen. De kosten voor de rechtspraak waren daar niet in meegenomen.

252 Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft niet gekozen voor de minimumvariant aangezien het daarbij om onrealistische aannames gaat. Ouders van delinquente jongeren wonen vaak op verschillende adressen. De Rechtspraak schatte voorts dat 20% van de zaken zou moeten worden aangehouden. Het ministerie heeft daarom gekozen voor de middenvariant. Op basis van de aannames in deze variant hebben de ketenpartners een claim ingediend voor uitvoeringskosten van de verschijningsplicht die nog niet in de budgetafspraken waren verwerkt. De Rechtspraak heeft een claim ingediend van € 2,8 mln. Het OM heeft ruim € 0,5 mln geclaimd, de politie ruim € 1,3 mln en de Raad voor de Kinderbescherming een kleine € 11.000,- . Dit komt neer op ongeveer 4,7 mln over 2011.

253 Er heeft door het ministerie van Veiligheid en Justitie geen financiële compensatie plaatsgevonden voor de uitvoering van de verschijningsplicht. Zoals toegelicht in hoofdstuk 2 heeft dit een rol gespeeld in de manier waarop de verschijningsplicht is ingevoerd en wordt uitgevoerd. Als de verschijningsplicht zou worden uitgevoerd zoals de wetgever heeft bedoeld, dan zouden de uitvoeringskosten veel hoger liggen.

254 Hieronder bespreken we per ketenpartner de uitvoeringskosten. Per ketenpartner beschrijven we ook wat de afwijkingen zijn ten opzichte van de ex ante evaluatie en ten opzichte van de claims die zijn ingediend.

4.3 Variabelen gebruikt voor de berekening

255 Een aantal variabelen wordt gebruikt in de berekening voor meerdere ketenpartners. Deze geven we hier weer.

256 Ten eerste is het aantal jeugdstrafzaken ter zitting van belang. Het gaat alleen om het aantal jeugdstrafzittingen in misdrijfzaken, omdat de verschijningsplicht niet geldt bij overtredingen³⁶. Het aantal is hoger dan het aantal jeugdstrafzaken, omdat een zaak meerdere malen op zitting kan komen. Voor het gemak spreken we in dit hoofdstuk van het aantal zaken.

Voor de berekening van de *extra* uitvoeringskosten door de verschijningsplicht is alleen het aantal zaken van belang voor verdachten die ter zitting nog minderjarig zijn. Daarom is het aantal zaken vermenigvuldigd met het percentage zaken waar de verdachte nog minderjarig is. Dit percentage is bepaald op basis van de landelijke registratie die in het kader van dit onderzoek is gehouden³⁷.

Type jeugdstrafzitting	Aantal zaken ter zitting totaal	% minderjarig ter zitting	Aantal zaken met minderjarige verdachte
Enkelvoudige kamer	11.244	78	8.719
Meervoudige kamer	2.535	55	1.396

³⁶ Het aantal zittingen bij rechtbankzaken in de Enkelvoudige Kamer en Meervoudige Kamer is bekend bij het Parket Generaal (factsheets jeugd). Het betreft een geëxtrapoleerd aantal zaken op basis van cijfers over de periode januari tot en met augustus 2011. Het aantal zaken in hoger beroep is geschat op basis van het aantal rechtbankzaken dat instroomt bij de ressortsparketten, vermenigvuldigd met het aantal zittingen per zaak van EK en MK zaken, waarbij de verhouding hoger beroep bij EK en MK zaken is gebruikt voor een juiste berekening. Het aantal TUL zittingen op basis van vonnissen in eerste aanleg is in een aparte query bepaald door het Parket Generaal. Daarbij zijn alleen de TUL zittingen op basis van overtreding van de bijzondere voorwaarden geteld. Indien ook de TUL zittingen op basis van schending van de algemene voorwaarden zouden worden meegeteld, zou er namelijk sprake zijn van dubbelstelling. Er is gerekend met het aantal TUL zittingen van eindvonnissen in 2009, zodat het vrij zeker is dat er niet nog TUL zittingen bijkomen door overtredingen die nog niet zijn begaan. Het aantal TUL zittingen naar aanleiding van hoger beroepszaken is geschat op basis van de verhouding TUL zittingen en EK en MK zaken in eerste aanleg.

³⁷ Voor het percentage minderjarige verdachten van TUL zittingen is hetzelfde percentage gehanteerd als van de zittingen bij de Gerechtshoven. Dit is plausibel vanuit de ervaring dat er meestal meerdere maanden zitten tussen het eindvonnis en een TUL zitting naar aanleiding van een terugmelding van een toezicht.

Type jeugdstrafzitting	Aantal zaken ter zitting totaal	% minderjarig ter zitting	Aantal zaken met minderjarige verdachte
Hoger beroep	1.161	50	580
TUL zitting (incl. hoger beroep)	2.595	50	1.298
Totaal	17.535	68	11.993

Tabel 14: Aantal jeugdzaken ter zitting van misdrijfzaken in 2011, naar type zitting. Bron: OM (Parket Generaal)

257 Ten tweede zijn de volgende getallen van belang voor meerdere ketenpartners. Ze zijn samengevat in tabel 15, met per percentage de bron aangegeven.

Beschrijving	% of Q	Bron, evt. toelichting
Percentage verdachten waarvan één van de ouders of beide ouders op een ander adres wonen dan de verdachte	30	ex ante evaluatie, interviews administraties OM, geobserveerde zaken ³⁸
Percentage van het aantal zaken waarbij geen ouders aanwezig zijn	16	Landelijke registratie rechtbanken
Percentage van het aantal zaken waar één ouder aanwezig is	40	Landelijke registratie rechtbanken
Percentage van het aantal zaken waar twee ouders aanwezig zijn	44	Landelijke registratie rechtbanken
Schatting toename aantal procentpunten waar minstens één ouder aanwezig is door de verschijningsplicht	5	Studies onderzoeksgroep Weijers, landelijke registratie rechtbanken (zie H4 voor onderbouwing)
Schatting toename aantal procentpunten waar twee ouders aanwezig zijn door de verschijningsplicht	25	Studies onderzoeksgroep Weijers, landelijke registratie rechtbanken (zie H4 voor onderbouwing)
Aantal zittingen waar de zaak wordt aangehouden, omwille van de afwezigheid van de ouder(s) of voogd	190	Landelijke cijfers uit COMPAS, landelijke registratie (zie H4 voor onderbouwing)
Aantal uitgevaardigde bevelen tot medebrenging voor één of beide ouders	100	Schatting o.b.v. landelijke registratie (zie H4 voor onderbouwing)
Percentage van de zittingen waar een tolk aanwezig is voor de ouder(s)	5	Landelijke registratie rechtbanken

Tabel 15: Getallen van belang voor de berekening van de uitvoeringskosten voor meerdere ketenpartners

³⁸ In de ex ante evaluatie werd dit percentage geschat op 25%. De administratief medewerkers bij het OM kwamen tot een gemiddelde schatting van 40%. Van de zaken die we observeerden, bleek ongeveer 1/3 van de gezaghebbers op 1 of meer verschillende adressen te wonen dan de verdachte. We komen daarmee op een nieuwe schatting van 30%.

4.4 Uitvoeringskosten OM: ongeveer € 150.000.- per jaar

258 De structurele kosten voor het OM bestaan uit de volgende onderdelen:

Onderdeel	Kosten €
1. Kosten voor extra administratieve handelingen	99.600
2. Kosten voor extra zittingstijd Enkelvoudige Kamer	28.500
3. Kosten voor extra zittingstijd Meervoudige Kamer en hoger beroep	19.800
4. Materiële kosten voor het versturen van de oproepingsbrieven	1.600
Totaal	149.500

Tabel 16: Overzicht uitvoeringskosten OM

259 In de berekening van Regioplan in de ex ante evaluatie werden de kosten van het OM geschat op € 135.000,-. De claim die het OM indiende bedroeg ruim € 550.000,-. De oorzaken van de verschillen zijn divers. Een belangrijke oorzaak van lagere kosten, is dat het aanhoudingspercentage lager is dan de vooraf geschatte 20%. Ten opzichte van de ex ante evaluatie zijn er veel handelingen die door het OM extra worden uitgevoerd, die in de ex ante evaluatie niet waren voorzien. Ook ten opzichte van de claim zijn er verschillen in de handelingen die wel of niet worden uitgevoerd.

260 Per onderdeel volgt hieronder in een paragraaf de onderbouwing. Daarbij wordt ook ingegaan op de verschillen met de ex ante evaluatie en de claim van het OM. Alle bedragen zijn afgerond op honderdtallen.

4.4.1 Kosten voor extra administratieve handelingen

261 In tabel 17 zijn de administratieve handelingen en kosten samengevat. Onder de tabel volgt waar nodig een toelichting.

Uitvoeringskosten OM voor extra administratieve handelingen	Deel van een aantal zaken %	Q	Tijds-besteding (minuten) claim	Tijds-besteding (minuten) onderzoek	Prijs per minuut €	Kosten €
GBA verificatie adres ouders	100	11.993	3.5	7	0,51	43.100
Raadplegen(via rechtbank) en interpreteren gezagsregister/ gezagsinformatie uit Raadsrapport opzoeken	30	3.598	-	6	0,51	11.100

Uitvoeringskosten OM voor extra administratieve handelingen	Deel van een aantal zaken %	Q	Tijdsbesteding (minuten) claim	Tijdsbesteding (minuten) onderzoek	Prijs per minuut €	Kosten €
Versturen oproepingsbrieven op naam ouders, inclusief 'nawerk' n.a.v. de oproepingsbrieven	100	11.993	-	7	0,51	43.100
Extra tolken aanvragen/oproepen	1.5	263	3	10	0,51	1.400
Bevel tot medebrenging aan politie sturen		100	5	12	0,51	600
Plannen, dagvaarden, oproepen etc. van nieuwe zitting na aanhouding		190	3		0,51	300
Totaal						99.600

Tabel 17: Uitvoeringskosten OM: extra administratieve handelingen

262 De activiteiten zoals vermeld komen overeen met de beschrijving in hoofdstuk 2 van hoe de verschijningsplicht wordt uitgevoerd:

1. In algemene zin merken we op dat de geschatte tijdsbesteding per handeling van de geïnterviewde administratieve medewerkers van het OM veel hoger zijn dan de schattingen in de claim van het OM zelf. In overleg met het OM wordt uitgegaan van de schattingen van de administratief medewerkers, omdat deze gebaseerd zijn op de feitelijke uitvoeringspraktijk;
2. De GBA verificatie op het adres van de ouders wordt in iedere zaak gedaan. Volgens de administratieve medewerkers die we in de 6 geselecteerde arrondissementen hebben gesproken, kost dit ongeveer 7 minuten per zaak. Dat is twee keer zoveel als het OM zelf inschatte in de claim (3,5 minuten). Raadplegen van het GBA kost in sommige arrondissementen (bijvoorbeeld Groningen en Utrecht) relatief veel tijd, omdat het hen aan autorisatie ontbreekt om het GBA *zelf* te raadplegen. Via omwegen (brief aan gemeente, of via RvdK) moeten ze achterhalen waar de niet-verzorgende ouder woont. In de ex ante evaluatie van Regioplan zijn voor dit punt geen personele kosten berekend;
3. Het nader bekijken van de gezagssituatie, in het geval het GBA geen uitsluitsel biedt, gebeurt naar schatting in 30% van de gevallen. Hiervoor hebben we dezelfde 'Q' gebruikt als het aantal ouders op gescheiden adressen. Dit punt is noch in de ex ante evaluatie, noch in de claim van het OM opgenomen. Van belang is hier dat deze structurele kosten zullen afnemen, zodra het OM is aangesloten op het nieuwe, digitaal bevraagbare gezagsregister. Deze situatie is vermoedelijk begin 2012 beschikbaar. Tot welke wijziging in werkwijze en kosten dit zal leiden bij het OM, is nog niet bekend;
4. Als de adressen van de gezaghebbers duidelijk zijn, worden deze gegevens overgenomen in de brief, wordt de brief geprint en verstuurd. Daarnaast is er 'nawerk' naar aanleiding van de

- oproepingsbrieven. Zoals vermeld komt het regelmatig voor dat de administratie telefoontjes of brieven krijgt van ouders, kinderen of de advocaat van het kind over de oproeping. Soms volstaat een korte uitleg, soms moet de administratie schakelen met de Officier, de griffier of via de Officier met de kinderrechter. Dit 'nawerk' is verwerkt in de schatting van het aantal minuten per brief. Onder dit punt valt ook het opnieuw uitzoeken en versturen van oproepingsbrieven die retour komen. Het punt van 'nawerk' is noch in de ex ante evaluatie, noch in de claim van het OM opgenomen;
5. Voor het aantal *extra* tolken ter zitting is het percentage van zittingen waar een tolk aanwezig is voor ouders vermenigvuldigd met het aantal zaken waar een extra ouder aanwezig is door de verschijningsplicht (5% tolk aanwezig * (25% + 5%) extra ouder aanwezig). De tijd die de administratie kwijt is aan het oproepen van een tolk loopt erg uiteen. Indien snel een beschikbare tolk gevonden kan worden, zijn zij er slechts twee minuten mee bezig. Als er echter een tolk moet worden opgeroepen die een niet veelvoorkomende taal spreekt, kan het tot 2,5 uur duren voordat de administratie een beschikbare tolk heeft gevonden. We komen uit op een gemiddelde schatting van 10 minuten per tolk. Dit is fors hoger dan de inschatting van het OM in de claim, waar wordt uitgegaan van 3 minuten per tolk. In de ex ante evaluatie van Regioplan zijn voor dit punt geen kosten berekend. Kosten voor de tolk zelf zijn gerechtskosten die worden betaald door de Staat;
 6. Het opmaken en versturen naar de politie van een bevel tot medebrenging kost volgens de administratieve medewerkers gemiddeld 12 minuten per medebrenging (gebaseerd op hun ervaring met medebrengingen van verdachten). Dat is fors hoger dan de schatting van het OM in de claim (4 minuten);
 7. Indien een zaak wordt aangehouden omdat de ouder(s) afwezig is/zijn, dan moet de administratie de zaak opnieuw op zitting zetten. Volgens de claim van het OM kost dit 3 minuten per aanhouding. Dit is niet expliciet gevraagd aan de geïnterviewde administratieve medewerkers, dus we nemen de schatting uit de claim van het OM over.

263 Het tarief per minuut dat in de tabel staat, is afgeleid uit de claim van het OM. Zij gaan daarbij uit van de kosten van een administratief medewerker in middensom schaal 5 (€ 36.977,- per fte, met 1.200 productieve uren per jaar).

4.4.2 Kosten voor extra zittingstijd Enkelvoudige Kamer

264 In tabel 18 zijn de handelingen en kosten samengevat. Onder de tabel volgt een toelichting.

Uitvoeringskosten OM extra zittingstijd Enkelvoudige Kamer zaken	Deel van aantal zaken %	Q	Tijds-besteding (minuten) claim	Tijds-besteding (minuten) onderzoek	Prijs per minuut €	Kosten €
Extra zittingstijd door aanwezigheid tolk voor ouders	1.5	208	5		1,27	1.300

Uitvoeringskosten OM extra zittingstijd Enkelvoudige Kamer zaken	Deel van aantal zaken %	Q	Tijds- besteding (minuten) claim	Tijds- besteding (minuten) onderzoek	Prijs per minuut €	Kosten €
Extra zittingstijd door spreektijd ouders	30	3005	5		1,27	19.000
Extra zittingen na aanhouding door afwezigheid ouders		143		45	1,27	8.200
Totaal						28.500

Tabel 18: Uitvoeringskosten OM: extra zittingstijd EK zaken

265 In de gesprekken met de officieren van justitie en de administratie bij het OM is bij het bespreken van de extra tijd die het OM besteedt door de verschijningsplicht, niet genoemd dat de verschijningsplicht extra zittingstijd per zaak kost. In de ex ante evaluatie is dit punt ook niet opgenomen in de kostenberekening. In de claim van het OM zijn wel kosten gerekend voor een verhoging van de zittingstijd. Twee onderdelen achten we plausibel en nemen we over in de berekening van de uitvoeringskosten.

266 Ten eerste betreft het een verhoging van de zittingstijd door de aanwezigheid van een tolk voor de ouder(s). Door de aanwezigheid van een tolk moet het tempo van de zitting verlaagd worden, om het voor de ouder begrijpelijk te houden. Dit hebben we ook waargenomen bij de observaties ter zitting. Voor het aantal *extra* tolken ter zitting is het percentage van zittingen waar een tolk aanwezig is voor ouders vermenigvuldigd met het aantal zaken waar een extra ouder aanwezig is door de verschijningsplicht (5% tolk aanwezig * (25% + 5%) extra ouder aanwezig).

267 Ten tweede betreft het een verhoging van de zittingstijd door het spreekrecht waarvan ouders gebruik kunnen maken (en dat ook doen). Van belang is dat ouders die voor 1 januari 2011 aanwezig waren, deze spreektijd ook kregen. We achten een gemiddelde spreektijd van 5 minuten voor ouders aan de hoge kant op basis van wat we in de observaties hebben waargenomen (ouders zijn meestal korter aan het woord). Omdat het gaat om de *extra* uitvoeringskosten, gebruiken we de toename van het percentage zittingen waar een extra ouder aanwezig is (25% + 5%). Dit impliceert de aanname dat twee ouders ter zitting meer tijd vragen dan één ouder.

268 Daarnaast zijn er kosten voor de extra zittingen die nodig zijn door de aanhoudingen naar aanleiding van de afwezigheid van de ouder(s). Voor de 'Q' is het extra aantal aanhoudingen vermenigvuldigd met het percentage EK zaken. Voor de 'P' is in afstemming met het OM³⁹ geschat dat een aangehouden zaak ongeveer 45 minuten extra kost voor een jeugdofficier. Deze kosten worden niet vermeld in de ex ante evaluatie. De claim vermeldt deze kosten ook niet.

³⁹ Verantwoordelijke medewerker bij Parket Generaal en voorzitter van het landelijk platform jeugdofficieren.

269 Het tarief per minuut dat in de tabel staat, is afgeleid uit de claim van het OM. Het OM gaat daarbij uit van de kosten van een officier van justitie in het midden van de bijbehorende schaal (€ 85.284,- per fte, met 1.122 effectieve uren per jaar).

4.4.3 Kosten voor extra zittingstijd Meervoudige Kamer en hoger beroep

In tabel 19 zijn de handelingen en kosten samengevat. Onder de tabel volgt een toelichting.

Uitvoeringskosten OM extra zittingstijd Meervoudige Kamer/hoger beroep zaken	Deel van aantal zaken %	Q	Tijds-besteding (minuten) claim	Tijds-besteding (minuten) onderzoek	Prijs per minuut €	Kosten €
Extra zittingstijd door aanwezigheid tolk voor ouders	1.5	55	10		2,13	1.200
Extra zittingstijd door spreektijd ouders	30	593	10		2,13	12.600
Extra zittingen na aanhouding door afwezigheid ouders		47		60	2,13	6.000
Totaal						19.800

Tabel 19: Uitvoeringskosten OM: extra zittingstijd MK en hoger beroep zaken

270 Conform wat is weergegeven bij de verhoging van de extra zittingstijd bij EK zaken, is in de claim van het OM ook extra zittingstijd opgenomen voor MK en hoger beroep zaken. We nemen hier dezelfde twee onderdelen over uit de claim als bij EK zaken, op dezelfde wijze.

271 Daarnaast zijn er kosten voor de extra zittingen die nodig zijn door de aanhoudingen naar aanleiding van de afwezigheid van de ouder(s). Voor de 'Q' is het extra aantal aanhoudingen vermenigvuldigd met het percentage MK zaken. Voor de 'P' is in afstemming met het OM⁴⁰ geschat dat een aangehouden zaak ongeveer 60 minuten extra kost voor een jeugdofficier/advocaat-generaal. Deze kosten worden niet vermeld in de ex ante evaluatie. De claim vermeldt deze kosten ook niet.

272 Het tarief per minuut dat in de tabel staat, is afgeleid uit de claim van het OM. Zij gaan daarbij uit van de gemiddelde kosten van een officier van justitie en een advocaat generaal, in het midden van de bijbehorende schalen (€ 143.067,- per fte, met 1121,9 effectieve uren per jaar).

4.4.4 Materiële kosten voor het versturen van de oproepingsbrieven en akten

273 In tabel 20 zijn de handelingen en kosten samengevat. Onder de tabel volgt een toelichting.

⁴⁰ Verantwoordelijke medewerker bij Parket Generaal en voorzitter van het landelijk platform jeugdofficiëren.

Uitvoeringskosten OM versturen oproepingsbrieven	Deel van aantal zaken %	Q	Prijs per stuk €	Kosten €
Versturen extra oproepingsbrief, materiële kosten	30	3.598	0,44	1.600

Tabel 20: Uitvoeringskosten OM: materiële kosten brieven en akten

274 Versturen extra oproepingsbrief: vóór 1 januari 2011 werd in iedere zaak aan de ouders/verzorgers van de verdachte een oproeping verzonden op het adres van de verdachte. De materiële verzendkosten van een brief naar de ouders zijn alleen *extra* als er twee brieven moeten worden verzonden, in het geval ouders op twee verschillende adressen wonen. Hiermee is ook rekening gehouden in de claim van het OM. De berekening van de *ex ante* evaluatie rekent alle oproepingsbrieven aan ouders tot de uitvoeringskosten. Op dit onderdeel vallen de kosten daarom lager uit dan in de *ex ante* evaluatie. Regioplan en het OM hanteren slechts het tarief van een postzegel (niet de eventuele kosten van papier/printen). Dit nemen wij over.

275 In de claim van het OM was daarnaast een post opgenomen voor het betekenen van de aankondigingen van bevelen tot medebrenging van ouders. Uit dit onderzoek maken we op dat het niet aan ouders wordt medegedeeld dat er een bevel tot medebrenging is uitgevaardigd. De kosten worden dan ook niet opgenomen.

4.5 Uitvoeringskosten rechtspraak: ongeveer € 320.000,-

276 De door de Rechtspraak ingeschatte uitvoeringskosten van de verschijningsplicht bedragen 2,8 miljoen euro per jaar, zoals aangegeven in het gepubliceerde advies van de Raad voor de Rechtspraak van 3 november 2008 en een brief van december 2010 aan de staatssecretaris. Dit advies gaat uit van de bedoeling van de wetgever dat beide ouders op de zitting aanwezig moeten zijn en dat de zaak wordt aangehouden indien ouders afwezig zijn.

277 Voor het opstellen van adviezen over uitvoeringskosten van nieuwe wetten of maatregelen, gebruikt de Raad voor de Rechtspraak een rekenmodel. In dit rekenmodel wordt voor de betreffende nieuwe wet of maatregel ingevoerd welke extra handelingen door de medewerkers van de rechtbanken en gerechtshoven moeten worden uitgevoerd, op welk deel van de zaken dit van toepassing zal zijn, en hoeveel minuten extra werk de handelingen zullen opleveren. Het model berekent vervolgens hoeveel geld nodig zou zijn om te compenseren voor het extra werk dat voortvloeit uit de nieuwe wet of regeling. Ook voor de verschijningsplicht is dit model gebruikt. De onderzoekers hebben gebruik kunnen maken van dit model voor wat betreft de berekening van de kosten voor de uitvoering van de verschijningsplicht.

278 In het model is de 'Q' van de extra activiteiten door de onderzoekers ingevuld, op basis van de resultaten zoals weergegeven in hoofdstuk 3. Voor de 'P' is gebruikgemaakt van de gegevens die de Raad voor de Rechtspraak voor de berekeningen voorafgaand aan het inwerkingtreden van de verschijningsplicht heeft gehanteerd.

279 De onderzoekers maken uit het rekenmodel op dat niet alle extra handelingen die worden verricht, als kosten zijn opgenomen in de berekening bij het advies van de Raad voor de Rechtspraak. Daarom zijn de volgende handelingen toegevoegd:

1. In alle zaken controleert de griffier of de kinderrechter in de voorbereiding van de zaak de gezagsgegevens. Daarnaast moet de kinderrechter of raadsheer in alle zaken vaststellen of de ouders al dan niet zijn verschenen. De voorzitter en secretaris van de Landelijke Expertgroep Jeugdrechters vermoeden dat dit 'enkele minuten' tijd zal kosten. De onderzoekers hebben ervoor gekozen met 5 minuten tijd te rekenen (waarvan de helft voor de kinderrechter en de helft voor de griffier);
2. In het geval de ouder(s) niet aanwezig zijn, controleert de kinderrechter/raadsheer ter zitting of de oproeping juist is verlopen. De voorzitter en secretaris van de Landelijke Expertgroep Jeugdrechters vermoeden dat dit 'enkele minuten' tijd zal kosten. De onderzoekers hebben ervoor gekozen met 2 minuten extra tijd te rekenen.

280 De schatting van de uitvoeringskosten voor de Rechtspraak komt uit op € 317.000,-. Dit is lager dan de 2,8 miljoen die nodig zou zijn voor het uitvoeren van de verschijningsplicht zoals vooraf werd bedoeld. De verschillen worden veroorzaakt doordat zaken minder vaak worden aangehouden dan vooraf werd aangenomen, doordat er minder bevelen tot medebrenging zijn, en doordat er minder vaak een tolk voor de ouder(s) aanwezig is dan verwacht. Voor wat betreft het lagere aantal aanhoudingen en medebrengingen wegens de afwezigheid van ouders, is reeds de kanttekening gemaakt dat het niet financieel compenseren door het ministerie van Veiligheid en Justitie voor de extra inspanningen die geleverd moesten worden een rol heeft gespeeld in de wijze waarop de wet is ingevoerd en wordt uitgevoerd. Onderstaande tabel geeft de verschillen weer tussen het deel van de zaken in het advies van de Raad van de Rechtspraak - conform de aannames van de ex ante evaluatie - en de 'Q' op basis van dit onderzoek.

Kosten Rechtspraak	Deel van aantal zaken (onderzoek) %	Deel van aantal zaken (advies Raad) %	Q
Controle griffier of kinderrechter of gezagsgegevens correct zijn en of ouders zijn verschenen	100	-	11.993
In geval afwezige ouder(s)/voogd, vaststellen of afwezige ouder(s) juist is/zijn opgeroepen	14	-	1.679
Aanhouden van de zaak om reden afwezige ouder(s)/voogd of onjuiste oproeping ouder(s)/voogd	1.6	20	190
Proces-verbaal van aanhouding vaststellen, bevel tot medebrenging opmaken en versturen	0.8	10	100

Kosten Rechtspraak	Deel van aantal zaken (onderzoek) %	Deel van aantal zaken (advies Raad) %	Q
Nieuwe zitting na aanhouding	1.6	20	190
Extra zittingstijd door aanwezigheid tolk	1.5	50	180
Recht op spreektijd/verdediging door ouders, die in eerste instantie niet kwamen, maar nu wel	30	20	3.598

Tabel 21: Uitvoeringskosten rechtspraak

4.6 Uitvoeringskosten Raad voor de Kinderbescherming: ongeveer € 30.000,- per jaar

281 In tabel 22 staan de extra uitvoeringskosten voor de Raad van de Kinderbescherming vermeld. Onder de tabel volgt een toelichting.

Kosten Raad voor de Kinderbescherming	Deel van aantal zaken %	Q	Tijdsbesteding (minuten)	Prijs per minuut/ stuk €	Kosten €
Verzwarende inspanning n.a.v. informeren niet-verzorgende ouder	onbekend	onbekend	onbekend		onbekend
Bespreking verschijningsplicht met ouders in voorlichting over zitting	84	10.074	0		
Aandacht voor gezagssituatie en taalvaardigheid ouders in rapport en indien nodig communicatie naar OM	onbekend	onbekend	onbekend		onbekend
Extra keer zittingsvertegenwoordiging na aanhouding	60	114		254,43	29.000
Totaal					29.000

Tabel 22: Uitvoeringskosten Raad voor de Kinderbescherming

282 Zoals toegelicht in hoofdstuk 2 heeft de Raad voor de Kinderbescherming in een landelijk memo uiteengezet hoe de verschijningsplicht zou moeten worden uitgevoerd. Een belangrijk deel van het werk dat hieruit voortvloeit is het informeren van de gezaghebbende ouders/voogd over de verschijningsplicht, ook als een (niet primair verzorgende) gezaghebbende ouder niet op het adres van de verdachte woont. Voor een aantal regio's (bijvoorbeeld Den Haag, Brabant) is dit aanleiding geweest om meer inspanningen te verrichten om ook gescheiden wonende gezaghebbende ouders te informeren over het raadsonderzoek en de verschijningsplicht, onder andere door middel van

een brief en foldermateriaal aan de gescheiden wonende gezaghebbende ouder. Van belang is dat in het kwaliteitskader 2009 van het Landelijk Bureau al de aanwijzing was opgenomen dat eventuele gescheiden wonende gezaghebbende ouders moeten worden betrokken. De inspanningen naar aanleiding van de verschijningsplicht voor het informeren van de 'niet verzorgende ouders' zijn in die zin niet extra ten opzichte van de situatie voor 1 januari 2011 en rekenen we dan ook niet tot de uitvoeringskosten van de verschijningsplicht.

283 Wel stellen we vast dat de verschijningsplicht ervoor heeft gezorgd dat de inspanningen naar aanleiding van het informeren van de 'niet-verzorgende ouder' zijn verzwaaard. Een aantal regio's van de Raad voor de Kinderbescherming meldt aan beide ouders dat ook de niet verzorgende ouder verplicht is om op de zitting te verschijnen. Indien de (ouder - kind of ouder - ouder) relaties binnen het gezin zijn verstoord, leidt dit regelmatig tot vragen en zorgen aan het adres van de raadsonderzoeker. Een verzorgende moeder kan zich bijvoorbeeld grote zorgen maken over de ontmoeting met haar ex-partner in de rechtbank. In de kostentabel staat daarom de taak 'Verzwaaring inspanning n.a.v. informeren niet-verzorgende ouder' wel opgenomen, maar de kosten als onbekend weergegeven, omdat we geen beredeneerde schatting kunnen maken van hoe vaak dit voorkomt of hoeveel tijd dit kost op basis van dit onderzoek.

284 Een extra taak voor de raadsonderzoeker is daarnaast het bespreken van de verschijningsplicht met de ouder(s) van de minderjarige verdachte in de gesprekken met de ouder(s) die ook voor 1 januari 2011 al plaatsvonden ten behoeve van het raadsonderzoek. In het gesprek met de ouder(s) is er als het ware een onderwerp bijgekomen. De geïnterviewde raadsonderzoekers geven aan dat dit geen extra tijd kost. De verschijningsplicht wordt besproken in de beschikbare tijd voor het gesprek met de ouder(s). In de kostentabel staat daarom de taak 'Bespreking verschijningsplicht met ouders' wel opgenomen, maar zonder kosten.

285 Raadsonderzoekers zijn na invoering van de wet ook extra tijd kwijt aan het inlichten van het OM. Hoewel niet iedere regio - en ook niet iedere raadsonderzoeker - hier hetzelfde mee omgaat, wordt door het OM verwacht dat ze in het raadsrapport consequent melding maken van de gezagssituatie en de taalvaardigheid van ouders. Bovendien zijn raadsonderzoekers extra tijd kwijt aan het bellen met het OM (en soms Rechtspraak) om problematische gezinssituaties aan te kaarten, teneinde problematische situaties ter zitting te voorkomen. Hoe vaak dit gemiddeld gebeurt, is lastig in te schatten, omdat de verschillen tussen regio's en daarbinnen tussen raadsonderzoekers groot zijn. We kunnen op basis van dit onderzoek geen onderbouwde schatting geven van hoe vaak dit voorkomt en hoeveel tijd dit kost. In de kostentabel staat daarom de taak 'Aandacht voor de gezagssituatie in het rapport en indien nodig communicatie naar het OM' wel opgenomen, maar zijn de kosten als onbekend weergegeven.

286 Ten slotte moet de Raad de 'extra' tijd besteden die het een raadsonderzoeker kost om *bij aanhouding van een zaak* voor een tweede keer een zitting bij te wonen. Zie de kostentabel onder het punt 'Extra keer zittingsvertegenwoordiging na aanhouding'. Uit de landelijke registratie blijkt dat in 20% van de zaken een raadsonderzoeker aanwezig is. Voor de 'Q' is echter uitgegaan van een hoger percentage, namelijk 60%. Dit in verband met de veronderstelling van de Raad voor de Kinderbescherming dat zaken die worden aangehouden meestal complexer zijn wat betreft

problematiek, en dat de Raad juist in die zaken vaak aanwezig is. De normkosten voor een zittingsvertegenwoordiger zijn € 254,43 per zaak (Bron: Raad voor de Kinderbescherming).

287 In een enkel geval zal het daarnaast nodig zijn om een update te maken van het raadsrapport, indien een zaak wordt aangehouden omdat de ouder(s) afwezig is (zijn). De geldigheidsduur van een raadsrapport is zes maanden. Het aantal te updaten rapporten zal sporadisch zijn. Namelijk een vervolgzitting wordt gemiddeld na ongeveer drie maanden gehouden (bron: schatting OM). Ook weten we dat aanlevering van een raadsrapport meestal minder dan drie maanden voorafgaand aan de zitting aan het OM wordt gestuurd. Een zaak kan wel meerdere keren worden aangehouden, maar meerdere keren aanhouden *door de afwezigheid van ouders*, zijn we in dit onderzoek niet tegengekomen. Voor het updaten van raadsrapporten zijn dan ook geen extra kosten opgenomen.

288 In de ex ante evaluatie is voor de Raad voor de Kinderbescherming alleen een kostenpost opgenomen voor foldermateriaal. Wij zien het herdrukken van foldermateriaal als incidentele kosten en deze kosten vallen dan niet binnen de definitie van uitvoeringskosten als gehanteerd in dit rapport. Het versturen van foldermateriaal aan ouder(s) gebeurde ook al voor de invoering van de verschijningsplicht (en moest volgens kwaliteitskader ook al verstuurd worden aan een eventuele gescheiden wonende gezaghebbende ouder). De kosten voor het versturen van foldermateriaal valt daarom ook niet binnen de definitie van uitvoeringskosten als gehanteerd in dit rapport.

289 Voor zover bekend is er door de Raad voor de Kinderbescherming geen claim ingediend naar aanleiding van de verschijningsplicht.

4.7 Uitvoeringskosten Jeugdreclassering: ongeveer €30.000,- per jaar

290 De meeste tijd die de Jeugdreclassering 'extra' moet besteden, is de tijd die het een jeugdreclasseringmedewerker kost om *bij aanhouding van een zaak* voor een tweede keer een zitting bij te wonen. Daarnaast zien de geïnterviewde jeugdreclasseringmedewerkers voor zichzelf een rol om de ouders te motiveren naar de zitting te gaan en vertellen ze hen ook over de verschijningsplicht. Dit gebeurt in de gesprekken die toch al gevoerd worden met de ouders in het kader van de begeleiding van de verdachte/veroordeelde. Maar volgens de geïnterviewde jeugdreclasseringmedewerkers kost dit hen geen extra tijd.

291 Zie onderstaand de resulterende tabel met de uitvoeringskosten. Uit de landelijke registratie blijkt dat in 25% van de zaken een medewerker van de Jeugdreclassering aanwezig is. Voor de 'Q' is echter uitgegaan van een hoger percentage, namelijk 60%. Dit in verband met de veronderstelling van de Raad voor de Kinderbescherming dat zaken die worden aangehouden meestal complexer zijn wat betreft problematiek, en dat de Jeugdreclassering juist in die zaken vaak aanwezig is. Voor de 'P' is uitgegaan van dezelfde normkosten per stuk als gebruikt voor de Raad voor de Kinderbescherming.

Kosten Jeugdreclassering	Deel van aantal zaken %	Q	Prijs per stuk €	Kosten €
Extra keer zittingsvertegenwoordiging	60	114	254,43	29.000
Totaal				29.000

Tabel 23: Uitvoeringskosten Jeugdreclassering

292 In de ex ante evaluatie waren geen kosten opgenomen voor de Jeugdreclassering. Ook heeft de Jeugdreclassering geen claim ingediend.

4.8 Uitvoeringskosten politie: ongeveer € 75.000,- per jaar

293 Er is slechts in één regio een interview uitgevoerd met een medewerker van de politie die vanuit ervaring over medebredingen van ouders kon spreken. Dit bood niet genoeg grond om de schattingen uit eerdere onderzoeken vanuit de praktijkervaringen te verfijnen. Er is daarom voor gekozen de € 750,- per medebrenging te gebruiken die in de ex ante evaluatie ook is gebruikt voor de berekening van de uitvoeringskosten.

294 Zoals in hoofdstuk 3 aangegeven kan niet met zekerheid gezegd worden hoeveel medebredingen in 2011 zijn uitgevoerd. De beste schatting die nu te maken is komt uit op 100 medebredingen per jaar. In tabel 24 wordt weergegeven wat dit aan totale jaarlijkse uitvoeringskosten voor de medebredingen met zich mee brengt.

Kosten politie	Deel van aantal zaken %	Aantal medebredingen	Prijs per medebrenging €	Kosten €
Medebredingen ouders	0.8	100	750	75.000

Tabel 24: Uitvoeringskosten politie

295 De hierboven geschatte totale extra kosten voor de politie van € 75.000,- zijn aanzienlijk lager dan in de ex ante evaluatie werd geschat (€ 1,2 miljoen) en in de claim van de politie (€ 0,76 miljoen) is neergelegd. De oorzaak van de lagere kosten die in de huidige evaluatie worden berekend is het lagere aantal medebredingen. De schatting van rond de 100 medebredingen, wat neerkomt op minder dan 1% van het aantal jeugdstrafzittingen is een fractie van de 10% medebredingen waarmee gerekend wordt in de ex ante evaluatie. In de claim van de politie was overeenkomstig de ex ante evaluatie rekening gehouden met het aanhouden van alle zaken waar één of beide ouders afwezig waren en het gelasten van een bevel tot medebrenging in een groot deel van de aangehouden zaken. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven worden zaken in de praktijk vaak niet aangehouden als één ouder wel aanwezig is.

4.9 Conclusie

296 De uitvoeringskosten van de verschijningsplicht, zoals deze in 2011 is uitgevoerd, worden geschat op € 0.6 miljoen in totaal. Van belang is dat de uitvoeringskosten zijn afgebakend tot de *extra* kosten die *nodig zijn* voor het uitvoeren van de verschijningsplicht voor ouders. De kosten zijn hieronder per ketenpartner weergegeven.

297 Het is van belang dat er diversiteit bestaat in de wijze waarop in de arrondissementen wordt omgegaan met de verschijningsplicht. De kosten worden niet overal in gelijke mate gemaakt.

298 In tabel 25 staat een overzicht van de uitvoeringskosten per ketenpartner.

	Uitvoeringskosten €
OM	149.500
Rechtspraak	317.000
Raad voor de Kinderbescherming	29.000
Politie	75.000
Jeugdreclassering	29.000
Totaal	599.500

Tabel 25: Overzicht schatting uitvoeringskosten per ketenpartner

5. Gevolgen van de verschijningsplicht voor aanwezigheid ouders

299 Dit hoofdstuk beschouwt de elementen van de veronderstelde relatie tussen de verschijningsplicht en de aanwezigheid van ouders. Kortweg beantwoorden we de vraag: *‘Welke rol spelen de oproepingsbrief en de voorlichting van ouders in de beslissing van ouders om al dan niet ter zitting te verschijnen?’*

300 In dit hoofdstuk baseren we ons op de interviews met ouders, jongeren en professionals.

5.1 Aanwezigheid ouders is toegenomen t.o.v. situatie voor verschijningsplicht

301 Zoals beredeneerd in hoofdstuk 3 op basis van bestaand onderzoek en de gegevens uit de landelijke registratie, schatten we in dat de aanwezigheid van 2 ouders met 25 procentpunten gestegen is en de aanwezigheid van ten minste één ouder met 5 procentpunten.

302 De ervaringen van de professionals bij de ketenpartners sluiten hierbij aan. Een aantal van hen is van mening dat ouders niet vaker komen, een aantal denkt van wel. Hierin lijkt een verschil te bestaan in de ervaringen van de respondenten in Rotterdam en Maastricht enerzijds, en Groningen en Utrecht anderzijds. In Rotterdam en Maastricht geven de professionals aan dat het sinds de inwerkingtreding van de verschijningsplicht vaker voorkomt dat ten minste één ouder komt. In Groningen en Utrecht zijn de professionals echter van mening dat het niet vaker voorkomt dat één ouder aanwezig is (in plaats van *geen*), maar dat het *wel* vaker voorkomt dat een tweede ouder meekomt. Dit kan ermee te maken hebben dat de Rechtspraak in Rotterdam en Maastricht aanvankelijk heel streng is geweest met aanhouden van zaken, waardoor voorlichters in het strafproces - Raad voor de Kinderbescherming, advocaten en Jeugdreclassering - meer doordrongen zijn van de noodzaak voor ouders om te komen en daar meer aandacht aan besteden.

303 Het is aannemelijk dat de stijging in het deel van de ouders dat ter zitting verschijnt wordt veroorzaakt door de verschijningsplicht. Of dit zo is, onderzoeken we in de volgende paragraaf.

5.2 Toename aanwezige ouders door verschijningsplicht?

5.2.1 *Beleidstheorie: onwetendheid zorgt voor afwezigheid*

304 In de ex ante evaluatie wordt uit de verschijningsplicht afgeleid dat de relatie tussen de verschijningsplicht en de aanwezigheid van ouders verloopt via ‘onwetendheid’. Het veronderstelde mechanisme van de verschijningsplicht is als volgt verwoord: *‘Afwezigheid van ouders wordt primair veroorzaakt doordat ouders niet op de hoogte zijn van de zitting en/of het delictgedrag. Door ouders te informeren en verplicht te stellen aanwezig te zijn, wordt deze onwetendheid weggenomen’*. Daarbij wordt vermeld dat ouders in de situatie voor de verschijningsplicht niet op de hoogte zouden zijn, omdat de brief door de verdachte uit de post wordt gehaald of omdat zij de taal

niet begrijpen⁴¹. Regioplan concludeert op basis van gesprekken met professionals echter dat er ook andere - en minstens zo zwaarwegende - redenen dan 'onwetendheid' zijn voor de afwezigheid van ouders. Daarbij noemt men werkverplichtingen en de bewuste keuze om niet aanwezig te zijn als reden voor afwezigheid.

305 Om te bezien of de relatie tussen de verschijningsplicht en de aanwezigheid van ouders aanwezig is, beschouwen we de volgende - met de kennis van de uitvoeringspraktijk logisch afgeleide - elementen van de relatie:

1. Ouders *krijgen* de oproepingsbrief;
2. Ouders *begrijpen* de oproepingsbrief;
3. Ouders krijgen voorlichting over de verschijningsplicht van de Raad voor de Kinderbescherming, de Jeugdreclassering en/of de advocaat;
4. De brief en/of de voorlichting nemen oorzaken van afwezigheid van ouders weg, waardoor ouders wel verschijnen ter zitting.

306 Vooraf merken we op dat het OM ook een oproepingsbrief stuurt aan ouders van verdachten in kantonzaken en ouders van verdachten die inmiddels meerderjarig zijn geworden. Aangezien de verschijningsplicht hier niet geldt, is het onderzoek er niet op gericht geweest om vast te stellen of voor deze groepen de beleidstheorie geldt.

5.2.2 Ouders ontvangen de oproepingsbrief van het OM

307 Zoals beschreven in hoofdstuk 2 verstuurt het OM in alle zaken de oproepingsbrief naar de gezaghebbers. In enkele gevallen blijft er twijfel bestaan over de gezagssituatie, en wordt geen of slechts één oproepingsbrief verstuurd. Ook gebeurt het dat oproepingsbrieven retour komen, bijvoorbeeld omdat de ouder(s) niet (meer) verblijft(ven) op het adres zoals vermeld in het GBA.

5.2.3 Niet alle ouders lezen en begrijpen de oproepingsbrief van het OM

308 Een meerderheid van de ouders die we hebben gesproken, wist dat ze een brief⁴² hadden ontvangen van het OM en kon navertellen wat erin stond. Een minderheid van de ouders kon de oproepingsbrief niet meer terughalen, niet zelden met de opmerking 'we krijgen zoveel post over dit soort zaken'. Hierbij merken we op dat we een selectieve groep ouders hebben gesproken, namelijk degenen die ter zitting zijn verschenen. De meesten beheersten de Nederlandse taal. Enkele geïnterviewde jongeren van wie de ouders de Nederlandse taal slecht beheersen, geven aan dat de verplichting bij de ouders bekend werd via henzelf of de advocaat.

309 De geïnterviewde professionals van de Jeugdreclassering, Raad voor de Kinderbescherming en de advocatuur zijn niet positief over de brief. Volgens velen van hen is de brief te ingewikkeld

⁴¹ Regioplan (2011: pp.27).

⁴² Met 'de (oproepings)brief' bedoelen we de meest recente versie van de oproepingsbrief die is opgesteld door het Landelijk Overleg Jeugdofficieren. Deze bevat wel de dreiging met medebrenging, maar is niet in de aanspreekvorm geformuleerd (zie ook paragraaf 2.3.2).

voor veel ouders. Volgens hen geldt dit voor de correspondentie van de Rechtspraak in het algemeen. Dit zou blijken uit het feit dat medewerkers van de Jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming met enige regelmaat vragen krijgen over de correspondentie. De respondenten van de Jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming achten de uitzonderingsregel in de brief (dat de plicht niet geldt voor kanton en inmiddels meerderjarigen) in het bijzonder ingewikkeld. Om te begrijpen dat de plicht *niet* geldt voor een bepaalde zaak, moeten ouders de dagvaarding leggen naast de oproepingsbrief, en dan snappen dat hun kind voor de kantonrechter moet verschijnen. Dat deze uitzonderingsregel niet altijd duidelijk is, blijkt ook uit het feit dat meerdere professionals die we spraken (bij de Jeugdreclassering, bij de Raad voor de Kinderbescherming, of een leerplichtambtenaar) niet wisten dat de plicht niet geldt voor kantonzaken en/of zaken waar de verdachte inmiddels meerderjarig is geworden. Voor zaken in hoger beroep geldt dat de brief tot het najaar van 2011 de uitzonderingsregel onterecht niet bevatte (zie bijlage E). Hierdoor is het voorgekomen dat beide ouders naar de zitting kwamen, en vervolgens verontwaardigd waren dat de rechter expliciet noemde dat ze niet hadden hoeven komen omdat hun kind inmiddels 18 was geworden.

310 Bovendien is de brief opgesteld in het Nederlands. Dit maakt het voor anderstaligen ingewikkeld om de brief te begrijpen. Ook de zin dat een tolk kan worden geregeld is alleen in het Nederlands geformuleerd.

311 Op basis van het bovenstaande concluderen we dat het niet aannemelijk is dat alle ouders de oproepingsbrief lezen en bovendien ook begrijpen. Voorlichting over de verschijningsplicht kan hen helpen de brief wel te begrijpen.

5.2.4 *Niet alle ouders krijgen uitleg over de verschijningsplicht, of krijgen uitleg die in strijd is met de boodschap*

312 Zoals beschreven in hoofdstuk 2 krijgt een deel van de ouders voorlichting over de verschijningsplicht, maar een deel ook niet. Niet alle ouders verschijnen bij de afspraak met de Raad voor de Kinderbescherming in het kader van het raadsonderzoek. Daarbij verschilt het binnen de Raad voor de Kinderbescherming of raadsonderzoekers zich inspannen om de eventuele tweede ouder te betrekken, die wel gezag heeft, maar niet bij het kind woont. Ook niet alle advocaten nodigen de ouder(s) uit voor het gesprek dat doorgaans op het kantoor van de advocaat plaatsvindt. Als advocaten dit wel doen, lijken zij doorgaans alleen de ouder(s) uit te nodigen die bij de verdachte woont⁴³. Ten slotte kan de Jeugdreclassering een rol spelen in de voorlichting, maar lang niet alle verdachten hebben begeleiding van de Jeugdreclassering. Daarnaast komt het voor dat tijdens de voorgeleiding bij de RC of in de Raadkamer (ten aanzien van verdachten die in voorlopige hechtenis hebben gezeten) wordt gerefereerd aan de verschijningsplicht en de ouders op het hart gedrukt naar de strafzitting te komen. Hoe vaak dit gebeurt is op basis van dit onderzoek niet bekend.

⁴³ Op basis van gesprekken met 2 advocaten en ervaringen van 2 medewerkers Jeugdreclassering/RvdK.

313 Als de ouders voorlichting krijgen van de Raad voor de Kinderbescherming of de Jeugdreclassering, dan wordt in ieder geval de verschijningsplicht genoemd. Zoals beschreven in hoofdstuk 2 zijn er verschillen tussen raadsonderzoekers en reclasseringswerkers in hoeverre zij voorlichting geven over de zitting en aandacht besteden aan het motiveren van de ouders om te gaan.

314 Wel kan het soepele 'aanhoudingsbeleid' volgens meerdere professionals gaan rondzingen in het arrondissement, via de advocaten, de Jeugdreclassering en de Raad. Het mogelijke effect van de oproepingsbrief kan teniet worden gedaan, als bijvoorbeeld de advocaat vertelt dat het helemaal geen consequenties heeft als slechts één van beide ouders komt opdagen. De ouders krijgen zo ook tegenstrijdige informatie, wat voor verwarring zorgt. Als voorbeeld halen we een citaat aan van een moeder van wie haar ex-man niet aanwezig was: *"Ik belde naar de advocaat en die zei dat het niet erg was als hij niet kwam. De rechter vroeg er net niet eens naar, dus de advocaat had gelijk"*.

315 We concluderen dat veel⁴⁴, maar niet alle ouders, naast de brief van het OM, een uitleg krijgen over de brief of anderszins voorlichting krijgen over de verschijningsplicht. Ouders die geen uitleg krijgen zijn vooral ouders, die niet bij de verdachte wonen of niet de primair verzorgende ouder zijn. Maar dit geldt ook voor ouders die niet uit zichzelf verschijnen op kantoor bij de Raad voor de Kinderbescherming en waar de Raad omwille van matige ernst van het feit niet op huisbezoek gaat. De opzet van de voorlichting is informatief en vaak motiverend, hoewel blijkt dat het soepele aanhoudingsbeleid kan doorwerken in de voorlichting.

5.2.5 Oproepingsbrief draagt eraan bij dat niet verzorgende ouders afweten van de zitting

316 Uit de gesprekken met de ouders en jongeren is tot nu toe niet gebleken dat de oproepingsbrief het eerste moment was dat de ouders hoorden van het *delict*. Zij wisten dit in alle gevallen van hun kind zelf of via de politie, die een informatieplicht heeft naar *beide* gezaghebbende ouders. De medewerkers van de Jeugdreclassering en Raad herkennen dit. In het algemeen zijn beide ouders dus op de hoogte van het feit dat hun kind verdacht wordt van een delict. Een enkele keer laat de politie na de niet verzorgende maar wel gezaghebbende ouder te informeren. Dit blijkt uit enkele reacties van niet verzorgende ouders op de informatie van de Raad voor de Kinderbescherming, in regio's die standaard beide gezaghebbende ouders informeren en/of betrekken bij het raadsonderzoek.

317 In de interviews met ouders en jongeren is niet expliciet gevraagd hoe de ouders wisten van de *zitting*. Daarvoor baseren we ons op de interviews met de professionals. Vóór de verschijningsplicht werd er door het OM een brief met een kopie van de dagvaarding gestuurd naar het adres van de verdachte. In de beleidstheorie werd verondersteld dat sommige kinderen de brief van het OM 'aan de ouders/verzorgers van ...' uit de post visten, zodat ouders niet wisten van de zitting. Geïnterviewde professionals denken **niet** dat het op naam van de ouders versturen van de brief van het OM ertoe leidt dat verzorgende ouders die op het adres van de verdachte wonen, vaker

⁴⁴ Het is niet mogelijk om een meer gedetailleerd inzicht te geven in de omvang van de groep niet voorgelichte ouders.

afweten van de zitting. Ze vinden het namelijk waarschijnlijk dat jongeren ook brieven van het OM onderscheppen als deze specifiek aan hun ouders zijn geadresseerd.

318 Professionals denken **wel** dat er een groep niet verzorgende ouders is, die zonder oproepingsbrief niet van de *zitting* af had geweten, en dus ook niet waren gekomen. Het gaat dan vooral om (gescheiden) ouders die geen goede verstandhouding hebben. Als de relatie wel goed zou zijn, zouden zij elkaar namelijk informeren over de zitting. De professionals schatten in dat van deze groep een deel nu wel komt opdagen, vooral als er contact is met het kind of als de wens tot contact met het kind bestaat. Voorafgaand aan de invoering van de verschijningsplicht werd gevreesd dat juist de verschijning van deze groep ouders voor problemen zou zorgen op de zitting. Zie hoofdstuk 7 voor de concrete ervaringen met deze situaties.

319 Tot zover het effect van de verschijningsplicht op de onwetendheid van ouders over het delict en de zitting. De bevindingen lijken te suggereren dat dit effect aanwezig is voor niet primair verzorgende ouders, waarbij de relatie tussen beide ouders niet zodanig is dat de ene ouder de andere zou informeren over de zitting.

5.2.6 *De dreiging met aanhouding van de zaak en medebrenging van de ouders is soms 'zetje in de rug' om ter zitting te verschijnen*

320 In de gesprekken met aanwezige ouders stelden we de open vraag: 'Waarom bent u vandaag gekomen?' Daarna is doorgevraagd over de oproepingsbrief, wat zij daarvan vonden en welke rol deze speelde. In een deel van de interviews met de verdachten is de motivatie van hun ouders om te komen ook onderwerp van gesprek geweest.

321 De reden die verschenen ouders noemen voor hun aanwezigheid heeft doorgaans te maken met een intrinsieke motivatie om te komen. Ouders vinden het vanzelfsprekend dat ze naar de zitting van hun kind gaan, uit verantwoordelijkheidsgevoel, uit liefde, of als steun aan het kind 'op zo'n belangrijk en spannend moment'. Een ouder noemt ook de zorg dat haar kind zich ter zitting niet goed zou kunnen uitdrukken en dat ze dan bij zou kunnen springen. Een aantal keer noemen ouders dat hun aanwezigheid een signaal is naar hun kind en de rechter, dat zij de situatie serieus nemen en zich inspinnen voor hun kind. Ook een geïnterviewde jongere noemt dit: "Dat ze er allebei zijn, staat goed tegenover de rechter".

322 Nooit noemen ouders in antwoord op de open vraag dat de verplichting de reden was om te verschijnen. Dit kan te maken hebben met sociale wenselijkheid van antwoorden en met selectieve respons van geïnterviewde ouders. Geïnterviewde jongeren (zonder hun ouders) zeggen doorgaans van de verschenen ouder(s) dat hun komst vanzelfsprekend is. Er is een aantal uitzonderingen. Een jongen van gescheiden ouders, die zijn moeder al sinds de scheiding niet had gezien, schatte in dat moeder kwam vanwege de verplichting en dit wist vanuit de oproepingsbrief. Een andere jongen: '*Mijn vader was er alleen maar omdat het moest, omdat de rechter de zaak anders weer zou aanhouden*' (bij een eerdere zitting werd de zaak aangehouden, omdat beide ouders afwezig waren).

323 In het verdere verloop van het gesprek hebben we gevraagd naar de rol van de oproepingsbrief en de verplichting om aanwezig te zijn. Bijna zonder uitzondering zeggen geïnterviewde ouders 'natuurlijk was ik gekomen als ik niet was opgeroepen'. Sommige geïnterviewde ouderparen zeggen dat één van hen niet was gekomen als ze de brief niet hadden gekregen (dan was één van hen gekomen). Ook een gescheiden moeder wier ex-man ook aanwezig was, geeft aan dat ze bijna zeker weet dat hij niet was gekomen zonder de brief. De brief van het OM is dan dus aanleiding geweest voor aanwezigheid van beide ouders. Een enkele keer blijkt in de loop van het gesprek dat de 'dreigbrief' toch wel een rol heeft gespeeld. Een vader vermeldt bijvoorbeeld terloops bij een ander onderwerp: *"Ja, je wil de politie ook niet op de stoep hebben hè?"*. Een andere vader zegt wat verontwaardigd: *"Na die brief is het gewoon geen optie meer om niet meer te komen, want dan word je als vader veroordeeld!"*.

324 Over het grootste deel van de geïnterviewde ouders bestaat bij de onderzoekers geen twijfel: zij waren vanuit hun intrinsieke motivatie ook zonder de oproepingsbrief en de 'dreiging' met aanhouding en medebrenging verschenen. Bij een kleiner deel van de ouders krijgen we de indruk dat de verplichting wel degelijk een rol heeft gespeeld.

325 Geïnterviewde ouders die zich de brief kunnen herinneren en weten wat erin staat, verschillen van mening over de toon van de brief⁴⁵. Een deel van de ouders is positief over de duidelijke toon. Zij zijn het eens met het feit dat ouders altijd bij de zitting moeten zijn en vinden het jammer als een verplichting daarvoor nodig is, maar nemen zelf geen aanstoot aan de toon. Ze vinden de dreigende toon vooral nodig voor *anderen*. Veel ouders hebben niet echt een mening over de brief. Een deel van de ouders vindt de toon vervelend, pittig of te hard. Zie onder enkele illustrerende citaten.

Citaten van ouders die positief zijn over de brief

'Heel goed, duidelijke taal, ouders moeten er zijn! (...) Ik weet toch dat het niet voor mij geldt.'

'Goed dat het niet zo'n zoete, softe brief is. Het gevoel dat het teweeg brengt is 'oei oei oei, het is wel menens'. Wij worden als ouders ook aangesproken op het gedrag van ons kind met die brief, dat snap ik wel.'

Citaten van ouders die de dreiging vervelend vinden

'Heel vervelend dat we als betrokken ouders op deze manier worden aangesproken, dat is onnodig en demotiverend'

'Wel heel streng en zwaar aangezet.'

'Dreigend, hard, kinderachtig, onnodig.'

⁴⁵ We bedoelen hier de 'aangepaste' brief (zie paragraaf 2.3.2), waarin ouders weliswaar wordt medegedeeld dat hun afwezigheid tot een bevel medebrenging kan leiden, maar zij worden niet in de 'confronterende' u-vorm aangesproken.

326 Dit beeld komt overeen met het beeld van de geïnterviewde professionals. Medewerkers van de Jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming geven aan dat de dreiging met de 'stok achter de deur' soms net het zetje in de rug kan zijn dat nodig is om moeite te doen om bij de zitting aanwezig te zijn. Dit geldt ten eerste voor ouders die geen of niet voldoende toegevoegde waarde zien in hun aanwezigheid, bijvoorbeeld omdat de andere ouder al gaat of omdat de betreffende ouder nauwelijks voor het kind zorgt. Deze ouders zien het nut van hun aanwezigheid bij de zitting niet in, maar laten zich in het gesprek met de voorlichter soms overhalen door de 'dreiging'. Ten tweede geldt dit voor ouders die veel moeite moeten doen om aanwezig te zijn, bijvoorbeeld door werk (waar ze al zo vaak vrij van hebben moeten nemen door de zaak tegen hun kind). Vooral de dreiging met medebrenging lijkt extrinsieke motivatie te kunnen leveren voor de 'twijfelaars', waar indien intrinsieke motivatie niet of onvoldoende aanwezig is. Een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming ervaart dat schaamte hierin een rol kan spelen: *"De schaamte voor de buurt voor het ophalen door de politie is groot, als ik dat zeg dan zie je ze wel nadenken, slikken"*.

5.3 Conclusie: effect verschijningsplicht op verschijning?

327 In hoofdstuk 3 concludeerden we dat de aanwezigheid van ouders is toegenomen ten opzichte van de situatie voor verschijningsplicht. Geïnterviewde ketenpartners herkennen het beeld dat vooral de 2^e ouder vaker ter zitting verschijnt. Op basis van de interviews met ouders, jongeren en professionals concluderen we dat het plausibel is dat deze stijging wordt veroorzaakt door de invoering van de verschijningsplicht. We stellen vast dat het beeld vanuit de interviews met ouders, jongeren en ketenpartners in lijn is met de schatting van de stijging van de aanwezigheid van twee ouders met 25 procentpunten en de aanwezigheid van ten minste één ouder met 5 procentpunten.

328 De wijze waarop de relatie werkt, is deels anders dan verondersteld. De beleidstheorie veronderstelt namelijk dat het de onwetendheid van ouders over het delict en de zitting is die een rol speelde bij de afwezigheid. Het blijkt dat ouders ook vóór de verschijningsplicht meestal al wisten van het delict. Wel zijn ouders die niet op het adres van de verdachte wonen nu vaker op de hoogte van de zitting. Dit effect lijkt aanwezig te zijn voor de niet primair verzorgende ouders, die - vanwege een enigszins verstoorde relatie met de verzorgende ouder - niet door hun (ex-)partner over de zitting worden geïnformeerd. Daarnaast is de dreiging met aanhouding van de zaak en medebrenging van de ouders soms het 'zetje in de rug' voor ouders om ter zitting te verschijnen. Dit geldt voor ouders die zelf onvoldoende het nut inzien van hun aanwezigheid ter zitting en/of die veel moeite moeten doen om te verschijnen.

S I G N I F I C A N T

6. Gevolgen van aanwezigheid ouders voor de sanctie, de steun aan het kind en de opvoeding

329 In dit hoofdstuk beschouwen we de drie veronderstelde werkzame mechanismen die de relatie tussen de aanwezigheid van ouders en een verlaging van de recidivekans zouden verklaren.

Daarmee beantwoorden we de vragen:

1. Draagt de aanwezigheid van ouders bij aan een optimaal afgestemde sanctie, door de informatie die de ouders verschaffen aan de rechter?
2. Draagt de aanwezigheid van ouders bij aan de mogelijkheden hun opvoedkundige taak uit te voeren, doordat de strafzitting een bron is voor ouders om opvoedingsmaatregelen te veranderen?
3. Draagt de aanwezigheid van ouders bij aan het geven van steun aan hun kind?

330 We beantwoorden deze vragen aan de hand van observaties van 65 jeugdzaken bij de rechtbanken Breda, Groningen, Maastricht, Rotterdam en Utrecht en het Gerechtshof in Den Haag. Daarnaast gebruiken we de ervaringen die de geïnterviewde ouders, kinderen, advocaten en ketenpartners met ons gedeeld hebben. Ook bieden de recente publicaties van Weijers en Hepping (2011)⁴⁶ en Rap en Weijers (2011)⁴⁷ veel aanknopingspunten voor het beantwoorden van de vragen.

331 Daarna beschouwen we de relatie tussen de verschijningsplicht en de beoogde doelen van de verschijningsplicht, rekening houdend met de conclusie van hoofdstuk 5 (verschijningsplicht leidt tot meer aanwezigheid van met name de tweede ouder).

332 In hoeverre de aanwezigheid van ouders bijdraagt aan de doelen van de verschijningsplicht, is mede afhankelijk van de rol die de rechter de ouders ter zitting geeft. Dit hoofdstuk legt veel focus op de wijze waarop de rechter de ouders betreft en stelt potentieel voor verbetering vast. Voordat daarop wordt ingegaan, willen we niet onvermeld laten dat het voor de kinderrechter een grote opgave is om alle actoren ter zitting (verdachte, ouders, eventueel slachtoffer, officier, raadsman, eventuele getuigen) op een passende manier te laten participeren, effectief in te zetten, op een adequate en begrijpelijke wijze met hen te communiceren, en tegelijkertijd aan waarheidsvinding te doen en de juiste juridische afwegingen te maken. En dat binnen de beperkte tijd voor de behandeling van een jeugdstrafzaak (bij de Enkelvoudige Kamer variërend van 20 minuten tot 45 minuten geplande zittingstijd).

6.1 De procedure van de jeugdstrafzitting

333 In deze paragraaf beschrijven we kort de procedure van de jeugdstrafzitting, zodat we later aan onderdelen daarvan kunnen refereren. De beschrijving is ontleend aan Rap en Weijers (2011).

⁴⁶ Hepping, K. & Weijers, I. (2011) *Effectieve ouderparticipatie in het jeugdstrafproces: de Utrechtse pilot versterken betrokkenheid ouders*, Utrecht: SPW.

⁴⁷ Rap, S. & Weijers, I. (2011) *De jeugdzitting: een pedagogisch perspectief: de communicatie tussen jeugdrechter en jeugdige verdachte*, Den Haag: Sdu Uitgevers.

334 Kortweg valt de behandeling van een zaak in te delen in vier fasen: de start, de feiten, de persoonlijke omstandigheden en de evaluatie:

1. *De start*: De aanwezigen wachten in een ruimte naast de zittingszaal. Als de zaak begint, roept de bode de aanwezigen binnen. De bode noemt bij binnenkomst wie verschenen zijn. Als de aanwezigen hebben plaatsgenomen, gaat de rechter/voorzitter over tot het 'doen uitroepen van de zaak' (art 270 lid 1 Sv). De rechter richt zich tot de verdachte en vermaant de verdachte oplettend te zijn op hetgeen hij zal horen en deelt hem mede dat hij niet tot antwoorden verplicht is. Doorgaans noemt de rechter heel kort dat hij de rechter/voorzitter is, dat links van hem de griffier zit, en rechts van hem de officier zit, die hij vervolgens het woord geeft;
2. *De feiten*: De officier van justitie draagt vervolgens de zaak voor en vertelt kort wat de verdachte ten laste wordt gelegd. De rechter start dan direct met het ondervragen van de verdachte. De rechter vraagt meestal meteen aan de jongere zelf te vertellen wat er is gebeurd. Op basis van het verhaal van de jongere en wat er in het dossier staat stelt de rechter vragen aan de verdachte. Als de rechter zijn vragen heeft gesteld, wordt de officier ook nog de gelegenheid gegeven vragen te stellen over de feiten. Vervolgens kunnen getuigen worden gehoord. Hiervan wordt bij jeugdige verdachten weinig gebruikgemaakt;
3. *De persoonlijke omstandigheden*: Het volgende onderdeel van de zitting is het bespreken van de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige verdachte. De Raad voor de Kinderbescherming heeft voor de zitting een rapport geschreven over de persoonlijke omstandigheden. Als er begeleiding van de Jeugdreclassering loopt, is daar vaak ook een rapport van beschikbaar. Het rapport wordt besproken. De rechter kan hierover vragen stellen aan de zittingsvertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclasseringmedewerker, als deze aanwezig zijn. Het is gebruikelijk dat dit het moment is om vragen te stellen aan de ouders over de persoonlijke omstandigheden. In de gevallen waar een slachtoffer is verschenen, kan daarna het slachtoffer worden gehoord over de gevolgen van het misdrijf;
4. *De evaluatie*: De officier krijgt het woord en staat op om zijn requisitoir te houden. Hij geeft een beschrijving van het delict en spreekt daarna zijn strafeis uit. Daarna krijgt de advocaat het woord, die gaat staan om zijn pleidooi te houden. Het kan zijn dat de officier daarop wil 'repliseren'. De advocaat kan zijn inbreng dan afsluiten met een zogeheten 'dupliek'. De verdachte krijgt het laatste woord. Bij de enkelvoudige kinderrechter doet de rechter meteen uitspraak, bij zaken in de meervoudige kamer en bij behandeling in hoger beroep doet de rechter twee weken later uitspraak. De rechter geeft aan of de verdachte schuldig wordt geacht en spreekt de straf uit. De rechter noemt dat de jongere in hoger beroep kan gaan (of in het geval van het hof om in cassatie te gaan). Vaak vraagt de rechter of het misschien zo is dat de jongere hier afstand van wil doen of nog met de advocaat wil overleggen (als er aanleiding is voor de rechter om te denken dat de jongere niet in hoger beroep wil).

6.2 Rol ouders ter zitting algemeen - variatie

335 Voordat we ingaan op de beoogde doelen die de aanwezigheid van ouders heeft volgens de beleidstheorie van de verschijningsplicht, geven we een globaal beeld van de rol van ouders tijdens

de strafzitting. Dit doen we op basis van de observaties van de 65 jeugdzaken en op basis van bestaande literatuur over de rol van ouders ter zitting⁴⁸.

336 Het valt direct op dat de inspanning die rechters en officieren plegen om de ouders te betrekken bij de zitting, sterk verschilt. Hierbij lijkt er minstens zoveel variatie te zijn tussen rechters als tussen rechtbanken⁴⁹. Dit verschil blijft bestaan als we er rekening mee houden, dat het sterk afhangt van de zaak hoe ouders op de zitting *kunnen* worden ingezet. De belangrijkste elementen waarin het betrekken van ouders verschilt, zijn:

1. De aandacht die wordt besteed aan de ouders (en de verdachte) bij de start van de zitting;
2. De plek in de rechtszaal waar ouders zitten;
3. Het moment waarop ouders hun inbreng mogen doen;
4. De inhoud van de vragen aan ouders;
5. De gesprekstechniek die de rechter toepast bij het stellen van vragen (soort vragen, al dan niet doorvragen en reageren);
6. De mate waarin de rechter actoren op elkaar laat reageren;
7. De mate waarin de rechter de ouders aanmoedigt hun opvoedverantwoordelijkheid te nemen (hieronder scharen we ook de inspanningen die de rechter doet om ouders de ernst van het delict te laten inzien).

337 We beschrijven hieronder hoe de ouders doorgaans worden betrokken. Om een beeld te geven van de variatie, beschrijven we daarna ook de minimale en de maximale mate waarin rechters ouders betrokken in de geobserveerde zaken.

6.2.1 Rol ouders ter zitting - doorgaans

338 Als de ouders de rechtszaal binnenlopen, is er doorgaans plek voor hen op de eerste rij van de publieke tribune of aan één van de tafels die meestal naast of schuin achter de tafel staan waar de verdachte moet plaatsnemen. Oogcontact tussen ouders en jongeren is meestal niet gemakkelijk. Doorgaans besteedt de rechter weinig specifieke aandacht aan de ouders bij binnenkomst. Soms zegt de rechter “welkom, ook aan de ouders” of een kort “u bent de ouder(s)? U mag daar gaan zitten”. De ouders komen doorgaans aan het woord aan het einde van de fase ‘persoonlijke omstandigheden’, nadat de verdachte en de eventueel aanwezige raadsmedewerker en medewerker van de Jeugdreclassering daarover zijn bevraagd. Afhankelijk van de zaak komt het ook voor dat de rechter de ouders een algemene vraag stelt na de fase van het behandelen van de feiten. De dialoog met de ouders wordt vaak gestart met een algemene vraag van de rechter, zoals “wat wilt u nog toevoegen?” of “wat wilt u inbrengen over uw kind?”. Deze vragen veronderstellen dat de ouder al bedacht moet hebben wat hij in wil brengen. Ook de vraag “Hoe gaat het nu met uw kind?” wordt regelmatig als openingsvraag gesteld en deze blijkt meer activerend dan de vraag of er nog iets valt toe te voegen. Een grote meerderheid van de ouders brengt daarop informatie in, een klein deel zegt niets te willen toevoegen. Doorgaans stelt de rechter dan een beperkt aantal

⁴⁸ Rap & Weijers, 2011; Volkens, 2010.

⁴⁹ Het aantal rechters per rechtbank waar we zittingen hebben geobserveerd (meestal 2 of 3) is te klein om conclusies te trekken over of de rechtbank of de rechter primair de oorzaak is van de variatie.

vervolgvragen, meestal over de thuissituatie, de reactie op het raadsrapport, de ervaringen met de hulpverlening, of wat ze vinden van het gedrag van het kind. Ook de officier stelt overigens wel eens vragen aan de ouder(s). Het is niet vanzelfsprekend dat de rechter reageert op hetgeen de ouders inbrengen of er later aan refereert. De dialoog is daarmee doorgaans vrij eenzijdig: de rechter stelt een paar vragen, de ouders geven een antwoord. Een gesprek komt doorgaans niet op gang.

339 Deze beschrijving van hoe de ouders doorgaans betrokken worden, gold voor ruim de helft van de geobserveerde zaken.

6.2.2 Rol ouders ter zitting - minimaal

340 Het komt in een minderheid van de zaken voor dat er minimaal aandacht wordt besteed aan de aanwezige ouder(s). Dit lijkt meer voor te komen indien de verdachte inmiddels meerderjarig is. Ook bij minderjarige verdachten worden ouders echter nog regelmatig minimaal betrokken. Dat ouders minimaal worden betrokken, geldt voor ongeveer een kwart van de geobserveerde zaken.

341 Bij binnenkomst besteedt de rechter dan geen aandacht aan de ouders. Indien zij op een plek gaan zitten die participatie niet bevordert (bijvoorbeeld achteraan op de publiekstribune) besteedt de rechter daar geen aandacht aan. De rechter stelt na het bespreken van de persoonlijke omstandigheden de algemene vraag "wilt u nog iets toevoegen/zeggen?" of "wat wilt u als ouders nog inbrengen?". Daarbij remt de rechter soms de input van ouders door middel van zijn vraag, door aan zijn vraag toe te voegen "wilt u nog iets zeggen *dat nog niet is besproken/dat nog niet in het raadsrapport staat?*". Indien twee ouders aanwezig zijn en slechts één ouder antwoordt, dan vraagt de rechter niet ook de andere ouder input te geven. Bij zaken van twee zittingen viel op dat de betrokken rechter aan de ouders van meerderjarigen duidelijk maakte dat ze niet hadden hoeven komen, met de toevoeging "maar nu u er toch bent, wilt u nog iets zeggen?". Ook komt het voor dat de rechter de ouders meer of minder subtiel afkapt als zij aan het woord zijn, bijvoorbeeld door te zeggen "ja, ja, dat lees ik ook in het raadsrapport". De input van de ouders wordt in deze 'minimale variant' voor kennisgeving aangenomen, er wordt niet op doorgevraagd.

6.2.3 Rol ouders ter zitting - maximaal

342 In minder dan een kwart van de zaken is de inspanning van de rechter en de officier om de ouders actief te laten participeren bij de zitting duidelijk groter dan doorgaans. Het valt op dat dit minstens zo afhankelijk lijkt te zijn van de stijl van de rechter als van de aanleiding die de zaak al dan niet geeft om de ouders te laten participeren.

343 Bij binnenkomst heet de rechter de ouders dan welkom, met nadruk op het belang van hun komst en de waardering van de rechter daarvoor. De rechter wijst de ouders een plek vooraan in de zaal, vaak aan een tafel naast die van de verdachte, al dan niet naast de advocaat of de raadsmedewerker of medewerker van de Jeugdreclassering. Een enkele keer naast de verdachte zelf. De rechter licht toe wie wie is, wat de functie is van de rechter, de griffier, de officier en legt ook kort uit wat de procedure van de zitting is. Daarbij noemt de rechter richting ouders wanneer zij

aan het woord komen. De gesprekstechniek van de rechter voor de dialoog met de ouders is meer stimulerend voor de participatie en het begrip van ouders. In plaats van volledig open of vrij gesloten vragen, stelt de rechter half open vragen. De rechter luistert, reageert en vraagt door. De rechter reageert ook op non-verbale communicatie, zegt bijvoorbeeld tegen moeder “ik zie u knikken, u bent het eens met de officier?”. Ook zien we dat de rechter ouders en verdachte op elkaar laten reageren, bijvoorbeeld door de vraag aan de verdachte “wat vind je ervan, dat je vader dit zo zegt?”. In deze ‘maximale variant’ laat de rechter de ouders expliciet en uitgebreid meedenken over de meest passende straf, met name als de rechter denkt aan ingrijpende bijzondere voorwaarden als een drugsverbod met urinecontroles, een gedragsinterventie waar het gezin bij is betrokken (zoals ‘Multi Systeem Therapie’ of ‘Intensieve Traject Begeleiding Harde Kern’). Soms leidt dit ertoe dat de rechter een gesprek faciliteert tussen de ouders en de verdachte. Dit geeft volgens de rechters en officieren soms zeer nuttige informatie over de opvoedingssituatie en welke sanctie daarbij past. De rechter moedigt de ouders aan om hun opvoedingsverantwoordelijkheid serieus in te vullen en soms ook expliciet om hun kind te steunen bij het uitvoeren van de voorwaarden of de werkstraf.

6.2.4 Variatie in inbreng ouders

344 Vanzelfsprekend is de participatie van ouders niet alleen afhankelijk van de rechter of de officier, maar ook van de ouder zelf. Op basis van de observaties en de interviews komen we grofweg tot drie typen inbreng van ouders: afwachtend, proactief en stil⁵⁰:

1. Doorgaans zijn ouders afwachtend. Ze wachten rustig af tot ze een vraag krijgen van de rechter of de officier. De meesten lijken actief te luisteren. Als de ouders een vraag wordt gesteld, geven ze meer of minder uitgebreid antwoord. Een deel van deze ouders heeft zich duidelijk voorbereid, ze hebben bijvoorbeeld briefjes bij zich waarop staat wat ze willen zeggen;
2. Een minder grote groep van de ouders is duidelijk mondiger. Deze vaders en moeders *nemen* zo nu en dan het woord, als er iets wordt gezegd wat in hun ogen niet klopt, of als ze op een punt dat wordt besproken iets willen toevoegen. Als deze inbreng gaat over de ten lasten gelegde feiten, dan worden ouders regelmatig afgebroken door de rechter. Als deze inbreng gaat over de persoonlijke omstandigheden, niet;
3. Een kleine groep ouders is stil. Deze ouders geven als antwoord op de algemene vraag van de rechter, waarmee de dialoog meestal wordt gestart, dat ze niets hebben toe te voegen. Regelmatig voegen ze daaraan toe: “alles is al gezegd”.

⁵⁰ Hierbij merken we op dat het voor de observatoren vaak niet mogelijk was de ouders goed te observeren, omdat we vaak schuin achter de ouders op de publiektribune zaten.

6.3 Ouders als informatiebron ter zitting, ten behoeve van een optimaal afgestemde en daarmee effectieve sanctie

6.3.1 De beleidstheorie/ex ante evaluatie

345 In de beleidstheorie van de verschijningsplicht wordt het volgende mechanisme verondersteld: *‘Door ouders te betrekken bij de zitting tegen hun kind, kan de rechter de op te leggen jeugdsanctie optimaal afstemmen op de situatie van het kind, wat bijdraagt aan de effectiviteit van de jeugdsanctie.’* In de ex ante evaluatie wordt geen ondersteuning gevonden in de wetenschappelijke literatuur voor de veronderstelde invloed van verplichte verschijning van ouders op de effectiviteit van een sanctie. Desondanks vinden de ketenpartners die in de ex ante evaluatie aan het woord worden gelaten, het *wel* plausibel dat de rechter tot een passender vonnis kan komen, wanneer hij/zij zich een beeld kan vormen van het gezin waar de jongere uitkomt. En die beeldvorming zou meer gedetailleerd zijn als de ouders ter zitting informatie verschaffen over de thuissituatie. De onderzoekers van de ex ante evaluatie betwijfelen daarbij of rechters zich in een korte tijd, in een imponerende setting voor ouders en kind, zich een goed beeld kunnen vormen van de opvoedkwaliteiten van ouders en de gezinsdynamiek.

346 Daarnaast veronderstellen ketenpartners in de ex ante evaluatie dat de aanwezigheid van ouders zal leiden tot een beter begrip van de sanctie en zodoende het kind kunnen helpen bij de uitvoering ervan. Daardoor zou de uitvoering beter gaan en de sanctie effectiever zijn. Dit tweede argument valt volgens ons onder het begrip ‘steun’, namelijk steun van de ouders aan het kind bij de uitvoering van de sanctie en zal worden besproken in paragraaf 6.5. Hier richten we ons primair op de ouders als informatiebron voor de rechter om een passende sanctie te bepalen, die daarmee effectiever zal zijn.

347 In de beleidstheorie wordt niet geëxpliciteerd *waarover* ouders informatie zouden moeten geven aan de rechter om een goede informatiebron te zijn. De ex ante evaluatie legt in de bespreking van de verwachte effecten op dit doel de nadruk op informatie over de gezinssituatie. Voor een nadere structurering van de beschrijving van de ouders als informatiebron in de praktijk gebruiken we de indeling van Hepping en Weijers (2011) in informatie over het kind, informatie over de opvoeding en informatie over de gezinssituatie:

1. Informatie over het kind kan bijdragen aan de passendheid van de sanctie op het gedrag, de drijfveren en de ontwikkeling van het kind;
2. Informatie over de opvoeding gaat over hoe de ouders aankijken tegen het delictgedrag, of zij de ernst ervan inzien en of en hoe zij vanuit hun ouderlijke verantwoordelijkheid hun kind ter verantwoording hebben geroepen naar aanleiding van het ten laste gelegde. Zo kunnen de officier en de rechter rekening houden met de reactie en het perspectief van de opvoeders, en dit verdisconteren in de strafrechtelijke reactie. Ook is deze informatie belangrijk voor de rechter om in te schatten welke steun de jongere van zijn ouders kan verwachten bij het uitvoeren van de sanctie, en daar de sanctie op aanpassen, bijvoorbeeld of reclasseringsbegeleiding al dan niet nodig is;
3. Informatie over de gezinssituatie biedt de rechter de mogelijkheid te beoordelen in hoeverre het gezin als mogelijke bron van zorg moet worden beschouwd voor het voortduren van

delictgedrag of voor het welzijn van het kind. Bovendien kan de rechter naar aanleiding van dergelijke informatie de motivatie voor en uitvoerbaarheid van mogelijke interventies bij ouders toetsen.

Een 'doorsnee' gezin

Bij 'gezinssituatie' kan al snel het beeld bestaan van een jongere met een vader en een moeder met gezag, die al dan niet gescheiden zijn. Van belang is dat men zich beseft dat regelmatig afwijkende situaties voorkomen. Daarbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld:

- 1. De verzorgende en opvoedende persoon is niet degene met wettelijk gezag, maar bijvoorbeeld een oma, tante of stiefvader;*
- 2. Vader en/of moeder zijn zelf slachtoffer van het delict van hun kind. Ouders hebben dan als 'laatste redmiddel', aangifte tegen hun kind gedaan (van mishandeling of bedreiging);*
- 3. Vader en/of moeder zijn zelf ook op het criminele pad - of zijn betrokken bij het delict waarvoor het kind terecht staat;*
- 4. Vader en/of moeder zijn getuige in de zaak tegen hun kind - en moeten hun kind bijvoorbeeld herkennen op fotomateriaal.*

De verschijningsplicht roept de gezaghebbende ouders op. Het is niet vanzelfsprekend dat de gezaghebbers de personen die het meest van (positieve) invloed zijn in het leven van de jongere.

6.3.2 Ouders als informatiebron in de praktijk - ervaring van de professionals

348 Door de Raad voor de Kinderbescherming is er in principe altijd een raadsrapport geschreven, dat bekend is bij de officier en de rechter, maar ook bij de advocaat, de jongere zelf en de ouders. In dit rapport staat onder andere informatie over hoe het kind tegen de feiten aankijkt, de situatie thuis en op school, vrienden, hobby's en risicofactoren als drugs- en alcoholgebruik.

349 De geïnterviewde professionals zijn het erover eens dat de informatie die de ouders inbrengen ter zitting in een grote meerderheid van de gevallen geen extra informatie biedt ten opzichte van het raadsrapport. De rechter kan de informatie die hij van de ouders krijgt wel gebruiken als check op het raadsrapport. Met informatie wordt dan niet alleen bedoeld de antwoorden die ouders geven op de vragen van de rechter, maar ook de informatie die het in levende lijve zien van de ouders en hun non-verbale communicatie zegt over het gezin en de verhoudingen. Daarnaast zijn er soms zaken gewijzigd na het uitbrengen van het raadsrapport en kunnen de ouders de meest recente informatie geven. De geïnterviewde jeugdofficieren ervaren bovendien dat de aanwezigheid van beide ouders in zaken waar ouders gescheiden zijn, maar wel beiden betrokken zijn bij de opvoeding, wel degelijk informatie kan brengen die niet in het raadsrapport staat. Dat komt omdat de niet-verzorgende ouder niet altijd wordt betrokken bij het raadsonderzoek.

350 Met name door de respondenten bij het OM wordt de aanwezigheid van ouders niet gezien als garantie voor een realistische toelichting op de situatie. Vooral Marokkaanse vaders zouden de neiging hebben om te zeggen dat alles goed gaat.

351 Door enkele respondenten wordt genoemd dat de aanwezigheid van ouders negatief kan uitwerken, wanneer verdachten uit schaamte voor hun ouders of 'angst voor straf' voor hun ouders niet hun hele verhaal durven te vertellen. Zij geven dan ter zitting meer sociaal wenselijke antwoorden dan wanneer de ouder(s) er niet was of waren geweest. Zodoende krijgt de rechter een minder volledig beeld dan wanneer de ouder(s) afwezig zou(den) zijn. Dit herkennen we vanuit enkele interviews met jongeren, die aangeven dat ze 'natuurlijk' liever niet hadden gehad dat hun ouders erbij waren geweest.

6.3.3 Ouders als informatiebron in de praktijk - de observaties

352 Een minimale voorwaarde om ouders als informatiebron te gebruiken, is dat hen de gelegenheid wordt geboden informatie in te brengen (naast de informatie die hun aanwezigheid *an sich* met zich meebrengt). Uit de observaties blijkt dat de ouders deze gelegenheid vrijwel zonder uitzondering wordt geboden (Een enkele keer worden de ouders van een meerderjarige verdachte in het geheel genegeerd). Echter, de wijze waarop ouders de gelegenheid wordt geboden verschilt sterk, zoals al blijkt uit de algemene beschrijving van de rol van ouders ter zitting in paragraaf 6.2. Hier gaan we nader in op de informatie die wordt gevraagd en ingebracht over het kind, de opvoeding en de gezinssituatie.

353 Als er specifieke vragen of vervolgvragen aan de ouders worden gesteld, gaan die relatief vaak over het kind. Illustratieve voorbeelden van vragen zijn: 'Hoe gaat het nu/de laatste weken met uw kind?', "Klopt het wat er over [naam kind] in het raadsrapport staat?", "Ziet u een stijgende lijn?", "Wat doet [naam kind] overdag"?, "Hoe gaat het op school met [naam kind]?" en "Ziet hij die vrienden nog?". Deze vragen lijken vaker gesteld te worden aan ouders, als de verdachte minder spraakzaam is over zichzelf. Het soort antwoorden dat ouders op die vragen over hun kind geven verschilt. Doorgaans brengen ouders informatie in die ondersteunend is aan het verhaal van hun kind of die het kind in een goed daglicht zet. Ouders uiten ook regelmatig hun zorgen over hun kind.

354 Ook regelmatig worden specifieke vragen gesteld om informatie te achterhalen over wat Hepping en Weijers (2011) verstaan onder informatie over de opvoeding. Illustratieve voorbeelden van vragen zijn "wat vindt u er nu van, wat er is gebeurd?", "u zult wel geschrokken zijn?" of "hoe kijkt u aan tegen het gedrag van uw zoon?". In de antwoorden op deze vragen lijken ouders vaak zoekende te zijn tussen een balans hun kind te steunen en tegenover de rechter niet te bagatelliseren wat het kind heeft gedaan. Sommige ouders verdedigen echter met vure de onschuld van hun kind of zeggen het onzin te vinden dat hun kind *hiervoor* wordt berecht. Daarnaast worden er vragen gesteld over de opvoeding door de ouders. Het lijkt erop dat de rechter deze vraag niet per se stelt om informatie te verkrijgen, alswel om de ouders indirect aan te spreken op hun verantwoordelijkheid (zie paragraaf 6.5). Voorbeelden van vragen zijn "Zijn de regels die thuis gelden wel helder?", "Is het voor u moeilijk om structuur te bieden thuis?" en via de

verdachte "Had je een afspraak gemaakt met je moeder, hoe laat je thuis moest zijn?". Anders dan Hepping en Weijers (2011) constateren werd in de geobserveerde zaken zeer weinig gevraagd naar hoe de ouders hun kind ter verantwoording hebben geroepen naar aanleiding van het ten laste gelegde, bijvoorbeeld met de vraag "hoe hebt u gereageerd toen u dit hoorde?". Tenzij deze informatie doorgaans ook in het raadsrapport staat, kunnen de rechter en de officier dan geen rekening houden met de 'straf' die de ouders mogelijk reeds hebben gegeven.

355 Minder vaak stelt de rechter vragen over de gezinssituatie. We krijgen de indruk dat rechters dit vooral doen als er aanleiding is om zich zorgen te maken over de gezinssituatie. Vragen zijn bijvoorbeeld "Hoe gaat het nu thuis?", "Heeft u veel ruzie?", "Heeft u goed contact met uw zoon?". Een voorbeeld is dat in een zaak uit de verklaring van een medeverdachte blijkt dat die medeverdachte zich zorgen maakt over de thuissituatie van zijn vriend (de verdachte), omdat zijn ouders erg veel zouden roken en drinken. De rechter vraagt de ouders hiernaar (deze ontkennen dat het een probleem is).

356 Een onderwerp waar relatief vaak naar wordt gevraagd is de lopende hulpverlening of straf. We noemen deze apart omdat dit niet direct valt te scharen onder informatie over het kind, de opvoeding of de gezinssituatie. Voorbeelden van vragen aan ouders zijn hier "Hoe vindt u dat het gaat met de begeleiding bij [naam instelling of medewerker Jeugdreclassering]?" of "Hebt u vertrouwen in de hulpverlening aan uw kind?". Hiermee verkrijgt de rechter informatie over het perspectief van de ouders op de hulpverlening, die aanvullend kan zijn aan de beschikbare rapporten.

357 Uit de observaties van de zittingen is niet goed af te leiden of de informatie die ouders inbrengen in antwoord op de vragen van de rechter van toegevoegde waarde is ten opzichte van het raadsrapport, omdat de observatoren het raadsrapport vanzelfsprekend niet kennen. Uit de observaties wordt daarom ook lang niet altijd duidelijk of de rechter en de officier een meer passende straf op kunnen leggen doordat de ouder(s) aanwezig zijn. In enkele van de geobserveerde zaken wel, we geven hier een voorbeeld van een zaak waarin de informatie van de ouders duidelijk meewoog in het bepalen van de sanctie. Ook geven we een voorbeeld van een zaak waarin de ouders als informatiebron niet werden benut, terwijl dit wel mogelijkheden had geboden.

Voorbeeld uit observaties: participatie ouder leidt tot passende sanctie

Als moeder via een algemene vraag het woord krijgt, pleit ze duidelijk en gemotiveerd bij de rechter om een straf met een verplichting voor haar zoon om af te kicken. Ze vertelt de pogingen die zij en vader hebben gedaan om hem van het blowen af te krijgen, en dat het voor de situatie zeer goed zou zijn als er een dwingend kader komt. De vader sluit zich hierbij aan. De rechter reageert op de inbreng van moeder door bij de verdachte, de raadsonderzoeker en de ouders te onderzoeken of een drugsverbod als specifieke bijzondere voorwaarde inderdaad een passende sanctie is. Zowel de officier als de rechter refereren bij hun eis en vonnis aan de inbreng van de ouders en hun betrokken en actieve houding. Na de zitting probeert de advocaat de zoon over te halen in hoger beroep te gaan. In een interview daarna met de zoon zegt hij: "Ik ga niet in hoger beroep, want mijn moeder zal heel blij zijn als ik deze straf accepteer".

Voorbeeld uit observaties: potentieel ouders als informatiebron niet ingezet

De rechter stelt de verdachte vragen, onder andere over het schoolgaan en zijn medicijngebruik. De verdachte geeft ontwijkende antwoorden en lijkt ook niet goed uit zijn woorden te komen. De ouders van de jongen zijn aanwezig en kunnen waarschijnlijk de vragen beantwoorden, maar de rechter stelt de ouders alleen aan het eind van de persoonlijke omstandigheden de algemene vraag "heeft u nog iets toe te voegen?". In een andere zaak beroept een verdachte zich op zijn zwijgrecht. De rechter zegt dat er in het raadsrapport ook niet veel staat. De moeder is aanwezig, maar de rechter maakt minimaal gebruik van haar als informatiebron en stelt haar alleen de vraag "is er iets dat u over uw zoon wilt zeggen?". Wel probeert de rechter via de moeder de jongen aan het praten te krijgen "Wat vindt u er nu van dat uw zoon niets wil verklaren? Daar is als moeder toch niet mee te leven?!" Moeder reageert daarop met "ik kan het niet uit hem slaan, als hij niets wil verklaren".

6.3.4 Ouders betere informatiebron door de verschijningsplicht?

358 In hoofdstuk 6 concludeerden we dat er vooral vaker twee ouders aanwezig zijn bij de zitting dan voor de verschijningsplicht. Daarom focussen we hier op de toegevoegde waarde van de tweede ouder.

359 Volgens de professionals in het veld is het nu - vaker dan voor invoering van de wet - mogelijk om visies van beide ouders te horen, hun houding te observeren en met eigen ogen te zien hoe de

onderlinge verhoudingen liggen. Zij achten dit met name relevant in zaken waarbij ouders gescheiden zijn maar wel allebei betrokken zijn bij de opvoeding. Per geobserveerde zaak hebben we - waar mogelijk - vastgesteld of de inbreng van de tweede ouder waarschijnlijk van toegevoegde waarde was voor de rechter, doordat het een duidelijke aanvulling op of nuancering van het verhaal van de verzorgende ouder betrof. Dit lijkt in een minderheid van de zaken het geval te zijn. Daarbij lijkt het inderdaad zo te zijn dat er vaker toegevoegde waarde van de tweede ouder als informatiebron lijkt te zijn, als de ouders gescheiden zijn maar wel beiden betrokken zijn bij de opvoeding. Uit interviews met samenwonende ouders blijkt dat zij de toegevoegde waarde van de informatie van de tweede ouder niet groot achten, omdat beiden naar eigen zeggen hetzelfde weten. Dit beeld wordt ondersteund uit de interviews met de verdachten.

360 Daarnaast acht een aantal geïnterviewde professionals het van belang dat beide ouders aanwezig zijn indien er door de Raad voor de Kinderbescherming een interventie wordt geadviseerd waarbij de betrokkenheid van de ouders essentieel is - bijvoorbeeld 'Multi Systeem Therapie' of 'Intensieve Traject Begeleiding Harde Kern'. De officier en de rechter kunnen dan toetsen of ouders daadwerkelijk gaan meewerken en daarmee of de sanctie in potentie effectief is. In andere zaken - waar geen interventie nodig wordt geacht - is de indruk dat de toegevoegde waarde van de tweede ouder bijzonder klein is.

361 Daar staat tegenover dat de aanwezigheid van een tweede ouder een *averechts* effect kan hebben op de informatie die de rechter krijgt. De aanwezigheid van de tweede *niet verzorgende* ouder kan ertoe leiden dat de inbreng van de verdachte zelf minder volledig is, omdat hij zich schaamt of omdat hij niet wil dat de ouder - met wie hij in de regel niet of nauwelijks contact heeft - alles te horen krijgt over zijn thuissituatie of het delict waar hij van wordt verdacht.

362 Zoals beschreven in hoofdstuk 5, blijft het onduidelijk welk type ouder nu *door de verplichting* wel naar de zitting komt, die dat eerst niet zou doen. Professionals in het veld vroegen zich in de *ex ante* evaluatie af of er actieve inbreng kan worden verwacht van de ouder die niet uit zichzelf naar de zitting komt, maar omdat hij verplicht wordt. Ook een geïnterviewde ouder vroeg zich in dit onderzoek verontwaardigd af: "Wat is nou de toegevoegde waarde van iemand die er tegen zijn wil zit? die gaat toch niks positiefs inbrengen?". Er is een beperkt aantal zaken waarbij we uit de gesprekken met ouders of kinderen opmaakten dat de oproepingsbrief wel degelijk een rol had gespeeld bij de aanwezigheid. Uit deze zaken kunnen we opmaken dat de ouders die waren verschenen (mede) *door* de oproepingsbrief en de verplichting daarin niet per se vaker een passieve houding hebben, of geen informatie inbrengen. Wij vinden dus geen aanwijzingen voor een verband tussen verplichte verschijning en een minder positieve of actieve participatie.

363 Een grote meerderheid van de respondenten van de Jeugdreclassering, de Raad voor de Kinderbescherming en de advocatuur ziet geen verschil na invoering van de verschijningsplicht in de mate waarin de ouders door de rechter en officier worden gebruikt als informatiebron. Enkele officieren en rechters geven wel aan dat de verschijningsplicht bij de officieren en rechters 'de ouders opnieuw op de kaart hebben gezet'. Daarbij geven ze aan dat ze niet weten of dit grotere bewustzijn ook daadwerkelijk leidt tot een andere handelswijze ter zitting. Enkele studies die zijn uitgevoerd *voor* de invoering van de verschijningsplicht geven een beschrijving van de wijze

waarop de rechter de ouders betrok bij de zitting. We hebben een vergelijking getrokken met onze observaties en komen tot de conclusie dat er geen substantiële wijzigingen lijken te hebben plaatsgevonden in de wijze waarop de rechter ouders gebruikt als informatiebron ten opzichte van de situatie voor de invoering van de verschijningsplicht.

364 In hoofdstuk 2 is toegelicht dat een deel van de regio's bij de Raad voor de Kinderbescherming meer aandacht is gaan geven aan de beschrijving van de gezagssituatie in het raadsrapport. Ook wordt in een aantal regio's vaker dan voorheen gesproken met de gezaghebbende, maar niet primair verzorgende ouder. Dit leidt ertoe dat de rechter en de officier in een deel van de rapporten van de Raad meer informatie hebben dan voor de verschijningsplicht, die zij kunnen betrekken in hun oordeel.

365 Op basis van het bovenstaande concluderen we dat de verschijningsplicht voor ouders in een beperkt deel van de gevallen zou kunnen leiden tot een meer passende sanctie, doordat de rechter en de officier meer informatie krijgen over het kind, de opvoeding of de gezinssituatie. Dit sluit aan bij de verwachting in de ex ante evaluatie. De toegevoegde waarde zou vooral kunnen gelden in zaken met gezinssituaties met gescheiden ouders, die wel beiden een rol hebben in de opvoeding en in zaken waar ingrijpende bijzondere voorwaarden worden gesteld.

6.4 De strafzitting als bron voor de opvoedkundige maatregelen van de ouders

6.4.1 De beleidstheorie/ex ante evaluatie

366 In de beleidstheorie van de verschijningsplicht wordt het volgende mechanisme verondersteld: *'Als ouders aanwezig zijn bij de strafzaak tegen hun kind, dan zal dit opvoedkundige gevolgen hebben voor het kind, waardoor de recidivekans zal afnemen. Mogelijke opvoedkundige maatregelen die een bijdrage zouden kunnen leveren, zijn afkeuring van het gedrag en schaamte.'* De ex ante evaluatie concludeert dat schaamte bij ouders (alsook de perceptie ervan door het kind) een positief effect kan hebben op recidivevermindering bij kinderen. Dit standpunt werd onderschreven door professionals in het werkveld. Ook blijkt een te 'losse' of te restrictieve opvoedingsstijl samen te hangen met het crimineel gedrag van kinderen. Over de redenering dat de verplichte aanwezigheid van ouders zal bijdragen aan opvoedkundige maatregelen 'in de goede richting', werd in het veld wisselend gedacht. De ex ante evaluatie concludeert dat de centrale variabelen 'schaamte' en 'de kwaliteit van ouderlijke opvoedvaardigheden', slecht te beïnvloeden zijn door beleid in het algemeen en de verschijningsplicht in het bijzonder.

367 Zoals in de ex ante evaluatie al wordt geconstateerd, is het bredere doel van 'opvoedkundige gevolgen' zeer moeilijk te scheiden van het doel 'steun van ouders aan de jongere', omdat steun een belangrijk middel is in de opvoeding (Regioplan 2011). Om een onderscheid te maken, richten we ons hier op de vraag of de strafzitting voor ouders een bron lijkt te zijn om hun opvoedkundige maatregelen aan te passen. Uit de beschrijving in de ex ante evaluatie van de relatie tussen de aanwezigheid van ouders en de opvoedkundige gevolgen leiden we de volgende verklaringen af, die we vergelijken met de bevindingen in het onderzoek:

1. De ouders komen ter zitting meer te weten over het gedrag van hun kind, welk gedrag zij afkeuren en/of waarvoor zij zich schamen, waardoor zij zich na de zitting meer geroepen voelen het gedrag van hun kind bij te sturen;
2. De ouders worden ter zitting door de rechter aangemoedigd hun opvoeding bij te stellen, waardoor zij zich na de zitting meer geroepen voelen het gedrag van hun kind bij te sturen.

368 Een ander element in de relatie tussen de aanwezigheid van ouders en de opvoedkundige gevolgen dat in de ex ante evaluatie wordt genoemd, is dat ouders zich ter zitting zichtbaar schamen voor het gedrag van hun kind. Het kind wordt ter zitting dan geconfronteerd met de schaamte van zijn ouders, wat een positief effect kan hebben op het gedrag van het kind. Daarbij is een goede relatie tussen ouders en kind verondersteld.

6.4.2 *De strafzitting als bron voor de opvoedkundige maatregelen in de praktijk - ervaring van de professionals*

369 Zoals reeds vermeld in hoofdstuk 6 komt het in principe niet voor dat de ouders pas ter zitting te horen krijgen waar hun kind voor terecht staat, door de informatieplicht van de politie en de voorlichting van de Raad voor de Kinderbescherming en/of de Jeugdreclassering. Volgens de geïnterviewde professionals gebeurt het wel dat ouders ter zitting informatie krijgen over het gedrag van hun kind of over het delict, die ze daarvoor niet hadden. Dit is volgens hen niet alleen het geval bij jongeren die zich schamen voor hun gedrag of waar de relatie met de ouders niet zo goed is, en daarom zo min mogelijk vertellen. Ouders krijgen ter zitting het *gehele* verhaal te horen en van verschillende kanten, wat toch een andere voorstelling kan geven dan het kind heeft gegeven. Sommige rechters lezen bijvoorbeeld voor uit de slachtofferverklaring, zodat de aanwezigen worden geconfronteerd met de gevolgen die het delict voor het slachtoffer heeft gehad.

370 Het kan volgens een aantal professionals goed zijn dat de informatie die ouders ter zitting krijgen gevoelens van schaamte of afkeuring van het gedrag met zich meebrengt. Daarnaast zijn ouders volgens medewerking van de Jeugdreclassering en de Raad van de Kinderbescherming vaak onder de indruk van de zitting. Of dit zich ook doorvertaalt in effectieve opvoedkundige maatregelen blijft voor de geïnterviewden onduidelijk. Medewerkers van de Jeugdreclassering zeggen wel een aantal situaties te kennen waarin de informatie in de rechtszaal thuis gevolgen had, maar benadrukt dat dit niet positief hoeft te zijn. Het kan ook leiden tot 'extra ellende' in gezinssituaties waarin huiselijk geweld niet wordt geschuwd. Een advocaat die veel jeugdstrafzaken doet, vertelt dat hij meemaakt dat een allochtone jongen op zitting kwam met zijn beide ouders, inclusief een tolk. Deze ouders kregen ter zitting allemaal informatie over hun zoon, die ze nooit van hun zoon zelf hadden gekregen. De advocaat weet dat er thuis na de zitting 'hartige woorden' met deze jongen zijn gesproken.

371 Volgens de geïnterviewde jeugdofficieren en twee rechters biedt de aanwezigheid van de ouder(s) de mogelijkheid om hen op hun verantwoordelijkheden te wijzen. Dit is vooral van belang als uit de beschikbare informatie blijkt dat de ouders deze verantwoordelijkheid voor hun kind onvoldoende nemen. Een rechter en een officier noemen dat het aanspreken ter zitting er nooit toe mag leiden dat ouders voor schut worden gezet of dat het gezag van de ouders wordt ondermijnd.

372 De jeugdofficieren benadrukken dat de aanwezigheid van ouders niet hetzelfde is als hen werkelijk bij het proces betrekken en ook niet hetzelfde is als 'begrijpen wat er ter zitting wordt gezegd'. Alleen hun aanwezigheid is volgens respondenten onvoldoende om hen 'in staat te stellen hun opvoedkundige taak op zich te nemen'. Bovendien zijn geïnterviewde professionals in bredere zin van mening dat de aanwezigheid bij de rechtszitting slechts een heel klein deel van het proces is dat ouders met hun kind doorlopen. Zij *hopen* dat dit invloed heeft op de inzet van ouders. De zitting is een belangrijk moment, maar het effect moet volgens de geïnterviewden niet worden overschat.

373 Enkele professionals geven aan dat de aanwezigheid van *beide* ouders een signaal is voor het kind dat ouders het zeer serieus nemen dat hun kind voor de rechter moet verschijnen. Veel ouders moeten moeite doen om bij de rechtszaak aanwezig te kunnen zijn (vaak in verband met werk) en laten daarmee zien dat 'het voor hen een serieuze zaak is'. Professionals menen dat kinderen hier gevoelig voor zijn en hun best willen doen om hun ouders niet nogmaals teleur te stellen.

6.4.3 *De strafzitting als bron voor de opvoedkundige maatregelen in de praktijk - de observaties en interviews met ouders en jongeren*

374 Uit de observaties valt niet op te maken of de informatie die de ouders ter zitting krijgen extra is ten opzichte van wat ze al wisten. In de interviews geven enkele van de geïnterviewde ouders wel aan dat ze niet alles al wisten. Ook enkele geïnterviewde jongeren geven aan dat hun ouders wel nieuwe dingen hebben gehoord. De ouders in deze zaken zijn niet de ouders die zich (nog) verantwoordelijk en/of bekwaam voelen om hun kinderen op te voeden. Daarom is het zeer de vraag of deze ouders in staat zijn of zich verantwoordelijk voelen de informatie die ze hebben gekregen te vertalen in effectieve opvoedmaatregelen.

375 De ouders die wel betrokken zijn bij hun kind en zich verantwoordelijk en bekwaam voelen hen op te voeden, zeggen vaak het hele verhaal al te kennen. Zij zien de zitting en de straf als een afsluiting van een lang proces, met veel onderzoeken en onzekerheden, waarna thuis een nieuwe start kan worden gemaakt met een 'schone lei'. En niet als de aanleiding voor een heroverweging van wat ze met hun kind gaan doen. Dit is te verklaren vanuit het feit dat een strafproces vaak lang duurt, zeker op het leven van een minderjarige. Indien deze ouders hun kind schuldig achten en de ernst van het feit inzien, hebben zij wel opvoedkundige maatregelen genomen of daar een poging toe gedaan, zowel restrictief (bijvoorbeeld huisarrest) als ondersteunend (bijvoorbeeld praten en slachtofferbemiddeling).

376 Uit de observaties blijkt de rechter in een klein kwart van de gevallen de ouders aan te spreken of aan te moedigen hun ouderlijke verantwoordelijkheid te nemen. De rechter spreekt vaker de jongere zelf aan op zijn verantwoordelijkheid. Indien de jongere 17 is, refereert de rechter dan vaak aan het 'bijna volwassen' zijn, en de verantwoordelijkheid die daarbij hoort. Soms wordt daar expliciet bij gezegd 'je kunt je niet meer verschuilen achter je ouders'. Het al dan niet aanspreken van de ouders hangt natuurlijk samen met de informatie die de rechter heeft uit het raadsrapport over de opvoedsituatie. Als het rapport geen aanleiding geeft tot zorgen over de opvoeding, hoeft de rechter de ouders daar ook niet op aan te spreken.

377 Indien de rechter de ouder(s) wel aanspreekt op hun verantwoordelijkheid, dan gebeurt dit soms direct door de ouders aan te spreken, soms meer indirect via het stellen van vragen aan de ouders of de verdachte. In het aanspreken ligt de nadruk op het aanmoedigen van de ouders om meer zicht te houden op hun kind of strakkere regels te stellen. Maar het komt ook voor dat de rechter probeert te interveniëren in de opvoedsituatie door de jongere aan te spreken op zijn negatieve gedrag jegens zijn ouders of de ouder aan te spreken op beperkende regels jegens de jongere. Zie onderstaand kader voor een aantal voorbeelden.

Voorbeeld uit observaties: ouder wordt aangesproken op opvoedverantwoordelijkheid

Een rechter spreekt een moeder er (via de tolk) op aan dat haar zoon niet over de afwezigheid van zijn vader mag praten. (De vader is 'kwijt', zit vermoedelijk in het buitenland in detentie.) De rechter legt uit dat het zeer belangrijk is voor haar zoon dat hij het over zijn vader mag hebben, dat het niet goed is om het weg te stoppen alsof er niets is. De moeder reageert hier met lichaamstaal en afkeurend gebrom afwijzend op.

Een jongere wordt verdacht van het maken van vuurwerk. De zoon vertelt ter zitting dat zijn ouders hem hadden gewaarschuwd, en hadden gezegd 'als je doorgaat, zijn de consequenties voor jou', daarmee de correctie buiten opvoedingssituatie leggend. De rechter spreekt de ouders hierop aan: 'U wist dat uw zoon vuurwerk maakte, waarom heeft u de spullen niet afgepakt en gezegd: nu is het genoeg! Ik mag niet hopen dat u het een volgende keer weer alleen bij waarschuwen laat.'

Officier in requisitoir: 'Waar was de ouder, die de verdachte moest vertellen dat het niet kon, al die verboden spullen op zijn kamer?'

Voorbeeld uit observaties: rechter steunt ouders indirect door beroep te doen op inlevingsvermogen verdachte

Nadat de ouders het woord hebben gevoerd, richt de rechter zich naar de verdachte: 'Je maakt het je ouders onmogelijk. Jouw ouders houden van je, ze maken zich zorgen en daarom letten ze op je, ze willen weten hoe het met je gaat. Ze geven veel van hun leven voor jou. Besef je dat. Geen ruzie meer maken thuis! Heb respect voor je ouders! Wil je me dat beloven?'

Voorbeeld uit observaties: rechter spreekt ouders aan via vragen:

Rechter aan ouders: 'biedt u voldoende structuur thuis?', 'heeft u voldoende zicht op wat uw zoon doet?', 'zijn de regels thuis wel helder?', 'vond u het verantwoord uw zoon alleen te laten, met deze problematiek?'. Rechter aan verdachte 'Had je moeder wel met je afgesproken hoe laat je thuis moest zijn?'

378 In de interviews is steeds gevraagd of ouders de zitting zinvol vonden, en waarom. Een deel van de ouders geeft aan dat zij het belangrijk vinden om bij de zitting te zijn zodat de ouder(s) en het kind het 'samen meemaken', dat ze weten wat er precies gebeurt en gezegd wordt, en dat ze er daarna samen verder mee kunnen. Dit kan de ouders helpen in de opvoeding, maar kan ook bijdragen aan de ouders als een bron van steun bij het uitvoeren van de sanctie. De ouder zou bijvoorbeeld met het kind kunnen terughalen waarom de rechter voor deze straf heeft gekozen. Dit punt komt terug in paragraaf 6.5, waar we de ouders ter zitting als bron van steun bespreken.

379 Tijdens de zitting is regelmatig uit het gedrag van de ouders af te leiden dat zij zich schamen voor het gedrag van hun kind, bijvoorbeeld uit het feit dat zij tijdens het bespreken van het delict rood aanlopen of naar beneden kijken. Het is op basis van dit onderzoek niet bekend of deze schaamte merkbaar is voor de jongere en welk effect de schaamte van zijn ouders heeft op de jongere.

380 Een ander element in de relatie tussen de aanwezigheid van ouders en de opvoedkundige gevolgen dat in de ex ante evaluatie wordt genoemd, is dat ouders zich ter zitting zichtbaar schamen voor het gedrag van hun kind. Het kind wordt ter zitting dan geconfronteerd met de schaamte van zijn ouders, wat een positief effect kan hebben op het gedrag van het kind. Daarbij is een goede relatie tussen ouders en kind verondersteld.

6.4.4 *Betere opvoedkundige maatregelen door de verschijningsplicht?*

381 In hoofdstuk 5 concludeerden we dat er beperkt vaker ouders aanwezig zijn bij de zitting dan voor de verschijningsplicht, en dat het verschil vooral lijkt te zitten in de aanwezigheid van de tweede ouder. Daarom focussen we hier op de toegevoegde waarde van de tweede ouder.

382 Volgens de geïnterviewde jeugdofficieren en twee rechters biedt de aanwezigheid van *beide ouders* de mogelijkheid om vader en moeder allebei afzonderlijk op hun verantwoordelijkheden te wijzen. Dat is met name van belang als er onderlinge verschillen worden geconstateerd in de manier waarop de ouders met hun kind omgaan, bijvoorbeeld als wordt geconstateerd dat moeder meer toegeeflijk is dan vader. Of als de hulpverlening niet optimaal loopt omdat de ouders niet goed meewerken of andere prioriteiten stellen. Zeker als de ouders gescheiden zijn, maar wel beiden een rol hebben in de opvoeding. Een enkele geïnterviewde officier geeft aan dat de aanwezigheid van beide ouders eraan kan bijdragen dat op de zitting 'alle neuzen dezelfde kant op' kunnen worden gezet. Er wordt verondersteld dat dit gunstig is voor de opvoedingssituatie na de zitting. Hieronder geven we een voorbeeld.

Voorbeeld van casus waarin verschijningsplicht het voor rechter mogelijk maakte om beide gescheiden ouders aan te moedigen om beter samen te werken.

Een jong meisje woont bij haar vader, maar ook af en toe bij haar moeder. De ouders hebben gezamenlijk het gezag. Ze zijn nog niet zo lang gescheiden en het samenwerken betreffende hun dochter verloopt niet altijd soepel. Moeder woont een paar uur reizen van de plaats waar de zitting plaatsvindt. Uit het interview met dochter blijkt dat moeder misschien niet gekomen was als ze niet de oproepingsbrief had gekregen. Tijdens de zitting besteedt de rechter aandacht aan de relatie tussen vader en moeder. De rechter moedigt vader en moeder aan om beter samen te werken in het belang van hun dochter. Het lijkt de ouders te raken, ze zijn emotioneel en beloven beterschap. Het meisje vertelt in het interview dat ze het wel heel moeilijk vond dat de rechter daarover begon, maar wel begrijpt dat dat er bij hoort.

383 Enkele jeugdofficiëren en medewerkers van de Jeugdreclassering geven verder aan dat door de aanwezigheid van beide ouders zij beiden meemaken wat er ter zitting gebeurt en wat er wordt gezegd. De kans wordt door deze officieren dan groter dat er thuis nog wordt 'nagepraat' en dat beide ouders evenzeer doordrongen zijn van hun verantwoordelijkheid toe te zien op het gedrag van hun kind. Met name Marokkaanse moeders zouden geneigd zijn hun kind in bescherming te nemen tegen hun man, die meer geneigd is om te straffen. Bij aanwezigheid van alleen de moeder bestaat de kans dat de vader niet (tot in details) wordt ingelicht over wat er in de rechtszaal is gezegd, en dus de mogelijkheid wordt ontnomen te reageren op wat zijn kind heeft gedaan. Zoals genoemd hoeft dit niet per se te leiden tot meer effectieve opvoedingsmaatregelen.

384 Uit interviews met samenwonende ouders blijkt dat zij dat de toegevoegde waarde van de tweede ouder niet groot achten voor de opvoeding. Voor het vervolg is het volgens hen niet noodzakelijk, omdat de aanwezige ouder de ander kan vertellen hoe het is gegaan. Dit neemt niet weg dat het wel als prettig of nuttig wordt ervaren om de behandeling van de zaak 'samen mee te maken als gezin'.

385 Ten slotte moet worden opgemerkt dat de verschijningsplicht de *gezaghebbers* verplicht om aanwezig te zijn, terwijl degenen met het gezag niet altijd degenen zijn die ook primair de *opvoeders* zijn van het kind. Dat kan bijvoorbeeld ook een tante zijn, een stiefvader of een oma. Als dit het geval is, is de toegevoegde waarde van een door de verschijningsplicht verschenen ouder nihil op dit vlak.

386 Zoals geconcludeerd in paragraaf 6.3 lijkt het er niet op dat de verschijningsplicht heeft geleid tot een andere handelswijze ter zitting, ook niet wat betreft het aanspreken van de ouders. De verschijningsplicht heeft daarmee geen effect voor de ouders die al verschenen zonder de verschijningsplicht.

387 Op basis van het bovenstaande concluderen we dat de verschijningsplicht in een beperkt aantal gevallen leidt tot meer informatie voor ouders over het gedrag van hun kind. Dit kan bijdragen aan een objectief beeld van het kind. De verschijningsplicht leidt ook in een beperkt aantal gevallen tot de mogelijkheid voor rechters om de ouders aan te spreken en aan te moedigen op hun (gezamenlijke) opvoedverantwoordelijkheid. Het is onbekend of dit ook leidt tot effectievere opvoeding door de ouders en daardoor verbetering van het gedrag van de jongere. Geïnterviewde professionals achten dit niet aannemelijk. De mogelijke effecten van de zitting moeten volgens hen niet worden overschat. In situaties waar het ouders aan opvoedvaardigheden of -mogelijkheden ontbreekt, is het volgens hen te optimistisch te veronderstellen dat meer informatie over het delict of het kort aangesproken worden door een rechter alleen leidt tot betere vaardigheden of mogelijkheden van ouders.

6.5 Ouders als bron van steun voor hun kind in het strafproces

6.5.1 De beleidstheorie/ex ante evaluatie

388 In de beleidstheorie van de verschijningsplicht wordt het volgende mechanisme verondersteld: *'Als ouders aanwezig zijn bij de strafzaak tegen hun kind, dan zijn zij in staat hun kinderen te ondersteunen, waardoor de recidivekans zal afnemen.'* In de ex ante evaluatie wordt geconcludeerd dat 'algemene evidentie' is te vinden tussen een hoge mate van binding tussen ouders en kinderen enerzijds en 'normatief gedrag' anderzijds. Hoewel specifieke evidentie ontbreekt, zijn er vanuit empirisch onderzoek aanwijzingen dat steun zou kunnen bijdragen aan een vermindering van crimineel gedrag van het kind. Onduidelijk blijft of verplichte aanwezigheid - in tegenstelling tot vrijwillige aanwezigheid - ook kan bijdragen aan het steunen van het kind. Door professionals in het veld werd het lastig gevonden om onderscheid te maken tussen de begrippen 'opvoeding' (uit het mechanisme beschreven in 6.4) en 'steun', omdat steun als onderdeel van de opvoedingsvaardigheden van ouders kan worden gezien. Wat in de beleidstheorie precies bedoeld wordt met 'steun', is voor ons niet voldoende duidelijk. Het recente rapport van Hepping & Weijers (2011) biedt een kader, dat we overnemen voor het beschrijven van de rol van ouders in het steunen van hun kind.

389 Ouders kunnen hun kind kunnen steunen tijdens de zitting, bij het aanvaarden van de sanctie en bij het uitvoeren van de sanctie (Hepping & Weijers, 2011).

1. Ouders kunnen hun kind tijdens de zitting steunen door hem/haar zo goed mogelijk te laten participeren. De ouders zijn als eerste aangewezen om de jeugdige te helpen als volwaardige actor aan de zitting deel te nemen. Voorwaarde voor deze steun is dat de ouders op de hoogte zijn van het delinquente gedrag van hun kind, dat ze iets van de procedure begrijpen en dat ze beseffen wat er op het spel staat voor hun kind.
2. Ouders kunnen hun kind steunen bij het aanvaarden van een mogelijke sanctie. Uitgaande van de situatie waarin ouders van minderjarigen als doorslaggevend moreel referentiekader functioneren, is de kans op recidivevermindering door de straf klein als de ouders zich niet kunnen vinden in de straf. Uit onderzoek⁵¹ blijkt dat de kans dat ouders zich kunnen vinden in

⁵¹ Schuytlot, 1999; de Leeuw & Veen, 2010.

de straf samenhangt met de mate waarin de ouders zich met respect behandeld voelen door de rechter en de officier van justitie.

3. Ouders kunnen hun kind steunen bij de uitvoering van de sanctie en de nazorg. De rol van ouders als ondersteuner bij het uitvoeren van de sanctie kan worden aangemoedigd ter zitting.

6.5.2 Ouders als steun voor hun kind in de praktijk - steun bij participatie en begrip zitting

390 In het algemeen geven professionals aan dat kinderen alleen al door de fysieke aanwezigheid van hun ouder(s) 'gesteund worden'. Met steun doelen de respondenten hier vooral op het kind op zijn gemak stellen, te laten weten dat ze er voor hem zijn en achter hem staan. Dit is nagenoeg onafhankelijk van de inhoudelijke bijdrage van de ouder(s) aan de zitting. Hierbij geldt de veronderstelling dat de relatie tussen de ouders en de verdachte niet dusdanig verstoord is dat de verdachte zijn ouder(s) niet wil zien of zij geen rol van betekenis spelen. In die gevallen wordt de aanwezigheid van beide ouders meestal niet op prijs gesteld door de verdachte. Als de ouders er dan toch wel zijn, kan dit contraproductief werken voor de participatie van de verdachte aan de zitting. Ten eerste omdat de verdachte uit schaamte voor zijn ouders of 'angst voor straf' van zijn ouders niet hun hele verhaal durven te vertellen. Ten tweede omdat de verdachte door de aanwezigheid van zijn ouder(s) zich juist minder op zijn gemak voelt dan zonder de ouder(s). Het kan goed een afleidende factor zijn die de participatie en het begrip van de zitting bij de verdachte verkleint in plaats van vergroot.

391 Professionals geven aan dat ouders het tijdens de zitting in de regel voor hun kind opnemen, ook al veroordelen zij het delict waarvoor hun kind terecht staat. Dat doen zij bijvoorbeeld door te benadrukken dat hun kind zich de afgelopen tijd beter is gaan gedragen of dat het in essentie 'zo'n lieve jongen is'. Er zijn echter ook ouders die hun kind 'hebben opgegeven' en juist een negatief verhaal over hun kind vertellen. Een advocaat en een rechter noemen dat dit schadelijk kan zijn voor het kind.

392 Uit de interviews met jongeren blijkt dat een grote meerderheid van de jongeren inderdaad steun ervaart door de aanwezigheid van de ouders. Jongeren geven in de interviews aan dat ze zich veiliger voelen door de aanwezigheid van hun ouder(s) en dat de aanwezigheid helpt om minder zenuwachtig te zijn. Ook vinden zij steun in wat de ouders ter zitting inbrengen in antwoord op de vragen van de rechter. Maar er zijn ook jongeren die liever niet hebben dat hun ouders erbij zijn. Dit geldt voor 4 jongens die we spraken. Zie hieronder voor enkele illustrerende citaten van geïnterviewde jongeren.

Citaten jongeren die steun ervaren

“Ik weet niet waarom ik het fijn vond, gewoon een stukje ondersteuning, zeg maar”.

“Het was heel erg belangrijk voor mij dat mijn vader tegen de rechter zei dat hij me geloofde. Want dat zei hij ook wel tegen mij, maar tegen de rechter is toch anders”.

“Ik ben blij dat mijn moeder er was. Omdat zij dingen goed onder woorden kan brengen, die ik niet goed kan omschrijven of vertellen. Zij zegt dan wat ik denk”.

“Je bent dan niet alleen. (...) Ik shakete wel toen ik binnenkwam, toen was ik toch wel heel blij dat ze er waren. Ze hebben ook wel de juiste dingen gezegd, gewoon de waarheid, zeg maar”.

Citaten jongeren die geen steun ervaren

“Als je jong bent, dan wil je je ouders er liever niet bij hebben. Omdat ze dan slecht over je gaan denken, ze hebben minder vertrouwen in je en vinden het een schande”.

“Als mijn vader er geweest was, had ik niet helemaal eerlijk kunnen zijn. De rechter vroeg bijvoorbeeld of ik nog blowde. Als mijn vader er was geweest, dan had ik niet durven zeggen dat ik ooit had geblowd. Mijn moeder wist het toch al”.

“Ik wil niet dat mijn moeder erbij is. Omdat ik geen goede relatie met haar heb. Het gaat haar niks aan. Het zou voor haar ook weer een reden zijn om te gaan drinken. Ik wil haar met al die dingen niet belasten. Eén keer kwam ze opdagen bij een zitting. Toen wilde ik niks zeggen. De rechter heeft mijn moeder toen gevraagd om naar buiten te gaan. Dat deed ze. Toen heb ik wel gepraat”.

393 In een deel van de geobserveerde zittingen is er zichtbare steun van de ouder(s) voor hun kind. Voorbeelden hiervan zijn dat het kind oogcontact zoekt met zijn ouder(s), die daarop bemoedigend knikken, glimlachen of knipogen. Soms gebeurt het dat een ouder 'bijspringt' als de verdachte klaarblijkelijk niet begrijpt wat er wordt gevraagd of gezegd, met een paar woorden of korte zinnen richting de jongere. Dit type steun ten behoeve van het begrip en de participatie van de verdachte wordt bemoeilijkt omdat de ouders regelmatig geen oogcontact kunnen maken met hun kind door de positie van de aanwezigen in de zaal. De verdachte moet het contact met de rechter opvallend verbreken om zijn ouders aan te kunnen kijken.

394 Volgens Hepping en Weijers (2011) is een voorwaarde voor de bijdrage van ouders aan het begrip van de zitting door de jongere dat de ouders zelf begrip hebben van de procedure en wat er voor hun kind op het spel staat. Volgens professionals is dit maar beperkt het geval. Ouders weten vaak niet hoe een strafzitting is opgebouwd, welke rol de aanwezigen (officier, rechter en griffier) hebben en welke informatie zij zouden kunnen geven die voor de rechter relevant is. Dit beeld wordt bevestigd in de interviews met ouders. Dit sluit aan bij het onderzoek van Rap en Weijers (2011) die constateren dat er veel verbeterpotentieel is voor de Rechtspraak om op een begrijpelijke manier te communiceren.

395 Daarentegen kan het 'samen meemaken' van de zitting er wel aan bijdragen dat de gang van zaken in de rechtszaal op een later tijdstip thuis wordt besproken tussen ouder(s) en kind. Professionals menen dat kinderen dit wel degelijk als steun kunnen ervaren, helemaal als *beide* ouders zich hierin mengen. Zij maken daarbij echter meteen de kanttekening dat ze er geen zicht op hebben of dit werkelijk gebeurt.

6.5.3 Ouders als steun voor hun kind in de praktijk - steun bij het aanvaarden van de sanctie

396 Uit de observaties ter zitting en na de zitting (op de gang) was af te leiden dat de reactie van de ouders op de uitspraak meestal instemmend is. Het lijkt erop dat de uitspraak hen meestal meevalt. We merken tegelijkertijd op dat de ouders niet altijd lijken te begrijpen wat de straf inhoudt. Op de gang hoorden wij hen de advocaat of de Jeugdreclassering medewerker om uitleg over de sanctie vragen. Het feit dat de rechter weinig aandacht besteedt aan de motivering van de straf⁵² helpt niet mee voor het begrip.

397 Een voorwaarde voor het aanvaarden van de straf is volgens Hepping en Weijers dat de ouders zich met respect behandeld voelen door de rechter. In de interviews met de ouders hebben we niet specifiek gevraagd of zij zich met respect behandeld voelen. Wel hebben we gevraagd of zij voldoende gelegenheid hadden om hun verhaal te vertellen en of zij het idee hadden dat de rechter naar hen luisterde. De geïnterviewde ouders zijn over het algemeen tevreden over de zitting. Zij vinden meestal dat ze genoeg gelegenheid hebben gehad om iets te zeggen. Dit komt overeen met bevindingen uit eerder onderzoek⁵³. Opvallend is dat ouders dit ook vinden als de rechter ze alleen een algemene, gesloten vraag heeft gesteld, en een enkele keer zelfs als de geïnterviewde ouder werd afgekapt door de rechter. Veel van de geïnterviewde ouders voegen wel toe dat er ook niet meer zoveel viel in te brengen, 'want alles was al gezegd' (door de rechter, raadsmedewerker of de jeugdreclasseringmedewerker bij het bespreken van het rapport). Dat heeft te maken met het feit dat ouders doorgaans als laatste aan het woord komen. In drie gesprekken hebben we doorgevraagd wat ouders ervan vonden dat alles al door een ander was gezegd. Twee moeders vonden het wel prettig dat er vóór ze werd gesproken. Zij vonden dat het klopte wat er werd gezegd. Bovendien zeiden deze moeders het moeilijk te vinden om te spreken op de zitting, mede door hun emoties. Een vader vond het 'oké', omdat de rechter vooraf had uitgelegd in welke volgorde iedereen aan het woord zou komen: *'Toen konden we er rekening mee houden dat we pas als laatste waren'*.

398 Enkele ouders vinden dat zij onvoldoende tijd kregen om iets te vertellen. Deze onvrede hing niet samen met onvrede over de straf. In de betreffende gevallen besteedde de rechter inderdaad zeer weinig aandacht aan de ouders. Eén van deze ouders werd afgekapt door de rechter. Eén ouder mocht haar verhaal niet doen in het Engels, terwijl ze daar wel op had gerekend, omdat dat bij de rechter van de vorige zitting wel mocht.

⁵² Zie ook Rap & Weijers, 2011.

⁵³ Volkers, 2010; Mik, 2010.

399 Concluderend is het onduidelijk of ouders voldoende van de zitting en de straf begrijpen om hun kind ook echt te kunnen helpen bij het uitleggen en aanvaarden ervan. Onvrede over de bejegening van de rechter komt onder de door ons gesproken ouders weinig voor en zal daarom zelden een reden zijn voor ouders om de straf niet te aanvaarden en daardoor hun kind niet te steunen bij de aanvaarding en uitvoering ervan.

6.5.4 *Ouders als steun voor hun kind in de praktijk - steun bij het uitvoeren van de sanctie*

400 De aanwezigheid van ouders draagt volgens twee medewerkers van de Jeugdreclassering bij aan de uitvoering van de sanctie, omdat alle partijen samen zijn in de rechtszaal. Een korte bespreking direct na het vonnis, in de gang of hal van de rechtszaal, vormt een gezamenlijk vertrekpunt voor de uitvoering van de voorwaarden of de werkstraf. Dit biedt de mogelijkheid voor de jeugdreclasseringmedewerker om de ouders aan te moedigen hun kind te ondersteunen. Ons is onbekend in welke mate dit gebeurt.

401 Uit de observaties blijkt dat het maar zelden voorkomt dat de rechter de ouders aanmoedigt om hun kind te steunen bij de uitvoering van de sanctie. Een enkele rechter moedigt de ouders indirect aan via de verdachte, door hem te zeggen: "Ik ga er vanuit dat je je best gaat doen om je aan de voorwaarden te houden, en je ouders gaan je daarbij helpen".

402 Daarnaast komt het, zoals vermeld in 6.3, wel degelijk voor dat de rechter de ouders betreft bij het onderzoeken of ingrijpende voorwaarden voldoende ondersteund zullen worden door de ouders in de uitvoering. Professionals geven in interviews aan dat het voor de werking van deze maatregelen of voorwaarden noodzakelijk is dat *beide* ouders zich in de rechtszaal - ook tegenover hun eigen kind - bereid verklaren mee te werken aan de uitvoering.

403 Concluderend draagt de aanwezigheid van de ouder(s) in potentie bij aan een effectieve uitvoering van de straf, indien de ouders na de zitting door de Jeugdreclassering medewerker worden bewogen hun kind te helpen bij de uitvoering. Daarnaast is er een beperkt aantal zaken waarin de rechter de medewerking van de ouders aan de op te leggen interventie onderzoekt en aanmoedigt. Ook in die zaken is het plausibel dat dit de kans verhoogt dat ouders hun kind pogen te ondersteunen in de uitvoering.

6.5.5 *Betere steun van ouders door de verschijningsplicht?*

404 Ook hier focussen we op de toegevoegde waarde van de tweede ouder voor de steun aan de jongere, omdat blijkt dat de verschijningsplicht vooral leidt tot meer aanwezigheid van twee ouders.

405 Op basis van dit onderzoek zien we bij een klein deel van de zaken toegevoegde waarde van de tweede ouder voor de steun aan de jongere om te participeren ter zitting, doordat zij zich met de tweede ouder beter op hun gemak voelen. Een aanzienlijk deel van de jongeren die wij spraken, waar één van beide ouders was verschenen, zeiden dat ze de andere ouder niet misten. Ook een groot deel van de geïnterviewde jongeren waarvan beide ouders waren verschenen, zeiden het niet erg te vinden als één van beide ouders afwezig zou zijn geweest. Daarbij is er meestal voorkeur

voor aanwezigheid van één van de ouders. Maar ook hier is variatie. Een aantal jongere kinderen vindt het wel degelijk heel fijn dat beide ouders er zijn.

406 Uit de interviews met de jongeren blijkt dat zij veelal weten dat hun ouders verplicht zijn om te komen. Een aantal keer noemen ouders in het interview dat dat voor hen een reden is om mee te gaan. Ten eerste omdat van de jongere ook verwacht wordt dat deze zich aan zijn verplichtingen houdt (ouders willen het goede voorbeeld geven). Ten tweede omdat enkele ouders denken dat niet gaan meer dan voorheen als een gebrek aan steun door de jongere kan worden ervaren. Zoals een vader het verwoordt: "Als je niet gaat, denkt je zoon 'die ouwe heeft schijt aan mij, hij moet en hij gaat niet'". Dit duidt erop dat de aanwezigheid van ouders - *door* de verschijningsplicht - als een vanzelfsprekendheid kan worden beschouwd door hun eigen kind, en niet zozeer als teken van steun.

407 Daar tegenover staat dat de aanwezigheid van de tweede ouder bij een beperkte groep ook leidt tot minder participatie van de jongere. Deze jongeren participeren minder in plaats van meer met de tweede ouder erbij, omdat zij informatie achter willen houden of zich schamen. Een andere categorie jongeren zal minder aandachtig participeren, omdat de aanwezigheid van de ouder waarmee een sterk verstoorde relatie bestaat, afleidt van de zaak. Ook hier is relevant dat de verschijningsplicht zich richt op de gezaghebbers, terwijl dat niet per se degenen zijn die de jongere steunen.

408 Op basis van dit onderzoek zien we niet direct toegevoegde waarde van de tweede ouder voor de hulp aan de jongere om de sanctie te aanvaarden. Een suggestie is dat twee ouders meer begrijpen dan één, en dat zij vanuit dat gezamenlijke grotere begrip hun kind beter uitleg kunnen geven over de sanctie en waarom deze is opgelegd. Een andere gedachte is dat het nuttig is als gescheiden ouders, die wel beiden een rol hebben in de opvoeding, de mogelijkheid krijgen de sanctie te begrijpen.

409 De toegevoegde waarde voor de tweede ouder ter zitting bij het steunen van de jongere bij het uitvoeren van de sanctie, achten we groter, gegeven de bespreking direct na de zitting over de uitvoering van de straf. Ook hier zien we voornamelijk toegevoegde waarde als ouders gescheiden zijn, maar wel beiden een rol hebben in de opvoeding.

410 De bijdrage van de verschijningsplicht aan de steun voor het kind werd in de ex ante evaluatie vooral gezien als het vergroten van het begrip van de ouders en daarmee hun mogelijkheden het kind te stimuleren de sanctie goed uit te voeren. Dit komt overeen met voorliggende bevindingen. Het averechtse effect van aanwezigheid van ouders waarmee een verstoorde relatie bestaat, werd in de ex ante evaluatie voorzien, maar niet gerelateerd aan het mechanisme van 'steun'.

6.6 Conclusie: verschijningsplicht heeft in een beperkt aantal gevallen effect op de informatie voor de rechter, de opvoeding en de steun aan het kind

411 De aanwezigheid van ouders zou - volgens de beleidstheorie - een positieve invloed hebben die doorwerkt in een verminderde kans op recidive en wel door drie oorzaken of 'mechanismen':

1. Door hun aanwezigheid worden ouders in de gelegenheid gesteld hun ouderlijke verantwoordelijkheid te nemen en opvoedkundige maatregelen te nemen;
2. Door hun aanwezigheid steunen ouders hun kind. Jongeren hechten zich hierdoor meer aan hun ouders en willen hen niet opnieuw teleurstellen met normoverschrijdend gedrag;
3. Door hun aanwezigheid kunnen ouders een bron van informatie vormen voor de rechter, die beter in staat is de situatie van de jongere te doorgronden. Daardoor kan de sanctie beter worden afgestemd op de situatie van de jongere en zal daarmee effectiever zijn in het verkleinen van de recidivekans.

412 In hoeverre de veronderstelde toegevoegde waarde van aanwezigheid ter zitting wordt gerealiseerd, is mede afhankelijk van de manier waarop ouders hun rol ter zitting invullen. Voorwaarde daarvoor is dat de rechter hen in de gelegenheid stelt actief te participeren. We concluderen dat de rechter ouders doorgaans beperkt bij de zitting betreft, waardoor hun aanwezigheid mogelijk niet optimaal wordt benut. Maar ook in de manier waarop ouders hun rol ter zitting invullen, is voor verbetering vatbaar. Mogelijk kan voorlichting aan ouders en training van professionals in het betrekken van ouders hieraan een positieve bijdrage leveren.

413 In hoofdstuk 5 is geconcludeerd dat de verschijningsplicht leidt tot een beperkte toename van het aantal ouders ter zitting en dat de toename vooral zit in de aanwezigheid van de tweede ouder. De toegevoegde waarde van de tweede ouder ter zitting lijkt vooral aanwezig bij de volgende typen zaken:

1. Zaken met gezaghebbende ouders die gescheiden zijn, maar wel beiden een rol hebben in de opvoeding. De aanwezigheid van beide ouders kan extra informatie bieden aan de rechter dan wanneer slechts één van beiden aanwezig was geweest, wat kan bijdragen aan een meer passende sanctie;
2. Zaken waar ingrijpende voorwaarden worden opgelegd, waarvoor de medewerking en steun van beide ouders nodig is. De aanwezigheid van beide ouders zorgt dan voor meer zekerheid voor de rechter dat de ouders de jongere ook zullen steunen bij het uitvoeren van de sanctie en dat de sanctie past bij de gezinssituatie;
3. Zaken waar blijkt dat de ouders een verschillende visie op de opvoeding hebben, en dit tot problemen leidt in het gedrag van het kind. Dit biedt de rechter de mogelijkheid om de ouders hierop aan te spreken.

414 Deze toegevoegde waarde kan teniet gedaan worden als de relatie binnen het gezin zodanig is verstoord, dat de aanwezigheid van de ouder(s) te zeer afleidt van de zaak waar het om draait. Ook als het kind zich erg schaamt voor zijn ouders of uit angst voor straf weinig wil verklaren in het bijzijn van zijn ouders, kan aanwezigheid juist een contraproductieve werking hebben op de participatie van het kind.

415 Het is de vraag of het zinvol is dat ouders die wel gezag hebben, maar geen contact meer hebben met het kind of geen enkele opvoedende rol spelen, moeten worden verplicht om aanwezig te zijn bij de zitting. In bepaalde gevallen zal afwezigheid voor de jongere een bevestiging zijn van het ontbreken van steun. In die gevallen is het wellicht goed dat deze ouder wel komt. In andere gevallen echter zullen deze situaties samenvallen met verstoorde relaties tussen ouders of tussen de ouder en het kind, die ook contraproductief kunnen werken.

416 De verschijningsplicht verplicht de *gezaghebbers* om aanwezig te zijn bij de strafzitting. Deze definitie gaat voorbij aan het feit dat een andere volwassene dan de gezaghebber(s) de direct verzorgende of opvoedende rol heeft. Deze personen worden niet opgeroepen, terwijl zij wel de meest belangrijke rol spelen, zowel als informatiebron, als bron van steun en als opvoeder. Voor welk deel van de jongeren die in aanraking komen met justitie dit geldt, is niet bekend, maar volgens een geïnterviewde medewerker van de Jeugdreclassering komt dit regelmatig voor.

417 Voor de ouders die zonder verschijningsplicht ook waren verschenen, maakt de verschijningsplicht geen verschil. We kunnen namelijk concluderen dat de verschijningsplicht niet tot substantiële wijzigingen heeft geleid in de wijze waarop rechters en officieren de ouders ter zitting betrekken ten opzichte van de situatie vóór de invoering van de verschijningsplicht.

S I G N I F I C A N T

7. Onbedoelde gevolgen van de verschijningsplicht

418 In de ex ante evaluatie is beschreven dat de respondenten bij het OM, de Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering een aantal ongewenste neveneffecten van de invoering van de verschijningsplicht verwachtten. In deze paragraaf wordt per voorzien ongewenst neveneffect beschreven in hoeverre de verwachting realiteit is geworden.

419 De beschrijving in dit hoofdstuk is gebaseerd op interviews met jongeren, ouders, advocaten, professionals en de observaties van jeugdzaken ter zitting.

7.1 Vertragende effect verschijningsplicht op de procesgang

420 In de ex ante evaluatie is beschreven dat ketenpartners ten eerste een vertragend effect van de verschijningsplicht op de procesgang verwachtten. In het geval de zaak moet worden aangehouden omdat (één van) beide ouders afwezig zijn, zou dit minimaal 2 tot 4 maanden vertraging opleveren. Deze vertraging wordt bezwaarlijk geacht om meerdere redenen. Ten eerste is het vanuit pedagogisch oogpunt onwenselijk voor de jongere als de berechting langer op zich laat wachten. De uitwerking die deze wet kan hebben, staat haaks op de Kalsbeeknormen⁵⁴ en daarmee op het huidige jeugdbeleid. Ten tweede laat het inzetten van eventuele vervolghulp langer op zich wachten, wat een negatief effect kan hebben op recidive. Ten derde zorgt het uitstellen van de zitting voor extra tijdsinvestering van de ketenpartners, advocaten en het eventuele slachtoffer.

421 In hoofdstuk 3 hebben we vastgesteld dat het aantal aanhoudingen aanzienlijk lager ligt dan waar voorafgaand rekening mee werd gehouden, uitgaande van de bedoeling van de wetgever (ongeveer 265 in 2011 ten opzichte van ruim 3.000 verwacht). Ook is in hoofdstuk 2 en 3 beschreven dat rechters in de zaken die niet worden aangehouden bij afwezigheid van de ouder(s), veelal een groter belang toekennen aan een snelle afdoening in het belang van het kind, dan aan de aanwezigheid van de (beide) ouder(s). De rechtspraak speelt aldus een belangrijke rol in het voorkómen van een grootschalig vertragend effect dat niet in het belang van het kind is.

422 Tot hoeveel vertraging de aanhouding van een zaak leidt, is op basis van dit onderzoek niet te beantwoorden, omdat er geen cijfers beschikbaar zijn in de bedrijfsprocessensystemen over de doorlooptijd tussen achtereenvolgende zittingen in een jeugdzaak.

423 In drie van de geobserveerde jeugdzaken ter zitting werd de zaak aangehouden vanwege de afwezigheid van de ouder(s). In die zaken hebben we de betrokkenen gevraagd naar hoe zij de aanhouding en de daarmee gepaard gaande vertraging hebben ervaren. In twee van deze zaken spraken we de jongere. Beiden waren teleurgesteld dat ze niet meteen de uitspraak te horen kregen. Een jongen gaf aan dat de uitspraak voor hem heel spannend zou zijn (er was PIJ geadviseerd), en dat het vervelend is dat hij nu nog langer in spanning zit. Beide jongeren vonden

⁵⁴ Kalsbeeknormen bestaan sinds 2001 en geven het percentage jeugdzaken aan dat binnen een gestelde termijn door een ketenpartner geheel afgehandeld dient te zijn. De gedachte achter de Kalsbeeknormen is dat maatregelen meer effect sorteren naarmate zij sneller en consequenter worden uitgevoerd (Bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27400 VI, nr. 60).

het onnodig dat de zaak werd aangehouden. Zij achtten de toegevoegde waarde van de afwezige ouder nihil respectievelijk beperkt. In de derde zaak spraken we de stiefvader, de gezinsvoogd en de raadsmedewerker. In deze zaak, die ging over de tenuitvoerlegging van een voorwaardelijke gevangenisstraf, was een uitspraak belangrijk, omdat de tenuitvoerlegging een titel bood om de jongere - waarvan niemand wist waar hij zich op dat moment bevond - aan te houden en de (gedwongen) hulpverlening weer op te starten. De stiefvader gaf aan verbolgen te zijn over het feit dat de zitting was aangehouden vanwege de afwezigheid van de gezaghebbende moeder. Hij had gehoopt dat er een uitzondering gemaakt had kunnen worden op de wet. De enkele medewerkers van de Jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming en een advocaat die we over dit onderwerp spraken, herkennen dat een aanhouding in het algemeen door zowel ouders als verdachten, als vervelend wordt ervaren.

7.2 Complicaties tijdens zitting bij gezinnen met verstoorde relaties

424 Vooral de respondenten van de Raad voor de Kinderbescherming verwachtten in de ex ante evaluatie voor zowel de rechtszitting als het kind nadelige effecten in het geval ouders met een onderling slechte verstandhouding samenkomen in de rechtszaal. Hetzelfde zou zich volgens hen voordoen in gezinnen waar één of beide ouders nauwelijks meer contact hebben met hun kind of als er sprake is (geweest) van mishandeling in het gezin (tussen ouders onderling of naar het kind toe). Dergelijke verstoorde relaties kunnen complicaties opleveren tijdens de zitting, die niet in het belang van het kind zijn (zoals het uiten van heftige emoties).

425 In hoofdstuk 6 concludeerden we al dat de mogelijke toegevoegde waarde van de aanwezigheid van ouder(s) teniet kan worden gedaan als de relaties binnen het gezin zodanig zijn verstoord, dat de aanwezigheid van de ouder(s) te zeer afleidt van de zaak waar het om draait. Ook als het kind zich schaamt voor zijn ouders of uit angst voor straf weinig wil verklaren in de aanwezigheid van zijn ouders, kan aanwezigheid juist een contraproductieve werking hebben. We gaan hier nader in op deze verstoorde relaties. Daarbij maken we onderscheid tussen de gevolgen van verstoorde relaties tussen aanwezige ouders en verstoorde relaties tussen de aanwezige ouder(s) en het kind.

7.2.1 Verstoorde relaties tussen ouders

426 Indien twee ouders aanwezig zijn die onderling een verstoorde relatie hebben, levert hun aanwezigheid een beladen situatie en spanning voor de verdachte op, die hem of haar afleidt van de zaak. In een enkele extreme situatie moet de parketpolitie ingrijpen (in de wachtruimte of de rechtszaal) om de rust tussen de ouders te bewaren. Minder vaak noemen ketenpartners dat de rechter in dergelijke situaties veel aandacht moet besteden aan de relatie tussen de ouders, waardoor de zaak uitloopt of minder aandacht overblijft voor het kind en de feiten. Zie onderstaand kader voor enkele voorbeelden.

Voorbeelden problematische relatie tussen ouders en effect op de zitting

Medewerker van de Jeugdreclassering: "Moeder zat in de wachtruimte haar ex zwart te maken, waar de jongere bij was. Dit gaf een zeer ongemakkelijke situatie die doorwerkte in de rechtszaal".

Jeugdofficier: "Beide ouders waren aanwezig, maar hadden een vertroebelde relatie. De advocaat verzocht om de zaak verder te behandelen zonder aanwezigheid van de vader. Vader reageerde geïrriteerd, uiteindelijk riep hij dat hij niets meer met zijn dochter te maken wilde hebben. Voor mij was het toen duidelijk dat zijn aanwezigheid geen toegevoegde waarde zou hebben". (De zaak is voortgezet zonder vader).

Jeugdofficier: "Soms is sprake van huiselijk geweld tussen de ouders van het kind. Ouders worden conform de wet wel opgeroepen en de parketpolitie moet hier soms letterlijk tussen gaan zitten om de orde te bewaren. Ik dacht dat dit een 'grote steden' probleem was, maar in het landelijk platform van jeugdofficieren hoor ik dit breder terug. Soms staat in het raadsrapport zelfs dat een jongere getraumatiseerd is door het huiselijk geweld of dat vader een contactverbod heeft ten aanzien van moeder. Het OM hier zou dan liever niet oproepen".

427 Indien de ouders met een problematische relatie niet samenwonen, maar wel beiden een verzorgende en/of opvoedende rol hebben, heeft de aanwezigheid van de tweede ouder ook voordelen. Zoals is beschreven in hoofdstuk 6, is de aanwezigheid van de tweede ouder een bron van informatie voor de rechter en biedt de rechter de mogelijkheid de ouders aan te moedigen samen de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van en/of steun aan het kind op zich te nemen, indien blijkt dat zij dat onvoldoende doen. Het zal afhankelijk zijn van de ernst van het conflict en tot welke spanning dit leidt of de voordelen of de nadelen zwaarder wegen. Maar indien één van beide aanwezige ouders *geen* verzorgende en/of opvoedende rol heeft (maar wel gezag) én er sprake is van een verstoorde relatie, is de vraag wat de toegevoegde waarde is van de aanwezigheid van deze tweede ouder.

7.2.2 Verstoorde relaties tussen ouder(s) en kind

428 Gerelateerd aan mogelijke nadelige effecten door verstoorde relaties tussen ouders, is conflict ter zitting door verstoorde relaties *tussen de ouder(s) en de verdachte*. De geïnterviewde ketenpartners hebben meerdere voorbeelden gegeven van dergelijke situaties. Ook in drie van de geobserveerde zaken was de relatie tussen de aanwezige ouder en kind duidelijk verstoord. Het ging om een vader of moeder die wel gezag heeft, maar geen - of problematisch - contact heeft met de verdachte. Ook dergelijke situaties kunnen voor de verdachte spanning opleveren, wat zijn of haar participatie in, en begrip van de zitting geen goed doet. Bijzondere zaken in deze categorie zijn zaken waar een ouder aangifte heeft gedaan tegen het eigen kind (bijvoorbeeld van bedreiging of mishandeling). Meerdere rechters en officieren stellen dat het regelmatig voorkomt dat ouders

'als laatste redmiddel' of 'uit wanhoop' aangifte doen tegen hun eigen kind. Zij achten het in deze situatie wel van belang dat ouder en kind beiden aanwezig zijn. Zie onderstaand kader voor enkele voorbeelden.

Voorbeelden waar ouders verschijnen die geen contact meer hebben met kind

Officier: "Ik maakte mee dat een vader heel boos was dat hij moest komen, hij had zijn zoon al 5 jaar niet gezien. Hij was in de rechtszaal emotioneel en vroeg zich verontwaardigd af 'Wat doe ik hier?!". De feiten deden er niet zoveel meer toe. Maar de aanwezigheid van de tweede, niet verzorgende ouder bij gebroken gezinnen kan ook positief uitpakken. Zo verscheen ook een vader die al lang geen contact had gehad met zijn zoon, maar dat wel heel graag wilde, waar het werd afgehouden door moeder. Dat was aanleiding om de Raad goed onderzoek te laten doen naar de situatie'.

Observatie: een jongen had zijn moeder al een paar jaar (sinds de scheiding) niet gezien. Moeder had nog wel gezag en kwam opdagen bij de zitting. Ze was ook geïnformeerd door de politie over het delict. Opvallend is dat moeder haar zoon op de zitting wel verdedigde. In een gesprek met de jongen na de zitting zei hij dat hij het vreselijk spannend vond zijn moeder weer te zien, maar dat hij het mee vond vallen.

Voorbeelden waar ouders verschijnen met problematische relatie met kind

Observatie: Een moeder heeft aangifte gedaan tegen haar zoon, van bedreiging. Zowel moeder, de gescheiden vader als zoon zijn aanwezig. Tijdens de behandeling van de zaak is de spanning te snijden. Tussen moeder en zoon vinden heftige woordenwisselingen plaats. De rechter zit zeer adequaat voor en voorkomt escalatie. Zowel rechter als officier besteden veel tijd aan het gesprek met de jongen waarin zij hem trachten te doordringen van het belang van de relatie met zijn ouders en respect voor hen.

7.2.3 Conflict ter zitting voorkomen?

429 De geïnterviewde ketenpartners verschillen van mening of een conflict tussen ouders onderling of tussen ouders en de verdachte ter zitting moet worden voorkómen. Twee rechters en een officier benadrukken dat de rechterlijke macht om moet kunnen gaan met een bepaalde mate van conflict en dat dit geen reden is vooraf ouders *niet* op te roepen. Zij wijzen daarbij op de mogelijkheid dat de ouders in extreme situaties apart gehoord kunnen worden in de rechtszaal. Zij erkennen wel dat dit nadelig kan zijn voor de verdachte en dat het ondermijnend kan zijn voor het gezag van de ouders. Anderen zouden liever anticiperen op mogelijke problematische situaties die niet in het belang zijn van de zaak of het kind. Officieren in drie regio's geven aan dat ouders soms niet worden opgeroepen of op een later moment worden 'afbesteld', indien duidelijk blijkt dat de aanwezigheid van een ouder niet in het belang is van het kind of de zaak. Dit kan blijken uit het raadsonderzoek of uit het verzoek van de verdachte zelf, al dan niet via de advocaat. Zoals eerder is genoemd, is inmiddels door de landelijke werkgroep verschijningsplicht voorgesteld om een

standaardformulier te gebruiken om informatie van de Raad voor de Kinderbescherming aan het OM door te geven die van belang kan zijn bij het oproepen van de ouders. Op dit formulier zou ook plek zijn voor informatie contra-indicaties voor de aanwezigheid van ouders.

7.3 Averechtse werking op medewerking ouders van gedwongen medebrenging

430 In de ex ante evaluatie werd vooral door de respondenten van het OM verwacht dat toepassing van het zware dwangmiddel 'medebrenging', inclusief het vasthouden van ouders in afwachting van de zitting, een averechtse werking zou hebben op een positieve medewerking van ouders.

431 Zoals beredeneerd in hoofdstuk 3 schatten we op basis van dit onderzoek dat er in 2011 100 keer een bevel tot medebrenging is uitgevaardigd, waarvan onbekend is hoeveel er daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Dat er zo weinig ouders worden medegebracht, wordt verklaard doordat weinig zaken worden aangehouden bij afwezigheid van ouders, en dat bij aanhouding niet altijd tot medebrenging wordt overgegaan. Zoals toegelicht in hoofdstuk 2 is de algemene teneur dat bevelen tot medebrenging zoveel mogelijk worden voorkomen en alleen als noodmiddel worden ingezet. De rechtspraak blijkt dus te anticiperen op de potentiële averechtse effecten van de medebrenging door weinig ouders mee te laten brengen.

432 In de geobserveerde zaken hebben we niet meegemaakt dat aanwezige ouders waren medegebracht. Enkele van de geïnterviewde professionals hebben wel meegemaakt dat ouders waren medegebracht. Een medewerker van de Jeugdreclassering en een officier herkennen in de praktijk het averechtse effect op de houding van de ouders. Volgens hen zorgt de medebrenging voor een tegendraadse houding van de ouders en een beladen situatie in de rechtszaal, waarbij de zaak dan meer draait om de ouders dan om de verdachte. De medebrenging maakt dat de rechter een gemeenschappelijke vijand wordt. Dit staat volgens de officier haaks op wat de wet wil bereiken. Een kleinere groep ouders zou volgens de geïnterviewde professionals echter *wel* onder de indruk zijn van de medebrenging en eindelijk de ernst van de zaak inzien.

7.4 Praktische knelpunten

433 In de ex ante evaluatie werden daarnaast praktische knelpunten voorzien, zoals de zorg voor achterblijvende kinderen bij medebrenging, de administratieve lasten rondom het betekenen van de oproep van ouders en de controle van het GBA en het gezagsregister. De mate waarin deze praktische knelpunten voorkomen is reeds behandeld in hoofdstuk 2 en 4.

7.5 Conclusie ongewenste neveneffecten

434 In de ex ante evaluatie werden drie ongewenste neveneffecten voorzien.

435 Ten eerste werd een vertragend effect verwacht door aanhouding van de zaak bij afwezigheid van de ouder(s). Het precieze vertragende effect in het beperkte aantal aanhoudingen van zaken door de afwezigheid van ouders (ongeveer 265), is niet vast te stellen en wordt geschat op zo'n 3 maanden. Duidelijk is dat de rechtspraak anticipeert op de ongewenste effecten van de aanhouding

door slechts in een klein gedeelte van de zaken aan te houden. Dit geldt alleen voor zaken waarbij slechts één ouder afwezig is. Zaken waarbij beide ouders afwezig zijn, worden eigenlijk altijd aangehouden.

436 Ten tweede werd verwacht dat slechte verstandhoudingen binnen het gezin tot complicaties in de rechtszaal zouden leiden, indien beide ouders zouden verschijnen. Het blijkt zo nu en dan voor te komen dat conflict ontstaat in de rechtbank doordat ouders verschijnen die zonder de verschijningsplicht wellicht niet waren verschenen. Dit komt zowel door verstoorde relaties tussen ouders als door verstoorde relaties tussen de ouder(s) en het kind. Het verschilt echter in hoeverre dit conflict schadelijk is voor (de participatie en het begrip van) het kind en in hoeverre dit conflict de behandeling van de zaak ter zitting in de weg staat. De professionals verschillen dan ook van mening of dergelijke conflicten moeten worden voorkomen door ouders niet op te roepen of 'af te bestellen'.

437 Ten derde werd verwacht dat de medebrenging van ouders een averechts effect zou hebben op hun bijdrage aan de zitting. Uit dit onderzoek blijkt dat de rechter - net zoals geldt voor aanhoudingen - anticipeert op de averechtse effecten van medebrenging van ouders, door niet in alle gevallen waar wordt aangehouden een bevel tot medebrenging uit te vaardigen. Een beperkt aantal ervaringen van geïnterviewde professionals met medebrenging van ouders duidt inderdaad op een averechts effect.

438 Uit dit onderzoek blijken geen andere noemenswaardige ongewenste effecten van de verschijningsplicht.

8. Voorlichten of verplichten?

439 In dit hoofdstuk staat de pilot 'Versterken betrokkenheid ouders' centraal die in het arrondissement Utrecht is uitgevoerd vanaf eind 2009 tot de zomer van 2011. Het betreft een Utrechts project dat - net als de verschijningsplicht - tot doel heeft de aanwezigheid van ouders op zitting te vergroten. Bovendien heeft het project expliciet tot doel om de betrokkenheid van ouders te versterken bij het strafproces tegen hun minderjarige kind. In dit hoofdstuk wordt besproken op welke wijze de pilot dat tracht te bereiken en in hoeverre dat werkelijk is gelukt. Tot slot wordt vastgesteld wat er - met het oog op de verschijningsplicht - geleerd kan worden van deze pilot. Als basis voor dit hoofdstuk is de rapportage '*Effectieve ouderparticipatie in het jeugdstrafproces. De Utrechtse pilot Versterken Betrokkenheid Ouders*' (Hepping & Weijers 2011) gebruikt, waarin verslag wordt gedaan van het onderzoek naar de pilot.

8.1 Werkwijze pilot 'Versterken betrokkenheid ouders'

440 De aanleiding voor de pilot 'Versterken Betrokkenheid Ouders' is de constatering dat ouders niet altijd aanwezig zijn bij de strafzitting tegen hun minderjarige kind en dat *als* ze aanwezig zijn, ze niet altijd actief worden betrokken bij de bespreking. De pilot beoogt de aanwezigheid en betrokkenheid van ouders aanmerkelijk te vergroten wanneer hun kinderen voor een buitengerechtelijke afdoening bij de officier van justitie (Onderhoud ten Parkette, hierna afgekort als OTP), of voor de kinderrechter (jeugdstrafzitting) moeten verschijnen. Daartoe wordt ten eerste een voorlichting aan ouders gegeven over de zitting en het belang van hun aanwezigheid hierbij, en wordt ten tweede een training gegeven in het communiceren met ouders op de zitting aan parketsecretarissen, officieren van justitie en kinderrechters. De veronderstelling is dat voorlichting aan ouders kan bijdragen aan een meer realistische verwachting van de zitting en aan een grotere bereidheid om naar de zitting te komen. De training van kinderrechters, jeugdofficieren en parketsecretarissen zou hen beter in staat stellen ouders tijdens de zitting actief te laten participeren. Behalve dat ouders ter zitting belangrijke informatie kunnen leveren over (de thuissituatie van) hun kind, kunnen zij een bijdrage leveren aan een effectieve strafzitting door te fungeren als steun voor de jongere⁵⁵. De rechter en de officier doen er daarom 'goed aan in principe altijd op zoek te gaan naar de potentie van ouders om als bron van steun op te treden' (Hepping en Weijers 2011: 24).

441 Het initiatief voor de pilot lag bij het OM Utrecht, het project 'Onze Toekomst' van de Gemeente Utrecht' en prof. dr. Ido Weijers, verbonden aan de Universiteit Utrecht'. De pilot is uitgevoerd door een groot aantal partijen (het Veiligheidshuis Utrecht, de Rechtbank Utrecht, het OM Utrecht, het project Onze Toekomst van de Gemeente Utrecht, Wijkwelzijnsorganisatie Doenja Dienstverlening Utrecht, Cumulus Welzijn Utrecht, Bureau Jeugdzorg Utrecht en de William Schrikker Groep). De pilot is gefinancierd door het ministerie van Veiligheid en Justitie. Vanuit het Veiligheidshuis is door

⁵⁵ Zoals al in paragraaf 6.5.1 is beschreven, stellen Hepping en Weijers (2011) dat ouders hun kind op drie manieren kunnen steunen: "Ten eerste om hun kind te helpen zo goed mogelijk te participeren in de zitting, ten tweede om hun kind te helpen bij het aanvaarden van een mogelijke sanctie, en ten slotte om hun kind te helpen bij de uitvoering van de sanctie en de nazorg" (idem: 24).

mr. Kristien Hepping, tevens verbonden aan de Universiteit Utrecht, uitgebreid onderzoek gedaan naar de resultaten van de pilot.

442 Aan ouders is voorlichting aangeboden over de zitting en het belang van hun aanwezigheid bij de zitting. Dat gebeurde allereerst via een brief met informatie over de aangeboden voorlichting. De ouders konden zelf contact opnemen met de voorlichter of de voorlichter nam telefonisch of door middel van huisbezoek contact op met de ouders. Indien ouders het aanbod van een voorlichting aannamen, werd de voorlichting bij voorkeur bij de ouders thuis gegeven. Daarin werden ouders geïnformeerd over de procedure van de zitting, hoe het toegaat op de zitting, wat er op het spel staat, wat hun rol hierbij is en wat het belang kan zijn voor henzelf en voor hun kind. De voorlichting werd in principe gegeven door een oudercoach van de Welzijnsorganisatie Doenja of Cumulus. Als de jongere al werd begeleid door een jeugdreclasseringmedewerker in het kader van de maatregel 'toezicht en begeleiding' of de maatregel 'hulp en steun', dan werd de voorlichting verzorgd door een jeugdreclasseringmedewerker van Bureau Jeugdzorg Utrecht of van de William Schrikker Groep.

443 Kinderrechters, (jeugd)officiëren en parketsecretarissen die meewerken aan de pilot hebben op dinsdag 6 april 2010 en donderdag 8 april 2010 deelgenomen aan de training '*Communiceren met adolescenten en hun ouders*'. Deze training werd verzorgd door het instituut voor Post Academisch Onderwijs van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht. Aandachtspunten tijdens de training waren onder andere:

1. Het verbeteren van actieve betrokkenheid van de ouders op de zitting, door ouders welkom te heten, uitleg te geven over de aanwezige personen in de rechtszaal en uitleg te geven over de procedure, termen en de beslissing;
2. Een lijstje met standaardvragen die aan de ouders op zitting gesteld zouden moeten worden. De deelnemers hebben hierover zelf actief meegedacht en zijn gekomen tot een top 3 van 'goede vragen': (1) Hoe heeft u gereageerd toen u over het delict hoorde?, (2) Wat vindt u dat er nu moet gebeuren? Of: Kunt u zich vinden in deze eis? en (3) Hoe gaat het thuis? of: Waar zitten de pijnpunten?⁵⁶
3. Afspraken over een vaste plaats voor ouders op de zitting: niet meer ergens achterin de zaal, maar naast hun kind en tegenover de rechter.

444 De pilot zou aanvankelijk worden uitgevoerd tot april 2011. Door invoering van de verschijningsplicht is het voorlichten van ouders en het observeren van zittingen voor de jeugdstrafzittingen per 1 januari 2011 stopgezet, omdat het niet meer mogelijk was ouders *vrijwillig* te betrekken. De pilot is wel voortgezet tot april 2011 voor de OTP-zittingen, omdat daar de verschijningsplicht niet geldt.

8.2 Resultaten van de pilot 'Versterken betrokkenheid ouders'

445 Het onderzoek naar de resultaten van de pilot (Hepping & Weijers 2011) beoogt twee vragen te beantwoorden:

⁵⁶ Bron: interview met Kristien Hepping.

1. Indien ouders van een minderjarige verdachte worden voorgelicht over de procedure van de zitting en het belang van hun aanwezigheid, zijn deze ouders dan relatief vaker aanwezig bij de zitting dan ouders die hierover geen voorlichting krijgen aangeboden? Kortom: bevordert voorlichting over de zitting de aanwezigheid van de ouders?
2. Is er sprake van een effectievere zitting - dat wil zeggen een zitting waarin de ouders actief participeren - indien de ouders zijn voorgelicht over de zitting en de betreffende kinderrechter, officier van justitie of parketsecretaris op dit punt is getraind? Kortom: bevorderen voorlichting en training de participatie van de ouders?

446 Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is allereerst een experimentele en een controlegroep samengesteld. De ouders van de jongeren in de experimentele groep kregen voorlichting aangeboden, terwijl de ouders van de jongeren uit de controlegroep dat niet kregen. Enkele ouders *uit de experimentele groep* (n=16) hebben een vragenlijst ingevuld voorafgaand aan de voorlichting en - indien mogelijk - weer een vragenlijst ingevuld een aantal weken na de zitting. In de vragenlijst is naar achtergrondgegevens gevraagd, zoals de controle en toezicht die ouders uitoefenen op de activiteiten van hun kind op het gebied van school, vrienden en vrijetijdsbesteding. Daarnaast is in de vragenlijst *voorafgaand* aan de voorlichting gevraagd naar hun verwachtingen van de zitting en of ze van plan zijn naar de zitting te komen. De vragenlijst die na de zitting is afgenomen bevatte vragen over wat ouders van de voorlichting en de zitting vonden. Indien mogelijk is bij dezelfde ouders de zitting van de jongere geobserveerd. Tot slot zijn er in de experimentele groep observaties verricht van zowel de voorlichting als (waar mogelijk) van de strafzitting. Centraal bij de observaties van de voorlichting stond de communicatie tussen de voorlichter en de ouders, en de houding van de ouders. In de observaties van de strafzitting is vooral gelet op de aanwezigheid van ouders, hun participatie, de communicatie met hen en de bejegening van de ouders.

447 De resultaten van het onderzoek laten zien dat in ongeveer 90% van alle zaken - zowel bij de OTP-zittingen als de jeugdstrafzittingen - ten minste één van de ouders aanwezig is. Bij de OTP-zittingen blijkt dat van alle 'voorgelichte' ouders, altijd ten minste één van hen aanwezig is bij de zitting. In het enkele geval (11,4%, vier van de 35 zaken) dat *geen van beide ouders aanwezig is*, blijkt het te gaan om ouders die weliswaar voorlichting *aangeboden* hebben gekregen, maar daar geen gebruik van hebben gemaakt. Bij de controlegroep, waarbij geen voorlichting is aangeboden aan de ouders, is bij één van de 23 zaken (4,3%) geen van beide ouders aanwezig.

		Alleen vader	Alleen moeder	Beide ouders	Geen ouders
Experimentele groep (n=35)	%	34,3	17,1	37,1	11,4
	N	12	6	13	4
Controle groep (n=23)	%	26,1	60,9	8,7	4,3
	N	6	14	2	1

Tabel 26: Onderzoeksgroep en aanwezigheid ouders bij OTP-zitting (Hepping en Weijers 2011: 40). *N toegevoegd door auteurs.*

448 Eenzelfde beeld komt naar voren uit het onderzoek bij de jeugdstrafzittingen (zie tabel 27). Afwezigheid van beide ouders komt ook hier nauwelijks voor. Bij de experimentele groep betreft dit 8,1% (drie van de 37 zaken) en bij de controlegroep 5,9% (één van de 17 zaken).

		Alleen vader	Alleen moeder	Beide ouders	Geen ouders
Experimentele groep (n=37)	%	18,9	54,1	18,9	8,1
	N	7	20	7	3
Controle groep (n=17)	%	29,4	41,2	23,5	5,9
	N	5	7	4	1

Tabel 27: Onderzoeksgroep en aanwezigheid ouders bij jeugdstrafzitting (Hepping en Weijers 2011: 54). *N toegevoegd door auteurs.*

449 Hepping en Weijers concluderen zowel ten aanzien van de OTP-zittingen als van de jeugdstrafzittingen dat voorlichting 'van betekenis is voor de aanwezigheid van ouders'. Zij onderbouwen deze conclusie door te laten zien dat de zaken waar *geen ouders* bij aanwezig waren - ongeacht of ze deel uitmaakten van de experimentele of controlegroep - het nagenoeg steeds ging om *niet voorgelichte* ouders (in de experimentele groep omdat de ouders niet waren bereikt door de voorlichter).

450 Wat betreft de actieve participatie van ouders op de zitting blijkt dat deze zowel bij de OTP-zittingen als bij de jeugdstrafzittingen hoog is. In hoeverre dit een gevolg is van de voorlichting, of van de training die kinderrechters, (jeugd)officieren en parketsecretarissen hebben gehad (of van beiden), is volgens ons lastig uit te maken, omdat er geen vragenlijsten zijn afgenomen of observaties zijn verricht bij een controlegroep. Hepping en Weijers stellen (op basis van gesprekken met ouders bij wie *na de zitting* een vragenlijst is afgenomen) vast dat de voorlichting heeft geholpen bij 'het begrijpelijk maken van de zitting'. De voorgelichte ouders blijken op de hoogte te zijn van de procedure tijdens de zitting, maken een enigszins realistische inschatting van hun rol en participeren actief op de zitting. Het blijkt dat ouders op de zitting gebruikmaken van hun spreekrecht. Hiertoe krijgen ze ook de gelegenheid en hiertoe worden ze gestimuleerd door de parketsecretaris (op de OTP-zitting) en door de kinderrechter en officier van justitie (op de jeugdstrafzitting). Het blijkt dat de ouders een vaste plaats krijgen in de zittingszaal, dicht bij hun kind en goed in het zicht van de rechter. Ouders worden veelal welkom geheten en er wordt een uitleg gegeven over de volgorde van de zitting. Ouders krijgen standaard het woord, waarbij ook vragen worden gesteld over hun reactie op het delict en hun mening over het strafadvies.

8.3 De Utrechtse pilot ten opzichte van de verschijningsplicht

451 Zowel de Utrechtse pilot als de verschijningsplicht hebben tot doel de aanwezigheid van ouders op de (straf)zitting tegen hun kind te vergroten en de ouders te betrekken bij de strafzaak

tegen hun kind. In de pilot is geprobeerd om dat op basis van vrijwilligheid te bewerkstelligen, terwijl de aanwezigheid van ouders met de nieuwe wet een verplichtend karakter heeft gekregen. Ten eerste beschouwen we de bevindingen uit de pilot en voorliggend onderzoek over de relatie tussen de voorlichting en verplichting en de aanwezigheid van ouders. Ten tweede beschouwen we de bevindingen over de relatie tussen beide instrumenten en de betrokkenheid van ouders.

8.3.1 Voorlichting en verplichting en hun invloed op de aanwezigheid van ouders

452 Zowel uit het voorliggende onderzoek als uit het onderzoek van Hepping en Weijers (2011) blijkt dat de meeste ouders uit zichzelf met hun kind meegaan naar de strafzitting. Het betekent dat voorlichting en verplichting bij de meeste ouders overbodig zijn en dat deze middelen slechts de aanwezigheid van een *beperkte groep ouders* kan bevorderen.

453 Uit dit onderzoek blijkt (zie hoofdstuk 2 en 5) voorlichting aan de meeste ouders te worden gegeven over (onder andere) het verloop van de zitting en over de rol die zij op zitting kunnen vervullen. Dit wordt gedaan door de Jeugdreclassering, de Raad voor de Kinderbescherming of de advocaat.

454 We hebben geconcludeerd dat de voorlichting nu niet in alle gevallen plaatsvindt, omdat niet alle advocaten, medewerkers van de Jeugdreclassering en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming dat als hun taak beschouwen. In het bijzonder vindt voorlichting niet altijd plaats aan de eventuele niet-verzorgende ouder, omdat deze ouder in de 'reguliere' gesprekken met de Jeugdreclassering of de advocaat doorgaans niet wordt betrokken. In het beleid van de Raad voor de Kinderbescherming is wel opgenomen dat beide gezaghebbende ouders betrokken moeten zijn bij het raadsonderzoek, maar dat wordt niet overal uitgevoerd.

455 Op basis van dit onderzoek kan het effect van de voorlichting op de aanwezigheid van ouders bij de zitting niet worden vastgesteld. Uit het onderzoek naar de Utrechtse pilot blijkt dat voorlichting een rol speelt in de motivatie van ouders om naar de zitting te komen. Alle voorgelichte ouders blijken naar de zitting te komen. Hieruit kunnen we concluderen dat voorlichting voor een bepaalde groep ouders een motiverende rol kan spelen en hen over de streep trekt om naar de zitting te komen. Het is onbekend of de voorlichting zoals deze regulier wordt gegeven door de ketenpartners of de advocaat hetzelfde effect heeft als de voorlichting in de pilot in Utrecht. Anders dan in de pilot in Utrecht bestaat er geen kader waar de voorlichting over moet gaan. Bij de pilot in Utrecht werd de voorlichting gegeven door een oudercoach of een medewerker van de Jeugdreclassering. Wellicht kunnen de medewerkers die in de 'reguliere' gesprekken met de ouders de kans hebben om hen voor te lichten over de zitting, leren van de opzet van de pilot in Utrecht.

456 Uit voorliggend onderzoek is naar voren gekomen dat de *plicht* om te verschijnen voor 'twijfelende' ouders de extrinsieke motivatie heeft geleverd om naar de zitting te komen. Het lijkt ons aannemelijk dat voorlichting en verplichting een *complementaire* rol kunnen vervullen in het bevorderen van de aanwezigheid van ouders ter zitting. De verplichting kan (in het voorlichtende

gesprek) de 'stok achter de deur' zijn voor degenen die zich door voorlichting alleen niet laten overtuigen van het nut van hun aanwezigheid.

457 Onbekend blijft of de groep die geen voorlichting wil (en dus niet krijgt), wel gemotiveerd zou worden door de verplichting. Het is zeer de vraag of deze groep in staat is de oproepingsbrief van het OM goed te lezen en te begrijpen.

458 Zowel uit het onderzoek van Hepping en Weijers (2011) als uit voorliggend onderzoek blijkt dat de afwezigheid van één ouder regelmatig verklaard kan worden uit het feit dat deze ouder al lange tijd geen verzorgende en opvoedende rol (meer) speelt of geen gezag (meer) heeft. Het betekent dat - hoezeer er ook voorgelicht of verplicht zal worden - het percentage aanwezigheid van beide ouders een maximum kent.

8.3.2 *Voorlichting en verplichting en hun invloed op het begrip en de participatie van ouders*

459 Hepping en Weijers concluderen in hun onderzoek naar de pilot dat voorlichting kan bijdragen aan een actieve participatie van ouders aan de zitting, doordat de ouders beter begrijpen wat er gebeurt ter zitting, wat er van de ouders wordt verwacht en waarom het belangrijk is dat de ouders aanwezig zijn. Dit begrip van ouders is volgens Hepping en Weijers essentieel in het steunen van hun kind om actief aan de zitting deel te nemen en het kind daarna te steunen bij het aanvaarden en uitvoeren van de sanctie.

460 In de beleidstheorie is niet de gevolgtrekking gemaakt dat als ouders verplicht worden om naar de zitting te komen, dat ze ook de gelegenheid moet worden geboden om te begrijpen wat er ter zitting gebeurt en moeten worden voorbereid door de overheid om op een goede manier te kunnen participeren in de zitting. Zoals beschreven hebben enkele regio's van de Raad voor de Kinderbescherming deze gevolgtrekking wel gemaakt, en is de verschijningsplicht aanleiding geweest om meer aandacht te besteden aan de voorlichting van (beide) gezaghebbende ouders. Uit voorliggend onderzoek blijkt dat voorlichting voor een deel van de ouders niet nodig is voor actieve participatie: zij weten uit ervaring of beschikbare informatie wat zij kunnen verwachten en zijn mondig. Maar in een aanzienlijk deel van de zaken die door ons zijn geobserveerd en waarna ouders zijn geïnterviewd, bleken ouders niet goed te begrijpen wat er gebeurde en/of zich zeer bescheiden of stil op te stellen. Voorlichting zou een rol kunnen spelen in het vergroten van het begrip en de participatie van ouders, waardoor in hogere mate aan de voorwaarden wordt voldaan voor het steunen van de jongere.

461 In de Utrechtse pilot zijn officieren, rechters en parketsecretarissen getraind in het omgaan met ouders ter zitting. Op basis van het onderzoek naar de pilot is niet eenduidig vast te stellen of de training effect heeft gehad vanwege het ontbreken van een controlegroep. Maar de beschrijving die Hepping & Weijers geven van de wijze waarop de rechters en officieren de ouders betrokken na de training, schetst een positiever beeld dan doorgaans is geobserveerd tijdens de zittingen bij de

verschillende rechtbanken⁵⁷. Op basis hiervan zien we zeker potentie in het middel van training. Ook op dit punt is in de beleidstheorie niet de gevolgtrekking gemaakt dat als ouders verplicht worden om naar de zitting te komen, dat rechters en officieren hen de gelegenheid moeten bieden actief te participeren ter zitting. In onze ogen zou dit een logische vervolgstap zijn. Overigens concluderen Rap & Weijers (2011) dat de communicatie van rechters in het algemeen voor verbetering vatbaar is. Jegens de ouders, maar ook jegens de verdachte.

8.3.3 *Conclusie: voorlichting en verplichting kunnen hand in hand gaan*

⁴⁶² We concluderen in navolging van Hepping en Weijers (2011) dat doordachte, gerichte voorlichting aan ouders samen met de verschijningsplicht ouders beter dan voorheen kunnen motiveren naar de zitting te komen. De verplichting kan daarbij als 'stok achter de deur' fungeren voor ouders die - ook na voorlichting - twijfelen of ze al dan niet naar de zitting zullen gaan. Bovendien kunnen voorlichting aan ouders en training aan rechters en officieren bijdragen aan **een** beter begrip van de ouders van wat er op de zitting gebeurt en wat er van hen wordt verwacht. Daarmee is de kans op een actieve participatie bij de zitting groter en heeft de aanwezigheid van ouders meer potentie om effect te hebben op steun aan het kind bij de participatie ter zitting, het begrijpen en aanvaarden van de sanctie en het uitvoeren van de sanctie. Daarbij geldt onverminderd de beperking dat niet alle (gezaghebbende) ouders een rol van betekenis spelen voor de jongere. Hun aanwezigheid is niet altijd mogelijk en niet altijd gewenst.

⁵⁷ Voor voorliggend onderzoek zijn 6 zaken geobserveerd in Utrecht op 2 zittingen. De observaties van deze zaken komen redelijk overeen met de beschrijving van Hepping & Weijers van de wijze van betrekken na de training.

S I G N I F I C A N T

9. Conclusies: uitvoering, baten en kosten van de verschijningsplicht

463 Dit hoofdstuk vat de conclusies van het onderzoek naar de verschijningsplicht samen. We beantwoorden daartoe de hoofdvragen van het onderzoek:

1. Hoe wordt de verschijningsplicht uitgevoerd?
2. Wat is de feitelijke werking van de verplichte aanwezigheid van de ouders bij het strafproces van hun minderjarig kind?
3. Hoe verhoudt de geobserveerde werking van de verschijningsplicht zich tot de veronderstelde werking uit de ex ante evaluatie van de verplichte verschijning van ouders?
4. Wat zijn de daadwerkelijk gebleken kosten van de in- en uitvoering van de verplichte verschijning?
5. Wat kan geleerd worden van de bevindingen uit de evaluatie van de pilot in Utrecht om op vrijwillige basis de betrokkenheid van ouders te vergroten?

9.1 Hoe wordt de verschijningsplicht uitgevoerd?

464 Conform de bedoeling van de indieners van het amendement dat tot de verschijningsplicht heeft geleid, geldt die plicht voor beide ouders (indien beiden gezaghebbend zijn). De verschijningsplicht is niet van toepassing voor ouders van jongeren die ten tijde van de zitting inmiddels meerderjarig zijn en voor ouders van jongeren die voor de kantonrechter moeten verschijnen.

465 Gezaghebbende ouders worden op de hoogte gesteld van de verplichting om te verschijnen door een oproeping van het OM per Nederlandstalige brief. Deze brief wordt verstuurd in alle jeugdstrafzaken, ook waarin de verschijningsplicht niet geldt (zoals bij overtredingen en bij meerderjarige verdachten). In de brief is een zin opgenomen waaruit ouders kunnen opmaken in welk geval ze niet verplicht zijn te verschijnen. Tevens bevat de brief een motivering waarom het belangrijk is dat ouders verschijnen.

466 Veel ouders worden daarnaast door één van de ketenpartners of de advocaat van hun kind ingelicht over de verschijningsplicht. Zowel de Raad voor de Kinderbescherming als de Jeugdreclassering noemt de verschijningsplicht in de reguliere gesprekken die zij hebben met ouders (in het kader van het raadsonderzoek respectievelijk de eventuele begeleiding van de jeugdige). Een deel van de advocaten brengt de verschijningsplicht ter sprake als zij ook met de ouder(s) van de cliënt spreken. Daarnaast komt het voor dat de Rechtspraak op eerdere momenten in het strafproces (tijdens de voorgeleiding bij de RC, tijdens de behandeling van een vordering gevangenhouding in de raadkamer) refereert aan de verschijningsplicht. Deze momenten van 'voorlichting' zijn echter niet toereikend om de hele groep gezaghebbende ouders te bereiken. Ten eerste omdat de voorlichting zich primair richt op de ouder die bij het kind woont. De verschijningsplicht is voor enkele regio's van de Raad voor de Kinderbescherming wel aanleiding geweest om vaker (gescheiden) ouders bij het raadsonderzoek te betrekken die niet bij de jongere wonen, maar wel wettelijk gezag hebben. Ten tweede omdat niet alle ouders komen opdagen bij de

reguliere gesprekken van de Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering en niet alle advocaten ouders uitnodigen.

467 De verschijningsplicht brengt met zich mee dat de rechter de zaak in principe moet aanhouden indien ouders niet aanwezig zijn. Artikel 496a, lid 3 Sv. biedt de rechter echter de mogelijkheid door te gaan met de zaak, ook als de ouders afwezig zijn. De verschijningsplicht wordt op dit punt niet uitgevoerd zoals de wetgever heeft bedoeld, aangezien het genoemde derde lid breder wordt toegepast dan door de wetgever is bedoeld. Indien één van de ouders niet ter zitting verschijnt, wordt de zaak in de regel niet aangehouden.

468 Indien geen van de ouders aanwezig is, wordt meestal wel aangehouden. De eerste reden voor het doorgaan met de zaak ondanks de afwezigheid van ouders, is dat aanhouden onwenselijk wordt geacht voor de verdachte, die dan nog langer op de uitspraak moet wachten. Dit belang van het kind wordt groter geacht dan het mogelijke positieve effect die de tweede ouder ter zitting zou kunnen hebben indien de zaak zou worden aangehouden. De tweede reden voor het doorgaan met de zaak ondanks de afwezigheid van ouders is dat veelvuldig aanhouden wegens afwezigheid van de ouder(s) onwerkbaar wordt geacht. Bij de rechtbanken Rotterdam en Maastricht is de verschijningsplicht aanvankelijk wel strikt uitgevoerd. Toen bleek dat niet alle aangehouden zaken tijdig op een nieuwe zitting konden worden gepland, is men minder gaan aanhouden. De Rechtspraak suggereert dat dit te maken zou kunnen hebben met het ontbreken van financiële compensatie voor deze nieuwe regelgeving. In 2011 zijn er ruim 250 zaken aangehouden om de reden dat de ouder(s) afwezig waren. Dit komt neer op ongeveer 2% procent van het aantal jeugdstrafzaken ter zitting. In de ex ante evaluatie werd uitgegaan van aanhouding in 20% van de jeugdstrafzaken ter zitting.

Indien een zaak wordt aangehouden, geeft de rechter alleen een bevel tot medebrenging als hij inschat dat de ouders anders echt niet zullen komen. De geïnterviewde professionals in dit onderzoek achten medebrenging van ouders een laatste noodgreep, vanuit de gedachte dat gedwongen medebrenging een positieve houding van de ouders ter zitting niet zal bevorderen. Op basis van dit onderzoek wordt geschat dat er in 2011 ongeveer 100 bevelen tot medebrenging zijn uitgevaardigd, waarvan een onbekend deel is ingetrokken of de ouders toch zelf naar de rechtbank kwamen. Dit komt neer op een kleine 40% van het aantal aangehouden zaken door de afwezigheid van ouders en minder dan 1% van het totale aantal jeugdstrafzaken ter zitting. In de ex ante evaluatie werd uitgegaan van medebrenging van de ouders in 10% van de jeugdzaken ter zitting.

469 In de uitvoeringspraktijk is een aantal praktische knelpunten geconstateerd. Ten eerste houdt de oproeping van het OM geen rekening met anderstaligen. De brief is alleen in het Nederlands opgesteld, wat het begrip van ouders die de Nederlandse taal niet of onvoldoende machtig zijn niet ten goede komt. Een suggestie is om minstens in meerdere talen op te nemen dat ouders om een tolk kunnen vragen. Ten tweede zijn er problemen met het raadplegen van het gezagsregister en vertraging in het verwerken van beslissingen omtrent gezag. Deze problemen worden opgelost met een nieuw centraal te raadplegen gezagsregister dat begin 2012 geïmplementeerd moet zijn. Ten derde is er verbetering mogelijk in de communicatie tussen de Raad voor de Kinderbescherming en het OM over zaken die van belang zijn bij het oproepen van de ouders. Voorbeelden zijn informatie

over de gezagssituatie, de verstandhouding tussen de gezinsleden en de taal die de ouders spreken. Inmiddels hebben de Raad voor de Kinderbescherming en het OM ter verbetering van de communicatie het overdrachtsformulier aangepast. Ten slotte kan de communicatie tussen de Rechtspraak, het OM en de politie worden verbeterd waar het bevelen tot medebrenging van ouders betreft. Het blijkt dat voor de politie niet altijd duidelijk wordt dat *ouders* moeten worden medegebracht, waardoor zij het bevel uitvoeren als ware het een medebrenging van een verdachte. Ook blijkt het niet mogelijk managementinformatie te genereren over bevelen tot medebrenging; wellicht kunnen hierover afspraken worden gemaakt.

9.2 Wat is de feitelijke werking van de verschijningsplicht? En hoe verhoudt deze zich tot de veronderstelde werking uit de ex ante evaluatie?

470 De veronderstellingen uit de beleidstheorie van de verschijningsplicht worden beschouwd door vier veronderstelde werkzame mechanismen te onderzoeken. Daarnaast is beschreven of de vooraf voorziene ongewenste neveneffecten zijn opgetreden.

9.2.1 Invloed verschijningsplicht op verschijning ouders

471 De beleidstheorie veronderstelt dat het door de oproepingsbrief van het OM niet meer voorkomt dat ouders niet op de hoogte zijn van het delict en de zitting. Daardoor zouden ouders vaker ter zitting verschijnen.

472 Uit dit onderzoek blijkt dat ouders sinds de invoering van de verschijningsplicht vaker op de zitting aanwezig zijn dan daarvoor en dat het plausibel is dat dit veroorzaakt wordt door die verschijningsplicht. Dat lijkt met name het geval voor de aanwezigheid van de tweede ouder. Uit onderzoek van Weijers (2006 - 2011) blijkt dat het probleem van de afwezigheid van ouders al afnam in de jaren vóór invoering van de verschijningsplicht. Een verklaring hiervoor is niet voorhanden. Een schatting van de toename van de aanwezigheid van ouders sinds de invoering van de verschijningsplicht is dat de aanwezigheid van ten minste één ouder sindsdien met 5 procentpunten is gestegen en de aanwezigheid van twee ouders met 25 procentpunten. Een landelijke registratie door de griffies eind oktober 2011 maakt duidelijk dat in 86% van de jeugdzaken die gepland zijn op zitting⁵⁸ minstens één van de ouders aanwezig is en in 44% beide ouders.

473 De relatie tussen de verschijningsplicht en de feitelijke verschijning van ouders is deels anders dan verondersteld. De beleidstheorie veronderstelt dat het de onwetendheid van ouders over het delict en de zitting is die een rol speelde bij de afwezigheid. De ex ante evaluatie stelde reeds dat 'onwetendheid' van ouders niet de belangrijkste oorzaak lijkt te zijn van hun afwezigheid en dat het effect van de aanwezigheidsplicht op de feitelijke aanwezigheid daarmee beperkt zou zijn. Het blijkt dat ouders ook vóór de invoering van de verschijningsplicht in principe altijd al wisten van het delict. Wel zijn ouders die niet op het adres van de verdachte wonen nu vaker op de hoogte van de zitting.

⁵⁸ Inclusief de zaken die niet inhoudelijk worden behandeld, bijvoorbeeld omdat de verdachte en/of ouders afwezig zijn of een rapport nog ontbreekt.

474 Dit effect lijkt aanwezig te zijn voor de niet primair verzorgende ouders, die - vanwege een enigszins verstoorde relatie met de verzorgende ouder - niet door hun (ex-)partner over de zitting worden geïnformeerd. Daarnaast is de dreiging met aanhouding van de zaak en medebrenging van de ouders soms het 'zetje in de rug' voor ouders om ter zitting te verschijnen. Dit geldt voor ouders die twifelen over het nut van hun aanwezigheid ter zitting en/of die veel moeten regelen om aanwezig te kunnen zijn.

475 Ondanks de verschijningsplicht komen toch niet alle ouders naar de zitting. Dit heeft vooral te maken met het feit dat niet alle ouders gezag hebben en/of niet alle ouders een verzorgende en opvoedende rol vervullen. In een aanzienlijk deel van de zaken tegen minderjarige verdachten is het niet mogelijk (bijvoorbeeld bij verblijf in het buitenland of overlijden), niet verplicht (indien geen gezag) of niet wenselijk (indien ernstig verstoorde relaties tussen ouders of tussen ouder en kind) dat beide ouders bij de zitting aanwezig zijn. Vooral de vader is relatief vaak 'uit beeld' van het kind. Het komt ook voor dat andere volwassenen dan de gezaghebber(s) de primair verzorgende en opvoedende rol vervullen zoals een oma of stiefvader. Deze belanghebbenden worden doorgaans wel toegelaten bij de zitting, maar zij worden niet opgeroepen en krijgen niet altijd een rol ter zitting.

476 Verder wijst het onderzoek in de richting dat een aantal ouders niet verschijnt omdat zij de oproepingsbrief niet lezen en/of niet begrijpen. Dit geldt in het bijzonder voor anderstaligen. En niet alle ouders krijgen voorlichting over de strafzitting of de verschijningsplicht, in aanvulling op de oproepingsbrief van het OM.

477 Daarnaast worden niet alle ouders door de oproepingsbrief en/of de voorlichting overtuigd van het nut om naar de zitting te gaan. Hierbij speelt mogelijk een rol dat de ouders ter ore komt dat er weinig consequenties worden verbonden aan het afwezig zijn van één ouder. De soepele omgang van de rechter met de verschijningsplicht kan de achterliggende gedachte van die verschijningsplicht op termijn ondergraven. Het is echter de vraag wat strikte handhaving (inclusief aanhouden en medebrengen) tot gevolg zou hebben voor de ouders die, ondanks passende voorlichting en verplichting, niet naar de zitting komen. Er lijkt sprake te zijn van een kleine, maar moeilijk beïnvloedbare groep niet verschijnende ouders, waarvan het maar de vraag is of zij een positieve bijdrage zullen kunnen leveren aan de zitting en of zij na een zitting waar zuh aabwezig waren meer of beter de verantwoordelijkheid zullen kunnen dragen voor hun kind.

9.2.2 Invloed verschijningsplicht op een meer passende sanctie, meer steun aan het kind en betere opvoedkundige maatregelen

478 De beleidstheorie van de verschijningsplicht veronderstelt dat de verplichte aanwezigheid van ouders de kans op recidive van hun kind doet afnemen doordat:

1. Zij door hun aanwezigheid in de gelegenheid worden gesteld hun ouderlijke verantwoordelijkheid te nemen en opvoedkundige maatregelen te nemen;
2. Zij door hun aanwezigheid hun kind ondersteunen. Jongeren zouden zich hierdoor meer aan hun ouders hechten en hen niet opnieuw willen teleurstellen met normoverschrijdend gedrag;
3. Zij door hun aanwezigheid een bron van informatie kunnen zijn voor de rechter, die dan beter in staat is de situatie van de jongere te doorgronden. Daardoor kan de sanctie beter worden

afgestemd op de situatie en de persoon van de jongere en zal daarmee effectiever zijn in het verkleinen van de recidivekans.

479 De afwezigheid van ouders bij de zitting lijkt te wijzen op een gebrek aan ouderlijke betrokkenheid en/of opvoedkundige vaardigheden. De geïnterviewde professionals benadrukken dat deze zaken niet kunnen worden afgedwongen met de verplichting aanwezig te zijn.

480 De verschijningsplicht leidt tot een beperkte toename van het aantal ouders dat ter zitting aanwezig is. De toename zit vooral in de aanwezigheid van *beide* ouders. De toegevoegde waarde van de tweede ouder ter zitting lijkt vooral aanwezig bij de volgende typen zaken:

1. Zaken met gezaghebbende ouders die gescheiden zijn, maar wel beiden een rol hebben in de opvoeding. De aanwezigheid van beide ouders kan extra informatie bieden aan de rechter dan wanneer slechts één van beiden aanwezig was geweest, wat kan bijdragen aan een meer passende sanctie. Het lijkt erop dat dit type 'tweede ouders' inderdaad vaker komt door de verschijningsplicht;
2. Zaken waar ingrijpende voorwaarden worden opgelegd, waarvoor de medewerking en steun van beide ouders nodig zijn. De aanwezigheid van beide ouders zorgt dan voor meer zekerheid voor de rechter dat de ouders de jongere ook zullen steunen bij het uitvoeren van de sanctie en dat de sanctie past bij de gezinssituatie;
3. Zaken waar blijkt dat de ouders een verschillende visie op de opvoeding hebben, en dit tot problemen leidt in het gedrag van het kind. Dit biedt de rechter de mogelijkheid om de ouders hierop aan te spreken.

481 In hoeverre de veronderstelde toegevoegde waarde van aanwezigheid ter zitting wordt gerealiseerd, is mede afhankelijk van de manier waarop ouders hun rol ter zitting invullen. Voorwaarde daarvoor is dat de rechter hen in de gelegenheid stelt actief te participeren. We concluderen dat de rechter ouders doorgaans beperkt bij de zitting betreft, waardoor hun aanwezigheid mogelijk niet optimaal wordt benut. Maar ook in de manier waarop ouders hun rol ter zitting invullen, is voor verbetering vatbaar. Mogelijk kan voorlichting aan ouders en training van professionals in het betrekken van ouders hieraan een positieve bijdrage leveren.

482 De toegevoegde waarde van de aanwezigheid van ouder(s) op de zitting kan teniet worden gedaan als de relatie binnen het gezin zodanig is verstoord, dat de aanwezigheid van de ouder(s) te zeer afleidt van de zaak waar het om draait. Ook als het kind zich schaamt voor zijn ouders, of uit angst voor straf in het bijzijn van zijn ouders weinig wil verklaren, kan hun aanwezigheid juist een contraproductieve werking hebben op de participatie van het kind.

483 Het is de vraag of het zinvol is of ouders die wel gezag hebben, maar geen contact meer hebben met het kind of geen enkele opvoedende rol spelen, moeten worden verplicht om aanwezig te zijn bij de zitting. In bepaalde gevallen zal hun afwezigheid voor de jongere een bevestiging zijn van het ontbreken van steun. In die gevallen is het wellicht goed dat deze ouder wel moet komen.

484 De toegevoegde waarde van de aanwezigheid van *beide* ouders ter zitting is in 'gezond' samenlevende gezinnen meestal klein, zowel op het vlak van steun aan het kind en de gevolgen

voor de opvoeding als de informatie die de tweede ouder kan inbrengen ten behoeve van een passende sanctie. In één van de arrondissementen is door de ketenpartners de suggestie gedaan om in dergelijke gezinnen de ene ouder de andere te laten machtigen hem of haar tijdens de zitting te vertegenwoordigen.

485 Voor de ouders die zonder verschijningsplicht ook waren verschenen, maakt de verschijningsplicht geen verschil. We kunnen namelijk concluderen dat de verschijningsplicht niet tot substantiële wijzigingen heeft geleid in de wijze waarop rechters en officieren de ouders ter zitting betrekken ten opzichte van de situatie vóór de invoering van de verschijningsplicht.

9.2.3 *Ongewenste neveneffecten van de verschijningsplicht*

486 In de ex ante evaluatie werden drie ongewenste neveneffecten voorzien.

487 Ten eerste werd een vertragend effect verwacht door aanhouding van de zaak bij afwezigheid van de ouder(s). Het precieze vertragende effect in het beperkte aantal aanhoudingen van zaken door de afwezigheid van ouders (ongeveer 265), is niet vast te stellen maar wordt geschat op zo'n 3 maanden. Duidelijk is dat de rechter anticipeert op de ongewenste effecten van de aanhouding door slechts in een klein gedeelte van de zaken met afwezige ouder(s) aan te houden.

488 Ten tweede werd verwacht dat slechte verstandhoudingen binnen het gezin tot complicaties in de rechtszaal zouden leiden, indien beide ouders zouden moeten verschijnen. Het blijkt inderdaad voor te komen dat er conflicten ontstaan op de gang en tijdens de zitting doordat ouders verschijnen die zonder de verschijningsplicht wellicht niet waren verschenen. Dit komt zowel door verstoorde relaties tussen ouders als door verstoorde relaties tussen de ouder(s) en het kind. Het verschilt echter in hoeverre dit conflict schadelijk is voor (de participatie en het begrip van) het kind en in hoeverre dit conflict een goede behandeling van de zaak ter zitting in de weg staat. De professionals verschillen erover van mening of dergelijke conflicten moeten worden voorkomen door ouders niet op te roepen of 'af te bestellen'.

489 Ten derde werd verwacht dat de medebrenging van ouders een averechts effect zou hebben op hun bijdrage aan de zitting. Uit dit onderzoek blijkt dat de rechter - net zoals geldt voor aanhoudingen - anticipeert op de averechtse effecten van medebrenging van ouders, door niet in alle gevallen waar wordt aangehouden een bevel tot medebrenging uit te vaardigen. Een beperkt aantal ervaringen van geïnterviewde professionals met medebrenging van ouders duidt inderdaad op een averechts effect.

9.3 Wat zijn de daadwerkelijk gebleken kosten van de in- en uitvoering van de verplichte verschijning?

490 De uitvoeringskosten van de verschijningsplicht, zoals deze in 2011 is uitgevoerd, worden geschat op € 0.6 miljoen in totaal. Van belang is dat de uitvoeringskosten zijn afgebakend tot de *extra* kosten die *nodig zijn* voor het uitvoeren van de verschijningsplicht voor ouders. De kosten zijn in tabel 28 per ketenpartner weergegeven.

Ketenpartner	Uitvoeringskosten in €
OM	149.500
Rechtspraak	317.000
Raad voor de Kinderbescherming	29.000
Politie	75.000
Jeugdreclassering	29.000
Totaal	599.500

Tabel 28: Overzicht uitvoeringskosten

9.4 Wat kan geleerd worden van de bevindingen uit de evaluatie van de pilot in Utrecht om op vrijwillige basis de betrokkenheid van ouders te vergroten?

491 Zowel de Utrechtse pilot als de verschijningsplicht heeft tot doel de aanwezigheid van ouders op de (straf)zitting tegen hun kind te vergroten en de ouders te betrekken bij de strafzaak tegen hun kind. In de pilot is geprobeerd om dat op basis van vrijwilligheid te bewerkstelligen, terwijl de aanwezigheid van ouders met de nieuwe wet een verplichtend karakter heeft gekregen.

492 We concluderen ten eerste dat doordachte, gerichte voorlichting aan ouders en de verplichting om te verschijnen beiden een rol kunnen spelen in de beslissing van de ouders om naar de zitting te komen. De verplichting kan daarbij als 'stok achter de deur' fungeren voor ouders die - ook na voorlichting - twijfelen of ze al dan niet naar de zitting zullen gaan. De Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering zouden kunnen leren van de pilot in Utrecht voor wat betreft de inhoud van de voorlichting en de wijze waarop dit is aangepakt. In de huidige wijze van voorlichting zijn er namelijk geen richtlijnen over de inhoud van de voorlichting en worden niet alle ouders voorgelicht.

493 Ten tweede concluderen wij dat voorlichting aan ouders over de zitting en hun rol daarin enerzijds en training van rechters en officieren in de omgang met ouders anderzijds, kunnen bijdragen aan een beter begrip van de ouders van hetgeen er op de zitting gebeurt en wat er van hen wordt verwacht. Daarmee is de kans op een actieve participatie bij de zitting groter en heeft de aanwezigheid van ouders meer potentie om effect te hebben op steun aan het kind bij de participatie ter zitting, het begrijpen en aanvaarden van de sanctie en het uitvoeren van de sanctie. Daarbij geldt onverminderd de beperking dat niet alle (gezaghebbende) ouders een rol van betekenis spelen voor de jongere. Hun aanwezigheid is niet altijd mogelijk en niet altijd gewenst.

Bijlage A: Onderzoeksvragen

494 Op basis van de probleemstelling heeft het WODC de volgende onderzoeksvragen afgeleid.

495 Wat is de feitelijke werking van de verplichte aanwezigheid van de ouders bij het strafproces van hun minderjarig kind?

1. Aanwezigheid/afwezigheid ouders:
 - a. Bij hoeveel zaken⁵⁹ zijn één of twee ouders aanwezig?
 - i. Bij hoeveel zaken zijn beide ouders aanwezig?
 - ii. Bij hoeveel zaken is één ouder aanwezig?
 - iii. Wat is (zijn) de oorzaken en/of reden(en) van afwezigheid?
 - b. Bij hoeveel zaken zijn beide ouders afwezig?
 - i. Wat is (zijn) de oorzaken en/of reden(en) van afwezigheid?
 - ii. Wat zijn de achtergrondkenmerken van deze ouders met betrekking tot:
 - Nationaliteit?
 - Kennis van de Nederlandse taal?
1. Vervolg na de zitting bij afwezigheid van één of beide ouders:
 - a. In welk deel van de zaken vindt de zaak toch doorgang?
 - b. In welk deel van de zaken wordt de zaak aangehouden (onderscheid naar één of beide ouders afwezig)?
 - c. Welke toename van de doorlooptijd brengt aanhouding van de zaak met zich mee?
 - d. Hoe komen rechters tot een afweging om een zaak wel of niet doorgang te laten vinden bij afwezigheid van één of beide ouders?
 - e. Welke redenen brengen betrokkenen (verdachte, officier van justitie en/of slachtoffer in om de zaak al dan niet aan te houden?
 - f. Welke redenen noemen rechters in de rechtszaal om de zaak al dan niet aan te houden?
2. Hoe wordt omgegaan met het inzetten van dwangmiddelen?
 - a. Hoe vaak wordt een bevel tot medebrenging gelast?
 - b. Hoe vaak gaat de politie langs vóór uitvoering van het bevel tot medebrenging?
 - c. Hoe vaak wordt een bevel tot medebrenging uitgevoerd zodat de ouders worden meegebracht door de politie?
 - d. Als de ouders worden meegebracht, hoe vaak dient er dan door de politie kinderopvang voor kleine kinderen thuis te worden geregeld?

Ervaringen betrokkenen met betrekking tot de verschijningsplicht

496 Om de ervaringen van de ketenpartners in beeld te brengen worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

3. Hoeveel zaken verlopen problematisch door de verplichte aanwezigheid van ouders? Wat is de aard van deze problematiek? Waar ligt dit volgens de ketenpartners aan?

⁵⁹ Het betreft in dit geval zaken waarin minderjarigen worden verdacht van het plegen van een misdrijf.

S I G N I F I C A N T

4. Hoeveel zaken verlopen juist goed door de verplichte aanwezigheid van ouders? Waarom liepen de zaken juist goed? Waar ligt dit volgens de ketenpartners aan?
5. Hoe en tot welke afweging komen rechters om een zaak wel of niet doorgang te laten vinden bij afwezigheid van één of beide ouders?
6. Wat zijn de voor- en nadelen van de wet bezien vanuit de ketenpartners?

497 Om de ervaringen van ouders en minderjarige verdachten in beeld te brengen, worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

7. Wat is de mening van ouders en jonge verdachten ten aanzien van de verplichte aanwezigheid?
8. Wat vinden zij van de wijze van oproeping? Begrijpen de ouders de oproepingsbrief?
9. Hoe heeft de aanwezigheid van de ouders de minderjarige verdachte op de zitting beïnvloed?
10. Indien van toepassing: hoe hebben ouders de aanhouding van de zaak en de medebrenging ervaren en vinden zij dat dit hun houding op de zitting heeft beïnvloed?

Welke verschillen in uitvoering kunnen in de te onderzoeken arrondissementen worden vastgesteld?

498 Om tot een volledig beeld van de uitvoeringspraktijk te komen worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

11. In hoeverre worden de in de ex ante evaluatie (en in de procesbeschrijving van 15 december 2010) genoemde werkprocessen doorlopen en wordt er uitvoering gegeven aan de gemaakte werkafspraken?
12. In hoeverre komen de werkprocessen overeen in de verschillende arrondissementen? Zijn er per onderzocht arrondissement verschillen waarneembaar in de uitvoering van de werkprocessen?⁶⁰
13. Welke knelpunten doen zich voor in het werkproces? Welke zijn structureel van aard en welke hebben te maken met 'opstartproblemen' of 'kinderziektes'? Wat zijn de oorzaken van de structurele knelpunten?
14. Welke elementen in de uitvoering werken positief uit op efficiëntie van de uitvoering en effect op aanwezigheid van ouders)?
15. In hoeverre wordt er in het proces rekening gehouden met anderstaligen? Hoe en in welke taal is de oproepingsbrief geformuleerd? Hoe vaak worden tolken gebruikt tijdens de zitting?

Wat zijn de daadwerkelijk gebleken kosten van de in- en uitvoering van de verplichte verschijning, welke zijn structureel en welke incidenteel?

499 Om tot een beeld van de uitvoeringskosten te komen, beantwoorden we de volgende onderzoeksvragen:

16. Welke extra activiteiten brengt de verschijningsplicht met zich mee?

⁶⁰ Deze vragen hebben we gegroepeerd, omdat het naar ons idee gaat om de feitelijke invulling en uitvoering en niet om de formele vastlegging van het werkproces.

S I G N I F I C A N T

17. Wat is de tijdsbesteding per extra activiteit? Wijkt deze tijdsbesteding af van de schattingen in eerder onderzoek?
18. Wat zijn de materiële kosten als gevolg van de verschijningsplicht? Wijken deze af van de schattingen in eerder onderzoek?
19. Wat zijn de werkelijk gemaakte kosten door OM, Rechtspraak, Raad en politie ten opzichte van eerdere schattingen van de kosten? Welke kosten zijn structureel en welke incidenteel?
20. Welke elementen in de uitvoering werken kostenverhogend of juist kostenverlagend (koppeling met de verschillen in uitvoering in de verschillende arrondissementen)?

Wat kan geleerd worden van de bevindingen uit de evaluatie van de pilot in Utrecht om op vrijwillige basis de betrokkenheid van ouders te vergroten?

500 Om lessen te kunnen leren uit de pilot Utrecht worden de volgende vragen beantwoord:

21. Hoe was de werkwijze van de pilot in Utrecht waarbij de ouders op vrijwillige basis werden gevraagd om bij de terechtzitting aanwezig te zijn?
22. Wat zijn de resultaten volgens de evaluatie van deze pilot?
23. Hoe heeft de pilot gefunctioneerd toen de wet verplicht werd op 1 januari 2011?
24. Wat kan geleerd worden uit deze pilot (voor en na 1 januari 2011) voor het geconstateerde functioneren van de verplichting (op het punt van effecten, neveneffecten en kosten)?

Hoe verhoudt deze werking zich tot de veronderstelde werking uit de ex ante evaluatie verplichte verschijning van ouders, vooral in relatie tot de bevindingen daaruit omtrent het behalen van de doelen, de werkprocessen en de kosten?

25. Wat kan gezegd worden op basis van vorenstaande vragen over de rol van de ouders tijdens de zitting?
26. Wat kan gezegd worden over de mate waarin de beoogde (sub)doelen van de verschijningsplicht worden bereikt?
27. Wat kan gezegd worden over het pedagogisch effect van de verschijningsplicht?

Bijlage B: Geraadpleegde literatuur

- 501 Hepping, K. & Weijers, I. (2011) *Effectieve ouderparticipatie in het jeugdstrafproces: de Utrechtse pilot versterken betrokkenheid ouders*, Utrecht: SPW
- 502 Leeuw, M. de & Veen, L. (2010). *Ervaring van minderjarigen tijdens een rechtszitting op sociaal-emotioneel en cognitief gebied*. Masterscriptie Orthopedagogiek, Universiteit Utrecht
- 503 Mik, L. de (2010), *De procesparticipatie van ouders tijdens jeugdstrafzittingen. 'Perspectief van kinderrechters, ouders en jeugdigen'*. Afstudeerscriptie Orthopedagogiek, Universiteit Utrecht
- 504 Rap, S. & Weijers, I. (2011) *De jeugdzitting: een pedagogisch perspectief: de communicatie tussen jeugdrechter en jeugdige verdachte*, Den Haag: Sdu Uitgevers
- 505 Regioplan (2011), *Aanwezigheid verplicht. Een inventarisatie van de gevolgen van de aanwezigheidsplicht voor ouders bij de kinderrechter*. Amsterdam: Regioplan
- 506 Schuytplot, A. (1999). 'Ouders en kinderen in de rechtszaal. Begrip en onbegrip van juridische procedures'. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 15 (4), 225-238
- 507 Volkers, B. (2010), *Ouders ter zitting... Een onderzoek naar de rol van ouders tijdens enkelvoudige jeugdstrafzittingen in de rechtbanken van Den Bosch, Den Haag & Haarlem*. Afstudeerscriptie Orthopedagogiek, Universiteit Utrecht

Bijlage C: observatieprotocol

Algemeen		
Naam Observator:		
Arrondissement:		
Datum:	Starttijd:	Eindtijd:
Gegevens jeugdige verdachte / zaak		
Leeftijd:	Geslacht: M / V	Etniciteit:
Ontkennende verdachte: ja/nee/gedeeltelijk	First Offender: ja/nee/onbekend	
Soort zitting: ☐ EK ☐ MK Indien MK, hoeveelste zitting:	Indien vervolg op aangehouden zitting, reden van aanhouding vorige keer:	
Delictsomschrijving:	Eis : Straf/vervolg:	
Aanwezigen		
Ouders / Verzorgers: ☐ Vader ☐ Moeder ☐ Voogd ☐ Anders, namelijk:	Reden voor evt. afwezigheid, indien deze wordt gegeven:	
Overige familieleden: ☐ Broer ☐ Zus ☐ Grootouder(s) ☐ Anders, namelijk:	Overige aanwezigen: ☐ Advocaat ☐ Getuigen ☐ Slachtoffer ☐ Benadeelde partij	☐ Tolk ☐ Gedragsdeskundige ☐ Raadsonderzoeker ☐ Jeugdreclasserder ☐ Anders, namelijk:
Start zitting		
		Evt opmerking
Gaat de rechter expliciet na of de oproeping goed is verlopen?	☐ ja ☐ nee	
Controleert de rechter expliciet wie de ouders met gezag zijn?	☐ ja ☐ nee	
Stelt de rechter expliciet vast of ouders/voogd met gezag aanwezig zijn?	☐ ja ☐ nee	
Worden redenen van evt. afwezigheid van ouders expliciet geïnventariseerd?	☐ ja ☐ nee	
Indien ja, wat is de reden voor afwezigheid:	☐ Werkverplichtingen ☐ Nut er niet van inzien om met 2 ouders te	

SIGNIFICANT

	komen ☐ Geen brief gekregen ☐ Spreken geen Nederlands & afwezigheid tolk ☐ Anders, namelijk...		
Zaak aangehouden	☐ ja	☐ nee	
Bevel tot medebrenging gegeven	☐ ja	☐ nee	
Reden aanhouding/doorgang (+ door wie aangevoerd?)			
Ouders - rechter interactie			
			Aanvullende info/observatie
Vragen aan ouders			
Stelt rechter vragen aan ouders?	☐ Ja ☐ Nee		
Vragen zijn	☐ veelal open ☐ veelal gesloten		
Waar gaan deze vragen over	☐ Situatie thuis ☐ Situatie school ☐ Hobby's kind ☐ Vrienden van kind ☐ Toekomstplannen van kind ☐ Delict ☐ Anders, namelijk...		
Vraagt de rechter door?	☐ Ja ☐ Nee		
Wat voor soort antwoorden geven de ouders?	☐ Gedetailleerd ☐ Niet gedetailleerd		
Krijgen ouders de gelegenheid om – buiten de vragen van de rechter om - iets te zeggen/te reageren op hetgeen al gezegd is?	☐ Ja ☐ Nee		
Maken ze van die gelegenheid gebruik?	☐ Ja ☐ Nee		
Als ze wat zeggen, waar gaat dat dan over?			
Reageert de rechter daarop?	☐ Ja ☐ Nee		Hoe?
Begrijpen ouders wat hen gevraagd wordt?			

SIGNIFICANT

Moeten zij om verduidelijking vragen?	☐ Ja ☐ Nee	
Geven zij passende antwoorden?	☐ Ja ☐ Nee	
Drukken zij zichzelf begrijpelijk uit?	☐ Ja ☐ Nee	
Is er een tolk voor de ouders aanwezig?	☐ Ja ☐ Nee	Wie is de tolk?
Ouders - steun en afkeuring		
Bieden ouders steun aan hun kind?	☐ Ja ☐ Nee	Hoe?
Hebben ouders in de rechtszaal afkeuring laten blijken voor gedrag kind?	☐ Ja ☐ Nee	
Zeggen ouders zelf al (voor de zitting) straf te hebben opgelegd?	☐ Ja ☐ Nee ☐ Onbekend	
Of zijn ouders van plan om dat na de zitting te doen?	☐ Ja ☐ Nee ☐ Onbekend	
Voelen ouders zich verantwoordelijk voor bijsturen van gedrag kind?	☐ Ja ☐ Nee ☐ Onbekend	
Denken ouders gedrag van kind bij te <i>kunnen</i> sturen?	☐ Ja ☐ Nee ☐ onbekend	
Tonen ouders zich geraakt? (bv uiting gevoel schuld, schaamte/ontdaan zijn)	☐ ja ☐ nee ☐ onbekend	
Geven ouders blijk van inzicht in ernst van delict?	☐ Ja ☐ Nee ☐ onbekend	(of bagatelliseren?)
Reactie op de uitspraak	☐ Instemmend ☐ Zich verzettend	
Algemene houding ouders	☐ Geïnteresseerd [rechttop, alert, gesprekspartner aankijken] ☐ Ongeïnteresseerd [onderuitgezakt, om zich heen kijkend]	
	Opmerkingen:	
Rechter		Hoe?
Doet de rechter een beroep op inlevingsvermogen bij verdachte (wat delict voor slachtoffer heeft betekend)?	☐ Ja ☐ Nee	
Moedigt de rechter de ouders aan	☐ Ja	

S I G N I F I C A N T

hun verantwoordelijkheid te nemen?	☐ Ja ☐ Nee	
Indien ja , hoe reageren ouders hierop?		
In hoeverre houdt de rechter in de mondelinge motivatie van het vonnis rekening met de <i>door de ouders</i> aangekaarte omstandigheden?		
Verdachte		
Stelt de rechter vragen aan de verdachte die <i>niet</i> gaan over het delict?	☐ Ja ☐ Nee	
Waar gaan deze vragen over?	☐ Situatie huis ☐ School ☐ hobby's ☐ vrienden ☐ toekomstplannen ☐ anders, namelijk...	
Geeft hij/zij passende antwoorden? [begrijpt hij/zij wat gezegd wordt?]	☐ Ja ☐ Nee	
Geeft verdachte blijk van schuldgevoel?	☐ Ja ☐ Nee	
Hoe reageert verdachte op de bijdrage van zijn ouders aan de zitting?	☐ Onverschillig [ouders niet aankijken, onderuitgezakt] ☐ Afwachtend [wachten met antwoorden en ouders aankijken] ☐ Rustig [zonder heftige emotie] ☐ Geïrriteerd / boos [armgebaren, stemverheffing, met ogen rollen, zuchten] ☐ Anders, namelijk...	
Overige opmerkingen Denk aan: reactie van ouders op details delict, reactie van slachtoffer (en hoe ouders daarop reageren), vragen van ouders		

Bijlage D: Registratieformulier

Registratieformulier 'Verschijningsplicht'		
1. Algemeen		
a.Datum:		b.Geplande begintijd: c.Geplande eindtijd:
d.Plaats rechtbank:		
2. Rechtszitting		
a.Soort zaak: ☐ Kanton ☐ Enkelvoudige Kamer ☐ Meervoudige Kamer	b.Vervolg op eerder aangehouden zitting: ☐ Ja ☐ Nee	
3. Verdachte		
a.Leeftijd op zitting:	c.Vordering b.p ingediend:	
b.Leeftijd ttv delict:	☐ Ja ☐ Nee	
4. Aan- of afwezige ouders / verzorgers		
	Indien aanwezig	Indien afwezig, reden van afwezigheid (meerdere antwoorden mogelijk)
Ouders / Verzorgers:		
☐ Vader	☐ Vrijwillig gekomen ☐ Medegebracht na bevel	☐ Uit de stukken bekend, namelijk; ☐ Ter zitting toegelicht, namelijk; ☐ Onbekend
☐ Moeder	☐ Vrijwillig gekomen ☐ Medegebracht na bevel	☐ Uit de stukken bekend, namelijk; ☐ Ter zitting toegelicht, namelijk; ☐ Onbekend
☐ Voogd	☐ Vrijwillig gekomen ☐ Medegebracht na bevel	☐ Uit de stukken bekend, namelijk; ☐ Ter zitting toegelicht, namelijk; ☐ Onbekend
☐ Anders, namelijk:	☐ Vrijwillig gekomen ☐ Medegebracht na bevel	☐ Uit de stukken bekend, namelijk; ☐ Ter zitting toegelicht, namelijk; ☐ Onbekend

S I G N I F I C A N T

Overige aanwezigen:		
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Broer ☐ Zus ☐ Grootouder(s) 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Advocaat ☐ Slachtoffer ☐ Getuigen ☐ Tolk voor ouder(s) ☐ Tolk voor anders dan ouder(s) 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Raadsonderzoeker ☐ Jeugdreclasseerder ☐ Anders, namelijk:
5. Aanhouden/doorgang van de zitting		
a. Aanhouding zitting?	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja, ga naar c ☐ Nee, ga naar b 	
b. Indien <u>niet</u> aangehouden, terwijl ouder(s)/voogd afwezig is/zijn	Reden (meerdere antwoorden mogelijk):	
	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ouder(s) niet in beeld of geen gezag ☐ Aanwezigheid contra-geïndiceerd voor jeugdige ☐ Langere doorlooptijd schadelijk voor jeugdige ☐ Voldoende aanwijzingen dat aanwezigheid onnodig is ☐ Aanhouding verstoort werkproces gerecht ☐ Anders, namelijk; 	
c. Indien aangehouden	Reden (meerdere antwoorden mogelijk):	Indien 1 ouder afwezig: Welke overweging(en) speelden een rol bij beslissing tot aanhouding?
	<ul style="list-style-type: none"> ☐ 1 ouder afwezig (code 5011) ☐ 2 ouders afwezig (code 5011) ☐ Stukken ontbreken ☐ Afwezigheid van advocaat/tolk/deskundige ☐ Anders, namelijk... 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Zaak moest ook al om andere reden worden aangehouden ☐ Zwaarte delict ☐ Vermoeden dat afwezige ouder andere mening/info heeft dan aanwezige ouder ☐ Aanwezige ouder spreekt onvoldoende Nederlands en tolk is afwezig ☐ Anders, namelijk...
d. Indien aangehouden om reden afwezigheid ouder(s):	Bevel tot medebrenging ouders/voogd uitgevaardigd?	
	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja ☐ Nee 	
6. Eventueel opmerkingen over verloop zitting t.a.v. aan- of afwezigheid ouders/voogd		

Bijlage E: Landelijke oproepingsbrieven OM

'Oude ' oproepingsbrief, gebruikt van januari tot en met maart 2011

Geachte heer / mevrouw,

Uw kind , (naam)

is gedagvaard of opgeroepen om te verschijnen op (datum) , te uur,
ter terechtzitting van de kinderrechter (plaats, adres)

U wordt hierbij opgeroepen om bij de terechtzitting aanwezig te zijn. U kunt dan kort iets vertellen over uw kind. Uw aanwezigheid is daarom belangrijk.

Ouders met gezag zijn beiden wettelijk verplicht om in persoon op de terechtzitting aanwezig te zijn.

Indien u niet verschijnt zal de rechter de behandeling van de zaak aanhouden en kan er voor een volgende terechtzitting een bevel medebrenging worden gegeven. Dit betekent dat u dan door de politie wordt opgehaald en meegenomen naar de rechtbank, waar u in een cel de aanvang van de terechtzitting moet afwachten.

Een afschrift van de dagvaarding/oproeping is bijgevoegd. U wordt verzocht deze brief mee te nemen en zich te melden bij de portier.

In het strafproces hebben personen, die schade hebben geleden tengevolge van het strafbare feit de mogelijkheid om schadevergoeding te eisen. Indien de verdachte jonger is dan 14 jaar bij het plegen van het feit wordt deze eis gericht tegen zijn of haar ouders. In dat geval wordt u tijdens de terechtzitting in de gelegenheid gesteld tegen deze eis verweer te voeren.

Als u een tolk nodig heeft kunt u bellen met bovenstaand telefoonnummer.

Hoogachtend,

Officier van Justitie.

Nieuwe oproepingsbrief, in gebruik vanaf april 2011 (voorbeeld uit Arnhem)

Uw kind, _____ geboren op _____ te Arnhem, is gedagvaard of opgeroepen om te verschijnen op dinsdag 10 mei 2011, te 9.00 uur, ter terechtzitting van de meervoudige strafkamer Arnhem, Walburgstraat 2-4.

U wordt hierbij opgeroepen om bij de terechtzitting aanwezig te zijn. U kunt dan kort iets vertellen over uw kind en u bent dan beter geïnformeerd over de situatie en de uitspraak van de rechter. Uw aanwezigheid is heel belangrijk. U speelt namelijk een onmisbare rol bij het positief beïnvloeden van het gedrag van uw kind.

In de wet is daarom vastgelegd dat ouders met gezag wettelijk verplicht zijn om in persoon op de terechtzitting aanwezig te zijn. Indien twee ouders het gezag hebben zijn beiden verplicht om te komen.

Als ouders niet verschijnen, kan de rechter de behandeling van de zaak aanhouden.

De rechtszaak gaat dan langer duren, wat niet goed is voor het kind. Daarbij kan er voor een volgende terechtzitting een bevel medebrenging worden gegeven. Dit betekent dat de ouder dan door de politie wordt opgehaald en meegenomen naar de rechtbank, waar in een cel de aanvang van de terechtzitting moet worden afgewacht.

De verplichting om te verschijnen geldt niet voor een zitting bij de kantonrechter of indien uw kind inmiddels 18 jaar is geworden.

Een afschrift van de dagvaarding/oproeping is bijgevoegd. U wordt verzocht deze brief mee te nemen en zich te melden bij de portier.

In het strafproces hebben personen, die schade hebben geleden tengevolge van het strafbare feit, de mogelijkheid om schadevergoeding te eisen. Indien de verdachte jonger is dan 14 jaar bij het plegen van het feit wordt deze eis gericht tegen zijn of haar ouders. In dat geval worden de ouders van verdachte tijdens de terechtzitting in de gelegenheid gesteld tegen deze eis verweer te voeren.

Als u een tolk nodig heeft kunt u bellen met bovenstaand telefoonnummer.

Hoogachtend,

Officier van Justitie.

Bijlage F: Gegevens aanwezigheid ouders per rechtbank/hof

508 In onderstaande tabel is voor alle rechtbanken en gerechtshoven die hebben deelgenomen aan de landelijke registratie weergegeven hoe vaak ouders aanwezig zijn. Let bij de interpretatie van de percentages op de mogelijk lage N.

		Aantal formulieren	moeder afwezig	moeder aanwezig	moeder onbekend	vader afwezig	vader aanwezig	vader onbekend	% geen ouders aanwezig	% 1 ouder aanwezig	% 2 ouders aanwezig
Alkmaar	N	25	3	15	7	10	9	6			
	%		12%	60%	28%	40%	36%	24%	13%	33%	53%
Almelo	N	9	3	6	0	2	7	0			
	%		33%	67%	0%	22%	78%	0%	22%	11%	67%
Amsterdam	N	53	13	40	0	39	12	2			
	%		25%	75%	0%	74%	23%	4%	20%	61%	20%
Arnhem	N	21	11	10	0	10	11	0			
	%		52%	48%	0%	48%	52%	0%	38%	24%	38%
Assen	N	15	3	12	0	3	12	0			
	%		20%	80%	0%	20%	80%	0%	13%	13%	73%
Breda	N	31	5	22	4	10	17	4			
	%		16%	71%	13%	32%	55%	13%	0%	58%	42%
Den Bosch	N	35	5	25	5	13	17	5			
	%		14%	71%	14%	37%	49%	14%	17%	24%	59%
Den Haag	N	54	17	37	0	28	26	0			
	%		31%	69%	0%	52%	48%	0%	28%	28%	44%
Hof Den Haag	N	16	5	11	0	7	8	1			
	%		31%	69%	0%	44%	50%	6%	27%	20%	53%
Dordrecht	N	7	1	6	0	3	4	0			
	%		14%	86%	0%	43%	57%	0%	0%	57%	43%
Groningen	N	22	6	16	0	6	13	3			
	%		27%	73%	0%	27%	59%	14%	5%	42%	53%
Haarlem	N	20	6	14	0	9	11	0			
	%		30%	70%	0%	45%	55%	0%	5%	65%	30%
Leeuwarden	N	29	10	16	3	17	9	3			
	%		34%	55%	10%	59%	31%	10%	33%	42%	25%
Hof Leeuwarden	N	6	3	3	0	2	4	0			
	%		50%	50%	0%	33%	67%	0%	33%	17%	50%
Lelystad	N	7	2	5	0	5	2	0			
	%		29%	71%	0%	71%	29%	0%	14%	71%	14%
Maastricht	N	18	10	8	0	12	6	0			
	%		56%	44%	0%	67%	33%	0%	50%	22%	28%
Middelburg	N	13	5	8	0	2	8	3			
	%		38%	62%	0%	15%	62%	23%	10%	30%	60%
Roermond	N	19	7	12	0	6	13	0			
	%		37%	63%	0%	32%	68%	0%	26%	16%	58%
Rotterdam	N	81	17	51	13	30	29	22			
	%		21%	63%	16%	37%	36%	27%	19%	40%	41%
Utrecht	N	40	10	23	7	17	17	6			
	%		25%	58%	18%	43%	43%	15%	10%	58%	32%
Zutphen	N	19	5	14	0	13	6	0			
	%		26%	74%	0%	68%	32%	0%	21%	53%	26%

509 Op basis van de gegevens uit COMPAS is bekeken in welke arrondissementen aanhoudingen hebben plaatsgevonden, waarbij de griffier als reden heeft aangegeven dat de ouder niet verschenen is. Dit aantal staat weergegeven in de eerste kolom. In de tweede kolom staat het percentage beslissingen in jeugdzaken van het betreffende arrondissement ten opzichte van het totaal aantal beslissingen in jeugdzaken. Dit percentage hebben we gebruikt om te berekenen wat het *verwachte* aantal aanhoudingen per arrondissement zou zijn indien naar rato van het aantal beslissingen in jeugdzaken per arrondissement (3^e kolom). Door het aantal daadwerkelijke aanhoudingen wegens de afwezigheid van ouders te vergelijken met het verwachte aantal aanhoudingen wegens de afwezigheid van ouders, kunnen we zien welke arrondissementen relatief gezien meer of minder lijken aan te houden. De arrondissementen Den Bosch en Den

SIGNIFICANT

Haag houden relatief minder vaak aan dan zou worden verwacht (significantie is niet getoetst). De arrondissementen Breda en Maastricht houden relatief vaker aan dan zou worden verwacht (significantie is niet getoetst). In Den Bosch zijn relatief vaak beide ouders aanwezig ter zitting. Dit kan een verklaring bieden voor het lage aantal aanhoudingen in het arrondissement Den Bosch. In Maastricht zijn relatief minder vaak beide ouders aanwezig zijn ter zitting. dit kan een verklaring bieden voor het relatieve hoge aantal aanhoudingen in dat arrondissement. Voor Den Haag en Breda geldt niet dat de aanwezigheid van ouders mogelijk een verklaring kan bieden voor het lage respectievelijke hoge aantal aanhoudingen. Het lijkt aannemelijk dat de verschillen verklaard worden door de diversiteit in de werkwijze van de kinderrechter.

Arrondissement	Aanhoudingen 2011 tem augustus	% beslissingen in jeugdzaken	verwacht aantal aanhoudingen obv % beslissingen
Den Bosch	1	4,6%	8
Breda	22	6,6%	12
Maastricht	29	4,0%	7
Roermond	5	2,1%	4
Arnhem	9	6,4%	11
Zutphen	5	4,4%	8
Zwolle / Lelystad	11	4,7%	8
Almelo	6	4,0%	7
Den Haag	18	14,9%	26
Rotterdam	23	14,3%	25
Dordrecht	3	2,4%	4
Middelburg	3	2,5%	4
Amsterdam	12	9,4%	16
Alkmaar	3	2,1%	4
Haarlem	6	4,1%	7
Utrecht	9	5,8%	10
Leeuwarden	2	2,6%	5
Groningen	2	3,5%	6
Assen	6	1,6%	3
Eindtotaal	175⁶¹	100,0%	175

Tabel 29: Aantal aanhoudingen door afwezigheid ouders per arrondissement (rechtbankzaken, alleen 1^e aanleg

⁶¹Het totaal van 175 aanhoudingen betreft cijfers uit COMPAS van januari t/m augustus 2011. Dit aantal is iets hoger dan de eerder genoemde 167 aanhoudingen uit COMPAS. Dit heeft te maken met een net iets andere definitie van de query die door het OM is gemaakt. De nieuwe definitie was beter. Gegeven de tijd was het niet meer mogelijk om deze nieuwe query ook uit te splitsen per arrondissement. Omdat het verschil zo klein is, achten we deze gegevens betrouwbaar.